ВОЈНИЧКА ПИСМА ИЗ ШЛЕЗВИГА И ХОЛШТИНА.

Читамо по новинама како сада Пруси и Аустријанци у заједници ратују противу Данаца због војводина Холштина и Шлезвига. У овим војводинама живи немачки народ, и имале су некад своје засебне поглавице; но доцније, по сродству, наследи их не данска краљевина, него дански краљ, и оне имађаху законе и земаљске установе друге, а не као Данци. И кад би та породица данска изумрла, војводине би имале пречег наследника, из своје средине и старе неке породице. Дански краљ знао је то, па је израдио, те је 1852 у Лондону начињен уговор, да те војводине и после остану под Данијом; но на који уговор немачки савез, као најприроднији тутор, није пристао. После тога Данија је и законе своје пренела на те војводине. И тако кад пре неколико месеци дански краљ умре, онда Немци потраже од новог краља, да он одвоји те војводине. Краљ на то непристане, а савез немачки реши, да се војводине одцепе, и наложе Пруској, Аустрији, Саксонској и Хановерској као главнијим члановима да ово решење изврше, и тако се отвори рат.

Ми ћемо овај рат с војничке стране као најновији да пропраћамо, и зато узимаћемо, колико је за нашу потребу из германског војничког листа: „Allgemeine Militär Zeitung“, нека војничка писма, које њиов један дописник са самог бојишта пише. Из ових писама читаоци не само да ћеју у том рату догађаје чистије и истинитије дознавати; него ћеју, што је иначе и врло важно, упознавати се и са устројством

Универз. библиотека „Светозар Марковић“ Београд

једне или друге војске, и са распоредима које сваки рат неизоставно захтева. А да би читаоци још боље сватали и разумевали то, што ћеју читати, ми прилажемо овима писмима и *овлашан нацрт* ти предела, где је ратно позориште.

I.

12. Децембра са Холштинске границе.

Закључење немачког савеза може да се изврши или без боја, и онда нетреба велике снаге; или ће се при томе рат да изроди, и онда је много већа сила нуждна. Но ма како да буде, опет она војска, која се за та војводства одреди, мора се поделити на два дела: један *дејствујућ*, који ће одма посао свој да одпочне; а други *резерва*, који мора спреман да буде, да у случају рата оног првог подпомогне. Тако су то ове поменуте државе и учиниле. Њиова дејствујућа или извршујућа војска толика је, и тако је састављена, да само мирним путем обе војводине заузети може. За ово нашли су да је доста 24.000 људи, и то једна ће половина остати на граници као резерва а друга ће у војводине да уђе. У овој су војсци Саксонци и Хановерци, а у резерви Пруси и Аустријанци. У обема овим војскама има по 2 бригаде у целом дакле 4, и то Саксонска и Хановерска, а у резерви Пруска и Аустрија. Свака пак бригада има 4 до 5 баталиона пешака, 1 полк коњице и 1 одељење артилерије, пионира и пртљага, — једно на друго 6000 војника. Ако се заузеће војводина мирно сврши, онда врховну управу има Саксонска, а ако ће до боја да дође, онда ће узети Пруска, и резерва ће одма у војводине да уђе и тако ће извршујућа војска онда на 24.000 људи да порасти. Резерву пак овој целој војсци морају да пошљу само Пруска и Аустрија, и то око 3 бригаде пешака, 5 полкова коњице са нуждном артилеријом и осталим потребама.

Ова је резерва за сада још у гарнизонима, и само је назначена и спремна за полазак.

Тако дакле за привремено заузеће војводина главни је заповедник Саксонски ђенерал *Хаке* и има под собом 24 000 војника, а у случају рата узима врховну управу пруски Фелд-маршал *Врангел*.

За сада *Пруска* бригада станује у Либеку и Мекленбургу, а дошла је 8 Децембра.

Аустријска станује у Хамбургу и дошла је 8 и 9 Децембра.

Хановерска прешла је 11. Децембра реку *Лаб* (Елбу) а 12 ушла је у војводину Холштин, и допрла до вароши Олденслуја. Напоследку

Саксонска бригада ушла је 12. Децембра у војводину Лауенбург. —

Кил, 23. Децембра.

О резерви пруској и аустријској немам вам шта ново за сада да пишем, јер се ни у броју ни по месту ни је променила.

О извршујућем оделењу, што је већ у војводине ушло, казао сам, да се састоји из 2 бригаде (Саксонске и Хановерске), а обе састављају један *Дивизион* под управом саксонског ђенерала *Хака*. Ђенерал-штаб овог дивизиона састављају официри свију сила дакле: саксонски, хановерски, аустријски и пруски, а начелник је ђенерал-штаба саксонски полковник *Фабрис* (Fabrice).

Штаб хановерске бригаде састоји се из 14 официра са 48 војника и 98 коња. Пехота се њиова дели на полкове и баталионе. У бригади имају 2 полка по 6 баталиона, 1 полк коњице (драгуни), 2 пешачке батерије (олучни 6-фунташи) и 1 коњичка. Пешачки и стрељачки хановерски баталиони имају 799 војника, 22 официра, 49 коња за паркове, и лекарска кола. Полк коњички дели се код њи на 4 ескадрона и има свега 19 официра, 405 људи, 385 коња.

Пешачка батерија има 6 официра, 186 људи, 147 коња; а коњичка 5 официра 123 човека 147 коња,

Саксонска бригада такође има 6 баталиона пешака, од којих 2 су стрељачке; даље 6 ескадрона коњице, 3 батерије, 1 оделење пионира и 1 оделење пртљага (трена). Саксонци немају полкова. Код њи 4 баталиона чине 1 бригаду. Коњица саксонска дели се на *лаку* и *гардисте* (по свој прилици тешку) и саставља се у полкове од 5 ескадрона. Од батерија 2 су пешачке, а 1 је коњичка и у првима је по 6, а у коњичкој по 4 топа, свега дакле 16 топова, од који су 6 12-фунташи а 10 олучни 6-фунташи, а сви имају гвоздене лафете. Пртљаг или цебана има 140 кола. Обе бригаде и саксонска и хановерска имају свој аудиторијат, свештенство и лекарство али немају пољски болница.

II

Кил, 29. Децембра.

О устројству данске војске говорићу опширније. У Данији има 4 главне команде, као што и 4 главне провинције (вилајета); а те су: Холштин, Шлезвиг, Литланд и Селанд. За издржавање војске брине се војно министарство. За сада има само две команде, јер је она у Холштину и Хопенхаги укинута. Прва главна команда у Шлезвигу, где је сва дејствујућа војска, поверена је ђенералу *Мези*, старцу од 70 година по кога сви волу, и који је од год. 1848 па до 1850 увек срећан био. Друга је главна команда на острову Фину. Издржавање војске узела је држава на себе. Стока, сланина, ракија, зоб и остале потребе једнако се набављају и у магацине у вароши *Фленсбургу* смештају. Тако исто начињене су овде и пољске месарнице и лебарнице. Лекарство је врло добро удешено. За сваки баталион, ескадрон и батерију има по 1 лекар. За пошење болестника има

особита кола, која су на перима (федерима), да се не трупкају, и особито одељење војника за то је одређено. За болнице врло се добро постарало. У Шлезвигу и Флеисбургу има 6, у Апенради 2 за тешко рањене. Једно на друго има 7000 пољски постеља у болницама и то 3500 у Јитланду и Шлезвигу, 2000 на острову Селанду и 1500 на Фину.

Пртљаг је такође довољан. Мостовски справа има доста. Тако исто имају добро уређен пољски брзојав (телеграф), коме је начелник један подполковник. Дуж свију утврђени места Даневирка до Хузуна, Фридрихштата, Шлезвига и Екенферда повучена је брзојавна жица.

Убојни ред (Ordre de bataille). Главни је заповедник ђенерал *Меза.* [1])

Ђенерал-штаб састоји се из једног полковника као начелника, а полу-начелник му је капетан. За ординарцију и ађутанте има 1 ескадронски командир (мајор) 1 капетан 1 поручик и 1 полупоручик.

Војска подељена је на 3 дивизиона, у свакоме по 3 бригаде пешака, 2 ескадрона коњице и 2 батарије (једна је 6-фунташка а друга 12-фунташка). Бригада има 2 полка по 2 баталиона, свега 4. Напоследку баталион деле на 4 чете у свакој по 200 војника, 12 десетника, 12 добошара и трубача и 3 официра тако, да један баталион код њи има свега: 12 официра, 848 војника и 2 лекара осим батаљонске канцеларије, у којој има 2 официра, 1 лекар и 5 војника. По овоме дивизион од 12 батаљона има: 200 официра, 10.288 војника заједно са штабом, и 19 лекара; а цела војска од 3 дивизиона има 618 официра и 30.884 војника заједно са штабом, али без пртљага и остали родова оружја. Резерва пешачка састоји се из 4 полка. Коњица састављена је у полкове

[1]) Њега је доцније заменио други. В.

по 6 ескадрона од 120 коњаника сваки. Артилерија састављена је такође у пољкове од 6 батерија, а батерије састоје се из 8 топова и то или 6-фунташа или 12-фунташа или олучни 4-фунташа. У свакој батерији има по два 12-фунташка гранатска топа. Стрелаца немају.

Пионири и тешка артилерија већином су у градовима и у Даневирку.

Осим горња 3 дивизиона имају и четврти коњанички, а тај се састоји из све оне коњице, која пешачким дивизионима није придана, и има је на броју $4^1/_2$ полка или 27 ескадрона.

И сувоземна и морска Данска војска подпуно је за рат спремна. Ово је сада први пут у овом веку да она тако грдну војску скупља, на тако малој просторији као што је Шлезвиг, и у тако јаким и утврђеним местима као код Фридрихштата и у шанцима и становима код Екерферда, Шлезвига и Фленсбурга. За врло кратко време спремили су они Шлезвиг за одпор, ако непријатељ уђе. Савет је 1 Децембра одобрио да се набави 4800 коња. Сви ислужени војници позвани су под барјак, а тако исто и 600 морски војника и бродара. Коњанички пољкови умножили су се на 6 ескадрона по 120 коња. Тако исто и официри у оставкама позвани су у службу. Даневирк посели су 4000 војника, и дан дањи траје тамо једнако оружање и грађење шанчева. Зима је настала јака и зато су из главне вароши Копенхага послане дрвене колебе у којима се по 30 људи сместити могу. Све ово, што рекосмо, вели нам, како ће се Данци упорно да бране, ако савезници пређу реку *Ајдер* и у Шлезвиг уђу. [1])

---

[1]) Видећемо ниже, како није тако испало. В.

III.

Кил, 2. Јануарија

Сада да вам јавим, како су се војске покретале и то почевши од 8 Децембра. Савез немачки оставио је Данцима рок од 10 дана, да се за то време мирно из Холштина и Лауенбурга повуку, и тај је рок прошао 9. Децембра. Немачка пак војска, која се на граници била искупила, требало би да је 10. Децембра већ ушла у те војводине, али она је одложила до 11. Децембра. Данци пак одма су корак по корак одступали, и то час брже а час спорије, како је кад савезна војска напредовала. Немачка војска ушла је на 3 пута (друма). Источним и средњим путем ишла је саксонска, а западним хановерска бригада, и то тако, да прва бригада заузме северан и источан, а друга јужан и западан део Холштина. У војводину Лауенбург није се улазило. Она је остала незаузета, али су Пруси и Аустријанци опет на њу мотрили.

Саксонска бригада ушав у војводину непрестанце је напредовала и места мењала, а Хановерска стајала је и тек 20. Децембра продужила пут до Елмсхорна.

Главни заповедник *Хаке* ишао је сам са главном силом своје бригаде, а његов ђенерал-штаб остао је у Алтони, и тек 18. Децембра дошао је у Ренцбург, на граници између Шлезвига и Холштина т. ј. онда, кад је Холштин већ сасвим заузет био. Саксонска бригада идући у Ренцбург, одма одашље 1 баталион пешака са 3 хановерска ескадрона на исток да *Кил* (место на граници) заузме, а дошавши у главни стан Ренцбург одашље једну колону на запад до Фридрихштета, и начини свезу са северним и западним оделењима Хановерске бригаде.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „ВУКОВАР ВАРОШ" БЕОГРАД

Дански је главни стан био у Килу до 12. Дец. Одступање преко реке *Ајдера* свршe Данци до 18. Дец.

IV.

Кил, 6. Јануарија.

13. Децембра бијаше време доста рђаво. Падала је ситна киша заједно са снегом, па се није могло на далеко да види, особито кад се магла спусти. Друмова добри у Холштину нема, а и ови, што су, при рђавом времену врло су рђави, и колоне су се на маршу здраво отезале, јер су врло узаним фронтом и то врло неудобно морале да иду. При овом маршу пало ми нешто у очи Пруска одељења увек су била на маршу под конац изравната, а саксонски војници били су много комотнији и на равнање нису се толико обазирали. На први поглед изгледа, као да Пруси боље раде, али кад се са друге важније стране погледи, и ако сам ученик пруски правила, опет морам рећи, да је сасвим противно. Саксонски војници изгледали су много веселији, слободнији и одморнији него пруски, јер их оно одржавање равноће и одстојања на длаку, здраво убија. Често си мого чути од пруски официра, где вичу љутито војницима: „стој“ „брже“ итд. Ја би често и сам замолио предње одељење, да лакше иде, и да се на нас острагу обазиру. Кад Саксонаца пак тога није било Истина, кад је непријатељ близу, и кад му се на сукоб иде, онда треба онако радити, као што Пруси чине, и онда је то најглавнија ствар; али кад се просто путује, онда треба војницима мало слободе, и то зато, да им се снага сачува за праву радњу, а не узалудно да се истроши.

Друго је што имам да приметим, о ношењу пушке. Мени се чини, да је боље, да војници при дугом маршу а и при свима стражама, где неће до ватре доћи, носе пушке о кајиш, јер је боље да раме трпи, него рука, која највише чини, да се добро или

рђаво гађа. Кад се пак близу непријатеља дође, онда се могу узети пушке на раме. Пруски војници носе непрестано пушке на рамену. Још сам нешто видео код Саксонаца боље уређено него код Пруса, а то је то, што они необтерећавају оружјем оне војнике, који алат шанчки носе. Код Пруса само се назначавају људи, који тај алат на изменце носе, а Саксонци су те људе и обучили у шанчкој радњи и свагда иду напред. —

Пруска бригада такође се кренула и ушла у Либек, сместивши у њему 5000 пешака и 1 ескадрон од 160 коњаника.

Данци се повлаче из Ренцбурга и обезоружавају га, а тако исто и мостовски обкоп код Фридрихштета. Њега су још и лагумисали, и ноћу у ваздух распрсли, али тако невешто, да су им се 2 војника тешко ранила.

19. Децембра Холштин је од Данаца сасвим очишћен био. Сва 3 оружија саксонске бригаде ућоше у Ренцбург, а Хановерска бригада заузме Дитмаршен (Малдорф).

V.

Кил, 18. Јануарија

Сад ћу да вас упознам са оном аустријском и пруском војском, којој је заповеђено, да улази у Шлезвиг и која је већ на путу.

Аустријска војска. Главни је заповедник фелдмаршал *Габленц*. Војска је подељена у 5 пешачки бригада, свака бригада има по 2 полка (од 2 батаљиона) и 1 батаљион стрелаца (јегера). Осим тога има 2 коњичке бригаде по 2 полка, у сваком по 5 ескадрона. Даље има 6 батерија, 1 оделење пионира, и 1 оделење за пртљаг и муницију. Свега дакле износи 25 батаљиона, 10 ескадрона, 6 батерија а у броју око 34.000 војника. Војска им се састоји из: Срба, По-

ВОЈИН,

ЛИСТ ЗА ВОЈНИЧКЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ
ДРАГАШЕВИЋ,
ОФИЦИР И ПРОФЕСОР.

ГОДИНА
I.

с 1 картом, 1 планом и 11 дрворезних слика.

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ПЕЧАТНИЦИ.
1864.

САДРЖАЈ.

страна

I. Различити чланци и састави.

1. Војничка писма из Шлезвига и Холштина (с једном картом) 1
2. Како стоји у Шлезлигу и Холштину 33
3. Штатистичне црте о европској турској . . . 81—95
   - I. Величина и насељеност 81
   - II. Етнографија . . . . . —
   - III. Вера 84
   - IV. Финансија 86
   - V. Оружана сила . . . . . —
     - Војска . . . . . —
   - VI. Организација и број турске силе 89
     1. Регуларна војска 91
     - а) Низам 92
     - б) Редиф 94
     - в) Гијада . . . . . —

     2. Нерегуларна војска, башибозуци 95
     3. Спомоћни контингенти . . . . . —
        - Флота . . . . . —

4. Војничка академнја у сев Америци 96
5. Освојене дипелских шанаца 99
6. Оцена данине 103
7. Пруски систем олучних топова у рату (с 11 дрворезних слика) 117
   - Систем Армштронгов . . . . . 128—130
   - Пруски систем . . . . . 149—153

8. Стање на Балканском полострову 131
9. Видање рањеника у рату као међународно право 154
10. Колико је изгинуло људи у Америчанском рату . 157
11. Реч о нашој војној академнји 161
12. Мисао о гвозденом путу по Србији 176
13. Нова правила за егзерцир 182

страна

14. О нашој народној коњици . . . . . 185—203

Приступ 185

Српска коњица 189

Материјал 190

Одело . . . . . —

Спрема . . . . . —

Оружје 192

Строј и поделење . . . . . —

Егзерцир 194

Дејство 196

Како да се подигне овака коњица 198

Устројство и администрација 201

изображење и обучавање 203

15. Битка код Липиске с планом 217

II. Књижевност.

1. Еквитацијоне штудије, превео Младен Ненадовић 147

2. Кратка наставлења за службу у пољу, превео Љ. Узун-Мирковић 148

3. Историја српских догађаја од 1804 до 1812 у воєномъ Сборнику 212

4. Историја српске револуције од Ранкеа 213

5. Општа историја од П. Срећковића . . . . . .

III. Закони, правила, прописи.

1. Закоо о устројству војног министаретва 14

2. Закон о накнади подвозних, попутних и селидбених трошкова војничких чиновника и војника 21

3. Закон о устројству војске . . . . . 38—71

Уводна појатија 38

Прва част, *о стојећој војсци*,

Глава прва

а) О разним родовима оружја који сачињавају стојећу војску 39

б) О начелнику и штабу стојеће војске . . 40

в) О струци војничких болница 45

страна

Глава друга

О чиновима и производству

а) О производству по старешинству 50

б) О производству по избору 51

Глава трећа

О стању официрском и положењима официра

а) О чину официрском 52

б) О разним положењима официра . . . . . —

Глава четврта

О пензији официра 53

Глава пета

О осигуравању ужитка за војнике нижег реда, који су онеспособили 55

Глава шеста

О плати, додатцима, плати по званијама и повишицама, која се даје нижим чиновима и простим војницима према поновљеним роковима службе 56

Друга част, *о народној војсци*

Општи основи 60

Глава прва

О регрутацији . . . . . —

Глава друга

О образовању војске 62

Глава трећа

О избору и именовању старешина за народну војску 66

Глава четврта

О учењу народне војске 67

Глава пета

О дисциплини 69

Глава шеста

Општа расположења 71

4. Пропис за одело и спрему народне војске 73

5. Додатак у устројству војске 133

6. Правила при издржавању затвора војничког . . . 139

*

страна

IV. Новости.

Србија. распоред официра у народној војсци . . . 109
војничке судије 134
судије за војнички касацијонски суд 138
ванцирања и постављања 144
Ерцеговина гласови за буну . . . . . 156 и 158
Турска племићска гарда 29
градњи око Дарданела 180
нов ејалет 268
Аустрија муницијонски парк за бригаду 28
нове капе у хусара . . . . . —
за веће изображење официра 113
сталан стан . . . . . —
стање војске 210
гвоздени путови к Босни 268
Русија морска сила 31
гвоздени градњ 111
покоравање Кавказа 112
оклопна флота 145
исподморски брод 180
Француска проба са челичним топом 29
стан код Шалона 1864 80
буна у Алжиру 115
ново наоружање пехоте 179
Енглеска извештај о марини 30
Италија закон, да се од војничке службе неизузумљу богослови 209
Шпанија стање флоте 30
Швајцерска ратно слагалиште 28
набавка пушака 29
Баварска паљачи и картачи у пешака 80
нишан у касарни 212
Баденска сталан стан 115
Насава ново устројство школе 113

V. Читаоцима. на стр. 32, — 102, — 160, 183, — 214, 268

Уза све ово „Војни“ је овогодишњи донео био још и ове четири књиге:

1. *Тактика* по ђенералу Грисхајму, превео Д. Ђурић, официр у оставци. I пола, *основна тактика*, на 8-ни, 198 стр. и 10 листи са каменорезним сликама. Београд 1864.
2. *Војник на маршу* од E. v. St. превео Драгашевић официр и професор. Први део. *О маршу уопште* на 8-ни 152 стр. Београд 1864,
3. *Начела четовања.* Написао Дон Сантијаго Паскуал и Рубијо, с немачког превео Драгашевић официр и професор. На 8-ни 48 стр. Београд 1864.
4. *Војничко судски законик.* На 8-ни 65 стр. Београд 1864.

лака, Чеха, Мађара, Талијанаца, а нешто мало из Немаца.

Пруска војска. Главни је заповедник пруски принц Фридрих Карло.

Војска се састоји из једног корпуса (армекора), који је у 3 дивизије подељен. Две су дивизије пешачке, а једна је коњаничка. Пешачка дивизија има 2 бригаде, бригада 2 полка, а полк 3 баталиона; свега у дивизији 12, а у обема 24 баталиона.

Коњаничка дивизија има такође 2 бригаде, бригада 3 полка од 4 ескадрона, свега 24 ескадрона. —

Шлезвиг, 27. Јануарија.

Пруски корпус искупио се подпуно 19. Јануарија. Један је дивизион био на десном крилу у *Килу*, а други западно. Рано у јутру у 5½ сати 21. Јануарија да се знак, и војска пође за у Шлезвиг. Авангарда је измакла на читав сат напред, и до реке Ајдера допрла. Једно бочно за крило одашље се из Кила северо-источно, а доцније пређе код Холденаве реку Ајдер. Војсци придан је 1 баталион пионира са мостовским справама.

Пруски пешачки официри носе шпаде, но сад се увидело, да је то незгодно, зато су добили дозволење, да сваки узме оно оружије, које му се највише допада. Неки су узели и кратке дуге пушке. Аустријски официри имају сви револвере а пруским се недопада то оружије.

Војници су добро наоружани и снабдевени. Рђаво је пак:

1.) *Обућа.* Њиови војници имају дебеле, тешке и тврде чизме. Кад су радили, само су мислили да дуго трају, ма се у њима војници једва и мицали. Горња кожа готово је исто тако тврда као и ђон.

2.) Пруски војници носе обојке. Но они никада немогу ноге тако да сачувају као добре чарапе.

3) Код Аустријанаца сваки војник добија по једно стакло кожом обшивено, (место чутуре) а код Пруса остављено је то на вољу, да војници сами себи стакла набаве, и тако може се видети код њи различних стакала мали и велики.

Лекарство је добро устројено. Вештих лекара има доста, и добро се постарало за негу рањеника. Тако имају они рањеничка кола на перу (федерима) за двојицу тешко или лако рањених. Тако исто за ношење рањеника из битке и за помагање лекарима у лаким пословима имају изучене људе и лекарске чете, које су гарабиљима наоружане. Моје је мнење, да ове чете неносе никакво оружије, а то и због своје човечанске дужности, а и зато, што стоје под закриљем међународног права [1])

Издржавање (ранење) војника бива из магацина, а другчије није ни могуће, јер су Данци Шлезвиг сав исисали. Месарнице су устројене и пекари свагда иду с војском. Тако исто и пиљари иду за полковима, али само известан број. Свака чета има право, да за време рата најми себи једног пиљара (за вино, пиво, каву итд.). Обично пак здруже се два и два четника и најме себи једног пиљара (маркетендера), који свагда безплатно квартир добија.

Тако исто устројена је пошта из кола и коњаника, а телеграф (из 13 кола, 3 апарата и жице за 12 миља (24 сата места) још није приспео.

VI.

Шлезвиг.

Сад ћу да говорим о операцијама пруског корпуса:

21. Јануарија. Од *Кила* до *Екернферда.*

Авангарда састојала се из два полка пешака, 1 батерије 12-фунташке и 3 ескадрона улана. Напред

[1]) Код нас лекарске чете морале би се ипак наоружати, као и остали војници. В.

су ишли улани, за њима 1 баталион пешака, као предња част, а за њом остала авангарда. Бочна закриља била су само из пешака, јер је предео за коњицу незгодан. Код Левенсаве пређе се преко Ајдерског канала у Шлезвиг. Дански драгуни, што су ту били, после неколико пушака, повуку се назад. Код села Геторфа опет се Данци прикупе, али га брзо оставе и повуку се назад. У том селу биле су 2 чете пешака данских. Непрестанце се наступало и једнако су се Данци у даљини видели. После 2 сата пута одашље заповедник једну колону у леву страну преко Маријентала у Биндебу близу вароши Екернферда. Та се колона састојала из 1 полка пешака са 1 изолученом 6-фун. батеријом. Главна пак сила једнако је напред ишла. Пут којим се иде, допире до мора, и ту пролази кроз једну шумицу, и на левом (западном) крају њеном лежи село Шнелмарк. Шумица је ½ сата велика и допире на 50 до 200 корака до стрме и високе обале морске. На улазку пута у шумицу има једна кућа, предњаци од авангар де јаве, да је пут брвом препречен. Тако исто пређе још дознало се, да у пристаништу код Екернферда има две данске оклопнице (лађе). Из свега овог мислило се, да су Данци овај положај заузели, шумицу посели, и у намери да се бране; а положај је био од природе јак теснац, јер пут кад из шуме изиђе, опет насипом иде и с десне је стране море а с леве баруштина, а то је једини пут за варош Екернферд. Но од свега тога ништа није било и непријатељ се нигде невиде. Само лађе у пристаништу примакле су се на 500 корака до обале и претиле путу. Једна је имала 2 изозучена топа 24-фунташа, и 1 дугачак 32 фунташ; а друга имала је 12 глатки топова (32 ф.). Чим те лађе угледамо, одма војске сташе, а била је већ у шуму ушла. Стало се пак зато, да се прво и прво војска неизлаже без икакве обране ватри, а

друго, да могу две изолучене батерије из резервене артилерије да стигну и да се против лађа наместе. У сред ове припреме чу се јак прасак пушака од Биндебе. Она одаслана колона сукобила се тамо с једним одељењем данских пешака и узбила их с малом штетом (2 рањена) на Екернферд. И ова колона угледала је са својих висина лађе у пристаништу и свршивши свој посао, окрене своју батерију против њи. Ту се сад отвори пуцање из топова. Одстојање је било 1800 до 3000 корака. У први мах метци нису били точни, но сваки доцнији био је точнији. После неколико метака лађе оду а Пруси продуже пут и уђу у Екернферд —

22. Јануарија. Битка код Мисунде.

Данашњи је дан био на то одређен, да се силно на непријатеља у јаком положају код Мисунде удари и да се притом види, јели се за упоран одпор спремио или не. Овом је операцијом руковао сам принц Карло. За ово одређено буде 11 баталиона пешака 10 ескадрона, 2 чете пионира, 2 лекарске чете а од артилерије:

4	Изолучене батерије	24 топа
3	7 ф. хаубич. „	24 „
5	12-фунташ. „	22 „
		Свега 70 топ.

НОВОСТИ

СРБИЈА.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИЋЪ III.

По милости божиіой и вольи народа

КНЯЗЪ СРБСКІЙ.

ПРОГЛАШАВАМО И ОБЯВЛЮЄМО СВИМА И СВАКОМЕ, ДА Є ДРЖАВНЫЙ СОВЕТЪ РЕШИО, И ДА СМО МЫ ОДОБРИЛИ И ОДОБРАВАМО:

ЗАКОНЪ

О УСТРОЙСТВУ ВОЄНОГЪ МИНИСТЕРСТВА.

I. Обшта определеня.

§. 1.

Воєно министерство сѣдинява све гране цело купногъ воєногъ управляня, и има подъ своіомъ власти сву службу чисто воєну, воєно-техничну, воєно-економну, воєно-научну, воєно-судску, воєно-контролну, воєно-санитетску и воєно-казначейску.

Подъ воєнимъ министерствомъ стои сва земальска войска, како народна тако и стоєћа, као и сва воєна заведеня.

II. Поделенѣ и кругъ рада.

§. 2.

Воєно министерство дели се на четири оделеня: обште-воєно, економно, контролно и казначейско.

§. 3.

Обште-воєно оделенѣ има два под-оделеня: лично (персонално) и стварно (матеріално).

У кругъ личногъ под-оделеня спада:

1., Управа народне и стоєће войске, воєно-полицайный надзоръ и воєно судство.

2., Образованѣ и обучаванѣ обадве войске, деленѣ войске на части, израђиванѣ обшты службены правила, и све остало што спада у предметъ тактике.

3., Сви лични одношаи у войсцы, као што су: поставляня, авансираня, премештаня, особене награде, одличія, кондуит и ранг-листе; и

4., Воєно научна заведеня.

У Кругъ стварногъ под-оделеня спада:

1. Технично определенѣ конштрукція свію безъ разлике войнички спрема, као и врховный надзоръ и управа надъ свимъ бойнымъ матеріяломъ и свимъ бранителнимъ средствима.

2., Распоређай државне одбране, размештанѣ ратны средства по ратномъ позоришту или иначе кудъ по потреби, проматранѣ землѣ у обзиру на воєне цели, определяванѣ точкій за нарочита воєна заведеня и построєня, израђиванѣ воєны планова, и све остало, што сочинява предметъ стратегіє.

3., Сви воєно-инжинирски послови, као што є: подизанѣ и обдржаванѣ свію утврђеня и обкопа, грађенѣ и обдржаванѣ воєны мостова и друмова, смештанѣ трупа, надзираванѣ и чуванѣ свію воєны зграда и зданія, участвованѣ у њіовомъ грађеню, како определяванѣмъ особиты услова, по коима се градити имаю, тако и саставлянѣмъ и израђиванѣмъ положайны планова места за њино подизанѣ наменѣны.

4., Надзираванѣ свію друмова, путова, мостова и шума у обзиру на воєне службености и ползованя за државну одбрану.

5., Сви топографични и картографични послови, воєна статистика и воєно исторични послови.

§. 4.

Економно оделењ стара се:

1., О матеріялномъ издржаваню войске, као што є: набавка и чуванѣ ране, одела, квартирны и болничны потреба.

2., О набавки свію осталы воєны матеріяла, о образованю и рукованю подвоза, потребны за провіянт — обмундировку и шпитальске спреме, као и о набавки и обдржаваню стоке за войску потребне, и о осниваню и издржаваню магацина за воєну обмундировку и продовольства.

3., О воєномъ санитетству по целомъ пространству.

§. 5.

У кругъ рада воєно контролногъ оделења спада:

1., Контролиранѣ и прегледанѣ свію воєны каса, матеріяла и кньиговодства, періодично и изванредно.

2., На концу сваке рачунске године, инвентираньѣ свію воєны матеріяла и потреба, прегледанѣ и ревидиранѣ свію воєны како новчаны, тако и матеріялны рачуна, пре него што се главной контроли на суперревизію доставе.

3., Израђиванѣ свію правила и прописа потребны за новчано и матеріялно-воєно кньиговодство и рачуноводство.

4., Склапанѣ обштегъ воєногъ буџета.

§. 6.

У кругъ рада казначейскогъ оделења спада:

1., Држанѣ воєне касе, приманѣ и издаванѣ новаца, кои войсцы по пропису припадаю, и кои се у обште на воєне цели издаю.

2., Отваранѣ кредита, коме принадлежи, на основу буџета и други финансіялны закона.

3., Воѣнѣ и на концу сваке рачунске године склапанѣ свію воєны рачуна.

III. Персоналъ.

§. 7.

Свако одъ она два под-оделења, коя су у §. 3. споменута, има по єдногъ шефа у чину офицыра, са потребнымъ броємъ воєны или граѣански званичника, а надъ тымъ под-оделеньима, коя ће сачињавати обште воєно оделенѣ, быће єданъ Началникъ оделења у чину вишегъ официра, кои ће посредствомъ више поменути шефова управляти канцеляриомъ и свимъ пословима у ово оделенѣ спадаюћимъ.

§. 8.

Економно оделенѣ има єдногъ началника, кои ће посредствомъ потребногъ броя комесара, магаціонера и други званичника управляти сва економна дела, и посредствомъ главногъ лекара руководити воєно санитетство.

§. 9.

Воєно контролно оделенѣ има єдногъ контролора, коме ће се дати у помоћь потребанъ брой рачуноиспытателя и писара.

§. 10.

Казначейско оделенѣ има єдногъ руководителя, кои ће посредствомъ казначея и потребногъ броя други званичника одправляти сва дела, коя спадаю у ово оделенѣ.

§. 11.

На сва безъ разлике званія при економномъ, контролномъ и казначейскомъ оделеню, и на званія нижегъ канцеларійскогъ персонала обште-воєногъ

оделеня, могу се узимати лица изъ грађанскогъ реда. Но сва ова грађанска лица, коя воєномъ министерству принадлеже, чимъ ступе у ова званія и докъ испуняваю те дужности, подчинѣна су воєнимъ правилима и закону.

§. 12.

Дужности персонала свакогъ поєдиногъ одъ предизложены оделеня, као и то како ће се єдно оделенѣ према другомъ у званичной коресподенціи односити, прописаће воєный министеръ. А како ће контролно оделенѣ по своимъ званичномъ действованю односити према воєномъ министерству, а како према главной контроли, прописаће такође воєный министер, но ово у договору са главномъ контроломъ.

§. 13.

Воєный министеръ овлашћує се, да може, кадъ потреба изисковала буде, себи узети у помоћь єдногъ одъ выши официра, ма коє струке войске, кога ће дужность быти: приманѣ обште коресподенціє и раздаванѣ исте дотичнимъ оделеньима министерства.

По заповести министра овай ће официръ заступати га:

1., При канцеларіи за решаванѣ и подписиванѣ свію оны дела, коя по прописанимъ правилима редовно теку, и коя по закону найвышегъ решеня непотребую, и

2., При трупама за изванредне смотре.

IV. Особена определеня за Економно оделенѣ.

§. 14.

Набавке, коій вредность петъ иляда гроша чар. непревазилази, чинећи се по решеню воєногъ министра, начиномъ како онъ за найболѣ нашао буде

съ призренѣмъ на интересъ државне касе. А набавке, коій вредность петъ иляда гроша чаршиски превазилази, чиниће се преко оферта, или путемъ явне лицитације.

§. 15.

Кадъ се каква набавка, због особены узрока не бы могла начиномъ явнимъ извршити ни преко оферта, нити путемъ лицитације, а вредность бы већу одъ петъ иляда гроша чаршиски износила, или кадъ би за државну касу очевидно пробитачніе было да се каква набавка од веће предности не преко оферта нити путемъ лицитације, но иначе изврши; то ће се за таковогъ рода набавке, министеръ воєный са председателѣмъ државногъ совета и са єднимъ членомъ совета, кога за тай случай председатель совета одреди, споразумети, да є дотична набавка доиста такве природе да се може безъ оферта и явне лицитације извршити, па ће уєдно определити и начинъ и услове извршѐня те набавке, и учињено о томе споразумленѣ, они ће написмено ставити и подписати.

§. 16.

Свака набавка, коє вредность превазилази петъ стотина талира, пре него се исплати и прими, има се од определени вештака испитати, дал' є у свему по положенимъ условима учињна.

Матеріяле, кои се набављаю за войничко одело, обућу, преобуку и постельне ствари, прегледаће комисіе, коє ће се на тай конацъ саставляти изъ стручны люди и вештака у испитиваню тога рода матеріяла, реда грађанскогъ.

Членовима комисіе, коє ће се образовати изъ лица грађанскогъ реда, определюе се у накнаду за дангубу по томъ делу по четрдесетъ и осамъ гроша чаршиски діюрне, и ова діюрна падаће свакадъ на

теретъ оне партіе, изъ кое се исплате матеріяли, кое комисія коя прегледала буде.

Предмете, за кои се испитаванѣ воєно-техничнa знаня изискивала буду, прегледаће и испытаваће стручни официри.

§. 17.

На конацъ точногъ одправляня воєны економійски дела, министеръ воєны прописаће сва правила, коя се односе на качества ране, потребне за люде и стоку, и на качества свію матеріяла, потребни за войничко одело, обућу, преобуку, приборъ яхаћи, постельне, шталске и шпітальске ствари, и према тому правила о роковима служеня и образце, по коима се све ове ствари израђивати имаю, као и правила о количини матеріяла, кои се на израђенѣ поєдины предмета употребити имаю; далѣ о количини порція ране за люде и стоку, и о количини матеріяла потребны за осветленѣ, огревъ, простирку коньску, и за остале войничке потребности, као и начинъ издаваня овы на употребленѣ; напоследакъ правила о подношаю оферта и држаню лицитаціе, и правила за комисіе кое ће се образовати поради испытаваня набавки.

§. 18.

Овай законъ почеће важити десетый данъ одкадъ га Князъ подпише, а њиме укида се: 1. законъ о устроєню воєногъ министерства одъ 5. Мая 1862. године Ф. № 1441. (збор. XV. страна 111); 2. Правила за одправлянѣ воєно-економичны дела', одъ 18. Юнія 1857. године $\frac{\text{С. № 949.}}{\text{В. № 1045.}}$ (збор. X. страна 48.) и 3. найвише решенѣ одъ 27. Януара 1862. године В. № 135. (збор. XV. стр. 7.).

Препоручуємо Нашемъ Министру воєномъ, да овай законъ обнародує и о извршеню се нѣговомъ стара; властима пакъ заповедамо да по нѣму поступаю; а свима и свакоме да му се покораваю.

19-гъ Февруара 1864 год.
у Београду.

М. М. ОБРЕНОВИЋЪ. с. р.

Видіо и ставіо државный печатъ,
чуваръ државногъ печата,
министеръ правде.
Р. Лешянинъ с. р.

(М. П).

Министеръ воєный,
Полковникъ,
И. Монденъ с. р.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИЋЪ III.

По милости божиіой и вольи народа

КНЯЗЪ СРБСКІЙ.

Проглашавамо и обявлюємо свима и свакоме, да 6 Државный Советъ решіо, и да смо мы одобрили и одобравамо:

ЗАКОНЪ

О НАКНАДИ ПОДВОЗНЫ, ПОПУТНЫ И СЕЛИДБЕНЫ ТРОШКОВА ВОЄНЫ ЧИНОВНИКА И ВОЙНИКА.

§. 1.

Официри и воєни званичници, кои бы дате имъ послове вршили изванъ места гди се редовно баве,

на одстоянѣ веће одъ (2) два сата, добіяю изъ државне касе накнаду за учињне подвозне и попутне трошкове.

§. 2.

Официри, кои бы се по потреби службе, а не по молби преместили изъ єднога места у друго добіяю селидбене трошкове.

§. 3.

Кадъ се официръ премешта са авансіранѣмъ, па бы при томе повишица плате манѣ изнела, него што бы му припадало накнаде за селидбене трошкове, онда ће му се докнадити тай недостатакъ у име селидбены трошкова.

§. 4.

Подвозни и попутни трошкови, дава ће се у пуной мери, кадъ чиновницы поєдинце и по особевомъ послу путую, а у четвртину мере тога ако су са трупомъ за вршенѣ посла одређени.

За командоване са трупомъ официре сматраю се оны, кои су кудъ послати, ма и са найманьимъ броємъ войника одъ стоєће войске, па было да се то оделенѣ састои изъ части войске, при коіой официръ има своє определенѣ или изъ спровода транспорта, регрута, или изъ оделеня изъ смешаны трупа.

§. 5.

Селидбени трошкови даю се у свакомъ случаю, кадъ ови официру следую у пуной мери.

§. 6.

Команданти, шефови штабова као и официри ньинимъ штабовима принадлежећи или ньима придати, као и сви остали трупама прикомандировани официри, и кои дакле непринадлеже редовномъ комплекту трупа, сматраю се као трупи принадлежећи, а не у поєдине и саме.

§. 7.

Овако се исто сматраю и официри кои су професори при воєной школи кадъ са питомцима школе путую.

§. 8.

Цела мера попутни трошкова износи на данъ за официре са систематичномъ платомъ:

1. До исподъ 500 талира по 8 гроша пореcки,
2. Одъ 500 талира до 800 по 12 гроша порезки,
3. Одъ 800 талира до 1500 заключно по 16 гроша пореcки,
4. Преко 1500 талира по 20 гроша пореcки.

Цела мера подвозни трошкова дає се одъ места полазка до места определеня и обратно, и то на єданъ сатъ пута, официрима са систематичномъ платомъ:

1. До исподъ 500 талира по 6 гроша порезки,
2. Одъ 500 до исподъ 800 талира по 8 гроша пореcки,
3. Одъ 800 до 1500 заключно по 10 гроша пореcки,
4. Преко 1500 талира по 12 гроша пореcки.

§. 9.

Селидбени трошкови рачунаю се по дужини пута и даю се на свакій сатъ растоянія, официрима са систематичномъ платом:

1. До исподъ 500 талира по 14 гроша порезки,
2. Одъ 500 до исподъ 800 талира по 18 гроша порезки,
3. Одъ 800 до 1500 заключно по 22 гроша пор.

§. 10.

Ако вршенъ посла изванъ гарнізона трає манъ одъ три месеца, и ако се посао врши у єдномъ месту, онда се официру за све то време дає поредъ

подвоза до места, и попутный трошакъ по размеру §. 4. Но ако оваковогъ рода порученѣ, у єдномъ месту трає дуже одъ три месеца, онда официру по свршетку трећегъ месеца престає тећи попутина. Али ако бы по истеченію тогъ тримесечногъ рока, истый официръ у друго окружіе на дужность ићи имао, онда ће му се, у место подвоза и попутине, до места четвртина селидбеногъ трошка давати.

§. 11.

Но ако порученѣ трає дуже одъ три месеца, и ако се посао невршн у єдноме месту, већъ се непрестано путує, онда официръ добія за сво то време подвозне и попутне трошкове по определеню §. 4.

§. 12.

Аћутанти княжеви, кадъ путую у свити княза, сматраю се као да поєдинце путую; но добіяю према своіой плати само подвозне трошкове.

§. 13.

Подвозни и попутни трошкови неће се давати официрима онима, кои зато нерочитый додатакъ већъ уживаю, као што су официри у народной войски, но и то докъ су у кругу, кои є њима за посао назначенъ. А ако официръ за време команде авансіра, онда му се према повишици њгове плате, повишаваю подвозни и попутни трошкови и то одъ дана аванс іраня.

§. 14.

Кадъ се официръ у извршаваню дужности путуюћи разболи, у томе случаю, докъ му команда трає принадлеже му прописни попутни трошкови.

§. 15.

У слѣдуюћимъ случаима ако бы официри и сами были, узима се као да су са трупомъ:

а., Ако су послати одъ своє трупе у напредъ было као фурири било као конакціє.

б., Ако по свршеномъ њіовомъ приватномъ одсуству, слѣдую измарширапой већъ своіой трупи, рачунаюћи притомъ одстоянѣ одъ места гди є трупа становала, па до места новогъ определеня.

в., Ако су были болестни па по оздравленю следую измарширапой своіой трупи.

г., Ако трупа оде изъ своегъ стана, а официръ остане острагу на стражи или по каквомъ другомъ службеномъ послу, па іой после до на три дана и онъ следуе.

§. 16.

За упражненя у маршираню и за упражненя у польской и гарнизоной служби, где се за єданъ или за два дана одлази изъ гарнизона, и враћа опетъ у гарнизонъ, недае се никаква накнада ни за попутне ни за подвозне трошкове.

§. 17.

Кадъ се официри пошлю да крокираю, рекогносцираю, или премере какавъ предель и тако далѣ, где се радећи путуе много пута на єдномъ истомъ простору, онда имъ се дае обичный подвозный трошакъ, само до места предела и обратно, а после за време рада скончаногъ са путованѣмъ, добияю официри поредъ попутногъ у име подвозны трошкова, по 7 а вышегъ чина официри по 10 гроша порески на данъ.

§. 18.

Подвозни и селидбени трошкови надокнаћаваю се официрима обично по дужини найкраћега пута, коимъ се путуе, ако се ненареди да се по потреби дужомъ линіомъ путуе, а паробродомъ по сатима обичногъ путованя на паброду.

§. 19.

Кадъ чиновникъ иде да изванъ места своегъ знаничногъ рада врши, по налогу и решеню власти,

какве послове по потреби приватни лица, онда ће власти издате, по определю овога закона чиновнику накнаде за подвозъ и попутину, наплатити одъ дотичны приватни лица.

По размеру овога закона накнаћаваће се трошкови и услучаю трећегъ оделка §. 39. закона „о чиновницима граћанскогъ реда“ кадъ власть нареди, да посао небрежльивогъ званичника ко другій свршн.

§. 20.

Официри стоећи на расположеню правительства, кадъ се изашлю на какавъ посао добія ће подвозне и попутне трошкове, према редовной плати, до кое су поставлћни у станћ расположеня.

§. 21.

Кадъ се коме официру повери, да изванъ землћ какавъ државный посао изврши, онда ће министерскій советъ, на предлогъ воєногъ министра, према важности посла и величини нуждни трошкова, у свакомъ поєдиномъ случаю, решити о накнади подвозни и путни трошкова, осимъ манћ важны случаєва, кадъ трошкови небы превазилазили 500 гроша пореско, кое ће самъ министеръ воєный одређивати.

§. 22.

Што се овимъ закономъ прописуе за официре у обште, вреди и за официре привремено или подъ контрактомъ у србской служби налазеће се, у колико уговоромъ небы было другчіе одређено.

§. 23.

Све што є овимъ закономъ прописано за официре, вреди такође и за све воєне званичнике граћанскогъ реда у обште.

§. 24.

Прости войници и нижи чинови, кадъ путую изванъ места своегъ гарнизона, добіяю по потреби подвозъ у натури за своє ствари.

Ову потребу означава и подвозъ набавля воєна власть и трошакъ око тога учинѣный исплаћує изъ кредита буџетомъ одређеногъ на подвозъ, попутину и селидбу воєны чиновника.

§. 25.

Овай законъ важи одъ дана кадъ га князъ подпише.

§. 26.

Овимъ закономь укида се:

1. Уредба одъ 27. Марта 1857 год. В.№ 326. одъ 1856, (збор. X., страна 24.)

2. Решенѣ одъ 11. Априла 1861 године В.№ 809. (збор. XIII. страна 83.)

3. Решевѣ одъ 18. Априла 1862 гнр. В.№ 538.

4. Уредба одъ 1. Августа 1852 године В.№ 657. збор. VI. стр. 134.) и

5. Решенѣ одъ 9. Октобра 1861 год. В.№ 3048.

Нашемъ Министру воєномъ препоручуємо да овай законъ обнародує и о извршеню се нѣговомъ стара, властима пакъ заповедамо да по нѣму поступаю , а свима и свакоме да му се покораваю.

21-гъ Фебруара 1864 год.
у Београду.

М. М. ОБРЕНОВИЋЪ с. р.

Видіо и ставіо државный печатъ,
чуваръ државногъ печата, (М. П.)
министеръ правде,
Р. Лешянинъ с. р.

Министер воєный,
Полковникъ
И. Мондєнъ с. р.

АУСТРИЈА.

Заводење бригадног муниципјонског парка.

Дешавало се, да трупе, које су у боју, неимајући довољно муниције, морале су у најозбиљнијем часу из битке да изиђу, или, због истог узрока, битка је често испадала неповољно. И то је дало повода, те се у устројству аустринске артилерије још дода ово: У рату ће одсада уза сваку пешачку бригаду да буде и један бригадан муниципјонски парк. И зато свака пешачка и граничарска регимента, и сваки стрељачки баталион добиће при прелазу у ратно стање по једна подпуно опремљена резервенска кола (кару) од две спреге са бојним фишецима. Ова резервенска кола са пешачком муниципјом састави ће се при свакој пешачкој бригади у бригадан муниципјонски парк, коме вођење и смештање одређује и надгледа заповедник бригаде.

Нове каше у хусара.

На место досадашњих чакова, које су имале први 12 регименти добивају сад све хусарске регименте оне „куцме“, што су досад носиле само 13 и 14-та регимента (својевољачка). А то су калпаци од Астрахана, са петловим перјем код простих, а са орловим код официра. Боја тих пера и оне чоје што виси једна је, и остаје она, које су била пера на чаковима у свакој регименти пређе.

ШВАЈЦЕРСКА.

Намера да се установи једно ратно слагалиште.

У војничком оделењу у Швајцерској раде око плана, да се у Берну установи једно ратно слагалиште (depôt de guerre). Главни би му задатак, осим израђивања топографијских карата, био тај, да рукује ма-

теријалом, који је у том оделењу досад скупљен, и који се још̀те скупља односио за одбрану земље. Овај ће се план што се брже може извршити. А при оснивању тога заведења, које ће особито користити изображавању Швајцерских ђенерал-штабских официра, угледаће се у главном на оно у Француској.

Набавка 80.000 нових пешачких пушака.

На састанку савезног већа од прве половине Јануарија решено је по предлогу војничког оделења, да се набави 80.000 пушака. То је предато тројици да набаве: Фабрика код Шафхаузена, пушкарско друштво за средњу и западну Швајцерску, и фабрика у Базелу. Цена је пушци 78 франака (око 390 гр.).

ТУРСКА.

Оснивање племићске гарде.

Изишао је хат (указ), да се установи нова гарда од племића и то на овај начин: Свака област турске царевине да даде по 10 питомаца из најстаријих и најславнијих породица. На и оне земље, што данак плаћају, узеће се у то саучешће, (?). Ливан, Сирија и Мисир дужне су то учинити. Неки веле „да из тога вири мисао о јакој централизацији у царевини, и да турско министарство с тим хоће да дође до таоца, које иначе тешко би могли добити.“

ФРАНЦУСКА.

Проба с ново-начињеним топом од ливеног челика.

О најновијим пробама, које су чињене у Америки, Инглеској и Француској, с великим топовима, против гвоздених оклопних лађа, пише француски лист (Moniteur de l'armée) али с великим уздржавањем. Ту јавља укратко о резултату, што је учинио најновији велики топ од ливеног челика, кога је на-

чинио полковник *Трел де Болије*. Цилиндарско пуно ђуле пробило је на 1000 метара (1500 корака) лађу, (Marie Jeanne), која је имала гвоздени оклоп од 12 сантиметара (добра судланица) дебљине. Пробе са шупљим ђулетом доцније ће јавити, јер у Морском листу (Moniteur de la flotte) вели артилеријски мајор *Пангељи Ларидон*, дајош неможе ништа известнога казати.

ИНГЛЕСКА.

Годишњи извештај адмиралства о марини.

По извештају који је адмиралство за прошлу годину поднело, Инглеска војна морска сила има 975 различитих бродова, небројећи ту много других лађа, које станују у земљи и у ванземским стаништима, и велику флоту од гвоздених и дрвених кумбарача (велики чамци с кумбарама, бомбама), што су у Четаму. 72 лађе рачунају као линијске са по 74 — 121 топом; 42 лађе са по 60 — 74 топа; 94 пароброда и других лађа са по 22—46 топова; од којих многе се равнају са линијским лађама; 25 завртњевских корвета свака са 21 топом; и 500 свакојаких бродова, међу којима су и велики гвоздењаци са по 4 — 21 топом. Овамо долазе још 185 чунова на завртањ, сваки са 2 армштонгова топа и с машином од 60 коња снаге. Број лађа од сваке врсте, које сада овде и скоро на сваком месту у свету у служби и раду стоје, прелази 300; остала марина као резервенски Швадрон растурена је по различним стаништима, и понајвише тако је спремна, да одма може поћи, куд би јој се заповедило. Прошле је године приновљено 9 лађа, међу којима су 6 оклопнице; 11 оклопница сад се граде.

ШПАНИЈА.

Садашње стање марине.

Шпанска војна флота има 94 парне лађе, међу којима су 5 још недовршене и 7 оклопница; на њи-

ма броји 795 топова. Даље, 25 јадарских лађа, од којих су 10 за транспорт; на овима лађама ума 352 топа. И осим свега има Филипинска флотила од 50 лађа различите врсте.

РУСИЈА.

Руска морска сила у 1863 год. овако је стајала:

У Балтиском мору:

9 линијски лађа са	840	топ.
14 фрегата са	950	„
6 корвета са	84	„
29 бродова са	1874	„
у *црном* мору:		
36 пароплова са	141	„
8 транспортних лађа са	9	„
44 бродова са	150	„
у *касписком* мору:		
10 пароплова и 10 транспортни лађа, са	60	„
20 бродова са	60	„
на *Амуру*:		
6 корвета са	66	„
7 Шонера, (голета, бриг) са	40	„
3 транспортне лађе са	18	„
8 пароплова са	19	„
24 брода са	143	„
у *белом* мору:		
2 пароплова са	16	„
у *аралском* језеру:		
2 транспортске лађе		
Свега 121 брод са	2143	топ.

ЧИТАОЦИМА

Ево већ једанпут и „**Војина**“. Давно смо га исчекивали и исчекивали, ал се он био *сувише* забавио. Међутим ми се и опет усуђујемо казати, да није кривица до нас, што се он закаснио. Читаоци ћеју се опоменути, да смо ми у огласу нашем казали, да је рок уписивању до св. Саве; а кад смо тога дана узели да прегледамо уписнике, који су нам приспели, нађосмо, да их нема више од 30—40. Е онда нисмо смели ништа ни почињати. Томе је био можда узрок или то, што је рок за уписивање био кратак, или то, што наша пошта неноси новце него се мора чекати на делижанас, који само двапут преко месеца иде. Кад пак доцније дођоше још неколико, онда се усудисмо дати га у печатницу, с надањем да ће још који уписник јавити се; но и до данас још нема нуждног броја. Ето то је био први узрок, што се „**Војин**“ *морао* закаснити. Но осим тога, било је и других незгода, које су га закашњавале, и тако ево тек сада излази; ал опет не тако, да би читаоци тиме штогод били оштећени, јер с овом свеском излазе *две* књиге: јануарска и фебруарска. А боме сваки је почетак тежак. —

Сад да кажемо коју о самом „**Војину**“. Читаоци ваљда још памте, да је у Огласу стојало: „да ће, особито у први мах, **Војин** изгледати као какав магацин или ти енциклопедија војничких наука“ т. ј. мислили смо, да и сама дела и књиге неке печатамо и издајемо, поред онога, што се као ново у једној или другој струци, и у овој ил оној држави појави. И зато ево почели смо издавати одма у први мах два дела: „Тактику“ и „Војник на Маршу“. Свако од њих има за себе своје стране и табаке, и кад се које сврши ми ћемо читаоцима јавити и они ћеју онда моћи из сваке књиге извадити табаке истог дела, и везати у књигу за себе. У овој свесци ствари су опште војничке, т, ј. што за сваког војника вреде, а доцније ћемо, и то убрзо, метати и ствари стручније, н. пр. штогод из артилерије итд.

Ово је најглавније, што смо читаоцима имали и требали казати, и у здрављу да се скоро и опет чујемо.

у Београду 1864. год.
на Младенце.

Драгашевић.

Воин I. 1 и 2.

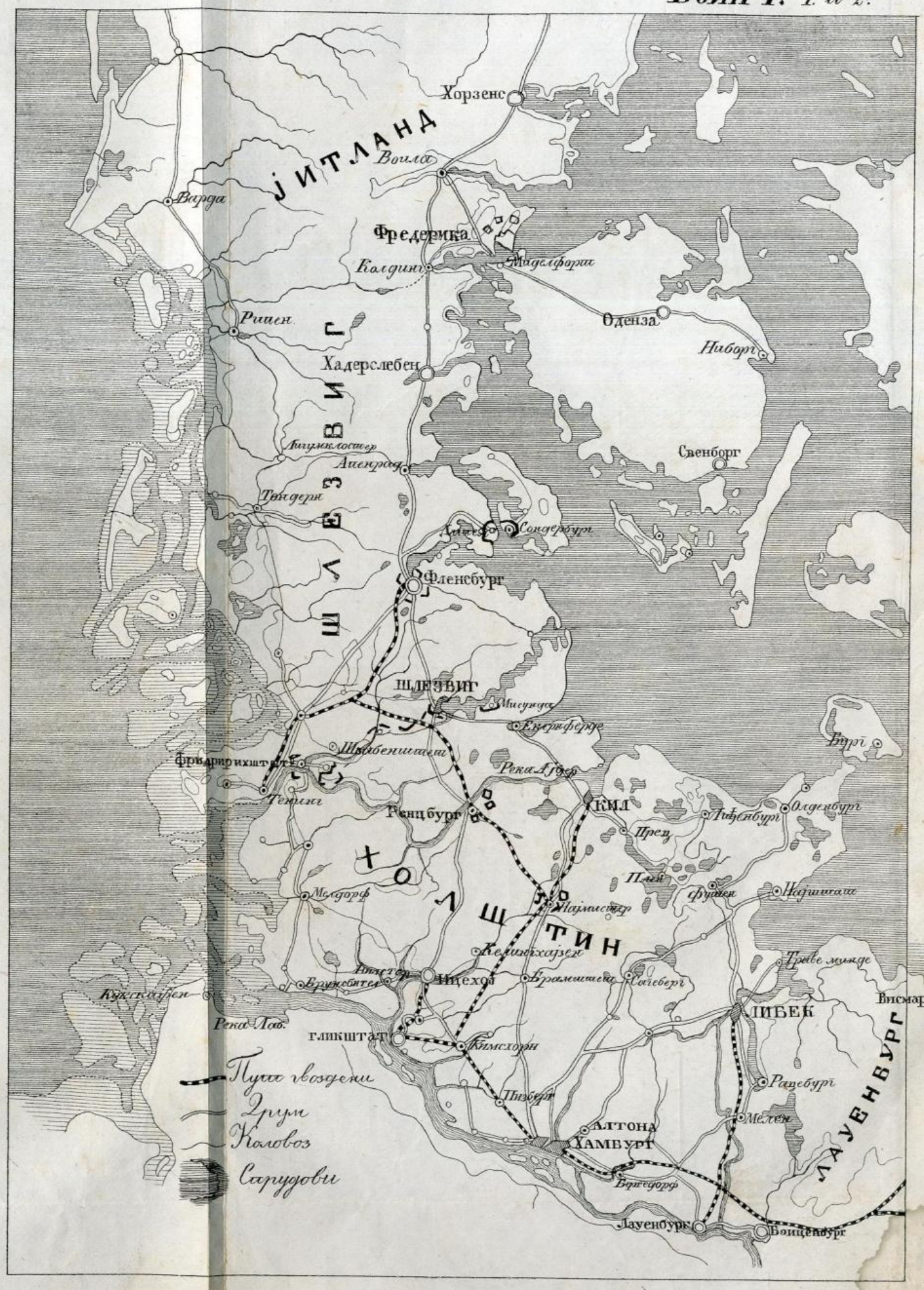
ЈИТЛАНД
ШЛЕЗВИГ
ХОЛШТИН
ЛАУЕНБУРГ
Хорзенс
Воиле
Варда
Фредерика
Колдинг
Мидделфарт
Оденза
Ниборг
Ринен
Хадерслебен
Свенборг
Тондерн
Сондербург
Фленсбург
ШЛЕЗВИГ
Мисунде
Фридрихштат
Тенинг
Рендсбург
КИЛ
Олденбург
Прец
Мелдорф
Хајлигенхафен
Нојминстер
Нојштат
Нојмиленде
Ицехо
Брамштет
Кухтенхафен
Гликштат
Кимсхорн
ЛИБЕК
Висмар
Ратебург
Пизберг
Мелен
Алтона
ХАМБУРГ
Бергедорф
Лауенбург
Боиценбург
Пута кроз ваздух
Друм
Коловоз
Сарудови

КАКО СТОЈИ У ШЛЕЗВИГУ И ХОЛШТИНУ [1])

Војска је савезничка дакле прешла из Шлезвига у Јитланд. Сад је питање прво, чему се *новом* са бојишта имамо да надамо? или боље рећи: шта ће бити са *Јитландом* и шта са *Дипелом?*

Почем је сада дипломација престала, и неспречава даље напредовање, то савезници могу врло лако и брзо цео Јитланд заузети, иако је народ дански огорчен, јер је у њи сила малена, па где се год појави, биће потучена. Овај задатак у Јитланду пада поглавито *Аустријанцима* у део.

Но сасвим другчије стоји код Дипела; а овај тежак задатак припада *Пруској* војсци да га изврши. Прусима сада нуждно је, да им успех што бржи и известнији буде. Аустријанци били су срећни, што је њима пало у део, да код *Оверса* најкрвавији сукоб у досадањем овом војевању издрже, да се тиме охрабре и поуздања добију; а прелазак Пруса преко *Шлаја* и узалудна пуцњава код *Мисунде* једва се и може као бојно дело узети.

Положај Дипела и Сондербурга у главноме много личи на положај код Севастопоља. И овде, као тамо, треба освајати један град, који се неможе сасвим обколити, помоћ му са стране пресећи и главу на предају принудити. Истина, Данци немају толико много ратне спреме колико Руси, али оно што имају,

[1]) „Војничка писма из Шлезвига и Холштина“ престала су, по свој прилици због тога, што је онај дописник можда болестан, или је ваљда јадник погинуо. Те због тог ево мећемо овај општи преглед тога стања тамо, како је у последње време било.

могу врло лако да набаве и помоћ свагда брзо да пошљу, а не као Руси с тешком муком, због чега су највише и пали. Највише пак стање ово разликује се од Севастопоља у томе, што тамо, кад је Севастопољ пао, и ствар је била свршена, и рат окончан; а овде, ако се *Сундевитски* шанци и отму на јуриш, опет се тиме ништа није добило, и добитак тај невреди оне жртве, које ће око њега да падну. До душе могуће је, да ће последњи дански батальони у робство да падну, да ће њиови велики топови Прусима у руке да дођу, кад се шанчеви на јуриш отму; али свакојако, њиова ће се главна сила пре или после у Сондербург да повуче и да склони, па одатле опет могу они своје закључење да повторе: „нема мира, док се сав Шлезвиг савршено незаузме.“

Шта треба дакле чинити?

Пруси треба Данце у Дипелским обкопима у запту да држе, и тако да их забављају, као да ће ту главни и насилни јуриш да чине, а међу тим треба 2 или 3 моста к северу да начине, преко мороуза Алсунда на острво да пређу, и на данску војску у Сондербургу да ударе, да је поробе, и онда ће се војска дипелска сама без пушке морати предати.

А да се ово, што реко смо, и у самој ствари може да изврши, објаснићемо и поизближе.

Данске војске има сада свега до 30.000, и то: 10 000 у Јитланду и Фредерики, а 20.000 код Дипела и на острову Алзену. Ако Данци од ових 20.000 трећи део употребе за бранење обкопа дипелских, онда ће им резерва у Сондербугу највише на 14.000 изнети.

Колика је пак Пруска војска, неможе се точно да каже, јер се још незна, колико је од ње у Јитланд одаслано, но баш и да неизноси за сада 30.000, опет у свако време може до ове величине да се прикупи. Треба при том у рачун узети, да за набавку мостовних справа и великих топова, више од 4 не-

деље треба. Мороуз почевши од Сондербурга пружа се к северу на 2 и по сата и што даље северу иде, све је шири. Код Сондербурга широк је 350 корака, а горе мало по мало има ширину до 600, а на неким местима и 800 корака. Како пак олучни топови могу точно на 2000 корака да туку, онда се супротна страна преко мороуза може још на 1200 до 1400 корака савршено под ватром да држи. И тако они батальони, који се на чамцима на супротну страну преко мороуза превезу, да грађења моста закриљују, биће свагда у унакрстној ватри својих батерија са супротне стране. Само грађење мостова неће ни мало тешко да буде, већ много лакше, но на реци Рајни. Кад се све у највећој тајности спреми, онда је најбоље прелаз дању извршити, ако се нема бојати од данских оклопница. Представимо сада себи, да се грађење мостова почело одма при првом сумрачку и то на 2 сата северно од Сондербурга. Данске страже, што су на супротној страни, нека су тако пазљиве, да први пруски понтон (чамац, на који се мост намешта) чују, кад се на воду мете, ипак могу само тек јавити, да нешто на непријатељевој страни бива.

Тек кад се нека оделења на супротну страну пребаце, може начелник мртвих стража точан извештај да начини и у Сондербург да одашље, за које треба читав један сат, ако се тај извештај по коњанику пошље. Тада ће заповедник у Сондербургу одма да удари збор, војска ће се за 5 до 10 минути скупити; али опет пехота треба ће најмање 1 и по сат, док на прелазно место стигне, и тако ће једно на друго читава 2 и по сата да прођу, док се Данци прелазу могу да одупру и то врло слабо. Узмимо, да се само на 20 чамаца прелази и сваки да носи по 10 војника, онда ће за горњи 2 сата у најмању руку 1600 војника бити већ на супротној Данској страни. Данци пак немогу дању и ноћу своју малу

силу дуж обале да поставе, и тако појединe страже неће ни толико јаке де буду, да ни она оделења узбију што се најпре превезу.

За грађење самог моста од понтона треба за сваки 15 стопа дужине 2 минута, дакле за 1500 стопа (600 корака) треба 200 минута или близу 4 сата. Премда ово може још и много брже да се изврши, кад се по 3 понтона дуж само обале саставе, па после на место навезу.

Баталиони, који се на данску страну претуре, биће слабији од непријатеља, и може бити да ће и нападнути бити, ако се грађење моста случајно одоцни, и ако не буде доста чамаца за превожење. Но ипак добро је што је ноћ, па Данци немогу прави напад да чине, а с друге опет стране узнемириваће их батерије са супротне стране.

Друго, нашто се при овом треба обазрети, јесу данске оклопнице. Оне могу лако да доплове, па мост једним ударом да сруше и покваре, а од неколико ђулади топовских ништа немаре. За овај случај треба на обали на згодним местима поставити батерије, да још из далека могу лађе угледати и на њи пуцати, чим на топомет дођу; и тако се оне неће смети појављивати. При овом треба пазити, у које обично време данске лађе пролазе овим мороузом. Напоследку треба и то у рачун узети, да ће већина данских лађа да буде код Дипела и Сондербурга, да бранење с мора подпомажу. Наравно овде много стоји и до случаја и до војничке среће.

Баталион од 1000 људи у 3 врсте протеже се у ширину око 300 корака. За прелазење преко моста редовима (по 3) треба сваком баталиону 3 минута а у ноћно доба треба ће и 5 (кораком 100 до 112 корака у 1 минуту), јер ће се колона више отегнути. Ако се два моста начине, онда за 1 сат може 24.000 пешака преко моста да пређе на ону страну. Коњи-

ца и артилерија, ако се ненађе за добро да остану, могу другог сата прелазити. Видимо дакле из овог, ако се грађење моста у 10 сати у вече одпочне, па се и неке сметње и тешкоће догоде, опет ће пруска војска пре сванућа бити сва на супротној страни.

Но шта ће да буде, ако се оклопница каква привуче па мостове растури тек што су готови? Онда је опасно; ал опет нетреба надежде и духа губити. Тада треба свануће чекати па лаћу топовима или отерати. или је тако искварити, да неможе стати на пут, да се војска на чамцима превози. Данска пак војска на оној обали тако исто неће смети ни моћи штогод против искрцавања предузимати, јер ће је наше многе батерије с ове стране унакрст да туку. Како ће пак у самој ствари да буде, стоји и овде до војничке среће и до случаја.

Кад је Наполеон год. 1809. пред очима аустријске војске Дунав прелазијо, био је у много опаснијем стању (код Асперна), но што је ово, а и Дунав је код Беча много ужи но мороуз Алсунд. — Па у каквој је опасности и унук његов Наполеон и то више сати био, кад је код Маћенте Гичину прешао, — још се сваки живо опомиње.

При прелазењу на острово Алзен немеће се много на коцку, јер су савезници бројем много јачи од Данаца, и свакојако много ће се мање рескирати, но кад се најпре обкопи Дипелски отму, па после прелази; јер се онда има посла са свом силом данском, војска ће велику штету претрпети, и неће се ништа тајно и изненада моћи предузимати. „A. M. Z.“

НОВОСТИ

СРБИЈА.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИЋЪ III.

По милости божиіой и вольи народа

КНЯЗЪ СРБСКІЙ.

ПРОГЛАШАВАМО И ОБЯВЛЮЄМО СВИМА И СВАКОМЕ, ДА Є ДРЖАВНЫЙ СОВЕТЪ РЕШІО, И ДА СМО МЫ ОДОБРИЛИ И ОДОБРАВАМО:

ЗАКОНЪ

О УСТРОЙСТВУ ВОЙСКЕ.

УВОДНА ПОНЯТІЯ.

§. 1.

Войска є одбрана отечества и подпора законитости.

Войска се дели на стоєћу и народню.

§. 2.

Войска се сматра да є у редовномъ стању, докъ Князъ, на предлогъ воєногъ министра, а по саслушаню министерскогъ совета, указомъ не огласи, да се поставля у изванредно станѣ.

По томе снага войске меня се у толико, у колико постои єдно или друго одъ та два стања.

§. 3.

Князъ є поглаваръ войске. Онъ указомъ опредѣлює начинъ, на кои се имаю образовати баталіони, ескадрони и батеріє, и наређує све, што вештество овогъ устроєня неменя а односи се на образованѣ и

обучаванѣ войске. Брой войске сваке струке опредѣлява се према потреби годишњимъ буџетомъ.

§. 4.

Министеръ воєни командує војскій за Княза и у име княза. Као министеръ одговоранъ, онъ и администрира војскомъ и прописує сва правила, коя су природе чисто административне.

ПРВА ЧАСТЬ.

О стоєћой војски.

ГЛАВА ПРВА.

а.) О разнимъ родовима оружја кои сачињаваю стоєћу војску.

§. 5.

Стоєћа војска дели се на 4 струке или 4 рода оружія, т. є.

на Пехоту
„ Кавалерію
„ Артилерію
„ Жандармерію

Војници прва три рода стоєће војске служе три године; а за жандармерію важи постоєћи законъ.

§. 6.

Досаданя генерал-штабна и инџинирска струка укида се, а у место тога установлява се штабна струка, изъ коє ће се узимати главный персоналъ како штабова тако и канџеларія воєногъ министерства.

Овой струци припада:

1. Војенѣ штабски канџелариски послова.

2. Заниманѣ обштимъ предметима польске службе, као н. пр. разношенѣмъ заповестій, рекогнос-

цираняма и крокираняма, намештанѣмъ логора, амбуланца, магацина итд.

3. Трасиранѣ и граѣенѣ утврѣеня свакогъ рода, и уопште удешаванѣ свію средства художествене одбране.

4. Управлянѣ воєно-економне администрације.

5. Дужность аудиторска при воєнимъ судовима.

§. 7.

Пехота састояѣе се изъ баталиона, кавалерія изъ ескадрона и она ѣе бити по начину тако назване лаке кавалеріе оружава и одева. А артилерійске трупе састояѣе се изъ:

Батерія польски,
Батерія брдски,
Чета лабораторійски, и
Чета понтонѣрскій.

§. 8.

Жандармерія подпадаѣе подъ воєно министерство за све, што се односи на тактично образованѣ, чисто воєно обучаванѣ, одеванѣ и наоружанѣ; а у свему осталомъ, због природе разни явни службе, за коє є заведена, стои подъ министерствомъ унутрашньи дела.

б.) О началнику и штабу стоєѣе войске.

§. 9.

Трупе стоєѣегъ воинства подпадаю под команду єдногъ полковника началника стоєѣе войске, кои ѣе принадлежати опште штабной струци.

§. 10.

Штабъ стоєѣе войске састои се изъ:

1. Началника стоєѣе войске, кои стои подъ непосреднимъ налозима и заповестима воєногъ министра.

2. Єдногъ вышегъ официра, као шефа канцеларіе.

3. Єдногъ аудитора.

4. Єдногъ свештеника, коме ће се придодати єданъ поднаредникъ као нѣговъ ђакъ.

5. Потребногъ броя официра, наредника и поднаредника, као канцеларійскогъ персонала.

Єданъ одъ овы официра врши дужность ађутанта началника стоєће войске.

§. 11.

У кругъ дужности началника спада поглавито, да се стара о извршеню прописани правила о стоєћой войски, кою онъ командира. Нѣму припада старањ о воєно-полицайномъ реду у войсци, и наређиванѣ гарнизоне службе, примање известія дежурни официра и даванѣ рапорта воєноме министру, издаванѣ дневни наредба.

Нѣговомъ штабу припада: 1. уписиванѣ и испсиванѣ войника по прописанимъ правилама, 2. обдржаванѣ званичне преписке съ дотичнимъ властима, како по потреби войника съ ньіовимъ фамиліяма, тако и уопште по званичнимъ изискиваньима.

§. 12.

Штабъ стои у преписци не само са овима воєнимъ властима, него у колико потребе войника и ньіова одношеня према ньіовимъ фамиліяма узискую, такође и са окружнимъ началничествама и судовима.

§. 13.

Началникъ говори и ради зчанично у своє име.

§. 14.

Началникъ може у фронтовой войсци производити сходно прописанимъ правилама, у чинове до наредника. А за чинове наредника, онъ ће предлагати найспособнія лица за одобренѣ воєномъ министру.

За кривице началникъ може млађе и старіє поднареднике лишавати чинова, сходно дисциплинарноме закону, а за нареднике предлагаће воєномъ министру.

§. 15.

За четне командире, командире ескадрона ађутанте и провіянт-комисара, началникъ ће предлагати лица, воєномъ министру ради потврђеня, но официре по четама и ескадронима, началникъ штаба може и самъ распоређивати, и изъ єдне чете у другу, или изъ єдногъ баталіона у другій, или изъ ескадрона у ескадронъ премештати, имаюћи само увекъ о томе известити воєногъ министра.

§. 16.

За чинове подпоручика, началникъ ће чинити изборъ међу найспособніимъ наредницима, и таковый ће подносити воєномъ министру, кои ће пошто размотри кондуитне листе свію наредника и препоруке учињене му одъ окружни началника за нареднике, кои се при народной войсци налазе, или се иначе кодъ коє воєне власти буду налазили, чинити конач-ный изборъ и предлагати кнєзу ради найвышегъ наименованя.

§. 17.

Началникъ ће при одпуштаню изъ службе войника због инокоштине или они, кои рокъ воєне службе одслуже, или кои за исту постану неспособни, воєногъ министра о томе извештавати, съ назначењемъ узрока, зашто є кога войника одпустіо.

§. 18.

Началникъ одговара за неизвршиванѣ свію правила, тичући се службе, полиціе и дисциплине, безъ да сме самъ наређивати какову измену, или трпити да се неиспуняваю прописана правила.

§ 19.

Началникъ ће често прегледати протоколе почастни наредба и осведочавати се, да нема што у наредби, што би уредбама и прописима вишы властій противно било.

§. 20.

Началникъ ће чешће посећавати касарне, воєне болнице и друга њему подчињена воєна зданія и обраћаће пажню на то, да ли су войници у болницама удобно смештени, да ли є чистоћа довольна у собама, куйнама, авліяма и околини, дали є войничка рана добра, и да ли се уопште сва правила полицайно-санитетска точно наблюдаваю; и упућиваће официре, да и они найвећу пажню на то увекъ обраћаю.

§. 21.

Началникъ ће почешће присуствовати при ученьима и маневрима, настаяваће да обучаванђ буде по пропису, да официри и под-официри добро познаю дужности своє службе; да се рекрути разумно руководе, и тако, да се могу брзо увести у редове, пазећи строго на прописане постепености обучаваня.

§. 22.

Началникъ ће наређивати обданичке маршеве, но дужанъ ће бити свагда предходно о томе известити воєногъ министра.

§. 23.

Началникъ ће мотрити, да одело официра, под-официра, и войника буде сходно пропису и єдно-образно, чисто и добро чувано.

§. 24.

Началникъ ће особито пазити, да се казни праведно и сходно закону одређую, и ако су оне учестане, истраживаће узроке тога и стараће се да ій уклони. Онъ ће давати свакомъ приликомъ осетити официрима и под-официрима да се родительскимъ надзоромъ и саветима, добримъ примеромъ и правичнимъ употребленђмъ власти, лакше предупређую кодъ войника погрешке, и на ячій темель дисциплина поставля, него што би се то могло достићи многимъ и

строгимъ казнима, и мотриће да се нико неудалява одъ прописаны правила о казнима. Онъ ће назначавати министру она оделења войске, у коима су погрешке у манѣмъ брою и одъ манѣ важности, као и она у коима се погрешке и казни нагомиляваю. Исто тако дужанъ ће бити на концу свака три месеца подносити воєноме министру изводе протокола о казнима.

§. 25.

Ако би официри, под-официри, или войници имали да какве молбе или приметбе учине, било за одело, коє небы прописомъ одређено време издржало, било за раану, било за рђаво поступање, началникъ ће то найбрижльивіє испитивати и по важности предмета о томе своя известія министру подносити.

§. 26.

Началникъ ће чинити свакога месеца кратку смотру за сва войничка лица, и свакій три месеца подробну смотру войничкій стварій подъ ньиме стоєће войске. Независно одъ ови редовни смотра, онъ може такове и ванредно чинити, кадъ годъ буде то за нуждно нашао. О свакой смотри мора началникъ доставляти нарочито известіє воєномъ министру.

§. 27.

Шефъ канцеларіє дужанъ ће быти руководити како канцеларійске послове уопште, тако и рачуноводство, за коє ће бити одговоранъ началнику.

Потребный брой официра, кои ће воєный министеръ по предлогу началника, према потреби, штабу у помоћь одређивати, подпомагаће у предпоменутимъ пословима шефа канцеларіє.

Дужность аудитора воєногъ определиће се подробно у воєно-судскомъ законику.

Свештеникъ имаће по правилама и прописима православне цркве извршивати сва свештеничка чинодѣйства при стоєћой войски.

в.) О струци болница воєны.

§. 28.

Струке болничке задатакъ є: имати у препрaвности све што є потребно за леченѣ болуюћи или ранѣни войника.

Заведеня, коя припадаю овой струци єсу:

1. Болнице,
2. Сместишта за болничне приборе и лекове.

§. 29.

Болнице деле се на сталне и привремене.

Сталне су болнице оне, коє већъ постоє у Београду и Крагуєвцу.

Подъ привременимъ болницама разуму се оне, коє бы се изванредно образовати имале, у случаю сакупляня трупа.

Сместишта за приборе и за лекове имаю ту целъ, да у редовномъ станю одговараю потребама стални болница и да издржаваю резерву, наменѣну за устроєнѣ польске лекарске службе на изванредне случаєве.

§. 30.

На предлогъ воєногъ министра князъ указомъ наређує распоредъ дотични места по унутрашньости, где ће се различна заведеня воєны болница смештати, према брою трупа и према околностима.

§. 31.

Персоналъ струке воєни болника састои се изъ

Лекара и апотекара,
Комисара,
Болничара.

У свакой болници болничари стоє подъ непосредномъ управомъ єдногъ официра, кои є комисаръ болнице, и кои ће дисциплинарни редъ држати и економну струку руководити. Ови се послови у користъ

службе имаю одвоити одъ чисто лекарске струке. Комисаръ неможе се мешати у ствари, коє чисто лекарской струци припадаю, као што се ни лекари у ствари дисциплине и економіє немогу мешати.

§. 32.

Лекарска се струка дели на 3. гране, т. є. на чисто лекарску, на хирургиску и на апотекарску.

У свакой одъ те три гране постепена подчинѣность одређує се овако:

1. Помоћникъ (лекарскій, хирургискій, апотекарскій),

2. Лекаръ, хирургъ, апотекаръ.

3. Главный лекаръ, главный хирургъ.

Помоћници деле се на две класе, одъ кои друга одговара чину подпоручика а прва чину поручика.

Лекари, хирурзи, апотекари деле се исто тако на две класе, одъ кои друга одговара чину капетана II. класе, а прва чину капетана I. класе.

Главный лекари, а тако и главный хирурзи деле се на две класе, одъ кои друга одговара чину маіора, а прва чину подполковника.

Свака одъ ови класа има у шпитальской служби власть и сва права, коя припадаю одговараюћемъ іой чину по воєной постепеной подчинчности у чиновима. По томе, у лекарской струци нема чинова.

Свакой одъ ови класа даваће се почестя воєна према одговараюћемъ чину.

§. 33.

Лекари и хирурзи деле се по трупама и по болницама.

Главни лекари и главни хирурзи могу само болницама а никадъ трупама принадлежати.

§. 34.

Комисара болнице, кои стои подъ налозима и надзоромъ економногъ оделења министерства воєногъ, дужность ће бити:

Рану и остале потребе, као дрва, сламу, даске и т. п. све доброгъ качества и у довольной количини свагда у преправности имати, и све ово одъ квара и пропасти чувати. Онъ ће у своє време, по гласу цедуля одъ лекара издати, вопросне потребе, кудъ треба, самъ собомъ издавати, о приманю и издаваню точанъ рачунъ држати, као и све рачуне и протоколе у економію болнице спадаюће, водити, на куванѣ, пранѣ, чисточу болнице мотрити, прибором болнице руковати, истый брижльиво чувати и т. п.

§. 35.

Болничари рекрутираю се изъ добровольника, но ако се потребный брой неможе подмирити самимъ добровольницима, допуняваће се людима, одређенимъ између войника ма комъ роду оружя принадлежећи.

Болничари распоређую се по оделењима између свію болница: за свако оделењ брой момака определює се годишньимъ буџетима, по потребама службе, рачунаюћи по єдногъ болничара на 10 до 12. болестника, одъ коиће се колико буде нуждно за апотеку, магацинъ, куйну и т. п. употреблявати.

§. 36.

Болничари деле се на:

Више болничаре { поднареднике, капларе.

и

Ниже болничаре { редове I. класе, редове II. класе.

После 6. месецій службе у болници, редовый II. класе, може быти премештенъ изъ II. у I. класу, може бити чинъ каплара, пушто є служіо 6. месецій, одкако є добіо чинъ каплара. На предлогъ комисара болвице, министеръ наименує капларе и редове I. класе и напреднике.

§. 37.

Вишимъ и нижимъ болничарима у дужности є да врше службу кодъ болесника, а такође и све унутрашнѣ послове, коє имъ одређує комисарь, подъ кога непосредномъ управомъ они стоє.

Особита є дужность виши болничара, да надзираваю службе болничны оделења, да присутствую при лекарскимъ визитама и раздаваню єла, лекова и пр. и да често и даню и ноћу посећую собе болестника.

Брой нижи болничара за дежурство потребный, определює свакій данъ комисаръ по мнѣнію лекара или хирурга болнице.

§. 38.

Као войници, болничари ће се одевати, наоружати и обучавати по пешачкомъ начину и по могућству стражариће кодъ болнице. По себи се разуме, да су они подвргнути свима воєнимъ законима, уредбама и правилама о дисциплини, исписиваню, на ново уписиваню, и да уживаю сва права, коя законъ обезбеђує войницима кои у служби онеспособе.

ГЛАВА ДРУГА.

О чиновима и о производству на исте.

§. 39.

Воєны постепени чинови єсу:

1. Капларъ
2. Поднаредникъ
3. Наредникъ
4. Подпоручикъ
5. Поручикъ
6. Капетанъ
7. Маіоръ
8. Подполковникъ
9. Полковникъ.

10. Генерал

Подъ општимъ именомъ „под-официра“ разуму се наредници и поднаредници.

Подъ општимъ именомъ „официра“ разуму се: подпоручицы, поручицы и капетани.

Подъ општимъ именомъ „виши официра“ разуму се: маіори, подполковницы и полковницы. и Генерали

Чинъ капетанскій, дели се на две класе, на прву и другу класу.

§. 40.

Нико неможе бити капларъ, ако ніе служіо 6. месецій као простъ войникъ. Нико неможе бити поднаредникъ, ако ніе као капларъ, ни наредникъ ако ніе као поднаредникъ служіо 6. месецій. Тако исто нико неможе быти подпоручикъ, ако ніе 18-годину навршіо, и ако ніе најманѣ 2. године служіо у нижимъ чиновима.

Нико се неможе произвести за поручика, ако ніе служіо 2. године у чину подпоручика, за капетана, ако ніе служіо најманѣ 3. године у чину поручика, за маіора, ако ніе служіо 4. године у чину капетанскомъ, и ніе капетанъ I. класе, а за подполковника, ако ніе служіо 3. године у чину маіорскомъ, за полковника, ако ніе служіо 2. године као подполковникъ.

Но и кадъ официръ одслужи прописано време у єдномъ чину, производство у вишій чинъ неће се никадъ чинити докле небуде то изискивала права потреба у интересу државне службе, па ма коє време да є прошло одъ истеченя времена, за коє официръ у єдномъ чину по закону остати мора.

§. 41.

У изванредномъ станю, може се до половине уманьити горенаведено време, коє се зактева да бы ко могао быти произведен изъ єдногъ чина у другій.

Безъ икаквогъ призреня на време у єдномє чину проведено, може се ко у изванредномъ станю произвести у вишій чинъ због каквогъ одличногъ дела, наредбомъ войске обнародованогъ.

§. 42.

Производство у официрске чинове, упражнява се на два начина: 1., По Княжевомъ избору, т. є. по већой способности; 2., по старешинству, и то по следующимъ размерима.

Сви се чинови подпоручика даю по избору.

Половина чинова поручика, дає се по избору, а половина по старешинству у рангу.

Две се трећине капетански чинова даю по избору, а єдна трећина по старешинству у рангу.

Сви се чинови, виши одъ капетанскогъ чина даю по избору.

а.) О производству по старешинству.

§. 43.

Никакавъ официръ неће бити произведенъ по старешинству, ако ніє у действителной воєной служби.

Официръ казнѣнъ удаленѣмъ одъ званія сходно §. 29. дисциплинарногъ законє, докле є удалѣнъ одъ своє дужности, нема право на производство, коє му следує по старешинству у рангу; но то производство дає се ономе официру, кои є за ньимъ старіи у рангу.

§. 44.

Производство по старешинству дає се официру найстаріємъ у непосредно нижем чину. Право официра за ово производство определює се обштомъ ранглистомъ дотичногъ рода оружя.

Та ранглиста садржава све официре одъ истогъ рода оружія; они су на ньой редомъ по чину и по рангу старешинства у чину написани.

Ово се старешинство рачуна одъ оногъ дана кадъ є указъ изашао, одбіяюћи (ако има места) време, за коє є ко био у име казни удаљенъ одъ своє дужности.

б.) О производству по избору.

§. 45.

Нико нема права на производство по избору, ако ніє у действителной служби, и ако ніє уписанъ на нарочитомъ списку, кои се има сваке године састављати.

Тай списакъ садржаваће за све родове оружя, сваки за себе, само найспособніє официре као кандидате за производство, Њга ће сачињавати сваке године съ концемъ месеца Октобра єдна комисія, састављена изъ свію воєны началника, сходно прописима и наставленима коя ће воєный министеръ о томъ издати.

§. 46.

При састављању свакогодишњегъ списка, списакъ пређашњ године служиће само као упућенъ и обясненъ за списакъ, кои се има обновити.

У случаю чрезвичайны услуга, министеръ воєный имаће право завести самъ у тай списакъ официре, кои бы ту награду заслуживали, а такође имаће и право избрисати оне, кои бы се рђавимъ владањемъ недостойни показали овогъ одличія. Свака казнь за рђаво владањ, доноси то следство, да се официръ избрише изъ списка оне године за производство по избору.

Свакогодишньій списакъ служиће за сва редомъ по размерима §. 42. прописана производства по избору, коя се имаю чинити одъ 1. Новембра єдне, па до 30. Октобра друге године.

§. 47.

Кадъ правительство по потреби и нахођеню своме пошлѣ когъ официра или нижегъ реда войника у страну државу, ради воєногъ научногъ изображеня, или ради практичногъ упражненя у вештини коіой войничкой; то ће свако таково воєно лице за време на страни проведено, задржати своя права на производство, као и остали кои нису на страни.

Ово исто важи и за оне официре, кои се по каквомъ послу на дуже време пошлю у страну државу.

ГЛАВА ТРЕЋА.

О стању официрскомъ и о разнимъ положеняма официра.

а.) О чину официрскомъ.

§. 48.

Кнезъ самъ подарує чинъ, и официръ га неможе изгубити осимъ изъ узрока следуюћи:

1. Оставкомъ одъ Кнеза одобреномъ, ако му се изрекомъ у акту княжескомъ незадржи имаюћи карактеръ.
2. Пресудомъ воєногъ суда.
3. Пресудомъ граћанскогъ суда на казни, коє доносе губитакъ граћанске чести.
4. Кадъ буде осуђенъ за иступленѣ безчестеће.

б.) О разнимъ положеняма официра.

§. 49.

Положеня официра єсу:
Действителность,
Недействителность,
Расположенѣ,
Покой.

а., Действителность є положенѣ официра, кои има званіє и испунява га.

б., Недействителность є положенѣ официра удалѣногъ одъ званія: 1., збогъ привремене телесне неспособности, 2., у име дисциплинарне казни.

в., Расположенѣ є положенѣ официра безъ званія, збогъ укиданя званія. Но и осимъ тога, на расположенѣ може се ставити официръ указомъ княжескимъ, на предлогъ воєногъ министра, а по саслушаню министерскогъ совета.

г., Покой є станѣ официра у граѣанскій животъ повраѣеногъ, съ уживанѣмъ припадаюће му пензіє.

Ставлянѣ у недействителность збогъ привремене телесне неспособности, чини се само решенѣмъ Княза, на предлогъ воєногъ министра.

У положеню како недействителности збогъ привремене телесне неспособности, тако и расположеня, официри вуку плате онолико, колико и граѣански чиновницы, кадъ су на расположеню. Станѣ расположеня може траяти до три године.

При одреѣиваню пензіє одбія се одъ година службе оно време у недействителности проведено, на коє є официръ за казнь по закону осуѣенъ. Но ако є официръ поставлѣнъ у недействителность збогъ привремене телесне неспособности, или на расположенѣ, нѣму се неодбія при одреѣиваню пензіє оно време у недействителности проведено, него се одбія само у смотреню права на производство по старешинству.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

О пензіи официра.

§. 50.

Свима се официрима пензія одреѣує по ономе размеру, кои є законом за чиновнике граѣанскогъ реда назначенъ.

§. 51.

Осакаћеня, коя су тешка и неизлечима, и коя произлазе изъ несреће у извршиваню службе претрплѣны, даю официрима право на пензію, па ма да нису 10 година у служби провели, у коме случаю рачуна имъ се подпуно 10 година службе, безъ призреня колико су манѣ одъ 10 година служили.

Исто право официри имаю и у случаю телесни неспособности, кадъ су ове тешке и неизлечиме, и кадъ се докаже да произлазе изъ труда и штрапаца у воєной служби учинѣни.

Узроци, природа и следства, како осакаћени тако и телесни неспособности, коє даю право на пензію, доказиваће се по начину и правилама, коя ће министеръ воєный прописати.

§. 52.

Кадъ осакаћеня и телесне неспособности коє изъ горепоменути узрока произлазе, проузрокую слепоту, одсеченѣ или савъ губитакъ употребленя єдногъ или више удова тела, онда официри добіяю за пензію половине плате, ма да су служили манѣ одъ 15 година.

А они официри кои бы служили више одъ 15 година, а на овай начинъ были бы осакаћени, добіяће поредъ пензіе, припадлежеће имъ по годинама службе, и повишицу пензіе, са 25%.

§. 53.

Пензія одређуе се по чину, кои има офицеръ кадъ се у покой поставля.

За оно што уовомъ закону у смотреню пензіе официра небы наређено было, важи обштій законъ о ставляню у покой свію чиновника.

§. 54.

Офицеръ, кои є у действителности служіо 10 година у ономо истомъ чину, у комъ се налази кадъ

се поставля у покой, добиће пензію непосредно вишегъ чина.

У свакомъ случаю, дакле и кадъ нема 10 година службе, проведене у истомъ чину, князъ може при ставляню официра у пензію дати му почестну титулу већегъ чина, но то быва безъ свакогъ уплива на пензію.

ГЛАВА ПЕТА.

О осигураню ужитка за войнике нижегъ реда, кои су онеспособили.

§. 55.

Посредствомъ инвалидскогъ фонда осигурава се ужитакъ они войника нижега реда, кои у воєной служби осакате, или по дуговременомъ служеню изнемогну.

§. 56.

Ово право на ужитакъ имаю войници нижега реда, починюћи одъ простогъ войника па до наредника заключно.

§. 57.

Ужитакъ дели се на две класе и то:

а) На войнике, кои су сасвимъ неспособни за далю службу и привређенѣ, и кои се по томе имаю штедити одъ сваке службе.

б) На оне, кои су за тешке войничке службе онеспособили али у лакимъ службама могу држави іошъ привређивати, и кои ће се по томе употребити на лаке службе при гарнизонима, у воєнимъ заведеняма, или иначе где правителство према своіой потреби и њиной способности за добро наће.

§. 58.

Благодѣяніе овогъ ужитка састояће се за обе класе войника:

а.) У раани, квартиру, огреву, осветленю, оделу, обући, преобуки и постельничнимъ стварима, коє ће се све давати у натури, само онима, кои у инвалидскомъ или у ма комъ другомъ воєномъ правителственомъ заведеню живили буду. А онима, кои неће живити у поменутимъ заведеняма, и коима ће се места пребиваня свакадъ определити, даваће се накнада у новцу у име раане, квартира, огрева и осветленя по 40 гроша пореской месечно, или 480 гроша пореской годишнѣ.

б.) У безплатнимъ лековима и неги лекарской, подпуно онако као да су у действителной служби.

в.) У плати, коя ће се за свакогъ войника према годинама нѣгове службе определявати по овомъ размеру.

За први 10 година действителне службе, рачунаюћи ову одъ дана, кадъ є заклетву на заставу положіо, даваће се войнику кои є онеспособіо 60% процента одъ пре уживане плате, и за сваку далю действително изслужену годиву іоштъ по 2 процента више, тако, да свакій за навршеный 30 година службе, добіє подпуну пређашню плату.

Онима пак кои спадаю у другу класу, ако неби одъ своє службе добіяли плате онолико, колико бы имъ на године ньове службе припадало према горнѣмъ расположеню, измириће се изъ државне касе онолико колико у томе недостає.

ГЛАВА ШЕСТА.

О плати, додатцима, плати по званіяма, и повишцима, коя се дає нижимъ чиновима, и простимъ войницима према поновлѣнимъ роковима службе.

§. 59.

Плата се воєна дели на две части: на систематичну плату, по коіой се определює пензія, и на до-

датакъ, кои се дає на чинове неки родова оружія, или на гдекоя званія, по кои никако неулази у рачунъ при одређиваню пензіе.

§. 60.

Плата и додадци определюю се као што следующи табеларный прегледъ обяснява.

Табеларный прегледъ.

Чинови.	Систематична плата за све родове оружја.	Додатакъ на чинъ по роду оружја.		
		Артилерiи и штабнимъ официрима.	Кавалерiи.	пешацима.
	Годишнѣ			
	У порезкимъ грошевима.			
Полковникъ	13.200	1.200	600	,,
Подполковникъ	10.800	1.200	600	,,
Маiоръ	9.600	1.200	600	,,
Капетанъ I. класе	6.600	1.200	600	,,
,, II. ,,	5.400	1.200	600	,,
Поручникъ	4.560	840	240	,,
Подпоручникъ	3.600	600	360	,,
Штабс-добошаръ	1.008	,,	,,	,,
,, значаръ	1.008	144	144	,,
Наредникъ	1.080	144	72	,,
Поднаредникъ	432	144	72	,,
Капларъ фаверверк.	260	100	,,	,,
Капларъ	192	48	24	,,
Редови	120	I. класе 84 II. ,, 48	24	,,
Добошаръ	144	,,	,,	,,
Значаръ I. класе	600	120	264	,,
,, II. ,,	144	48	144	,,
Табурмажоръ	2.160	,,	,,	,,
Бандисти I. класе	1.728	,,	,,	,,
Бандисти II. ,,	1.152	,,	,,	,,
Бандисти III. ,,	864	,,	,,	,,
Бандисти IV. ,,	432	,,	,,	,,
Бандисти V. ,,	144	,,	,,	,,
Болничаръ поднаред.	1.080	,,	,,	,,
,, капларъ	432	,,	,,	,,
,, I. ,, класе	240	,,	,,	,,
,, II. ,, ,,	144	,,	,,	,,

Приметба. 1.) Они официри безъ разлике чина и оружја, кои су до ступаня у животъ овога закона уживали већу систематичну плату него што имъ се овимъ закономъ определюе, уживаће ту плату и додатакъ узъ плату и у напредакъ дотле, докъ у вишiй чинъ непоступе, у комъ би и већу систематичну плату добили, него што су до овогъ закона имали.

2.) Сва она, при стоћной войсци служећа лица, коя имаю степености, одговараюће воiнимъ чиновима, уживаће овимъ закономъ определене систематичне плате безъ додатка по чину, кои одговара степености, на кою є кое лице поставлѣно.

§. 61.

Под-официрима и простимъ войницима, даваће се према поновлѣнимъ роковима воєне службе повишица по гласу приложеногъ правца.

Повишенѣ.

Плате войницима служећимъ на II. III. и IV. року.

НАИМЕНОВАНѢ.	Редовнимъ и капларима.			Под-официрима.		
	Дневно	Месечно		Дневно	Месечно	
	Порезскій					
	Пара	Гр.	Пр.	Пр.	Гр.	Пр.
1. На II. року . . .	4	3	„	6	4	20
2. „ III. „	6	4	20	8	6	„
3. „ IV. „	8	6	„	12	9	„

§. 62.

Замењницы немаю право на благодѣяніе оне повишице, докъ се по одслуженю рока на ново као своєвольци не упишу.

ДРУГА ЧАСТЬ

О НАРОДНОЙ ВОЙСЦИ.

Обшти основи.

§. 63.

Народна войска, нарочито за одбрану земль заведена, састои се изъ свію Срба, рачунаюћи люде одъ 20-те до 50-те године заключно.

Само министри, државни советници, судіе и свештена лица и они за коє се званично и прописанимъ путемъ признало, да су сасвимъ неспособни за войничку службу због слабости састава телесногъ, изузимаю се одъ ове обвезаности, као и они за коє воєный министеръ у споразумленю са осталимъ министрима, или због званичне ньіове дужности, или изъ други оправдаваюћи узрока тако нареди.

§. 64.

Войска ће быти поделѣна на две класе. Прва има быти у свако време готова, но и друга тако спремиа да се у случаю потребе на прву заповесть одзове.

§. 65.

Прва класа не може већа быти одъ четврте части мушки глава одъ 20-те до 50-те године. Князъ одређуе сваке године, колики ће брой прву класу сачинявати.

У ову класу имаю се узимати найпре наймлађа лица.

ГЛАВА ПРВА.

О регрутаціи.

§. 66.

Рекрутиранѣ народни войника чиниће се у почетку сваке године заедно са рекрутаціомъ стоећегъ воинства, и то по правилама, коя ће воєный мини-

стеръ прописати. Овай посао, према околностима, има быти свршенъ найдалѣ до 1. Априла.

§. 67.

Министеръ унутрашньи дела и министеръ воєный у споразумленю наређую, свакій за оно што се кога тиче, да рекрутне комисіє одпочну радити у своимъ дотичнимъ окружіяма.

У свакомъ ће окружію быти по єдна комисія, састоєћа се изъ:

Дотичногъ началника срезскогъ,
Окружногъ официра,
Окружногъ лекара и
Деловодителя.

Министеръ воєный, у споразумленю са министромъ унутрашньи дела, определює особенимъ прописима како има та комисія да поступа.

§. 68.

Да бы брой люди у првой класи войске остао оноликій коликій є за кою годину определѣнъ, и да бы у истой класи свагда остали наймлађи люди, рекрутна комисія прегледаће спискове сваке године, и у ньи додавати оне, кои су дорастли, а раванъ брой брою приновлѣны одъ найстаріи преводиће у другу класу, као штоће оне, кои су навршили петдесету годину, изъ спискова исписивати.

§. 69.

На предлогъ дотичны министра, министеръ воєный може разрешити за известно време одъ обвезаности упражненя (екзерцира и маневра), оне званичнике, одъ когъ му драго рода, коій бы послови због тога уштрбъ трпили.

§. 70.

За привремено ослобођаванѣ други грађана одъ упражняваня воєны, у случаю потребе, као и реша-

ванѣ о уместности и неуместности извиняваюћи узрока одсуства, министеръ воєный, по сагласію министерскогъ совета, прописаће што є потребно.

ГЛАВА ДРУГА.

О образованю войске.

§. 71.

Народна войска састои се изъ пешака, коняника, топџія, піонира и коморџія.

§. 72.

За образованѣ родова оружя, узимаће се оно-лико, колико потреба показала буде, да коняника, топџія и коморџія спрама пешака образовати треба.

Одношенѣ єдногъ рода оружя према другомъ, одређує Кнезъ по предлогу воєногъ министра.

За топџіє народне войске узимаће се жителъи изъ вароши тако: да ће єдна варошъ, по брою жителя, образовати єдну часть читаву, или више батерія; а изъ оближньи села дотичногъ окружія, допуняваће се брой у колико се за нуждно наће.

§. 73.

Пешаци образую се у обштинске чете, кое сабрано по срезовима, образую среске баталионе, а ови сабрани по окружіяма образую легіє.

§. 74.

Где обштина буде тако слаба, да неможе образовати сама за себе чету одъ 64 до 112 людій, то ће се узаймно єдна и то найближа обштина попунити средствомъ друге. Люди изъ єдногъ истогъ среза саставляће сами за себе по єданъ или више баталіона, образовани изъ 8 чета.

Кадъ се скупи баталіонъ, чете се по брою изравнаю, премештаюћи люде изъ єдне чете у другу.

Баталіони истога окружія саставляће по єдну или више легія, образованы изъ најманѣ 3 а највише 4 баталіона.

§. 75.

Коњаници ће се првенствено попуњавати изъ војника народнѣ војске, кои се за ту струку оружія пріяве. Они ће саставляти срезске чете, и сабрани по окружіяма, образоваће легійске ескадроне.

§. 76.

Ради олакшаня піонерскогъ обучаваня, коє припада инџинирима граћевинске струке, піонери узимаће се као топџіє између жителя изъ вароши и изъ оближњи села дотичногъ окружія тако, да за єдно исто окружіє образују єдну легійску чету одъ 65 до 100 люди износећу.

У Београду, у место піонерске чете, образоваће се єдна особена чета, названа „пожарна чета“ исключно састављена изъ занатлія, као: зидара, дунђера, ковача, тишлера, и т. п. Нарочити є задатакъ те чете гашенѣ пожара.

§. 77.

Коморџіє образоваће се изъ они жителя, кои држе конѣ болѣ за товаренѣ но за јашенѣ кои су иначе вешти путовима и товареню. Свакій коморџія дужанъ є коња и самаръ држати у добромъ станю, како бы могао у свако доба поћи на првый позивъ.

Рачуна се по єданъ коморџія, на свакій десетъ людій пешачки или топџійски, на сваки 5 коњаника или піонира.

§. 78.

Тако образована народна војска изъ легія пешака, изъ легійске кавалеріє и артилеріє, коя ће се према потреби сходно §. 72. устројавати, изъ 16 піонерски чета, изъ єдне пожарне чете за варошь Бео-

градъ и найпосле изъ коморція быће за садъ, поделѣна у 6 воєны кругова, или инспектората по следуюћемъ:

1. **Дрино-Савскій** кругъ, састоєћи се изъ окружія:

Шабачкогъ,
Валѣвскогъ,
Подринскогъ.

Место средоточно у **Валѣву.**

2. **Южно-Моравскій** кругъ, састоєћи се изъ окружія:

Ужичкогъ,
Чачанскогъ,
Крушевачкогъ.

Место средоточно у **Карановцу.**

3. **Тимочкій** кругъ, саэтояће се изъ окружія:

Княжевачкогъ,
Црноречкогъ,
Краинскогъ.

Место средоточно у **Зайчару.**

4. **Источно-Моравскій** кругъ, састоєћи се изъ окружія:

Алексиначкогъ,
Ћуприскогъ,
Пожаревачкогъ.

Место средоточно у **Свилайнцу.**

5. **Средоточни** кругъ састоєћи се изъ окружія:

Ягодинскогъ,
Крагуєвачкогъ,
Смедеревскогъ,
Рудничкогъ.

Место средоточно у **Крагуєвцу.**

6. Окружіе београдско заедно съ вароши Београдомъ саставляће єданъ особени кругъ за себе, кои ће се звати **београдскій** кругъ.

§. 79.

При министерству воєномъ постояће потребанъ брой вышы официра, подъ именомъ „инспектората,“ коій ће дужность быти, повременимъ смотрама пазити на єднообразность обучаваня, и чисто обдржаванѣ оружя у онимъ круговима, кои по наредби воєногъ министра ньіовомъ стараню подчинѣни буду.

§. 80.

При свакоме началничеству окружномъ постояће єдно воєно оделенѣ, састоєће се изъ: єдногъ или више официра пешачки по пространству окружія, єдногъ официра коняничкогъ, по могућству и по потреби, єдногъ официра топџійскогъ, са потребнимъ броємъ под-официра одъ разны родова оружія стоєће войске.

Задатакъ овогъ оделеня, коє принадлежи окружномъ началничеству, быће рекрутиранѣ войске, было народне, было стоєће, и обучаванѣ народне войске.

За кругъ београдскій, образоваће се такође єдно воєно оделенѣ при београдскомъ началничеству, и єдно при управителству вароши Београда.

Началничества окружна, и односно управителство вароши Беомрада, водиће преписку непосредно са воєнимъ министромъ, по сва званична акта противуподписує дотичный официрь.

§. 81.

Чете, баталіони, ескадрони, батеріє народне войске, устроиће се по образцу чета, баталіона, ескадрона, батерія стоєће войске. Баталіони и ескадрони имаће свакій свою заставу, свака легія свой барякъ.

§. 82.

Князъ ће указомъ прописати начинъ наоружаня и прибора воєногъ, и войници ће быти дужни снабдѣвати се о собственомъ трошку.

Све набавке и оправке добоша и труба исплаћиваће се изъ каса дотични обштина.

Образци за одело у народной войсци, само княжескимъ указомъ могу быти прописани.

ГЛАВА ТРЕЋА.

О избору и наименованю старешина за народну войску.

§. 83.

У народной войсци степени старешинства єсу:

1. Десетникъ (испуняваюћи дужность каплара).

2. Двaєстникъ (испуняваюћи дуждость поднаредника или наредника).

3. Педесетникъ (испуняваюћи дужность подпоручика или поручика).

4. Стотникъ или четникъ (испуняваюћи дужность капетана).

5. Баталіоный командиръ.

6. Командиръ легіє (испуняваюћи дужность полковника).

Десетнике и двадесетнике предлагаће стотници или четници, а наименоваће срезскій началникъ; петдесетнике и стотнике предлагаће срезскій началникъ, а наименоваће началникъ окружный. Баталіоне командире предлагаће началникъ окружный, а наименоваће министеръ воєный

§. 84.

Командире легіє наименоваће князъ, на предлогъ кои му учини министеръ воєный у споразумленю са министромъ унутрашньи дела.

Князъ ће непосредно наименовати врховне заповеднике по потреби.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

О ученю народне войске.

§. 85.

Наставници за обучаванѣ народне войске, бираће се између найспособніи одъ изслужены войника, вративши се кући, но у оскудици ови бираће се између найспособніи народни войника.

Ове ће у свакомъ окружію одређивати окружный началникъ. Но да бы ученѣ было свуда єдинообразно, одређеви наставници, коій ће быти онолико, колико има чета пешака и коняника, одлазиће у окружно место и примаће наставленя одъ дотичны официра, по наредби, окружногъ началника.

§. 86.

За време пута и ньіовогъ пребиваня у окружномъ месту, ови ће наставници, добошари и трубачи добіяти новчану накнаду дневно, кою ће сваке године воєный министеръ одређивати, па ће се исплаћивати прирезомъ, саразмерно на окружіе распоређенимъ.

§. 87.

При повратку у своє обштине, ови ће наставници, коима ће се дати тада име главни наставника, руководити своє помоћнике, саобразно наставленяма коя добію у окружномъ месту.

§. 88.

Упражненя чиниће се недельомъ и у празничне дане, починюћи свагда одъ 1. Марта до 15. Юнія, и одъ 1. Септембра до 15. Новембра.

У остало време године нема воєногъ упражненя.

§ 89.

Ученѣ пешачко чиниће се у свакой обштини постепено, по прописанимъ правилама за стоєћу войску до школе водне заключно.

Кадъ се люди довольно увежбаю у школи водной, они ће прећи у школу стрелаца, и ићи ће заеднички на гађанѣ у нишанъ, о чему ће воєный министеръ прописати нарочито наставленя.

Кадъ люди доћу у баталіонску школу тада ће се ученѣ чинити по срезовима, и министеръ воєный у споразумленю са министромъ унутрашньій дела, стара ће се за найбольи распоредъ упражненя, како бы то, колико є могуће, манѣ народу на теретъ пало.

§. 90.

За постепено обучаванѣ коняника и топџія, воєный министеръ прописаће сходна упутства.

§. 91.

Піонери ће следовати упражненю пешачкомъ до школе водне заключно, а за ньино далѣ шпеціялно ученѣ, коє ће се чинити у окружномъ месту одъ окружногъ инџинира, министеръ ће воєный прописати сходна упутства.

§. 92.

Люди пожарне чете следоваће такође упражненю пешачкомъ до школе водне а затимъ быће обучавани у рукованю пожарны шпркова и у упражненяма гимнастичнимъ, коя изискує ньіова струка.

§. 93.

Кадъ сви войници буду постепено обучени довольно, быће у свакомъ окружію и на одређеномъ месту, по могућству на сред-среди, скупъ войске, кои сачинява єдну или више легія, ради производства маневра у баталіонима и ескадронима легійскимъ. Овакови скупови быће само єданпутъ преко године у єсень по свршетку польскій радова и траяће найвише 8 дана.

Ово све наређиваће воєный министеръ, у споразумленю са министромъ унутрашньи дела.

Исто тако може бывати скупъ одъ више легія ради производства велики маневра, али само по решеню Владаоца.

§. 94.

Кадъ овога рода скупови бываю, было у окружномъ главномъ месту, было у средоточномъ месту когъ воєногъ круга, устроиће се провіянтство и свака ће обштина делити рану за своє люде. О овоме ће министеръ воєный, кадъ се скупови нареде, издати нуждне налоге, као што ће министеръ воєный и то наредити, ко ће ову рану примати и съ њомъ руковати.

ГЛАВА ПЕТА.

О дисциплини.

§. 95.

Кадъ се прогласи изванредно станѣ, онда сви народни войници, кои се позову на воєну службу, подпадаю подъ воєный законъ.

Исто тако народни войници подпадаю подъ воєно-судскій законикъ, кадъ бы у редовномъ стању, и ма у коме месту были обвинѣни за казнима дела, означена у §§. воєногъ судскогъ законика.

§. 96.

За чисто дисциплинарна иступленя, коя бы учинили народни войници одъ времена кадъ на позивъ воєной власти предстану, па докъ се одъ исте нераспусте, они подпадаю подъ воєну власть.

§. 97.

За дисциплинарне кривице може се народный войникъ осудити.

1. на затворъ одъ 1 до 6 дана.
2. на новчану казнь одъ ½ до 5 талира.
3. на бой одъ 10 до 20 удараца.

§. 98.

Началникъ окружный може одредити свима старешинама народне войске затворъ до 6 дана, срезскій началникъ до 3 дана; окружный официръ до 3 дана.

Само простима може одредити телесну казнь:

1. Началникъ окружный до 20 удараца.
2. Началникъ срезскій „ 15 „
3. Окружный официръ „ 15 „
4. Баталіоный командиръ „ 10 „

Што се тиче изрицаня телесне казни одъ 10 до 20 удараца, важи определеня §. 32. обштегъ казнителногъ законика.

Но у свакомъ случаю, кадъ се ма коя одъ поменути у овомъ §-фу казни изриче, дотичный старешина позваће іошъ два лица, изъ своє команде, паће у ньіномъ присутству изрицати кою одъ наведены казни.

§. 99.

Онай старешина, кои има власть да наименує кога на кои чинъ, има и власть да га разреши одъ овогъ истогъ чина у име казни за какву важну дисциплинарну кривицу, или због чести маньи дисциплинарны погрешака. У овомъ случаю дотичне старешине прописанимъ путемъ извештаваю о томъ воєногъ министра.

§. 100.

Ко бы хтео да се жали на свою власть због изречене надъ ньимъ казни, управляће жалбу на непосредно предпоставлѣну власть онога, на кога се жали.

Почемъ предпоставлѣна власть жалбу извиди, ако наће да є она лажна и неоснована, може, према показанимъ околностима, наредити да се такавъ житель и за то казни.

§. 101.

Подъ дисциплинарнимъ погрешкама уопште, за коє се народни войници воєнимъ властима подчињаваю, разуме се: ако войници позиву неследую, кадъ су непосредно одъ воєне власти позвани; ако се при екзерциру небуду владали по реду воєномъ, него бы се између себе заваћали и небы на опомену старешине престали одъ неуредногъ поступка; ако небы хотимично налоге извршивали, као што треба, него бы ій изопачавали, ако нэбы оружіє чисто држали; ако бы се старешини противили, или непристойни показивали и т. п.

§. 102.

Никакву казнь несмеду старешине изрицати и извршивати другчіє него у ползу службе и напредка воєногъ. Свака друга призреня, коя бы у изрицаню казни воєногъ старешину руководила, а не интересъ реда и точность службе, сматраће се као злоупотребленѣ власти, и старешина ће по мери злоупотребленя быти казнѣнъ и свога старешинства лишенъ.

ГЛАВА ШЕСТА.

Обшта расположеня.

§. 103.

Чимъ се заставе раздаду, старешине свакогъ степена и прости войници народне войске, положиће заклетву верности Князу по следующемъ пропису, кои важи и за стоећу войску, и то у присуству местны властій, како воєны тако и граћанскій.

§. 104.

Заклетва войничка прописує ое следующа:

Я (име и презиме) заклинѣмъ се Богомъ свемогућимъ, да ћу Князу Србскомъ Михаилу М. Обреновићу III. свагда и у свакомъ случаю быти веранъ и

послушанъ, да ћу заповести свію предпостављѣны ми старешина слушати и верно испуњавати, да ћу законе воєне точно извршивати, да ћу отечество юначки бранити, и да нашъ барякъ никада нећу останити; — тако ми Богъ помогао.

§. 105.

Овимъ закономъ укида се:

1., Законъ о устройству стоећe войске одъ 1860. год. В. № 1420. (Збор. XIII. стр. 77).

2., Законъ о устроєню народне войске одъ 17. Августа 1861. год. В. № 165.

3., Законъ о устройству воєногъ штаба стоећe войске одъ 25. Октобра 1862. год. Ф. №. 3813. (збор. XV. стр. 227.) као и све досаданѣ уредбе и решеня коя се неслажу са овимъ закономъ.

Препоручуємо Нашимъ министрима воєны и унутрашньи дела, да овай законъ обнародую и о извршеню се нѣговомъ стараю; властима пакъ заповедамо да по нѣму поступаю; а свима и свакоме да му се покораваю.

20. Марта 1864. год.
У Београду.

М. М. ОБРЕНОВИЋЪ с. р.

Видіо и ставіо државый печатъ,
чуваръ државногъ печата, (М. П.)
министеръ правде,
Р. Лешянинъ с. р.

Министеръ воєный,
полковникъ,
И. Монденъ с. р.

Министеръ унутрашньи дела,
Н. Христићъ с. р.

95
47
4.8

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИЋЪ III.

По милости божиіой и вольи народа

КНЯЗЪ СРБСКІЙ.

На предлогъ нашегъ Министра воєногъ одобравамо:

ПРОПИСЪ

За одело и спрему народне войске.

I. ОДЕЛО.

§. 1.

Свакій народный войникъ имаће:

а.) Преобуку, состоєћу се изъ: 2 пара кошуля (єданъ на себи, а єданъ чистъ у торби).

б.) Прслукъ.

в.) Доколенице (тозлуци) съ подвезицама (лети).

г.) Чакшире, (зими).

д.) Душанку.

е.) Кабаницу, (Гунь).

ж.) Обућу: кодъ пешака, піонера и топџія опанке с чарапама или вуненимъ обойцима, кодъ коњаника чизме с мамузама.

з.) Калпакъ (шубара).

ПОДРОБНОСТЬ И КАКВОЋА ОДЕЛА.

§. 2.

а. Преобука. Кошулѣ треба да буду съ рукавима сабранимъ, и за закопчаванѣ удешенимъ; дужина кошулѣ да буде до близу колена; иначе форма є преобуке како се обично по народу носи.

б. Прслук є од сукна. Има петъ пари прикопчальки одъ гайтана исплетени, коє су 5 палаца дугачке. Прикопчалькe су на прсима одъ яке до струка у єднакимъ одстоянима пришивене.

Яка є висока $1'/_2$ до 2 палца. Прслукъ треба да є толико дугачакъ, како да покріє малый трбу и крста. Обшивенъ є пакъ гайтаномъ, а поставлѣнъ платномъ. —

в. доколенице (тозлуци) су одъ сукна. Њина горня предня часть покрива колено, а задня є часть краћа за прегибанѣ у коленима; за нешто више одъ половине листова разсечене су имаю петъ пари копчи одъ жица за скопчаванѣ. Обшивене су свуда унаоколо гайтаномъ. Подвезице су одъ вуне с маломъ кићанкомъ. —

г.) Чакшире су такође одъ сукна. Ногавице су доле тако сужене и разрезане, да се съ 5 пари копчи одъ жица скопчаваю, као и доколенице.

Туръ є само толико пространъ и ногавице између ногу тако исечене, да се войникъ у чакширама угодно може покретати и сагибати; горе имаю овенячу одъ платна за каишъ, коимъ се око тела стежу и држе.

Напредъ на трбу разсечене су и имаю два кошчана дугмета за закопчаванѣ; са обе стране разрезане су за цепъ, и имаю цепне кесе.

Чакшире су обшивене како око цепа, тако и доле на ногавицама свуда у наоколо гайтаномъ.

д. Душанка є такође одъ сукна. Обшивена є сва гайтаномъ. Имаде петъ пари одъ гайтана исплетени прикопчаньки за прикопчаванѣ на прсима. Дужина ови є прикопчаньки на свакой страни по 5 палаца и по, Прикопчаньке су тако распоређене, да одъ яке до струка єднако єдна одъ друге одстоє.

На раменима є по єдна прикопчанька са дугулястимъ дугметомъ; састрагъ на струку такође су две прикопчаньке одъ гайтана, дугачке 4 до $4'/_2$ палца.

Рукави су дугачки до близу шаке, а доле на $2'/_2$ палца одъ края обшивени су гайтаномъ.

Яка є висока 2 палца и на саставу съ альиномъ ушивенъ гайтанъ.

Скутъ є толико дугачакъ, да довольно кракове покрива.

Душанка є цела изнутра поставлѣна платномъ. —

е. Кабаница (гунь великій) одъ сукна є. Има кукулячу за покриванѣ главе при непогоди. Кукуляча є на кабаници пришивена, а толико дубока, да угодно на главу наићи и свући се може.

На кукулячи виси одъ вуне мала кићанка.

Рукави на кабаници дугачки су до шака, но нешто дужи одъ рукава душанке, а широки толико, да се могу лако преко душанке навлачити и свлачити.

Кабаница є дугачка до по листова ногу, и широка толико, да войникъ себе и своє оружѣ угодно њоме заогрнути може. Свуда унаоколо обшивена є гайтаномъ.

Яка є права и широка 2 до $2^1/_2$ палца, има єданъ паръ прикопчаньки, одъ гайтана исплетени, коє се око врата прикопчаваю.

ж. Обућа є кодъ пешака, піонера и топција опанци са чарапама, или место чарапа добри вунени обойци, управляюћи се по обичайной ношньи предѣла. Опанци су онакови, као што су у народу уобичаєни. Чарапе су вунене, шарене или црвене, као што су већъ у народу уобичаєне.

На упражненяма дозволява се носити и цокуле (ципеле), но за маршъ мораю се имати опанци.

Старешине, кои яшу, имаю чизме съ мамузама.

Коняници место опанака имаће чизме съ мамузама.

з. Калпакъ (шубара) є одъ црне ягнѣће коже. Високъ є свудъ унаоколо $3^1/_2$ палца. Има испуску одъ исте коже надъ теменомъ, коя се шилясто завршує и коя є толико дугачка, да на єдну страну прегнута, довата долню ивицу калпака, за кою є и утврђена. Испуска имаде єдну малу кићанку одъ вуне. Калпакъ є поставлѣнъ изнутра платномъ.

§. 3.

Боя сукна за одело быће онакова, каква се у коме краю найвише носи, но у єдномъ баталіону, ескадрону или батеріи несме быти разне боє сукна, но одело целе єдне такве части мора быти єдне боє.

РАЗЛИКА ОДЕЛА.

1. *По родовима войске.*

§. 4.

Гайтани, што су на оделу народни войника прописани, быће боє:

кодъ пешака зелене,
кодъ коняника жуте (рyєве),
кодъ топція црвене,
кодъ піонера вишнѣве.

По бои дакле гайтана разликоваће се поєдини родови войске међу собомъ. Какве су боє гайтани на оделу, такве су боє и подвезице, кићанчица на калпаку и кићанчица на кукулячи кабанице.

§. 5.

Сво напредъ прописано одело важи како за просте войнике тако и за све старешине до команданта баталіоногъ, ескадроногъ и батерійскогъ заключно.

2. *По званію старешина.*

§. 6.

Знаци на оделу, по коима ће се воєне старешине међу собомъ по званіяма разликовати, быће: на кабаници, душанки и прслуку, и то: на кабаници и душанки на рукавима а на прслуку на яцы.

а., На кабаници и душанки:

а., а., десетници имаю на рукавима одъ вуне два ширита у дужини 7 палаца, а у ширини свакій одъ 9 линія, кои су на дойньой страни надъ шакомъ

размакнути за 2 палца и 9 линія и завршую се на више у оштромъ углу.

б., б., двадесетници имаће четири таква ширита.

в., в., петдесетници

г., г., четовоће и

д., д., баталіони команданти имаю на рукавима везове, кодъ пешака, топџія и піонера одъ златногъ, а кодъ коняника одъ сребрногъ ширита и гайтана, по цртежу кои се прилаже.

б., Напрслуку:

а., а., десетници имаю на яки одъ вуне управно пришивено парче ширита са сваке стране, као што є яка широка, и то одъ фарбе, какви су гайтани.

б., б., двадесетници по два таква ширита, са сваке стране.

в., в., петдесетници имаю єдну пругу одъ златногъ (или сребрногъ) ширита.

г., г., четовоће две, а

д., д., баталіони команданти три такове пруге, но ове пруге одъ златногъ (или сребрногъ) ширита пришивене су на чои (одъ боє као и гайтани) тако, да се съ оба края яке по три линіє чоя види, па онда долазе пруге ширита, но опетъ єдна одъ друге за три линіє размакнута. Надъ ширитима є гайтанъ, а испод истогъ одъ две линіє чоя.

II. СПРЕМА.

А. Оружіе.

§. 7.

а., кодъ пешака: быће пушка съ баіонетомъ и за овай канія, опасачъ са барутномъ кесомъ (патронтащомъ), и 60 бойны фишека. Добошари имаће добошъ и одъ оружя само тесакъ, а трубачи поредъ трубе, имаће краткій штуцъ съ ножемъ и ка-

ниомъ, барутномъ кесомъ и са 60 боєви фишека. Трубачи ће носити штуцъ о каишу иза рамена.

Носіоцъ заставе имаће ятаганъ и єданъ револверъ или пиштоль за силаємъ.

б., кодъ коняника: быће сабля, краткій штуцъ (мускетонь) удешенъ за ношенѣ о каишу иза леђа, єданъ пиштоль у кубурама, 30 бойны фишека (10 за пиштоль, 20 за штуцъ).

Ово важи и за трубача коняничкогъ, поредъ трубе кою има. Носіоцъ заставе коњаничке носи саблю и єданъ револверъ или пиштоль.

в., кодъ топціія: быће краткій штуцъ съ ножемъ; штуцъ удешенъ за ношенѣ о каишу иза леђа; ножъ у поясу, припасачъ, барутна кеса са 10 бойны фишека.

Исто тако быће наоружанъ трубачъ топцiйскій поредъ трубе кою имати мора.

г., кодъ піонера: быће краткій штуцъ съ ножемъ, — кои є за сеченѣ прућа удешенъ, — припасачъ, барутна кеса са 20 бойны фишека.

Ово важи и за трубача піонерскогъ поредъ трубе кою има.

д., Наоружанѣ десетника и двадесетника у свакомъ роду войске, равно є наоружаню прости четника.

е., Кодъ свію родова войске петдесетници и остали виши команданти носе официрске саблѣ са темнякомъ и каясомъ сходно пропису за стоєћу войску; а окромъ тога, по єданъ револверъ или пиштоль у силаю.

Б. Остала спрема.

§ 8.

Свакій войникъ треба да има:

1., єдну чутурицу одъ тенећке или дрвета за воду или пијће. Она ће се носити кодъ пешачећи трупа — пешака, топцiя и піонера — преко рамена са стране о каишу или гайтану; а кодъ яшаћи трупа о ункашу преднѣмъ.

2, єданъ ножићъ за обичне потребе, кои ће се носити са стране о појасномъ каишу.

3., Пешаци, піонери и топџіє свакій по єдну торбу по могућству кожну иначе вунену или кострутну, кою ће на леђима о упртама носити. Но у свакомъ баталіону, батеріи или піонерской чети, мораю торбе єдне форме быти.

Коњаници место торбе имаю бисаге.

У торби или бисагама носиће войникъ све своє потребе, као: преобуку, пешкиръ, игала, конаца, чешаль, чисти крпа за завой, муницію, коливо му у кесу барутну неможе стати, далѣ; кодъ пешачећи трупа по єданъ паръ обуће резервне, на три дана леба и друге ране, соли и т. п. но ће се при овомъ ограничавати на найнужніє, те да се войникъ не бы претоваріо.

Коњаници и сви народни войници, кои су на коньима, носиће у бисагама и у терћіи, осимъ овде већъ поменутогъ, іошъ потребе за коня, као: конопчићъ, две три плоче и клинаца за подковъ, зобницу, чешагію и зобъ на три дана.

Кодъ коњаника и старешина, кои одправляю службу на коньима, быће седло и опрема коньска за садъ обична народна. — Коньи пак треба да су имъ, особито коњаницима добри, и по могућству 14 шака високи, єръ є ово за службу коњаничку нуждно.

§. 9.

Коморџіє носиће кратке штуцеве съ ножемъ и осталомъ спремомъ, коя є за пешаке прописана, а поредъ тога єданъ пиштоль; — ако пакъ ножа на пушпи нема, онда место ножа о бедри, ятаганъ за појасомъ. Муниціє 30 фишека. Свакій коморџія треба да има по єдногъ товарногъ коня са самаромъ, на самару пакъ по 4 вреће коструте са затворима, и по 4 конопчића за паковань, а одозго по єданъ покроваць за покриванѣ товара.

При народной войсци припасачи за ножеве или тесаке, кесе за барутъ — пантроташи — и кесице за капсле, кодъ пешака, топција и піонера, а каиси за сабљ съ темнякомъ кодъ коняника, биће као годъ кодъ исти родова оружія стояће войске.

Нашъ миристаръ воєный нека указный пропись овай народной войсци обзнани и о извршеню се нѣговомъ стара.

6. Априла, 1864 год.
у Београду.

М. М. ОБРЕНОВИЋЪ с. р.

(М. П.)

Министеръ воєный полковникъ,
И. Монденъ с. р.

БАВАРСКА.

Паљачи и картачи у пешака.

Краљ је одобрио, да се код пешака заведу паљачи и картачи. И тако сада баварска пехота има тројаких зрна, т. ј. досадања, и ова два нова. Паљач то је шупаљ, куршум који је запаљујућом мећом напуњен, и баца се из пушке онда, кад се хоће што код непријатеља да подпали, као на прилику, муниционска кола, станске ствари, итд. Картач пак није ништа друго, него фишек у ком над барутом има 3 куршума, једно на друго и раздвојени су котурцима од дебеле артије (папендекла). Кад се овај метак из пушке избаци, куршуми се у страну раздвоје и могу се по три војника напоредо да оборе. Сад се ови метци живо справљају и за тај посао још су 50 пешака лабораторији придати.

ФРАНЦУСКА.

Стан код Шалона у 1864. год.

За овогодишњи шалонски стан одређено је као и прошле године: 2 дивизиона пешака и 1 дивизион коњице са нуждном артилеријом и женикором. И ове ће године заповедник стана да буде маршал Мак-Махон. Стан ће се у обично време, дакле у месецу Мају подпуно посести.

ШТАТИСТИЧНЕ ЦРТЕ О ЕВРОПСКОЈ ТУРСКОЈ.

(Из предавања Драгашевићевих у војничкој академији у Београду, по руским изворима од 1862.)

I. Величина и насељеност.

Европска Турска заједно с островима и вазалским земљама има 9723 □ миље од чега долази на непосредне турске земље 5723 □ на острове 714 □ на Србију 998 □ и на Румунију 2288 На овом простору живе 16,991.000 душа

и то у непоср. Тур. 10,975.000
на островима 700.000
у Србији 1,116.000
у Румунској 4,200.000

16,991.000 близу дакле 17,000.000

Што чини око 1736 на 1 □ миљу.

Најнасељеније су земље равнице, (осим лесковачке) долине великих река: Дунава, Мораве, Саве, Струме, Вардара; а најнасељенија места:

Цариград 813.000 душа
Дренопоље 140.000
Букурешт 100.000
Сарајево, Солун } 70.000
Јаш, Калипоље } 50.000
Филипоље 40.000
Софија 30.000
Београд 17.000.

II. Етнографија.

Кад расмотримо састав насеља Турске царевине онда нам није тешко дознати, зашто с једне стране све турске тежње, да све народности претопи, никако и никад за руком немогадоше испасти, и зашто је с друге стране организам државни тако лабав и слаб. „Турска и Аустрија престављају у Европи редак пример етнографијске мозаичкости.“

Разна племена, која у овој земљи бораве овако су подељена бројно:

Славена има	7,700.000	дакле	45·3%
Турака	2,116.000	„	12·5%
Румуна (влаха)	4,200.000	„	24·5%
Арбанаса	1,300.000	„	7·5%
Грка	1.000.000	„	6·2%
Других	684.000	„	4 %
	17,000.000		

Што ће рећи, да од свега народа, Турака има само $^1/_8$, а $^7/_8$ друга су племена и то тако различита по крви и вери, да између њи и Турака постоји и постојаће вечита борба (antagonismus). Приличан део од ових племена примио је мухамедовску веру, ал не што је о чистоћи и врлини њеној убеђен био, него што је оружјем и насиљем турским нагоњен. Народ у турској царевини по свом племену и постојбини овако је подељен:

У *Славене*, којих има око 7,700.000, броје се *Бугари* Срби и *Руси* с *Пољацима* (као бегунци). Укупни број Славена овако се на посебна племена дели:

Бугара има	4,500.000	дакле	58·4%
Срба	2,950.000 [1])	„	38·3%
Руса и других	250.000	„	3·3%
	7,700.000		

Бугари живе међу Дунавом и балканским гребеном и граниче Арбанијом, Тесалијом и белим (егејским) морем. У северо-западном крају ове велике територије бораве Турци, који су се расејали и по западној Бугарској; а у југо-источном крају, који се ослања на Црно и Мраморно море Грци; у егејском пак приморју Грци и Турци.

Бугари су народ врло радан и највише је ратаран. Њи Турци највише и гњете.

[1]) Овај број ваља увећати бар са $^1/_2$ милиона; јер у пределима Манастирским (битољским, обитељ = Манастир), Срби су а не Бугари.

Срби су најбоље сачували своју народност. Главна маса јесу Србијанци (око 1,000.000) после опет око 1 мил. у Босни, Ерцеговини, Албанији и Бугарској. Остали део Срба бројем преко милиона много је иштетио свој првобитни карактер под упливом мусулманства и суседних племена. Такви су у Босни, Албанији . . . . Срби у Босни понајвише су мухамедовци.

Срби се одликују војништвом и независним карактером.

Руса има међу Прутом и Јалпухом на ушћу Дунава и у Дубруџи, *Пољака* (70 породица) населило се око ушћа Саламбрије у Тесалији по брегу Солунског залива.

Румуна има:

у Румунској	4,025.000	4,202.000
у Србији	104.000	
у Бугарској	40.000	
у Добруџи	33.000	

Арбанаси бораве у југо-западном крају Европске Турске. Има их око 1,300.000.

Грци живе око Цариграда у троуглу који прави Црно море с Мраморним па онда у егејском приморју источној Тесалији и островима с Кандијом овако подељени:

Грци око Боспора	110.000	990.000
у Тесал. Рум. Буг.	800.000	
у Кандији	80.000	

Турци се састоје из Турака Татара и Туркомана, има их

Турака Османлијски	2,100.000
Татара Ногајски	16.000
	2,116.000

Турака има по свој царевини као чиновника административних и војничких. Главна маса живи између Дунава Балкана и Црног мора у сев. зап. Бугар-

ској; осим тога има их много по целој зап. Бугарској посредини Бугара и Грка, има их на брегу Егејског мора, у Тесалији, Кандији . . .

Татари су у Добруџи куда су дошли и кримски Татари.

Туркомани (Јурук) у Тракији

Јермени живе све по варошицама јер су трговци. Има их 400.000 од који ½ само у Цариграду и околини.

Цигани у Румунској ратари су, а иначе свуда скити бавећи се понајвише трговином коња и ковањем. Биће их:

у Румуњској око	190.000	214.000
у осталим местима	24.000	

Евреја свуд по царевини (по варошима) разсејани биће око 70.000 који се само трговином баве.

III. Вера.

Ова велика различитост у племенима има врло велики значај у државном бићу ове царевине. Но разлика у вери има још већи и јачи уплив. Ова два важна елемента друштвеног бића под упливом политичких услова, на чему је и начињен државни организам, подпуно објашњавају слабост ове државе која иде да се сасвим распадне. Овај шкодљиви уплив племенског и верозаконског различија још шкодљивијим постаје због заплета ових и других уплива. Срби у Босни и Херцеговини већином су мухамедовци и на жалост они су прави фанатици исламства; Арбанаси исто тако; у сред хришћанства постоји јавно и непријатељско противборство између источне и западне цркве; источно свештенство, већином Грци, из своје велике себичности и што су јако заузети за своје материјалне користи често подпомажу намере мухамедовске владе. Из свега овога излазе таки заплети у међусобним одношењима, да би одвећ тешко

било размрсити их, тим више, што прост народ ове земље, који је на врло ниском степену изображења недаје никаког попуштања у стварима верозаконским а различни су правци њихових племенских тежња.

По верозакону народ у турској царевини овако би се могао поделити.

Источних и јерменских Хришћана . .	12,020.000
Мухамедоваца има око	3,970.000
Римокатолика	650.000
Јермено-католика	20.000
Унијата	25.000
Евреја	70.000
Разних секта и идолопоклоника	235.008
	17,000.000

То ће рећи:

Хришћана	12,725.000	т. ј.	75·0%
Мухамедоваца	3,970.000	„ „	23·2%
Осталих	305.000	„ „	1·8%
	17,000.000		

Из чега се види, да $^3/_4$ Хришћани су, куда спадају Срби, Бугари, Румуни, Грци Јермени . . . .

Од целокупног броја Хришћана, који чине 75% од целог насеља, преко 11,700.000 клањају се источној цркви, које чини 92% од целог хришћанства а 69% од насеља у Европској Турској.

Мухамеда верују Турци, Арнаути, (већи број), велики део Срба Бошњака, нешто Ерцег., Бугара...

Точно поделити насеље турске царевине на полове и узрасти није могуће, што скоро никаковых закона о томе нема; али ми ћемо узети средњи број за Европу и тако ћемо доста приближно знати и та иначе нуждна одношења.

У Европској Турској може имати

Мухамедоваца	1,970.000	мушк.	570.000	од 21—40 год.	25·5%
Хришћана непоср.	3,700.000	„	1,073.000	„	44·5%
Хришћана вазалск.	2,650.000	„	768.000	„	32%
	8,320.000		2,411.000		

Што ће рећи да Турска у Европи има 570.000 за попуњавање своје војске. Али ако узмемо у рачун и то, да Турска може своју војску допуњавати и из Азије и Африке онда она има свега 2,300 000 људи између 20—40 година, и то су сами Мухамедовци, јер друге у војску непримају, а кад би све вере једнако војничке терете подносиле, онда у самој Европи имала би Турска број за попуњавање своје војске од 2,411.000.

IV. Финансија

у Турској већ неможе бити жалостнија. Сви извори, у след унутрашњег хрђавог стања, скоро су пресушили; расходи пак сваким даном већи, дефицит сваке године знатнији; унутрашњи и спољашњи кредит савршено се истајао.

Државни дуг за 1861 г. био је преко 68,000.000 дуката и то унутрашњи преко 30 мил.

а спољашњи око 38

Истина, да се управ незна колики је приход и расход ал се приближио може узети да је

Приход 15 милиона дук.

а расход око 17 мил. дук.

У расход спада издатак на војску око 8 мил. д. т. ј. близу 46% целог расхода, и то:

на сувоземну војску 7 а на морску 1 мил дуката.

На последку да приметимо, да ове цифре нису баш тако верне. Општа карактеристика турске финансије ова је, и то сасвим точна: да је она у таквом стању што тек није банкротирала. Осим тога, при оваком поредку у Турској, ни сама влада неможе себи точан рачун о стању финансије да даде.

V. Оружана сила.

ВОЈСКА.

Сувоземска војска у Турској има *стојеће војске* или *регуларне*, *нерегуларне* и *помоћних контингената.*

Регуларна војска састоји се из *низама* (дејствујућа војска), из *редифа* (резервна) и *гијаде* (друга резерва). Низам се попуњује рекрутским пописом; у редиф и гијаду долази изслужени низам.

Нерегуларна војска састоји се из полицајних или жандарских чета и у време рата из башибозука (милиција). Спомоћна војска долази од вазалских земаља.

Стална војска подељена је у шест *хордија*.

Мало-азијска хордија са штабом у Шкутару.
Румелинска . . . . . у Цариграду.
Албанска и Бугарска . . . . . у Монастиру.
Северна Азијска . . . . . у Хорберуту.
Југо зап. Азијска и Сирска . . . . у Дамаску.
Југо источ. Азин. . . . . у Багдаду.

Свака од ових ордија попуњава се из свог округа, Но иопет често се деси да се последње три ордије попуњују првима трима што значи, да је тамо мања насељеност.

По установи од 1844 војнички терет пада на све људе који су навршили 21 годину; 1850 прострео се тај закон и на Хришћане, но до данас само су Мухамедовци испуњавали редове турске војске. Војничка обвезаност односи се само на нижу класу народа. Кад би тој обвезаности подлежали сви млади људи означене врсте, са изузетцима известним, онда би она била пописна. Али у Турској самовољства су уопште па и у војничкој служби врло велика и има много класа које су привилегирате. Проста класа неузима се само онда у војску, кад је тај јединац, кад је жењет и има мале деце, кад два брата има у служби итд. ал опет од стране турских официра и чиновника на ово се слабо гледи и врши се само пуста воља њиова. Обично, кад се хоће да рекрутира, назначи се од главне корпусне команде комисија, која то чини, и која се састоји из официра, лекара, оце и секретара. Та комисија има да начини списак људи, који

подлеже рекрутовању, да их лекарски прегледа и коцком изберe потребни број. Има и замене ал само ако се ко пријави за 24 сата после коцкања. Коцком изабрат новак шиље се у главни стан корпуса, одкуда их разделе по родовима оружја. Остали, који коцком непостадоше војници, дужни су за пет год. сваке године јављати се неком известном чиновнику, а после, ако их је војска минула, пишу се у резерву.

На овај начин низам се попуњује рекрутима сваке године и то у броју од 25.000.

Рок у низаму траје 5 година. Кад се он одслужи, онда војник ступа у резерву (редиф) где буде 7 г.

Редиф је начињен исто као и низам. Он живи куд своје куће, Он има свој поднаредднички и официрски кадар, и сабира се сваке недеље по једанпут на учењу простом и сваке године по једанпут у маневар, који се прави у месту, где је штаб и који траје по више од месец дана. За време скупа редиф добија од државе свако издржање и путни трошак за овамо и за натраг. На овај начин редиф траје 7 година, где су низами, који су одслужили 5 годиш. рок и они, које је коцка за низам мимоишла.

Гијада (друга резерва) такође у 6 хордија састоји се из војника, који су одслужили редиф и траје опет 7 година. Она се никад у мирно доба нескупља, него је код своје куће.

Све ово досада што рекосмо још никад се није точно извршило. Ужасна злоупотребљења и самовоље закона са свом својом тежином падају на бедну класу народа, који нема да подкупи и подмити, те да удовољи грамзиве жеље извршиоца законских. Што се редифа тиче, он се врло редко и сасвим неточно на учење скупља нити има доброга оружја. А гијада само се тек броји да је војска, но ње нити сада има, нити је икад било, почем је неналазимо ни у којем турском рату.

Из назначенога видимо да се војник у Турској 19 година као војник рачуна и то 5 год. у Низаму
7 „ „ Редифу
7 „ „ Гијади

Нерегуларна војска, полицајска и жандарска састоји се из изслужених војника и својевољника. Она није за бој намењена, но у прилици могла би и као таква послужити.

Што се тиче *башибозука*, они се скупљају само у ратно време и састављају као неки род народне војске, коме је назначен број и узимају се из известних предела, као понајпре пак од Мухамедоваца из Добруџе, Арнаутске и Туркомани у Анадолији . . .

VI. Организација и број турске војске.

Врховно начелство над целом како земском тако и морском војском припада султану.

Управљање земском војском у целој царевини поверено је министру војном, који је у једно исто време и главни заповедник (серашћер). Сви послови око земске војске сасређавају се у *главном војном савету*. Овај савет под председништвом ђенерала (начелник главног штаба) има 25 чланова које војничких, које грађанских и које свештеничких. Њему припада рекрутовање и попуна војске, размештање и премештање, састављање различитих предлога; надзиравање над издржавањем, набављање сваковрстних потреба, грађење градова и других грађевина, артилеријских заведења . . . . Као суд, он је и највећи суд војнички. Уобште тај савет одговара војном министарстру. Осим овога један његов члан — муфтија, (највеће свештеничко и судско лице) — пази, да неби неки нови заводи и уређења противна била начелима мухамедове науке. При овом војном савету налази се и *главно казначејство*, које прегледа све рачуне који се односе на издржање војске.

Цела турска земска војска дели се, као што смо већ напоменули, на шест хордија, које одговарају онима 6 војничким окрузима, на које је подељена турска царевина што се тиче само непосредних земаля; и тако има:

Гвардијски корпус (гаса) са станом у . . Шкутару.
Цариградски . . . . . Цариград.
Румилински. . . . . Монастар.
Анатолски . . . . . Харберут.
Арапски и Сирски . . . . . Дамаск.
Ираклински. . . . . Багдад.

Сваким корпусом, а с тим и војничким округом, заповеда по један ђенерал (мушир). При њима имаде по корпусни војни савет, који је подчињен главноме а стоји управ под ђенералом — начелником корпусног штаба, и има за чланове војнике грађане и судије. Он има три одељења: чисто војно, административно и контролно.

Полк, узет као административна јединица, има такође свој савет, ал' у административном правцу, и стоји под корпусним. Корпусни савети имају толико силе, да могу сами неки предлог полковског савета примити ил' одбити, а и шиљу га главном савету.

Пре него што ћемо да изложимо устројење и број турске војске, да споменемо штогод о кору турских официра.

О значењу официрског кора за војску казати штогод, мислимо да је сасвим излишно. Само она војска може се рачунати као права заштитница земаљских интереса, у којој сви чланови њени од највећег па до најмањег буду савршено свађали и разумели своју дужност. А то се понајпре односи на кор фицирски како по степену развитка његових чланова, тако и по већој независности у официрској служби од обвезаности војничке. А турски они су да-

леко, врло далеко од тога. Ми говоримо о већини, а не неколицини. Свакојака злоупотребљења, себични интереси, самовољства, небрига у служби... у највећој мери влада у турској војсци и подрива основна начела моралног и физичког бића ове војске.

Турских официра има који су се учили у војничким школама у Европи (у Француској, Пруској...) и у Турској, и таких који су од простог војника постали официрима, и још има их и туђинаца, но којих ће све мање и мање бивати. Војничке школе у Турској, које официре спремају јесу: војничка академија начињена по Сан-Сирској школи; артилеринско-инцинирска школа и још неколико приуготовних при корпусима. У садање време султан Абдул Азис намеран је подићи нову школу по оној француској апликационској у Мецу за артилеријске и инцинирске официре. Но негледајући на та заведења, огромни део Турских официра ништа се неразликује од својих каплара и простих војника.

Давање чинова оснива се на старешинству и одликовању; но то је само на артији. Јер подпуно самовољство у томе, при чему највеће значење има протекција, савршено уништава сваки законски пропис. —

Турска војска, као што смо већ казали, има низама, редифа, и гијаде, после тога нерегуларне војске и спомоћне.

I- Регуларна војска.

Ова се војска састоји из дејствујуће, и двојаке резерве, све по разним родовима оружја. Дејствујућа и прва резервна чине одељене корпусе, који један другом одговарају. Она друга резерва нема никакве организације а чини општу корпусну резерву.

а. Низам.

Састоји се из пехоте, коњице, артилерије и инцинирства. Ово је главна Турска војска и има 6 корпуса и особну војску која неспада у корпус.

Пехота има 36 полкова и 36 стрељачких батаљона, који су начињени од 4-ог батаљона у сваком полку. (Него ови стрељачки батаљони још сви нису наоружани шишанама, олучницама).

Сваки полк (алај) има штаб и 3 батаљона; сваки батаљон (табор) има штаб и 8 чета (буљук), а исто тако и стрељачки батаљон.

У свакој различитој чети има	офиц.	свега
у чети	3	98
у батаљону	29	815
у полку	90	2448
36 полкова (108 батаљ.) . . .	3240	88128
36 стрељ. батаљ.	1044	29340
Свега пехоте	4284	117468

Два полка чине једну бригаду, (лива).

Ово је државни број који још никад није био подпун.

Кавалерија има 24 полка; сваки полк има штаб и 6 ескадрона, од којих су 4 копљаници (улани) који имају по копље и сабљу, а 2 ловачка имајући карабин и сабљу; ово су крилни ескадрони.

Бројање:

Ескадрон има 4 официра свега 153 љ. коњ. ?.
Полк . . . . . 32 934 ?.
Свега 24 полка = 144 еск. 768 офиц. 22416 љ. к. ?.

Од ових 144 ескадр. 96 су копљанички и 48 карабински.

Два кавалер. полка чине једну бригаду.

Осим 24 коњан. полкова има *козачка* бригада (из Хришћана) од 2 козачка полка и броји до 1200 људи.

Артилерија има 6 полкова пољске артилерије, 1 полк резервенске и 3 полка градске и брдовне.

Полк пешачке артилерије има сваки из 8 пешачких батерија и 3 коњичке свака са по 6 топова.

Број:

Полк пољ. ар. има	11 бат.	66 топ.	1300 љ. коњ.	?
6 полкова . . .	66 „	396 „	7800 „ „	?
полк резр. артил.	11 „	66 „	1300 „ „	?
3 полка град. и брд.	„ „	„ „	5000 „ „	?
Свега артилерије	77 „	462 „	14100 „ „	?

Од ових 77 батерија 56 су пеш. а 21 коњаничка.

Инџинирска војска има 2 саперска батаљона, сваки има штаб и 4 чете, а оба свега 1600 људи.

При овој саперској војсци стоје понтонски паркови по системи Бирага (аустрински систем.).

Целокупни број *низама* ово је:

36 пеш полкова	108	батаљ.	88.128 људи
36 стр. бат. но који још подпуно сви устројени нису	36	„	29.340 „
24 коњан. полка	144	ескад.	22.416 „
2 козачка „	12	„	1.200 „
6 полк. пољ. арт.	396	топова	7.800 „
1 „ резервенс.	66	„	1.300 „
3 „ град. артил.	?	„	5.000 „
2 санерска батаљ.	2	батаљ.	1.600 „

т. ј.

Пехоте	116.468	или	75.5 %
Коњице	23.606	„	15.5
Артилер.	14.100	„	8
Инџин. вој.	1.500	„	1
	156.784		

Војска која не спада у састав корпуса:

Резервенски артилеријски полк у Цариграду.

Градска и брдовна артил. која је у градовима и батеријама Боспорским и Дарданелским, а тако исто

у Варни, Шумли, Видину, Рушчуку, Силистрији.... Овамо иду и *саперски батаљони* и *козачка бригада* и т. д. Свега око 9100 људи.

Али од свега овога **општи брой низама неизноси више од 130.000 и то у Европи 60, а у Азији 70 хиљада.**

б. Редиф.

Већ је спомињато да редиф сасвим одговара низаму по свом склопу и поделењу, т. ј. да се и он састоји из 6 корпуса.

Састав ових корпуса овакав је:

6 пешачких полкова са по 4 бат. = 24 батал.

4 коњаничка полка са по 6 еск. = 24 ескадр.

Артилеријска резерва назначена је за формирање 12-те батерије низамског полка.

У мирно време у 6 резервенских корпуса има:

Пехоте	24.480
Кавалерије	4.176
	28.636

Но како је редиф начињен и састављен онако као и низам што је, то у 6 корпуса треба да има око 140.000. Али како кадар тако и сам састав резервенски много ниже стоји него што би ваљало по својој установи. Може се дакле узети, сравњујући по досадањем како се чинило, да у мирно време има 20.000 а у ратно око **100.000 људи.**

в. Гијада

т. ј. друга резерва у чиј састав ваља разумети оне који су у редифу ислужили свој 7-год. рок, — нема никакве организације. Ова војска, чиј број није могуће ни приближно назначити, служи за допуну редифа и низама, ал **на њу никад ништа рачунати нетреба.**

Цела дакле регуларна војска Турска броји

Низама у мирно доба		130.000	у ратно		130.000
Редифа	„ „ „	20.000	„	„	100.000
		150.000			230.000

2. *Нерегуларна војска.*

Нерегуларна војска састоји се из:
грађанске војске т. ј. разне полицајске и жандарске чете, и

милиције т. ј. *башибозука*, који се скупљају само у ратно доба и то понајвише из Арбаније, Добруџе и Азије.

Полицајска војска има коњаника (сејмена) и пешака (гаваза) и дужност им је чисто полицајска.

Башибозуци скупљају се само у ратно доба; може их имати око 60.000

3. *Спомоћни контингенти.*

Ову војску, кад Турска у нужди буде, дају вазалске земље, но не ове у Европи, почем оне нећеју ни да знаду за то, него ван-Европске. И тако из Африке Турска може добити, од Мисира 15.000, од Туниса и Триполиса опет толико т. ј. око 30.000 војске, која је много и много боља од Турске.

И тако на овај начин Турска може имати које регуларне које нерегуларне које пак спомоћне војске оволико и овако:

Низама	130.000	41%	320.000
Редифа	100.000	31%	
Башибозука	60.000	18·7%	
Спомоћних	30.000	9·3%	

Ф Л О Т А.

Војничка флота турска по извештајима од 1859 године имала је

Пароброда	31	са	540 топова
Јадарских	24	„	1096 „
	55	„	1636 „

И то: Парна флота

Лин. лађа (110 — 100 топ.)	3	са 310	топова
Фрегата (42 — 20)	6	„ 150	„
Корвета (12 — 8)	2	„ 20	„
Пароброда (4 — 2)	20	„ 60	„
	31	„ 540	„

Јадарска флота.

Лин. лађа (130 — 84)	5	502
Фрегата (76 — 50)	6	364
Корвета (26 — 24)	2	50
Брила (20 — 12)	8	146
Шкуна (10 — 6)	3	24
	24	1096

Људи на флоти биће до 15.000. Они се понајвише допуњују Грцима.

Мисирска флота у случају рата могла би Турској значајну помоћ учинити.

Трговачка флота турска може избројати до 2200 бродова и то понајвише трговаца Грка, међу којима има 10 пароброда који су имаовина два паробродска друштва.

ВОЈНИЧКА АКАДЕМИЈА У СЕВ. АМЕРИКИ, У WEST-POINT.

Близу оног поноситог средишта америчанске трговине, оног нагло растућег Њу Јорка, на дивној Худзонској реци одма до омиљеног летњиковца Сунисиде, где је најпознатији амерички списатељ Вашингтен Ирвинг своју старост провео и умро, — ту се сада по сред зеленог поља и сеновитих гајева подижу велике грађевине за војничку академију. И само тихо шуштање таласа те величанствене реке, који поносито омивају маовинасте гребене вековечних стена, и онај клупот огромних пароброда, који ће величином и лепотом — али и несигурношћу — да

преузиђу и саме оне пароплове, што по жутој води Мисисипе деру, само то шуштање и лупање узнемирава мирну тишину овога идилског места, где би пре ваљало да се намести какво заведење за девојчице, него ли за лавове и шум ратнога живота. Тек кад уђемо у ту дубраву, која утишава цело заведење, и пређемо пространу пољану егзерцирну, која је пред њим, онда видимо прве знаке његовог војног придељења: испод големих дрва стоје 4 лака пољска топа, на чијим цевима трепти сунчева зрака.

Само заведење има више истина простих, али тврдо начињених зграда, међу којима је највећа она за учење (школа). Ту ти има више мањих и већих одаја, где се држе предавања, има богату књижницу, физички кабинет, кемијску лабораторију, више јестанствених збирака и једну одају, где се извикивају у борењу, осим канцеларија и дворана где се учитељи скупљају и договарају. Друга зграда то је касарна за питомце, који све по троје у једној соби бораве; ту седе и неколико официра. Друге су зграде за оружје, за егзерцир, за гимнастику, за јахање, и после има више малих кућа као обиталишта за официре, учитеље и друге чиновнике.

Још има велико пливалиште и много чамаца на самој реци за упражњавање, движење и забаву. Осим академаца има увек ту и по једно помање оделење пехоте.

Академски кор (дружина) сасвим је по војнички уређен и у чете подељен, којима заповедају официри из правилне војске. Командир је кору један полковник, који је у исто доба и управитељ тога завода. Уз њега има и један филолог (Superintendent of Corps of Cadets), и оба чине управитељство. Учитељи су на двоје подељени: грађанског реда зову се професори, а војничког наставници (instructores). За сваку науку има по један ил по два учитеља, и ми

ћемо их по реду изложити, из чега ћемо још видети и саме науке, које се предају, при чему још примећавамо, да осим Шпанског језика и свирања, све друге *сви* морају учити.

Учитељи грађанског реда (Professors):

1. Професор јестанствене и експерименталне философије.
2. Помоћник му (Assistant Professor).
3. Професор Математике,
4. Помоћник
5. Професор Геометрије,
6. Помоћник
7. Професор Кемије, Минералогије, и Геологије,
8. Помоћник
9. Професор Етике (у исто време помоћник завода, Caplan).
10. Помоћник
11. Професор француског,
12. Помоћник
13. Професор шпанског,
14. Професор немачког,
15. Професор цртања,
16. Помоћник
17. Учитељ музике.

Ови учитељи имају плате по 1500 до 2800 талира годишње, поред безплатног обиталишта, али нису војничког ранга; тек опет су старешине академцима.

Учитељи војничког реда:

1. Теоријске и практичне артилерије (Instructor of theoretical and practical Artillery).
2. Практичне геометрије,
3. Артилеријске и кавалеријске тактике,
4. Пешачке тактике,
5. Борења (Master of the Sword).

Разлике по роду оружја нема: Сваки питомац дужан је све науке да учи, па како је који у овој ил оној науци боље радио, тако се при излазу у ову ил ону струку пошље, при чему гледа се и на вољу самих питомаца.

За улазак у академију треба младић да има 15 година, и да је прилично спремљен (одприлике да зна колико из друге пруске реалне гимназије. [1]) Учење траје 4—5 година, па се после ванцирају, али ако добро испит неположе, одпуштају се. Док су у школи имају месечног издржавања по 24 талира, а кад из школе изиђу онда су подпоручици (brevet Lieutenants).

Број је академаца известан, и управља се по броју државица, а свака има право да известан број младића у ту школу пошље. Младићи се морају пријавити скупштини своје државице, и тек на предлог њен може председник (северо-Америчанске државе) да нареди, да тај у школу уђе. А. М. З.

ОСВОЈЕЊЕ ДИПЕЛСКИХ ШАНЧЕВА.

У мартовској књизи говорили смо о положају ових шанаца, и казали смо још да је то пруски посао, да их освоје. Сада смо кадри укратко испричати, како су освојени и како се пруска војска при томе показала; јер то и није био лак посао.

Један Инглез, као очевидац свега тога, овако нам то казује и прича.

„И ако се освајање и бранење Дипелских шанаца, кад се као војна операција узме, неможе важношћу и огромношћу да успореди с другим једним

[1]) Сводећи на нашу српску школу, требао би да зна из математичких наука колико наш из 6. разреда гимназије, а оне друге науке, колико наш из 4. разреда. В.

*

догађајем у нашем времену, то је опет врло интересантно, што су обе војске биле неуке и младе, и у томе имамо пример напредка, који су војници чисто теоријски изучавајући се, у ратној вештини постигли. И ако Пруси, још од кад је прва француска царевина пала, никад неимаћаху прилике да се с непријатељем мере, то опет морамо им признати, да нису пропуштали науку, коју су могли добити од других народа. У Данцима имали су они противника, који, и ако поједини храбар, у броју није им био раван. Те с тога и неможемо узети, да је та њиова победа била Бог зна какво велико дело Али силина и окретност њиовог напада, а тако и научно знање, којим су своју опсаду развијали, мора им сваки припознати. Подробности у битци довољне су да докажу, да су пруски ђенерали савршено ишли с напредком војних наука, и да се нећеју ни највештијем у рату народу показати као неуки и невешти. Осим тога, што их је било више од Данаца, још им је и оружје врло добро, и вештије су радили. У свему, осим храбрости и издржања, били су бољи од Данаца. А као што извештаји из данскога стана веле, нема сумње, да су Данци и пре јуриша већ видели, да се залуду боре. Ваљатност пруске артилерије, која је данске батерије из дана у дан превлаћивала, брза и самртна ватра пруских пушака, и хитрина и вештина, којом су пруски инцинири са својим послом Данцима се приближавали, све је то учинило, те је данска војска била здраво клонула. — Државе другог реда у добитку су, што неморају бити војничка полиција Европи. Оне немају никаквог саревнитеља (rival, Nebenbuhler), с којим се утркивати и натицати морају, и немају никакав уплив да траже. Оне нису чувари европске равнотеже и неморају се оптерећавати ратном спремом у интерес општег мира. Па ако добро владају, онда могу све своје богатство да употребе

на поправке унутра, и да грађанима својима прибаве више удобности и среће, него што је у частољубним и ћудљивим монархијама, које се труде за име велике силе. Али то је наравна последица те сигурности, да њино војничко устројство изостаје иза општег напредка, и њина је војска (и флота) изложена тој опасности, да клоне и при самој голој традицији. Па баш и да има на броју, опет нема оне непрестајне тежње к поправкама, која пак лежи у тој свести, да њиово место међу европскима државама зависи од њиове војне снаге. И како нам се чини, ово се показује и у контрасту између данске и пруске војске. Данци имађаху војске, која је била знатно голема, и у храбрости није уступала ниједној војсци на свету. Можда су томе принела штогод и сама односења између ње и војводина, а тако и искуства у рату 1848, те су храбрији били, него што би ваљда иначе били. Али у спреми и дисциплини није се она могла никако да успореди са оном војском, која се непрестано у Прусији егзерцирала, маневровала и извикивала. Данско је оружје старо; топови су им гладки, и кретање војске нема оне живости и брзине, на што ђенерали новије школе толико много држе. Погрешке у нашој (то значи инглескоj) дисциплини, које бијаху у кримском рату, као да су више или још мање сродне с овом војском; која ево са дипелских шанаца одступа. Данци су по свој прилици доцне опазили, да они имају посла с ужасним непријатељем, па у борби јако осташе у штети. И чудновато је, да они Прусе у први мах нису Бог зна како ценили. Сећајући се своје одбране у последњем рату (1848), и баш опет на овим истим шанцима мислили су, да ће̂ју бити кадри дуго се одржати, па зато су њини ђенерали и оставили Даневирк онако лако. Они су мислили, да ће̂ју овај сраман одступ избрисати славом дуге и победне одбране Дипела. Овај јадац може горак бити;

ал за оног, који помишља на већи број Пруса, и на већу опремитост војске једне велике силе, нема ту ништа особитог. Ова победа наравно ће дуго у војничким пруским листовима да фигурира. И ако ће овај догађај уплив пруски у Европи можда врло мало да увећа, то се опет показује, да се војска и у миру може добро у ратној вештини да изшколује, и многима то може као наука да вреди, кад би једном под упливом гњилога мира хтели да клону. Кад читамо, како су 1855 Французи узели Малаков, и сада Пруси Дипел, и помислимо, да се цела нападна војска недржи да је здраво велика, онда се с новим чудом сећамо оних 1200 неуких инглеских војника, за које се држало да их је доста да на редан нападну, а иза њи стојаше 40.000 војске сасвим залудне. „Систем“ није пруским ђенералима толико памет занео, да шаку људи у известну самрт пошљу. И опет та Прусија нема никаквог Алжира, никакве Инђије и никакве Кохинкине или Новог Зеланда. С умереним средствима, с војском, која је уређена по начелу, које је мање, него икоје друго у Европи кадро да начини ваљатну војску, — пруски су официри самим пазењем на свој позив, и сматрањем онога, што се у другим ратовима догађало, извршили тешку војну операцију, без — у колико смо ми могли видети — једне погрешке.“

ЧИТАОЦИМА.

И овога пута (па више неће) изиђе Војин за *два* месеца у *једној* свесци. Можда ће коме од читаоца бити криво, што то тако дође; ал ако се сваки иоле размисли и разрачуна наше положење, онда ће одма и лако увидети, да и нама није најзгодније. Ми имамо много препона, више него што би се могле оправдати, па иопет трпимо и трудимо се, да и поред тих препона опет нешто учинимо, што одговара, — не,

него што *захтевају* наше потребе. Иначе би били малодушни, а то нам се неби опростило. Наравно, свака снага може дати само *известан* одпор; и ако притисак никако непопушта, а притом није да се неосећа, онда ће снага клонути и подлећи притиску. Ово би недај Боже, и с нама могло бити, и ми се стресамо и од самог помисла; јер каква би опет то брука била, да ми нисмо кадри ни годину, ил једва једну годину дана издржати *једини научни* војнички лист, А да овде бројимо незгоде и препоне, — нити се може, нити би ваљало, јер би тиме већ сами себи бруку товарили на главу. Него да ћутимо, па колико се може да теглимо напред, шат и то какве користи донесе. Али би се и од публике могло нешто потражити: да није тако нестрпљива и да одма на нас гракне. Још би је молили, и то врло лепо, да нам још кога уписника пошље, почем народња војска сад је више скупитељима приступна, него што је зимус била. —

Него ми имамо нашим читаоцима још нешто да кажемо.

Читаоци и сами могу знати, да међу нама војничким старешинама има подоста, који ни с *начелима* тактике упознати нисмо; а још више нас има, који *пољску службу* ни најмање нисмо проучавали. А баш нам је она *први* посао. Сутра да се куда кренемо, тешко да би се умели и обрнути; јер ту се хоће много више знања, вештине, окретности, разборитости, присебности, издржања, итд. него што се то на први поглед чини. И тај део војничке службе, који је тако јако нуждан, код нас скоро никако није рађен. И то је био узрок, те смо ми одма почели у нашему листу њу проучавати, А ово дело „војник на маршу“ не само да је опште припознато као ваљатно и на првоме месту међу осталима, него смо и *ми* нашли, да је за *нас* најудесније. Само би учтиво замолили свакога Србина, ма где био, да учини ту услугу оп-

штој ствари, те да нам изволи написати колико ко зна различите примере и прилике издржања, храбрости, итд, из ратова *србских*, н. пр. из војевања нашег под Карађорђем и Милошем, из рата 1848 и 1849 у војводству, из ратова црногорских, из војне ерцеговачке итд. Јер у тима србскима ратовима заиста је било такових прилика, које нећеју уступити никојој из *туђе* историје; па кад неби написали их него оставили да се побораве, то би заиста била и срамота и грехота. А осим тога, ми би их уметули где треба у „војник на маршу“, те би наше будуће ратнике и борнике поучавали *својим* а не туђим и незнаним примерима И ми се сасвим својски обраћамо сваком брату Србину, да се одзове, колико ко може, овом нашем позиву. Те пак прилике ваљало би тако нацртати, да ми знамо где је то и то било, када, под ким, против кога и ко је учинио (један или цела чета) и све поименце (ако се може) назначити место, време и људе. Још би молили, да нам се бар штогод пошље *што пре*, па ако би ко имао и знао повише таковых примера, нека нам редом по 2—3 шаље; јер би послате можда нећ употребити могли.

У Београду у недељу
по Ђурђеву дне.

Драгашевић.

ОЦЕНА ДАЉИНЕ.

Неће да буде некористно, ако овде проговоримо коју, како се може даљина без правог мерења да оцени; јер је ово у ратно време врло нужно. Ако се права даљина незна, неможе пешак точно да гађа, топција осим тога, неће знати, кад му ваља бацати целокупна ђулета, када картеч и другу муницију. Коњаник пак неће знати, кад при јуришу треба из каса у скок (галоп) а кад из скока у трк да пређе; накратко неће се моћи добро војском руковати. Људи су на овом доста мислили и сада има доста лаког начина, да се даљина одока може да оцени. Истина ово оценење није тако точно, као кад би мером каквом мерили, али је за војника и његову потребу довољно. Ови су начини: 1., *Одока*, 2., *по предметима*, 3., *по војсци*, 4., по *сахату* и 5., по *руци*.

1., **Одока**. Ако дуж даљине, коју хоћемо да меримо има телеграфски греда, насађено дрвље, камење, или буди какви предмета редом понамештани, онда треба само те предмете до намереног места избројати и на сваки предмет онолико корака рачунати колико има од једног до другог, па ћемо добити целу даљину у корацима. На прилику од места, одакле хоћемо да меримо па до непријатеља избројали смо 50 телеграфски греда или други предмета. Тако исто избројали смо или корачањем или одока, да једна греда од друге свуда 70 корака одстоји, онда кад на сваку греду узмемо по 70 корака, добићемо целу даљину у 3500 корака.

Ако пак греда, дрвља и ништа таковог нема, што би при оцени помагало, онда нетреба никад це-

лу даљину одједанпут оцењивати, него најпре одприлике одока измерити 50 корака, помоћу ове даљине уватити 100 корака, па помоћу ове стотине проценити, колико ће до непријатеља да буде и то не једанпут но све од стотине до стотине. Само треба узети при овоме на ум, да су стотине те све мање, што се год даље иде.

За овај начин мерења треба човек дуго да се вежба но он је и најпоузданији од свију други начина, које ћемо сада да пређемо. Зато треба се непрестано упражњавати. Треба често узети повољну неку даљину, оценити је очима па је после одкорачати и уверити се, дал је одока погођено добро и у овом дотле терати, док се очна мера са корачањем неподудари. Било је примера, да су људи тако своје око дотерали, да су без икакви справа само одока могли и план од читавог предела да изведу а много да непогреше.

2., По предметима. Неки су пронашли, да здраво око може

на 250 до 300 кор. добро да разпозна ћерамиде на крововима једну од друге

„ 600 „ 800 ока ћерчива и кавезе на прозорима.

„ 1200 „ 1500 поједине греде, средња дебла од дрвља.

„ 2500 „ 3000 само велика дебла.

„ 4000 „ 5000 могу се оцаци на кућама још разликовати.

„ 1 миљу још се распознају мале кућице, а на 2 миље виде се једва цркве.

3., По војсци. Тако исто неки су пронашли да на 2000 кор. пехота изгледа као каква црна пруга са блистајућом линијом горе. Коњица изгледа такође као црна пруга, само што је дебља и горе изкрзана (због коњаника). Двизање и стојање

може да се разликује само у скупу ал не међу појединим људма.

на 1200 до 1500 кор. Пехота изгледа такође као црна пруга, само што није целокупна но но мало изкрзана (због редова). Коњице може да се разпозна, да су људи на коњима, али коњи немогу да се виде.

на 1200 кор. Редови виде се добро и топови могу да се пребројe.

„ 1000 кор. Код пехоте види се мицање ногу при оду и разликује се линија од капа код коњице пак разпознају се коњске главе.

„ 800 кор. Код пехоте виде се појединi људи одвојено а код коњице коњске ноге,

„ 600 кор. Врло добро разликују се капе од главе, а тако исто и људи од коња, само што се лица и угасите боје невиде. Бела пак боја види се још и од 1000 корака.

„ 400 кор. Разликују се украси на капама и виде се отворене боје.

„ 300 кор. Лице човечије почиње се издавати.

„ 200 кор. Разликују се добро главе једна од друге,

„ 150 до 100 Бележе се мало очи, а на 80 кор. Очи изгледају као црне точке.

Оба ова начина особито овај последњи, врло су добри. Но како није свакога око једнако, зато је добро, да сваки ове начине према свом оку дотера особито на ближа одстојања.

4., По сахату. Чим ноћу топ сине или чим дању дим из топа или пушке угледамо, одма од тог тре-

нуђа треба почети на сату бројати секунде дотле, док се пуцање нечује, па после на сваки секунд треба рачунати 350 корака и тако ћемо целу даљину прорачунати. Тако, ако смо од оног часа, кад је сенуло или кад смо дим угледали, па до оног времена, кад смо пуцање чули избројали

1 сек.	онда има до непријатеља	350	кор.	ако су	
2 сек.	„ „ „ „	700	„	„	„
3 „	„ „ „ „	1050	„	„	„
4 „	„ „ „ „	1400	„	„	„
5 „	„ „ „ „	1800	„	„	„ итд.

5., По руци. Овај је начин исти као год и по сату, само што овде место секунда рачуна се, колико пути жила на руци куцне, па се на свако куцање жила рачуна на 366 корака. Тако неки су пронашли, ако од времена кад сене или кад се дим угледа, па до времена, кад се тресак чује изброји се само

1 куцање	жиле, онда има до непријат.	366	кор.	Ако су	
2 куцња	„ „ „ „ „	730	„	„	„
3 „	„ „ „ „ „	1000	„	„	„
4 „	„ „ „ „ „	1460	„	„	„
5 „	„ „ „ „ „	1830	„	„	„
6 „	„ „ „ „ „	2230	„	„	„

и тако даље.

Оба ова начина добри су ноћу а и дању, кад је непријатељ здраво далеко. Разуме се да време треба да је тијо и да у овом последњем случају осим тога треба да је човек здрав и миран, јер ће иначе мање или више куцња избројати, но обично. И овде треба сваки за се ове начине да дотера.

НОВОСТИ

СРБИЈА.

Министарски распоред официра у народној војсци.

Услед новог Устројства наше војске Г. министар војни издао је 4 Маја Ф. № 1617 овакав распоред за придавање официра уз окружна начелништва.

I. ДРИНОСАВСКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ ШАБАЧКОМ.

Г. **Груја Мишковић** пешачки капетан I класе,

„ **Коста Ненадовић** артилеријски капетан I кл. *заједно с персоналом и материјалом 12ог батерије*,

Г. **Милан Даниловић** коњички кап. I кл. *и за подрински округ.*

2. ПОДРИНСКОМ.

Г. **Павле Зарић** пеш. подпоручик.

3. ВАЉЕВСКОМ.

Г. **Стојадин Катић** арт. кап. II кл. *с персоналом и материјалом 6ог батерије*,

Г. **Стеван Румбић** коњич. подпор.

„ **Јован Поповић** пеш. подпор.

II. ЈУЖНО-МОРАВСКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ УЖИЧКОМ.

Г. **Милован Гушић** пеш. подпор.

„ **Ђорђе Смиљанић** коњич. подпор.

2. ЧАЧАНСКОМ.

Г. **Мијајло Динић** пеш. кап. II. кл.

3. КРУШЕВАЧКОМ.

Г. **Стојан Поповић** пеш. кап. II кл.

„ **Јован Голубовић** коњич. подпор., *који ће и у Чачанском округу егзерцир надзирати.*

III. ТИМОЧКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ КЊАЖЕВАЧКОМ.

Г. **Бранко Васиљевић** коњич. кап. II. кл., *који ће и у округу Црноречком и Алексиначком егзерцир надгледати;*

Г. **Димитрије Јовановић** пеш. подпор.

2. ЦРНОРЕЧКОМ.

Г. **Милан Ђорђевић** пеш. подпор.

3. КРАЈИНСКОМ.

Г. **Сава Стојановић** артил. кап. II кл. *с персоналом и материјалом* 12$\overline{\text{ц}}$ *батерије*,

Г. **Димитрије Крапчевић** пеш. подпор.

„ **Сава Ђорђевић** коњич. подпор.

IV. ИСТОЧНО-МОРАВСКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ АЛЕКСИНАЧКОМ.

Г. **Мијајло Томић** пеш. подпор.

2. ЋУПРИЈСКОМ.

Г. **Јован Живковић** пеш. подпор.

3. ПОЖАРЕВАЧКОМ.

Г. **Стојко Павловић** коњич. кап. I кл., *који ће и у Ћупријском округу егзерцир надгледати;*

Г. **Антоније Павловић** пеш. кап. II кл.

„ **Петроније Тешић** пеш. поручик.

V. СРЕДОТОЧНИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ ЈАГОДИНСКОМ.

Г. **Јосиф Бркић** пеш. поруч.

„ **Коста Јовановић** коњич. поруч. *и за Смедеревски округ.*

2. КРАГУЈЕВАЧКОМ.

Г. **Милан Павловић** пеш. кап. I кл.

„ **Јован Варјачић** коњич. кап. II кл., *и за руднички округ.*

Г. **Арапђео Миленковић** арт. кап. II кл., *с персоналом и материјалом 6ћ батерије.*

3. СМЕДЕРЕВСКОМ.

Г. **Петар Вељковић** пеш. кап. I кл.

„ **Милан Љотић** пеш. подпор., *остаће и даље у Смедереву, а бројаће се у стојећој војсци.*

4. РУДНИЧКОМ.

Г. **Мијајло Вукомановић** пеш. поруч.

VI. БЕОГРАДСКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ БЕОГРАДСКОМ.

Г. **Димитрије Ристић** пеш. кап. II кл., *који ће руковати пешачким егзерциром и код београдских пешака.*

2. УПРАВИТЕЉСТВУ ВАРОШИ БЕОГРАДА.

Г. **Димитрије Ракић** арт. поруч., *с персоналом и материјалом 12ћ батерије.*

РУСИЈА.

Гвоздени градић у Кронштату.

Влада је наручила у инглеској радионици огромне полуге од гвожђа, којима ће да начини велики гвоздени градић код Кронштата. У другој пак радионици граде се за исто то велике и страшно дебеле гвоздене плоче. Да је гвожђе боље од камена, то се одавно зна; оно не само да много боље одпора даје, него се могу начинити у њему и прорези што мањи, а за најшире пуцање. Па кад тај градић буде готов, онда ће да му огледају јачину из 1000-фунташког топа. Овај огроман топ салиће се за руску

владу у Пруској. Русија као да хоће, да њен калибар преузиће сваки други у Европи, и свуда, гдегод се може, наручује највеће топове. Наравно да Европа стоји још далеко иза Америке; у Питбургу скоро је саливен топ од 50 тона; овај огроман топ избацује пуно ђуле од 20 палаца, које је тешко 1600 фунти (преко 700 ока). — Као за Русију, тако иста фабрика има наручбина и од Француске (за Шербург), и Белгије (за Антверпен).

Покоравање Кавказа.

О том, истина лаганом, али непрекидном покоравању кавкаских предела пишу из Петербурга овако:

Западни крај Кавказа скоро ће сасвим да се заузме. Засад је цела северна коса и јужно од утока Кубана па до негдашњег Вељаминовог града савршено од непријатеља очишћен. Племе Шапсуји, осим што је неки део прешао преко Кубана, — све се иселило у Турску (у Азији). Абазехи, затворени одовуда козачким „станицама“, морадоше једном да се поклоне положеним условима и да изиђу из својих пештера. Фебруарија растурили су се по означеним им местима, или у Турску. Свршетком Фебруарија наша је војска допрла до утока реке Туапсе и посела негдашњу Вељаминову кулу, при чему сва племена између Туапсе и Фезуапе подложила су се.

И тако од толиких племена у западном Кавказу само је још остало непокорено племе Убиха; али је очевидно да ће се и оно скоро приклонити општој судбини.

С почетком пролећа свуда ће туда бити већ козачке станице и питање о колонисању само ће још у томе стајати, хоће ли се за утврђење руског елемента на обали црног мора довољно колониста наћи. Но досад се већ пријавило око 400 породица одпуштених матроза за насељавање по обали, и они ћеју

на тај начин бити језгро будућој индустрији и бродарству на томе брегу.

АУСТРИЈА.

За веће изображавање артилеријских и инџинирских официра,

наређено је, да се сваке године по известан број одотих официра пошље у бечки универзитет, да за две године дана слушају тамо експерименталну физику и техничну кемију; па кад то сврше, онда ћеју у научној цељи неко време о државном трошку путовати по свету.

Сталан стан.

Као што се чује, министарство војно бави се сада с планом, да се на форму шалонскога стана установи један сталан стан и у Аустрији. Познат предео код Тураса у Моравској, где су досад обично маневровали, због што има довољно воде биће за тај посао најудеснији, и дакле наумни су, да тамошње њиве одкупе и у стан прометну. Време, на колико ћеју трупе тамо одлазити, рачуна се на 4 месеца преко године. Заплава тог тураског стана има ће простора за 2 пешачке, и 1 коњичку бригаду, и за 4 батерије.

НАСАВА.

Ново устројство војничке школе.

Законом од 1862 године, који назначује, да се за примање у војничку школу захтевају известна знања, — Насавска је школа добила ново уређење. По њему ишту се на испиту за примање у школу ова знања: из *Математике* 1., Алгебра од почетка па до закључно кубних једначина; 2., Геометрије: Планиметрија, Стереометрија, нацртна геометрија до

продирања тела, и још научна перспектива и наука о светлости и сенки; 3., Тригонометрија, равна и шарна. Из *Историје:* старог и средњег века. *Географија.* Из *Физике:* општа својства тела, магнетизам, електрицитет и топлота. Из *Механике:* статика и динамика сталних тела. Из *Кемије:* општа експериментална кемија, органска и анорганска. Из *Минералогије:* кристалографија. *Француски, енглески, латински, цртање од руке* и *ситуацијонско.*

Курс траје 4 године. Прве две године служе за изображавање у опште научним струкама; с овим је спојено и војничко воспитање под управом једног пешачког официра. Од телесних упражњавања учиће се: егзерцир, јахање, борење, скакање, играње, пливање. После ове две године полаже се испит, на којима се оно исто тражи, што и на зрелим испитима у реалним гимназијама. На тима испитима иште се из *Математике:* аналитична геометрија у равнини и простору; нацртна геометрија до употребљене на цртање машина; више једначине (алгебрајска анализа); диференцијални и интегрални рачун. Из *Историје*, нова до 1815. *Географија. Физика.* Из *Механике*: цела аналитична. Из *Кемије:* 1., општа експериментална кемија, 2., вичност у квалитативној и простој квантитативној анализи. *Минералогија* и *Геогнозија.* Из *француског:* одрешитост у говору и писању. Из *енглеског* исто тако. Из *латинског* читање латинских списатеља, нарочито Цицерона. *Цртање од руке и ситуацијонско.*

Кад се сврши овај зрели испит (Maturitaetsex amen), који се држи с пролећа, онда се кадети разделе по четама (компанијама) на по године до после јесењих упражњавања. Одма затим настаје мерење. Преко зиме и прву половину лета проведу опет у школи, за које време уче посебне војничке струке, па онда као „подофицири“ пошљу се у војску. Кад

се сврше јесењи маневри, онда опет настаје мереље и на зиму опет уче војничке науке.

На свршетку у пролеħ полажу — само из војнички наука — испит. После испита морају пре, него што се произведу за подпоручике, да изуче официрске дужности у самој трупи.

ФРАНЦУСКА.

Буна у Алжиру.

По извештајима отуда јавља се, да је у Алжиру букнула силна буна меħу племенима близу мароканске границе, у оранској области. И судеħи по томе, што из Корзике и јужне Француске оправљено је тамо досад преко 10.000 људи, види се, да утишаваље буне неиде Французима тако лако. Што француску владу још већма забринути може то је, што се говори, да та буна није местна, него је у једанпут пукла и у Тунису, а опажа се и у Мароко; које пак могуħе да је изишло из мусулманског фанатизма, и може лако упалити целу афричанску северну обалу.

БАДЕНСКА.

Сталан Стан.

И овде су наумни и цела се Германија радује, да се установи сталан сган (на форму шалонског.) Баденска влада дала јевеħ на тај рачун 22.000 дуката, и стан ħе се наместити измеħу Карлсруе и Раштата. И надају се да ħе ту долазити не само баденска него и друга војска немтчка.

ПРУСКИ СИСТЕМ ОЛУЧНИХ ТОПОВА У РАТУ.

Између артилеријских питања, која још до данас нису подпуно решена, због тога, што се у рату нису испитала и оправдала, у реду је такође и питање: који је од два система олучних топова бољи, онај који се спреда, или онај који се од остраг пуни, особито што се тиче удесности у пољској артилерији.

Наравно је, да у данашње време прате артилеристе са особитом пажњом војну у Шлезвигу, где су у савезној, аустријско-пруској војсци оба та система заступљена — први (што се пуни с преда) у аустријској пољској, а други (што се пуни од остраг), у пруској и опсадној и пољској артилерији — и где се пруски систем први пут на бојноме пољу појављује.

Због тога саобштавамо нашим читаоцима неке приметбе, које се односе на војну у Шлезвигу и које смо позајмили из новина „L' Echo du Parlament belge“ [1]). Приметбе ове по речима поменутих новина, написали су људи, који су собом били у тој савезној војсци, и имају особити интерес за артилеристе, јер се из њих дознаје, да су се олучни топови, који се по пруском систему од остраг пуне, одликовали не само против непријатеља, него и на маршу по исквареним путовима шлезвишким. Ево шта се у тој коресподенцији каже:

„Досада није се још ни један нов материјални део артилерије подвргао таквом строгом испиту, и може се казати, да ће искуства из садање војне послужити за одсудну оцену њиову.

[1]) Број 60 и 94.

„Највише се пруским олучним топовима пребацивало, да су здраво сложени за употребленье у пољској артилерији. Тек из овог рата у данским херцеговинама подпуно се увиђа, да ови топови немају ни једног од оних недостатака, који су им придавани били. У извештајима батеријских командира нема спомена ни о каквим мукама с овим топовима, премда су они дејствовали у самим незгодним околностима и по самом непријатном времену, које је још увеличавало препоне свакога рода, које се батерији десити могу, и којима може бити нема примера у историји ратној од времена источних ратова.

„Разнело се било, као да је маршал Врангел захтевао из Берлина олучне топове, већега калибра, да бије дипелске опкопе. Али се доказало, да је на самом месту сасвим другчије било. Маршал је баш одбио топове већега калибра, које су му хтели послати, јер се признало, да је артилерија, која је на његовом расположењу била, и у којој су 12 6 и 4 фунташки олучни топови, довољни били за све случајеве у овом рату.

„Што се аустријске артилерије тиче, зна се, да се опсадни и градски топови пуне од остраг као и пруски, ал пољски топови начињени су по француском систему. Аустријска артилерија морала је примити овај систем нарочито зато, што је после талијанског рата принуђена била да *одма* преобрази материјални део пољске артилерије. У оно време топови, који се од остраг пуне, нису још били тако дотерани, и нису још потпуно захтевањима одговарали; осим тога и финансија аустријска није баш била у тако повољном стању, да би у једанпут могла предузети потпун преображај ратног материјала.

„У осталом Аустријанци су се сами уверили о преваги пруских олучних топова, над топовима француског система, јер кад су заузели позицију код

Оберзелке и Кенигсберга, заискали су од својих савезника топове [1]) да разбију данску артилерију, која је Даневерк заклањала, само што ти топови нису имали прилике овде да дејствују, јер су Данци сами наједанпут напустили даневерску утврђену позицију.

„Дела код Екернферде и Екенсунда доказала су велику разрушну снагу и крајњу точност у гађању из 12-ц олучних топова. Истина, да нису били кадри да потопе данске оклопнице, али ко би могао и захтевати да се са топовима оваквога калибра пробијају оклопи од $4^1/_2$ палца дебљине?

„Точно гађање учинило је, те су се данске оклопнице удалиле. То је једини резултат, који се могао очекивати, и постигли су га доста брзо.

„Дипелска је позиција заклоњена са десет утврђења, која су у две линије распоређена и међу собом непрекидним линијама састављена. Ова утврђења налазе се на висинама, које напад здраво отешчавају, и у оно време здраво потпомагале артилеријску ватру одбране. Ова артилерија имала је 188 градских топова, од којих су већи део били олучни 24-фунташи и гладки 84-фунташи.

„Пруска артилерија нападала је до онога часа само на утврђења левога данскога крила. Гађано је из батерија наоружаних са 6, 12 и 24-фунташима, који су постројени бали на брегу Венигбунда на 3000 до 5400 корака од утврђења.

„Готово је излишно спомињати, да батерије на тако грдњој даљини немогу имати други задатак већ само да руше данска утврђења, и да их принуде, да ватру своју обуставе. Ову су циљ, прекрасно постигли пруски топови.

---

[1]) Ноћу у очи 5. Фебруарија Кенигсберг био је наоружан пруским олучним 12-ц топовима. (Oest. Mil. Zeitschr. 1864 Heft III. pag. 191).

„У једном утврђењу пала је 24-фунташка граната на блокауз и оломцима својим убила је и ранила 47 људи, које војника које официра.

„Једна 6-фунташка граната, бачена из даљине од 2000 корака против данског батаљиона, избацила је из строја 23 човека, од којих је 5 убијено.

„Једна 4-ū граната убила је на место 4 непријатељска војника, који су напред у авангарди били.

„Савезна војска, што Фридерицију опсађује, има на свом расположењу само глатке и олучне *пољске* топове; олучни су 4, 6 и 8-фунташи.

„Пруска 4-фунташка олучна батерија, што је била у авангарди онога одељења, које је Јитландију забављало, нарочито је на себе обратила пажњу савезне војске. Свуда, где је само требало да ради, задобивала је најлепше успехе, а ту скоро она се одликовала и пред Фридерицијом.

„Са даљине од 3000 корака ови ваљатни топови пустили су се у бој са данском батеријом, која је имала 3 олучна 24 фунташа, и за кратко време ућутали су је.

„Та иста 4 фунташка олучна батерија на даљини од 4500 корака са два метка разрушила је упола млин који је био на бастиону „Христијан.“

Наши официри потврђују једно-душно, да код равног броја топова, негледећи на мањину калибра, опсадне батерије имају превагу над градскима.

„Пруска шупља зрна имају далеко већу разорну снагу и много су опеснија од данских. Прва (пруска) распрскавају се *увек*; а на против данска често не.

„Командир једне данске оклопнице, каже у своме извештају, да је у бој ове оклопнице са пруским батеријама [1]), гађање последњих било тако точно, да

[1]) Код Екенсунда 18. Фебр. — Такође у Фленбуршком заливу, седам дана раније, т. ј. 11. Фебруарија, био

је у ребра и на кров пало 66 зрна, и да је 16 граната пробило кроз душке (трубе). Он каже да на крову нема простора од величине једне квадратне стопе, који није искрзан олупинама распрснутих граната. Истина лађа је мало од отога претрпела, али то је било зато, што су против лађе дејствовали метални олучни 12-ти топови, а множина барута, као и величина зрна овога калибра сувише је малена, да се пробије оклоп од $4^1/_2$ палца дебљине.

„Неће бити згорега, ако приметимо, да су две трећине пруских олучних топова у Шлезвину прерађени од старих глатких.

„Маршал Врангел има на свом расположењу само тек једну 4. фунташку и 5. 6 фунташких олучних батерија.

је не велики, али за артилеријска одношења важан бој, који се замето између пруске брдовне батерије на *Холнису* и једне непријатељске бојне лађе. Ова лађа хтела је да опколи полуострово Хорнис, и да зађе у Фленсбуршки залив. Ово је приметио артилеријски официр, поручик Мента, који се налазио око грађења батерије, под надзором инцинирског капетана Дауна. Топови су стајали нешто даље иза батерије — у парку, послуга разишла се по својим квартирима, који су на 1000 корака још даље били, и само тек мали број сапера радио је у батерији. Поручик Мента помоћу ових сапера окренуо је два топа — који су на здраво тешким лафетама лежали — са устима к непријатељу, сам је напунио и нанишанио, и избацио је два метка противу лађе. После другога метка, који је, као што се учинило, погодио, лађа се повратила натраг и стала је на широком мору, продужавајући паљбу још неко време али без свакога вреда за Прусе. Ови пруски топови били су олучни 12 фунташи (Oest. Mil. Zeitsch. 1864. Heft. IV. pag. 243).

„У опсадном парку има ал не много 12 и 24 фунташких, металних олучних топова, и неколико 8 палчевих мортира (авана).

„Такође јављам вам, да се бојна спрема олучних батерија врло добро чува при свима незгодама пољских ратова. Тако дакле, не гледећи на ужасно стање путова и на само неповољно време, спрема и муниција остала је потпуно неповређена.

„Сигурно вам је познато из „Бременског Журнала“ да је батеријски командир у Француској артилерији, г. Клермон Тоннер, налазећи се у штабу маршала Врангела, ту скоро поднео својој држави рапорт са здраво повољном изјавом о томе, како се показују пруски олучни топови у рату.

„Овај факт на сву прилику неће остати без пажње у артилерији, јер многа лица била су тога уверења, да у пољским ратовима топови француског система имају неку превагу над пруским системом.

„Ваљатност пруских олучних топова, у данашње доба тако је красно доказана, да се руска влада, хтевши с почетка да усвоји овај систем само за градску и опсадну артилерију, сада решила да га такође и у пољској артилерији прими. За сада завод г. Крупа, по поручбини прави 4 фунташе од ливеног челика, који ће се пунити од остраг по пруском систему.“ —

Као допуну овим приметбама прилажемо још и једно писмо, што нам је послао наш један артилериста, који је посетио пруске опсадне послове у последња 3 дана до јуриша на дипелске позиције.

Фленсбург, 23. (11) Априлија.

„Хитим да вам јавим за пруску артилерију и њено дејство у опсади дипелских утврђења све — само тек у главним цртама —, што сам мого да приметим у последња три дана до јуриша.

Сва артилерија, која је опсадне батерије чинила, била је олучна, — изузимајући 4 батерије 7 фунташких глатких хаубица, и 4 мерзерске од 25 фунти (по тежини камена). Сва ова оруђа опсаднога парка (осим гвоздених мерзера) били су од метала (меди), прерађена од пређашњих глатких 24 и 12 фунташких топова, којима се задњи део затвара тако названим клиновником (Keil-Verschluss) по систему Крајнеровом. Ова оруђа имала су пређе у дужини 18 калибара, али кад се одрезао *задњи* део по самом *задњем* појасу, остала је дужина нешто мање од 16 калибара. Механизам Крајнеров имају сви 12 и 24 фунташки топови.

„Од ливенога челика направљени су топови само за пољску артилерију, т. ј. 4 и 6 фунташи. 6 ㎝ топови, имају стари, Варендорфов механизам (Kolben-Verschluss), у 4 фунташа пак, механизам, који их од остраг затвара, направљен је потпуно по новом систему, који је предложила артилеријска комисија. У осталом 4 ㎝ топови нису никако учествовали у опсади дипелских опкопа, премда их је било неколико батерија придато опсадноме парку.

„Лафети код свију оруђа били су дрвени, по старом систему; лафети 24 ㎝ топова, — ради веће сталности — били су овде, онде, оковани гвозденим шинама.

„Опсадна артилерија, која је имала 120 оруђа, подељена је била на 33 батерије, при чему су 24 ㎝ топови одређени били нарочито у демонтирним и у брдовним батеријама, које су анфиладним метцима непријатељску позицију гађали. Тако је н. п. батерија № 1, намештена са стране залива „Венингбуидског“, наоружана са 2 24 фунташа, дејствовала с левога крила позиције на опкопе анфиладним метцима, а такође бацала је и у Сондербург своје гранате (тешке 57 ㎝) са барутом од 4 ㎝ на даљину од 4000 ко-

рака т. ј. близу по сата. Батерија № 2, тако названа батерија „Фелдцајгмајсторска“ имала је 4 топа истога калибра и вршила је свој задатак. Ове две батерије биле су понајвише оне, које су својим огњем дочекале данску оклопњиј „Ролеф-Краке“, кад је ушла у залив венигбундски, да с два своја топа много већега калибра картечом и шрапнелом анфилује и обустави посао у траншејама. На сами дан јуриша ове две батерије са неколико својих метака принудише лађу да се натраг врати.

„Пруске артилеристе пливају у радости због ваљаног дејства својих топова, — и они имају у томе пуно право, јер је њихова артилерија у самоме делу изредно се показала. Кад сам ја издалека угледао дипелске опкопе, учинили су ми се као гомила песка, немајући никакве определене форме, и тек кад сам у трећу паралелу дошао и на њих са даљине од 250 корака погледао, могао сам једва да приметим знаке правилнога построја; шанчеви № 4 и № 6 личили су на пешчане развалине, иза којих су вирили огорели остатци греда, — цигли споменици некадашњих блокауза.

„Као пример изреднога дејства пруске артилерије, хоћу да наведем дело, које се предамњом догодило. У батерији № 28 која је намештена била у полупаралели између 1-ве и 2-ге паралеле, у удаљењу од шанца од прилике око 350 корака, фајерверкер првога оруђа у опкладу с нама погодио је 6 пута у средсреду назначене цели, која није већа била од 1. доброг корака у ширину и у висину, притом још док смо ми тамо били, оборио је две гомилице на опкопу № 2, — пре кратког времена постојећих мерлона, и четвртим мётком запалио фашине, којима су на сву прилику обложени били предњи нагиби (амбразуре). При бомбардању Фридерицијe Пруси су имали само неколико 4 фунташких пољских олучних топо-

ва. Другога дана бомбардања управили су Данци против њих 2 олучна 24 фунташа, које су поставили на једном предњем утврђењу. Тог истог часа обратила је огањ на ова два топа једна 4 ⅍ пруска батерија од 8 топова, дејствујући са једном половином својих топова противу једног, а са другом противу другог данског топа и после два сата дански су били сасвим неспособни Даљина, са које су пруски топови гађала, није мања од 2500 корака.

„Ни једно од оруђа, која су при опсади дипелских опкопа дејствовала, није издржало мање од 500 метака; оруђа пак од ливеног челика у пољским батеријама која су пре војне била у 3 практична упражњења и 2 маневра, — издржала су досада у најмању руку око 1000 метака. Притом повреде, које су се код металних топова дешавале, биле су понајвише у *олуцима*, а још ни код једног није се десило да се механизам поквари, који задњи део затвара. Код већине оруђа приметило се неко опште мрдање и осим тога још доста важна повреда, која је долазила од сагоревања у каналу где најближе стоји механизам за затварање. Да би задњи део сталније запирао и више чврстоће имао у оном делу канала у оруђу, куда клизи клиновник (Keil-verschluss), направљен је један прстен. Око овог прстена на оним местима где олуци у њега ударају, начинили су рупице, које су по кад кад тако дубоке биле, да су кроз сав прстен пролазиле. У таквом случају стари прстен замењивали су новим дебљим и топ је био опет сасвим употребљив. Лафети су издржали врло добро за све време опсаде и тек по кад кад догађала се по која не важна повреда (разуме се изузимајући лафете, које удари непријатељско ђуле).

„Код челичних топова показале су се повреде доста важне: канал оруђа, олуци и механизам за запирање остали су сасвим неповређени; али фаља скоро

код свију изгорела је тако, да се код неких 6 ₰ топова пробадачи у фаљи углављивали, и због тога после оправљати морали. Код једног топа фаља је толико изгорела, да се полупречник њен више од 3 пута увећао.

„Још једна околност обратила је на себе моју пажњу. Ми смо дуго време остали у једној мерзерској батерији, која је намештена била у другој паралели. За то време Данци нису одговарали на метке пруским батеријама као што су то други пут једновремено одговарали свакоме метку из једне батерије, која је иза нас у полу паралели била. Око нас наједанпут прозвижди некакво зрно и ударивши у платформу одбило је од ње повелико парче и дубоко се у њу зарило. Ми подигнемо то парче, које је с таком силом ударило о платформу, и нађосмо, да је то било парче оловнога облога ђулетног, које је из друге батерије избачено. Командир мерзерске батерије казао нам је после, да се таково што од времена на време повторавало, а по кад кад и доста често, због чега је он направио себи заклон против такових ненуђених гостију, направивши иза батерије траверзе од једног реда батеријских кошара, набитих до врха земљом. Такви оломци често су ранили батеријску послугу, а могу да буду и самртни, премда нисмо нигде чули, да је било смрти.

„Свршујући своје писмо надам се, да вам временом саопштим све подробности, које приметио будем.“

Из ових извештаја није тешко уверити се, да пруски систем олучних топова претеже, као што се зна по спитима, — већом точности гађања, па ево и у рату доказује се сасвим угодно употребљење не само за опсадну него и за пољску артилерију, што ће сасвим да уништи неосноване мисли, које су постојале против сложености овога система. После ово-

га, толико нам још остаје да желимо, да се намера нашега правителства — испитати пруски систем олучних топова, како за веће калибре, тако и за пољску артилерију — што пре изврши. „Арт. Журн.“

Пруска је дакле артилерија себи дивно образ осветлала. Досад још нигде нећаћосмо и једне речце, која неби с највећим усхитом и поштовним припознавањем о врлини њеној говорила и преузносила је. Инглези, (види Априлску свеску „Војина)“, Французи, Данци, Аустријанци, Руси, сви ти ево сада уједанпут признадоше ваљатност њену, и с ватром нам приповедају чуда, која је она у овом рату починила. И у L' Independance belge једна учевна кореспонденција, говорећи о јуришу на дипелске шанце, између осталог, и овако каже: „Успех опсаде без сумње припада артилерији. Душа ваља, нетреба сумњати ни на храброст пруске војске; али ваља приметити, да су јуришне колоне изишле из траншеја онда, кад је данска позиција била сасвим разбијена и порушена артилеријом, кад су бранећи топови сасвим умукли под гађањем опсадника, и кад данска војска није имала нигде да се склони од убијственог огња приске артилерије. — — — — — И компетентни људи из обе војске кажу, да је искуство, учињено у Шлезвишкој војни, сасвим утврдило превагу нове пољске и опсадне пруске артилерије.“

Кад се дакле тако добро и толико много говори о тима пруским топовима, онда неће бити без користи, ако овде штогод опширнијега кажемо о склопу њиовом, то да наши читаоци добију чистијега појма о топовима, који у шлезвишком рату добише међан. Мислимо, да ће то бити врло забавно и поучно за наше топџије и *неке артилеристе*, који или неимаћаху прилике, или неимаћаху узрока, да о њима штогод разбирају.

Но да би нам говор имао каквог реда у смислу саме науке, ми ћемо почети мало издаље. Почећемо најпре с једним између оних чувених топова, који су као основ и углед били пруском систему, а то је

Систем Армштронгов.

Њега је склопио Инглез Вилијам Армштронг, цивилни инцинир. И овај важан топ заслужује да се о њему мало опширније и каже.

Најпре да му прегледамо задњи *направак*, којим се *зачепљује*; видимо да у дну шупљине има прво утурен размерен од челика па обакрен *заглавак* — Obturator. У њему је *фаља*, и тако кад се она исквари, не-

Слика 1.

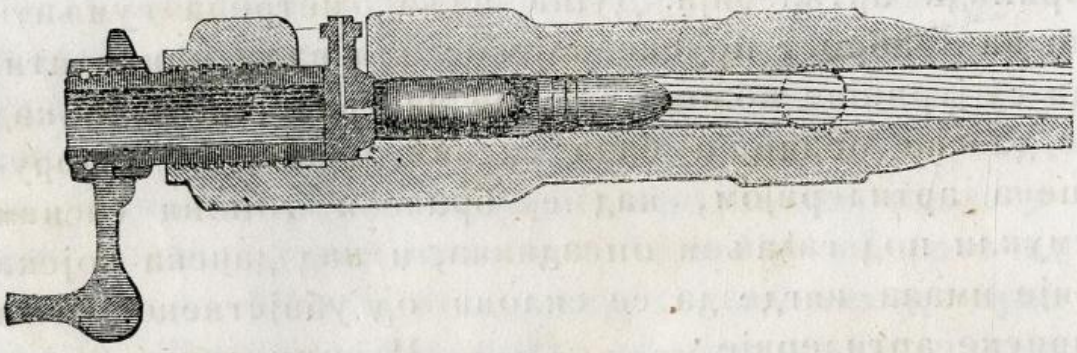

Пресек напуњеног Армштронговог топа.

мора се одбацити и цела цев, него се само он отури. Јак шупаљ *зачепак*, ког видимо одма иза заглавка, ваља само одврнути, па се заглавак лако извади. Па онда, мете се зрно и фишек кроз шупљину тога зачепка, умете се заглавак и опет *зачепак* чврсто уврти.

Зрно за овај топ ево какво је:

Слика 2.

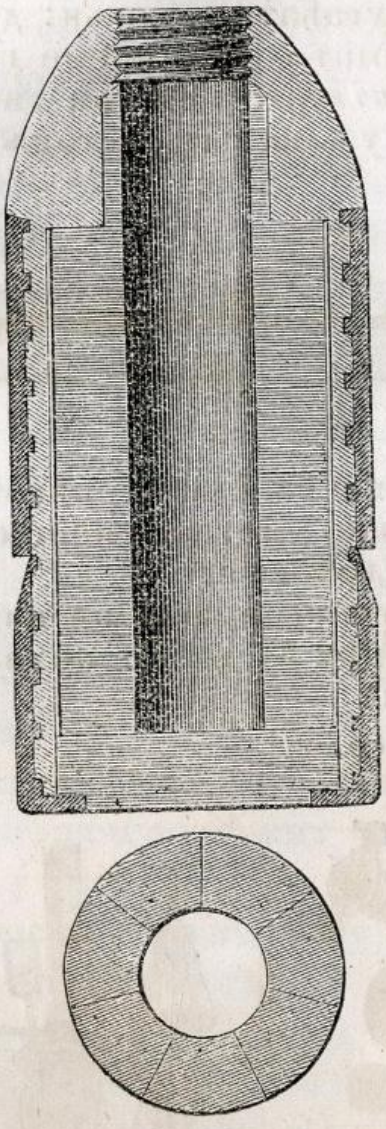

Унутра је најпре од ливеног гвожђа као каква *флаша*, која је све из самих парчета састављена у 7 врсти једно на друго, а свака врста опет из 7 парчета (види пресек оздо). Преко те флаше долази опет гвоздена као *кошуљица* сва изубчена, а преко ње видимо тек *навлаку* од олова, која има један урез као и пушчана зрна. У шупљину зрна меће се маса за распрскавање, која кад се запали, и кошуљица и навлака полете у комаде, а флаша се растави у својих 49 парчета.

Начин како се то зрно подпаљује, није баш најпростији. Ту је спојено начело удара (Koncussion) са оним Бормановим, кога је Брајтхаупт поправио. Да погледамо на саму слику:

Слика 3.

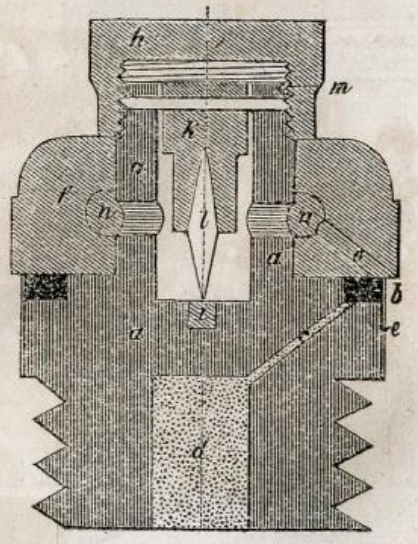

размера 1/1

Труп a, иде чак до горе, те да ону осталу направу држи; *f* је *колут* размерен (темпиран) и може се окретати, а *h шраф*, који га притискује; *i перкусијонско пуце*; *мањ k* са *стрелицом l* држи се *целом m*, која је тако начињена, да се од удара, који зрно у цеви добије, сломије, и мањ *k* опусти. Ватра полети на вище и упали *паљиво* што је у

ћелији п смештено, и кроз *олук о* доће до *теста b*; код *е* стоји *размер* (шкала времена). — Доцније је нешто у овоме *поправљено*, те се може угађати повољи: да се зрно подпали или *одма*, или пошто неко време гори.

У исто време изишао је *Витвурт* са својим системом, кога ево читаоцима само у слици представљена,

Слика 4.

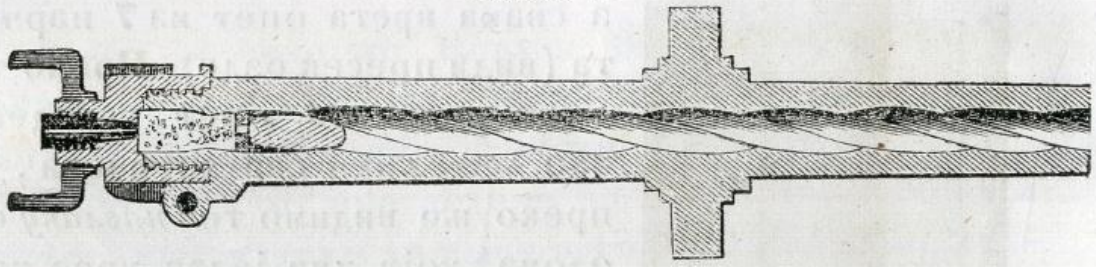

но који није могао да се надмеће са Армштронговим, због тога, што после неколико метака нешто се исквари, а и скупље стаје му грађење.

(Ваља знати, да је Армштронгов топ на енглеском излогу у Лондону (види слику 5) добио похвале, а Армштронг постао племићем).

Продужиће се.

Слика 5.

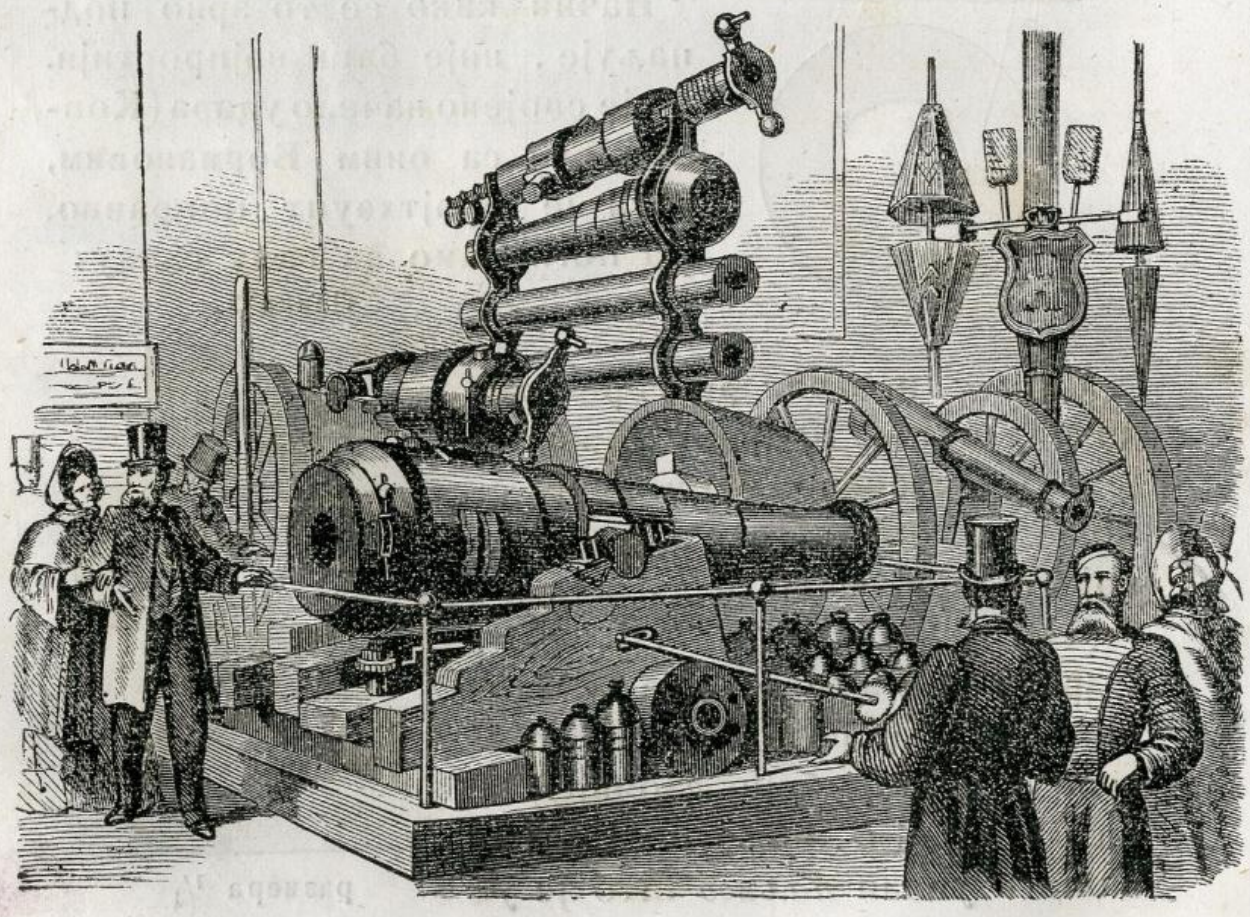

СТАЊЕ НА БАЛКАНСКОМ ПОЛОСТРОВУ.

Руски журнал „Военный Сборникъ“, поводом рата у Шлезвигу, расматрајући политично стање оних земаља, које свакад европску дипломацију у бригу бацити могу, између осталога говори о балканском полострово овако:

„— Још важније је положење балканског полострова, услед чега Турци су особито и принули, да своју војну снагу осиле. У Турској су свуда сама неспокојства ал највише се згомилавају на југу око грчких граница, и на северу, у подунавским кнежевинама.

У Грчкој ступање на престо краља Ђорђа нимало није духове успокојило. Нереди се чине као и пре; на главнијим путовима, па и близу вароши, појављују се чете гусарске; на више места догађају се ситније војничке побуне из незадовољства са својима начелницима; влада се показује слаба да све то утиша. Јонска се острова још баве око Енглеза, који говораху, да ћеју великодушно уступити их Грчкој, а сад — чекају да се разбистри стање у Европи.

Стање у Грчкој, а особито поместне побуне, што се појављују у суседним областима турским, нагониле су Турску владу, да на грчку границу састави позорни корпус, но чија је сила одвећ малена, пошто су Турци главну силу одвукли на Дунав и Србијску границу. Ту је порта обратила своју највећу пажњу.

Одкако се Влашка и Милдавија спојила у Романију под једну власт кнеза Кузе почео је читав ред реформама, које иду на то да уздигну политички значај кнежевини. У реду тих мера особито је пало у очи, што су богата манастирска добра узета у државину имаовину, и што је систем војнички про-

менут. С првим се хоће да се увећају и умноже извори државних прихода, а с другим — да кнежевина добије војничке снаге. И сасвим је наравно, што је обоје то Турску јако разједило, а особито оно друго, по коме иде се, да се у кнежевини уведе правилан попис, да увећа број војске према народу, да се установи резервенски систем, да се оснују оружнице и тополивнице. Предлози ти поднешени су били скупштини с тим, да би она потврдила изванредни кредит за трошкове у томе смислу. Но пре него је скупштина и приступила расматрању предлога, турска влада искупи на Дунаву око 50.000, покупивши сву војску из Цариградске околине.

У то време велики везир, Али паша, обрати се, кнезу Кузи и с писмом, у коме се говори, како по трактатима Румунија неможе више имати војске од 6.000, или ако јој унутрашње потребе захту, може увећати тај број с $^1/_3$, дакле 8000; како је то за саму државу Румуњску штетно, да она велики број војске издржава, место да новац тај на друго штогод употреби; како се порта и општа гаранција великих сила довољно брине о том, да се ниједном делу њене царевине ништа неможе десити неповољно са стране, итд.

Овај глас кажу толико је имао дејства, да је скупштина суђење своје о пројекту новог закона за војску, одложила.

Војничке припреме у кнежевини тим пре још могле се показати подозривим, што се ту у последње време начинило средиште свију револуционара. Кад је Галиција метута у ратно стање, онда је скупљање чета за Пољску буну прешло у Молдавију; у Влашкој пак збираху се понајвише угарски емигранти, да би удесном приликом унели револуцију у Аустрију. —

И стање Србије није баш без опасности. Бог зна какве спреме ратне нема; ал народ, на први позив, готов је устати на оружје. Свуда је велика мрзост на Турке, коју још увећавају у Србију добегши Хришћани из Босне и Бугарске (?). Говори се, да и најмањи повод може произвести јавну буну. Такав повод у мал што се није јавио ту скоро у Београду: турска војска, која је у граду, егзерцирала се по еспланади и прешла била међу, коју Турци немају права прећи; Срби почну на њи пуцати, а паша хтеде изнова да Београд бомбарда [1]). Фала Богу, те се тога пута прође на миру; *али такве прилике могу се опет повторити*, **и како стоје духови уопште,** *неће бити ништа чудноватог,* **ако Срби покушају сасвим се ослободити од турске зависности.“**

НОВОСТИ

СРБИЈА.

ЗАКОНИ И ПРОПИСИ.

Кнежевским указом од 3. Јунија 1864., § 40 закона о устројству војске, и то после другог одељка, додаје се:

„Од овог прописа изузимају се она лица, која се из Православља за судског комисара и аудиторе при војничким судовима узимају; но и у том случају само до чина капетанског.“

Сходно §-фу 5. закона војно-судскогъ министеръ воєный поставіо є нижеозначена лица за редовне

---

[1]) Ово није било баш сасвим овако; Турци су истина били прешли међу, али су повраћени без пуцања од наше стране. В.

председнике и членове, као и њиове заменѣнике за сталне воєне судове у београдскомъ и крагуєвачкомъ гарнизону:

У ГАРНИЗОНУ БЕОГРАДСКОМЪ:

Редовне судіе

за суђенѣ

председникъ
Подполковникъ Милосавъ Іоксићъ

Наредника
Поднаредника и
Простыйника

членови:
Капетанъ Ђока Влайковићъ
Поручикъ Димитріе Ракићъ
Подпоручикъ Петаръ Пешићъ
Наредникъ Сима Дукићъ пеш. или поднар. Владимиръ Сарамандићъ арт.

председникъ
Подполковникъ Милосавъ Іоксићъ

Подпоручика

членови:
Капетанъ Ђока Влайковићъ
„ Любомиръ Ивановићъ
Поручикъ Благоє Іовановићъ
Подпоручикъ Миланъ Томићъ

Поручика

председникъ
Подполковникъ Милосавъ Іоксићъ

членови:
Капетанъ Ђока Влайковићъ
„ Любомиръ Ивановићъ
„ Ђорђе Хорватовићъ
Поручикъ Благоє Іовановићъ

Капетана

председникъ
Полковникъ Радисавъ Николићъ

членови:
Маіоръ Іованъ Б. Марковићъ
Капетанъ Марко Катанићъ
„ Никифоръ Іовановићъ
„ Димитріе Ристићъ

за суђенѣ Маіора

председникъ
Полковникъ Радисавъ Николићъ
членови:
Подполковникъ Богданъ Прокићъ
Маіоръ Іованъ Б. Марковићъ
Капетанъ Любомиръ Узун-Мирковићъ
Капетанъ Коста Бучовићъ.

Полковника и Подполковника

председникъ
Полковникъ Іованъ Ђорђевићъ
членови:
Полковникъ Радисавъ Николићъ
Подполковникъ Милосавъ Іовановићъ
Маіоръ Іованъ Б. Марковићъ
" " "

Заменѣницы

за суђенѣ

председникъ
Маіоръ Іованъ Б. Марковићъ

Наредника Поднаредника и Простыя войника или поднаредникъ

членови:
Капетанъ Коста Бучовићъ
Поручикъ Миленко Матићъ
Подпоручикъ Миланъ Томићъ
Наредникъ Ђура Милићевићъ пешачки
Милошъ Вуіовићъ артилерійски

председникъ
Подполковникъ Богданъ Прокићъ
членови:
Капетанъ Любомиръ Узун-Мирковићъ
Капетанъ Ђорђе Хорватовићъ
Поручикъ Іованъ Драгашевићъ
Подпоручикъ Петаръ Аранђеловићъ

Поручика

председникъ
Подполковникъ Богданъ Прокићъ

за суђемѣ членови:

Капетанъ Любомиръ Узун-Мирковићъ
Капетанъ Коста Бучовићъ
„ Миленко Павловићъ
Порувикъ Іованъ Драгашевићъ

Капетана председникъ

Полковникъ Іованъ Ђорђевићъ

членови:

Капетанъ Стеванъ Пешићъ
„ Милойко Лешянинъ
„ Василіє Янконићъ
„ Ђорђе Хорватовићъ

Маіора председникъ

Полковникъ Іованъ Ђорђевићъ

членови:

Подполковникъ Милосавъ Іоксићъ
Капетанъ Марко Катанићъ
„ Милойко Лешянинъ
„ Никифоръ Іовановићъ

Подпол- председникъ

ковника Полковникъ Миливоє Петровићъ

и Полков. членови:

Подполковникъ Богданъ Прокићъ
„ „ „
„ „ „
„ „ „

У ГАРНИЗОНУ КРАГУЄВАЧКОМЪ

председникъ

Маіоръ Арса Яковлѣвићъ

Наредника членови:

Поднаред- Капетанъ Велимиръ Стефановићъ

ника и Поручикъ Антоніе Богићевићъ
Простогъ Подпоручикъ Аксентіе Яковлѣвићъ
войника Наредникъ Іованъ Катанићъ пешачки или.
Поднаредникъ Василіе Петровићъ арт

Подпору- председникъ
чика Маіоръ Арса Яковлѣвићъ
членови:
Капетанъ Никола Чупићъ
„ Евгеніе Милићевићъ
Поручикъ Милія Катанићъ
Подпоручикъ Іованъ Трнокопићъ

Поручика председникъ
Маіоръ Арса Яковлѣвићъ
членови:
Капетанъ Велимиръ Стефановићъ
„ Коста Надрлянскій
„ Евгеніе Милићевићъ
Поручикъ Антоніе Богићевићъ

Капетана председникъ
Маіоръ Арса Яковлѣвићъ
членови:
Капетанъ Тихомиль Николићъ
„ Илія Чолакъ Антићъ
„ Велимиръ Стевановићъ
„ Евгеніе Милићевићъ

Заменѣницы

Наредника председникъ
Поднаред- Капетанъ Никола Чупићъ
ника и членови:
Просты Капетанъ Евгеніе Милићевићъ
войника Поручикъ Милія Катанићъ
Подпоручикъ Іованъ Вукосавлѣвићъ
Наред. Илія Іовановићъ артилериста или
Поднаред. Єремія Вуяшевићъ пешакъ.

за суђенѣ Подпоруч. председникъ Полковникъ Миливоє Петровићъ

членови:

Капетанъ Тихомилъ Николићъ
„ Велимиръ Стефановићъ
Поручикъ Антоніє Богићевићъ
Подпоручикъ Аксентіє Яковлѣвићъ

Поручика председникъ

Полковникъ Милоє Петровићъ

членови:

Капетанъ Тихомиль Николићъ
„ Никола Чупићъ
„ Миланъ Павловићъ
Поручикъ Милія Катанићъ

Капетана председникъ

Полковникъ Миливоє Петровићъ

членови:

Капетанъ Никола Чупићъ
„ Миланъ Павловићъ
„ Никола Петровићъ
„ Аранѣелъ Миленковићъ

Сходно §. 10 војно судског законика министер војени $\frac{\text{Ф №. 2174}}{\text{9. Јунија 1864}}$ поставља г. полковника Драгутина Жабарца за председника, а гг. подполковнике Фр. Заха и Ранка Алимпића и мајоре: Димитрија Миланковића и Антонија Книћанина за судије војеног касационог суда.

У случају одсуства или у другом ком случају, када председник немогне дејствовати, биће замењен најстаријим чланом, а опредељени број чланова ће по потреби попуњавати следујући замењеници:

1. Мајор Љубомир Цинцар Јанковић
2. „ Лука Милосављевић
3. „ Димитрије Стојадиновић
4. „ Илија Марковић

Замењивање ово биће по реду њиовог старешинства и то следујуће само онда за члена долази, кад предидућим лицем није опредељен број судија попуњен.

У случају пак, кад се ни замењеницима неби могао попунити број судија, г. министер војени ће одређивати друга лица за попуњење прописаног броја судија.

Министар војени издао је $\frac{\text{Ф. М. } 1583}{10 \text{ Јунија } 1864}$

ПРАВИЛО ПОСТУПКА ПРИ ИЗДРЖАВАЊУ ЗАТВОРА ВОЈНИЧКОГ.

У §. 20. закона о војничкој дисциплини казато је, да се официр, казњен затвором, ставља у нарочито за то одређену собу, и да подлежи особитим правилима, за извршење којих одговара главни дежурник.

Правила ова аа издржавање затвора официра, подофицира и простих војника ова су:

Затвор је двојак:
или кад је то одређена дисциплинарна или судска каштига,
или као мера предосторожности за време ислеђивања и суђења кривца.

А., *За официре*:

I. ЗАТВОР КАО КАШТИГА.

1., У овом затвору официр је у соби одвојитој сам за себе, а само у оскудици локала могу 2 официра у једној соби једновремено затвор издржавати.

2., Соба се незакључава и нечува шиљбоком; но ако би официр својевољно из ње изашао, осим времена и случаја нижереченог, онда ће гарнизонер наредити, да му се соба закључа.

3., У соби за затвор опредељеној треба да има 1 сто, 1 столица, крчаг за воду, светњак за свећу и прост кревет, без икакве простирке; постељу нека официр од своје куће донесе.

4., Зими се соба греје.

5, Официра у затвору послужује његов денчик.

6, Официр затворен пушта се по 4 сата дневно на чист ваздух, и то 2 сата пре, и 2 сата после подне; у које пак доба дана опредељује гарнизонер, с обзиром на то, кад небуде најладније или најтоплије.

Осим овог времена официр може изићи из собе по телесној потреби.

7, У време, кад је официр по овоме пуштен из собе, несме доћи у друштво официрско.

8., Осветлење и рану може официр имати по вољи о свом трошку; поред ране може имати, такође за своје паре, сатљик вина или пива, и 25 драма ракије о ручку и вечери, даље дуван и кафу колико устребује.

9., У случају, кад официр издржавајући затвор досуђени му, неби био у стању рану себи набављати, гарнизонер ће наредити, да му се о државном трошку издаје на ноћ по свећа за осветлење, и рана у овом: оку леба на дан, у јутру чаша беле или црне каве, у подне супа говеђина и још једно јело (цушпајз или печење), а у вече једно јело; тако исто плаћаће се прање нуждне му преобуке; пјиће пак и дуван неће му се давати о државном трошку, но, разуме се, може уживати ако набавити може сам. Гарнизонер ће рачун о издатку овом месечно подносити министру војном на исплату, а министар ће

наређивати, како ће се овај издатак од тог официра после наплатити.

10., Официру у затвору слободно је читати и писати.

11., Ако је затвор дисциплинаран, дакле није дужи од 15 дана, официр неможе примати никакве посете, изузимајући сродне по фамилијарној потреби, но и ове потребе треба да се пред гарнизонером покажу (?) који према томе приступ к затвореном дозвољава или не, но у једно надзор води, да се лица, којима приступ дозволи, баве у нутра, колико показана потреба изискује, а да непређе то у обичне посете ради проводења времена, јер би се тиме каштига олакшавала.

12., Ако је пак затвор судом досуђен, дакле дужи од 15 дана, могу затвореног сродници а и другови обилазити. У овом затвору може официр по својој потреби и преписку водити.

12., За време изласка на чист ваздух, главни дежурни наређује, да се собе прочисте и провеју.

II. ЗАТВОР КАО МЕРА ПРЕДОСТОРОЖНОСТИ ЗА ВРЕМЕ ИСЛЕЂИВАЊА СУЂЕЊА.

1., У овом затвору официр неможе никако с другим којим још затвореним у једној соби бити, него је увек сам.

2., Соба се такође незакључава, осим у случаю тешког злочинства, но шиљбок стоји с поља код врата, који пази на затвореног кад из собе изиђе ради себе или на чист ваздух. У осталом вреде и за овај случај затвора точке 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 и 13 дисциплинарног затвора.

3., Официр у овом затвору пуштен на чист ваздух несме се ни с којим састати ни разговарати.

4., Нико му се непушта без знања и одобрења гарнизонера; а гарнизонер дозвољава улазак к њему

само по службеном послу или најближим сродницима, но увек мора бити у соби и главни дежурни, кад и док је ко код затвореног.

5., Преписка се и овако затвореном официру дозвољава по противној потреби, но у овоме се разликују ови случаји:

Или је кривица затвореног таква, да би се овом преписком како користити могао те кривицу своју сасвим, или у нечем прикрити, или уопште подпуности ислеђивања шкодити и ислеђивања отежати и развући, — и онда писма од њега предају се незапечаћена гарнизонеру, који с обзиром на садржај, дозвољава да се писмо пошље или не;

Или је кривица таква, да преписка никакве му такве користи неможе донети; и онда му се преписка сасвим дозвољава.

Сад, да ли ће се према затвореном поступити по првом или другом случају, оцењује, док затворен није на ислеђење дат. само гарнизонер, а кад се на ислеђење даде, онда аудитор док се суд несастави, а тада опредељује сам суд.

Писма, која официру долазе, несмеду му се предавати пре, него се сазна садржај њиов; и зато, ако затворени дозволи, онда гарнизор најпре прочита, па онда њему даје, а ако затворени то недозвољава, онда му се писмо и непредаје, него онако затворено чува и преда тек кад из затвора изиђе. Но ако гарнизонер, кад по дозволењу затвореног писма отвори и прочита, нађе, да оно има свезе с предметом кривице, да се дакле затворен може садржајем писма користити на штету ислеђивања, онда му писмо неће ни предавати, него према садржају поступити.

6., Тако исто кад је *такав* затвор, за који се недозвољава слободна преписка, гарнизонер увек осматра преко главног дежурног све потребе, које

се затвореном доносе, да неби с њима штогод било, чим би се затворен могао користити на штету ислеђења.

7., Ако је официр у затвору оваквом због злоупотребе с новцима, које му ваља попунити, онда ће се за његову рану питати министар, па ће он посебно о томе решити.

Официр, ма у ком затвору био, ако би хтео што да моли, може се само гарнизонеру и то преко главног дежурног обратити, па ће овај према молби даље чинити.

Б., *За подофицире и просте војнике.*

I. ЗАТВОР КАО КАШТИГА.

1., Простим затвором каштиговани могу и више њих бити у једној соби; а који су у строгом затвору, онда сваки за себе, и само ако нема довољно соба, могу 2 ил највише 3 бити заједно у једној соби. У сваком случају под кључем.

2., У соби треба да има, један прост кревет од дасака, а војник доноси са собом свој шињел и ћебе, зими пак и сламњачу; даље да има крчаг с водом и ништа више.

3., Главни дежурни стараће се, да један војник затвореном воду доноси, а зими и пећ ложи.

4., Затворени се пуштају по 4 сата на дан на чист ваздух онако као што у *A*, *1*, *6*, и официри; но ови се несмеду мешати с друговима, а тако исто и за њи вреди оно, што је за официрски овакав затвор казано у точкама 10, 11, 12, и 13.

5., Војник у затвору у старом је оделу; рану добија обичну, ал свећа му се недаје.

6., За војнике, који су подуже у затвору, гарнизонер ће по један дан у недељи одређивати, кад ћеју се пуштати, да преобуку оперу; но чим то сврши одма у затвор

II. ЗАТВОР КАО МЕРА ПРЕДОСТОРОЖНОСТИ ЗА ВРШЕЊЕ, ИСЛЕЂНВАЊЕ И СУЂЕЊЕ.

1., У овом затвору војник мора бити сам за себе, а никако још с ким у соби; у осталом вреди и за овај затвор оно, што је речено за затвор као каштигу, и што је речено за затвор официра из предосторожности, уколико се на војника однети може.

Никоме се у затвору недозвољавају забавне игре: карте . . . .

ВАНЦИРАЊА И ПОСТАВЉАЊА.

Кнежевским указом $\frac{\text{Ф. №. 1954}}{\text{24 Маја 1864}}$ постављени су досадашњи привремени официри из својевољачког кора **Александар Нешић** и **Коста Јовановић** за дејствителне коњаничке *поручике*.

Кнежевским указом $\frac{\text{Ф. №. 1955}}{\text{27 Маја 1864}}$ постављају се

у артилерији,

Поручици: **Светозар Гарашанин** и **Василије Симић** оба по избору, и **Тома Ђорђевић** по рангу, — за *капетане II. класе*;

Подпоручици: **Стеван Пантелијћ** по избору, **Настас Маринковић** по рангу, и **Илија Ђукнић** по избору, — за *поручике*;

Паредници: **Јован Ковачевић** и **Милован Митровић** — за *подпоручике*.

У пехоти,

Капетан II. кл., **Гаврило Поповић** по рангу, — за *капетана I. кл.*

Поручик **Петроније Тешић** по избору, — за *капетана II. кл.*

Подпоручици: **Благоје Јовановић** по избору, **Мијајло Томић** по рангу, **Димитрије Крапчевић** по избору, **Јован Живковић** по рангу, **Светозар Хаџић** по избору и **Никола Јовановић** по рангу, — за *поручике*;

Наредници: **Младен Николић, Јеврем Топаловић, Мијајло Катанић, Јован Богдановић, Јован Трнокопић,** и **Јеврем Симић,** — за *подпоручике.*

У кавалерији,

Подпоручик **Миленко Матић** по избору, — за *поручика.*

Наредник **Петар Пешић** — за *подпоручика.*

Указом $\frac{\text{Ф. №. 2156}}{\text{6 Јунија 1864}}$ постављен је *аудитор*, пешачки капетан I. кл. **Гаврило Поповић**, за *судског комисара*, а

Указом $\frac{\text{Ф. №. 2157}}{\text{6. Јунија 1864}}$ *писар суда* подринског **Стеван Остојић** и *писар суда* смедеревског **Ђорђе Обрадовић**, оба за *штабне подпоручике*, како би се при војничким судовима употребити могли за *аудиторе.*

РУСИЈА.

Стање оклопне флоте.

У Петербургу излазећи лист „Deutsche Zeitung“ овако говори о руској опклопној флоти: Код нас се грађење оклопница започело 1861 са чамцем „*Опыт*“, и на њему има један топ. После се одпочео тај посао у већем. Сада се граде:

1„ Две оклопне фрегате „*Севастопол*“ и „*Петропавловск*“, свака са по 100 снаге (коњске) и прва са 28, а друга са 26 топова.

2., Три оклопне батерије са по 26 топова: „*Первенец*“, „*Нетрон мења*“ и „*Кремљ*;“ ове батерије одређене су за бранење обала.

3., Десет монитора с кулом, а један с две куле, и свака кула наоружана је челичним топовима од 28 палаца. И ове оклопнице, које су лане почеле се градити, биће овог лета готове, и онда ћемо имати 17 оклопница са 157 топова за одбрану приморја, и све су намењене за Балтијско море.

По овима извештајима да кажемо нашим читаоцима још по нешто о мониторима, који су Априлија месеца на острово Гутујев оправљени. Они беху сасвим оклопљени, и наместе им се машине; морнари посташе сад љубопитни, јер се бојаху, да тешки бродови дубоко у воду неутону. Задњи део, који је прво на воду пуштен, дубоко и зарони, ал се одма издигне, почем је више од пола брода у воду ушло, и тако цео брод најповољније на воду ступи. Грађење ова (2) монитора, који се зову „*Колдун*“ и „*Вјешчун*“, почето је Јунија лане у Белгији у фабрици друштва Кокериља, а кренути су за на Гутујев концем Октобра. На оба је отишло око 15300 ока белгијска гвожђа само за брод (без машине и других направака). Сваки је стао заједно с трошковима преносвим по 203.000 дуката. Оба су подједнака: 201 стопа највећа им дужина, 46 стопа највећа ширина, непуних 5 стопа висина над водом, $11\frac{1}{2}$ стопа дубина под водом; машина једног брода има 160, а механизам куле 30 снага (коња); сваки је брод тежак по 156.587 тонова.

КЊИЖЕВНОСТ.

Нема ваљда ниједне државе у Европи, која тако мало има књига, па било за њене државне или приватне потребе, као што је то Србија. Ниједна струка код нас није ни толико књижевно развијена, колико би тек најнуждније потребе захтевале, а камо ли још да имамо на избору књига, из којих би се овако ил онако користити могли. А од свију грана, које чине државу, најмање има урађеног у оној државној грани, којој највише треба. Ми мислимо с пуним убеђењем грану војничку; јер ту налазимо највећу оскудицу и сиротињу, а најпре нам и највише треба. Погрешке из незнања у другој струци, као на прилику судској, или ти школској, или црквеној итд., никад тако тешко непадају држави, као што падају погрешке по струци војничкој (и дипломатској); јер тамо се лако поправити дају, и неубијају нас тако, као овамо, где нам слабост, поругу, — робство и смрт донети тогу. С тога и ваља с највећом бригом старати се, да оно и онде себи набављамо, које и где највише нам треба. То пак постизава се најлакше тако, ако се упнемо, да сваки онолико знамо и умемо, колико се од нас поискати и потражити може; — а књиге нам добре много могу дати.

И нама је дакле особито мило, што добисмо прилике објавити нашој публици две добре књиге војничке.

1., **ЕКВИТАЦИОНЕ ШТУДИЈЕ** *за кавалерију и артилерију сталне и народин војске*, израдио на српски главни наставник кавалерије у сталној војсци, поручик **Младен Ненадовић. У** Београду у државној штампарији 1864.

Овој књизи, која броји 14 табака у 8^{v} обрадоваћеју се не само коњаници наше сталне и народне коњице, него је она врло добра за свакога, који има

коња, па ма за коју потребу. Све што једном јахачу треба, изложено је овде тако уредно и лепо, јасно и сватљиво, да ће јахач, само ако иоле буде прионуо за то, за кратко време и себе и коња извикнути у свему што му као јахачу и човеку који с коњем има посла, треба. Па и онај, који на други начин око коња ради, који га гаји или за кућевну потребу, или за произвођење, наћи ће овде врло користне поуке. Да штогод опширнијега овде разлажемо, држимо да би било излишно, и доста је само да кажемо, да је књига врло добра, и ми је својски препоручујемо свакоме да је купи. Цена јој је према величини, а још више према потреби нашој и њеној ваљаности, умерена, 8 гр. чар.

2., **КРАТКА НАСТАВЛЕЊА ЗА СЛУЖБУ У ПОЉУ**, превео с немачког **Љубомир Узун-Мирковић**, капетан пешачки, ађутант у двору. У државној штампарији у Београду 1864.

Ми смо давно осећали потребу оваке књиге, а чешће смо и говорили да нам она пре свију треба. Ево сад благодарећи г. Узун-Мирковићу, што се подватио, те превео ту нуждну нам књигу, оглашујемо је нашем свету с најтоплијом препоруком, да је набави сваки, који као војник има да дејствује. Књига је врло изредна, и ми о њој ништа друго неби имали казати, осим најсрдачније похвалити је. Уз њу су додата 4 повелика листа са каменорезним сликама, голема је 23 табака у 8°, а само 8 гроша чар стаје. Овако у безцење неби се могла ниједна књига дати, да није сам Господар Кнез изволео печатање платити. Желимо дакле да ниједан војник сталан или народан непропусти набавити, овај Катихизис његовог војничког заната.

На крају нек нам буде допуштено напоменути нашој гг. друговима, да више на језик пазе: одећа треба да је чиста и угледна у коју мисли наше облачимо.

ПРУСКИ СИСТЕМ ОЛУЧНИХ ТОПОВА У РАТУ.

(продужење)

Пруски системъ.

Слика 6.

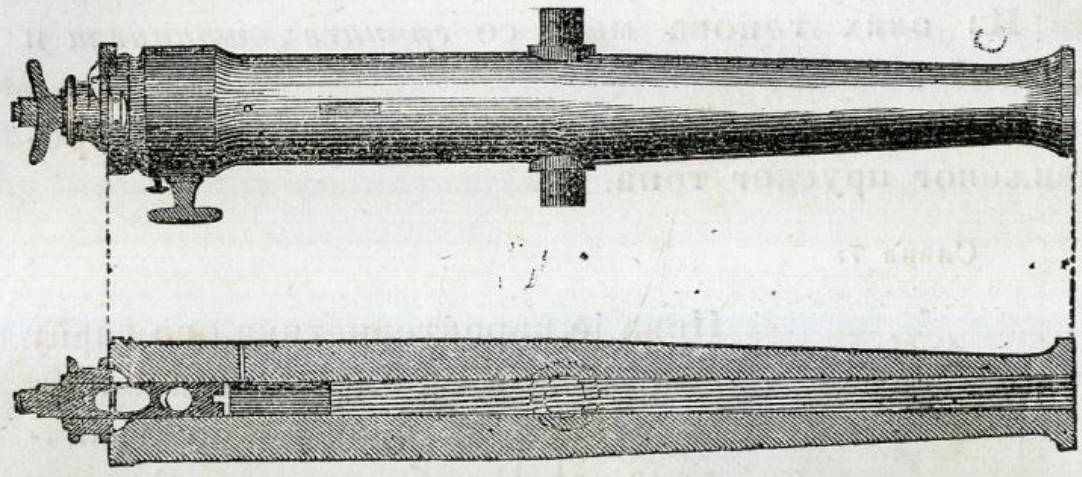

размера $^1/_{24}$

У слици 6. видимо нацртан *пруски топ*, (и то онај, који је рађен у Фабрици Крупповој у Есену) *шесто-фунташ од ливеног челика*, који односно на свој материјал одговара највећим захтевањима. Цев је скроз провртена; предњи, ужи део те шупљине има 18 олука, који су два пут толико широки, колико је простор између њи, и један обртај свршe на дањини од 5 метара. Задњи, нешто мало шири део шупљине, управ чини место куда ће доћи зрно, барут и заглавак. Тај заглавак то је онај исти, што је Шведац *Варендорф* пронашао, па га је само у нечем пруски полуполковник *Најман* дотерао и поправио. Он се од остраг утурује и начињен је од кованог гвожђа; има појаку главу као цилиндар, који чини дно шупљини топовој, па онда иде врат целоме томе, кроз који попреко пролази зачепак од ливеног гвожђа. Цев је то јест пробушена упреко, и ту улази зачепак, који виси на једном ланчићу, и најпосле шајтов од кованог гвожђа.

Цев је дугачка свега 78 палаца, а тешка заједно са заглавком 770 ℔ бечких.

Лафети су узети од 6 ℔ глатких топова (само с неком малом изменом у предњаку за слагање муниције), и запрега као и досад 6 коња.

Из ових топова мећу се *гранате*, *шрапнели* и *картачи*.

Ми овде у слици излажемо гранату тога прослављеног пруског топа.

Слика 7.

Прва је карактеристика овом зрну она *навлака* од олова, која је преко зубаца на зрну добро углављена, да се неби могла смаћи, кад гасом снажно у олуке угурано зрно почне се вртети. Право зрно, које је донекле *цилиндар*, па се после завршује на *јаје*, од ливеног је гвожђа. У свом врху има место где ће *паљач* доћи. Навлака има 4 до 5 као *обруча*, који су толико дебели, колико су олуци у топу дубоки (0·05″).

Напуњено зрно тешко је нешто преко 12 ℔. Цела дужина износи му 7″, а дебљина онолика, коликог је топ калибра (тамо без обручева овде без олука).

Паљач начињен је и склопљен по основима паљача Армштронговог (види слику 3, у „Војину“ за месец Јуније). Капсла стоји на шајтову 2, који је у гвозденом па обакреном шрафу 1. Но да неби се зрно пре запалило, које би могло бити отуда, кад зрно нагло пође напред, има са стране гвозден *клинчић* 4, који држи, и који, док је зрно у топу, неће да испадне, јер се врхом неслања на топ; а кад из њега

г'иће онда испадне, *сисак* на коме је капсла, удари на онај *трн*, што се у среди код 3 види и упали се; пламен полети даље и зрно се упали. —

Завршујући наш говор о овоме, може нам се случајно, па смо вољни да уведемо наше читаоце у радионицу, где се израђују ти гвоздени топови. Но да неби то, које више на љубопитство дејствује, отегли речма, ми ћемо изложити само неке слике, из којих ће сваки лако увидети, колико муке и трошка стаје рад, који из најмање непажње може се прометнути у голему штету.

Слика 8.

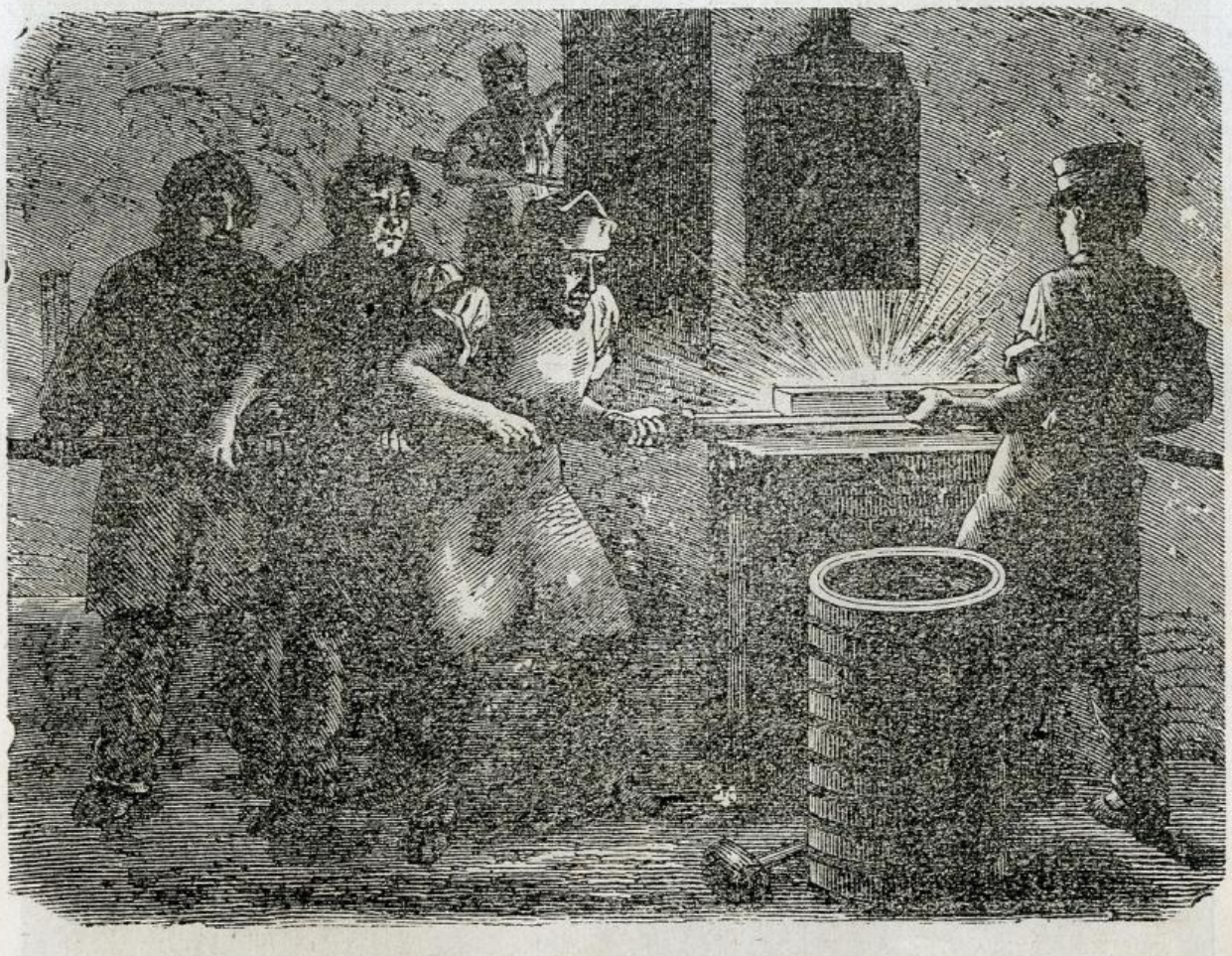

Справљање полуге за цев топовску.

Слика 9.

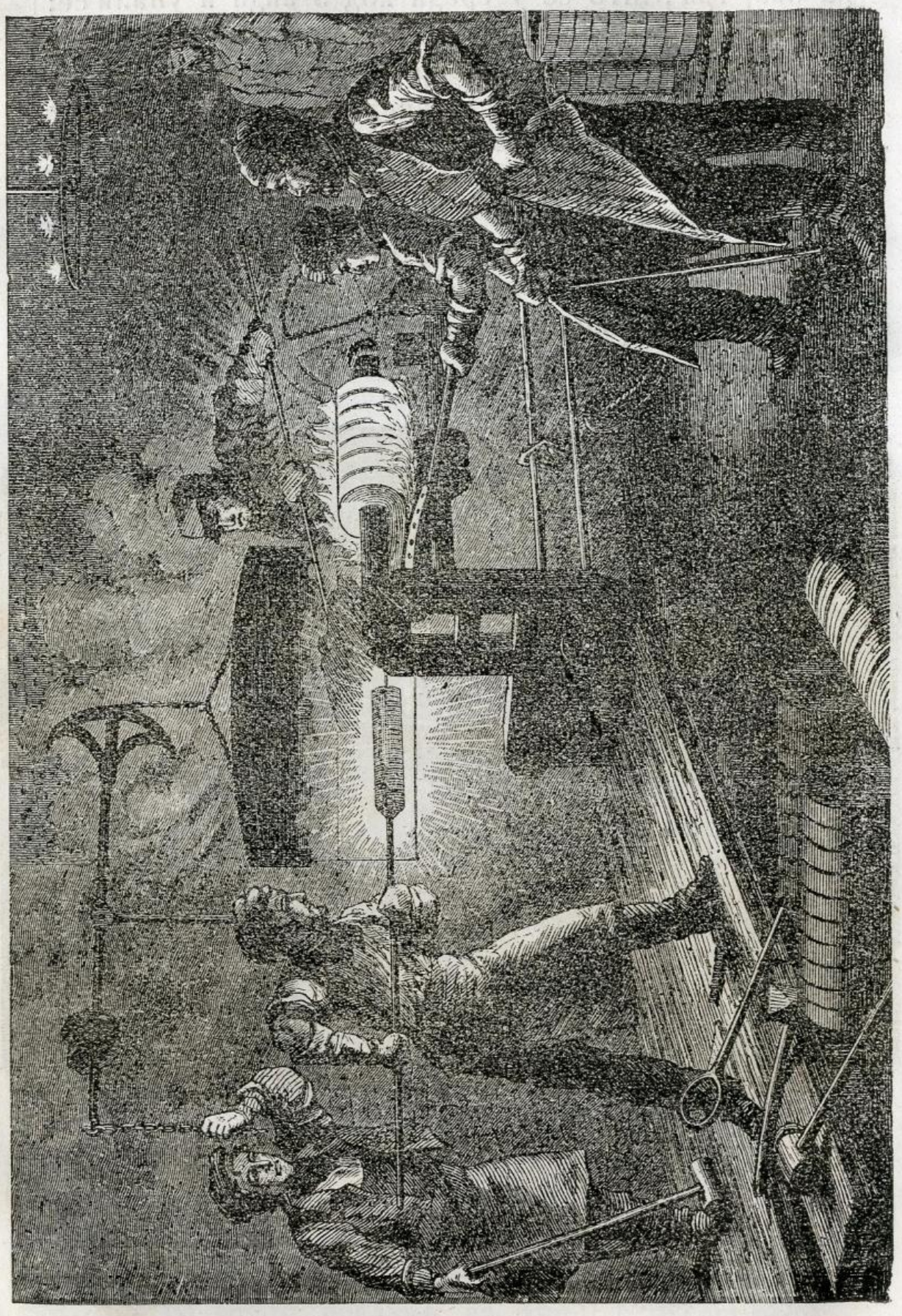

Увијање полуге на сбарцу, грађене саме цеви.

Слика 10

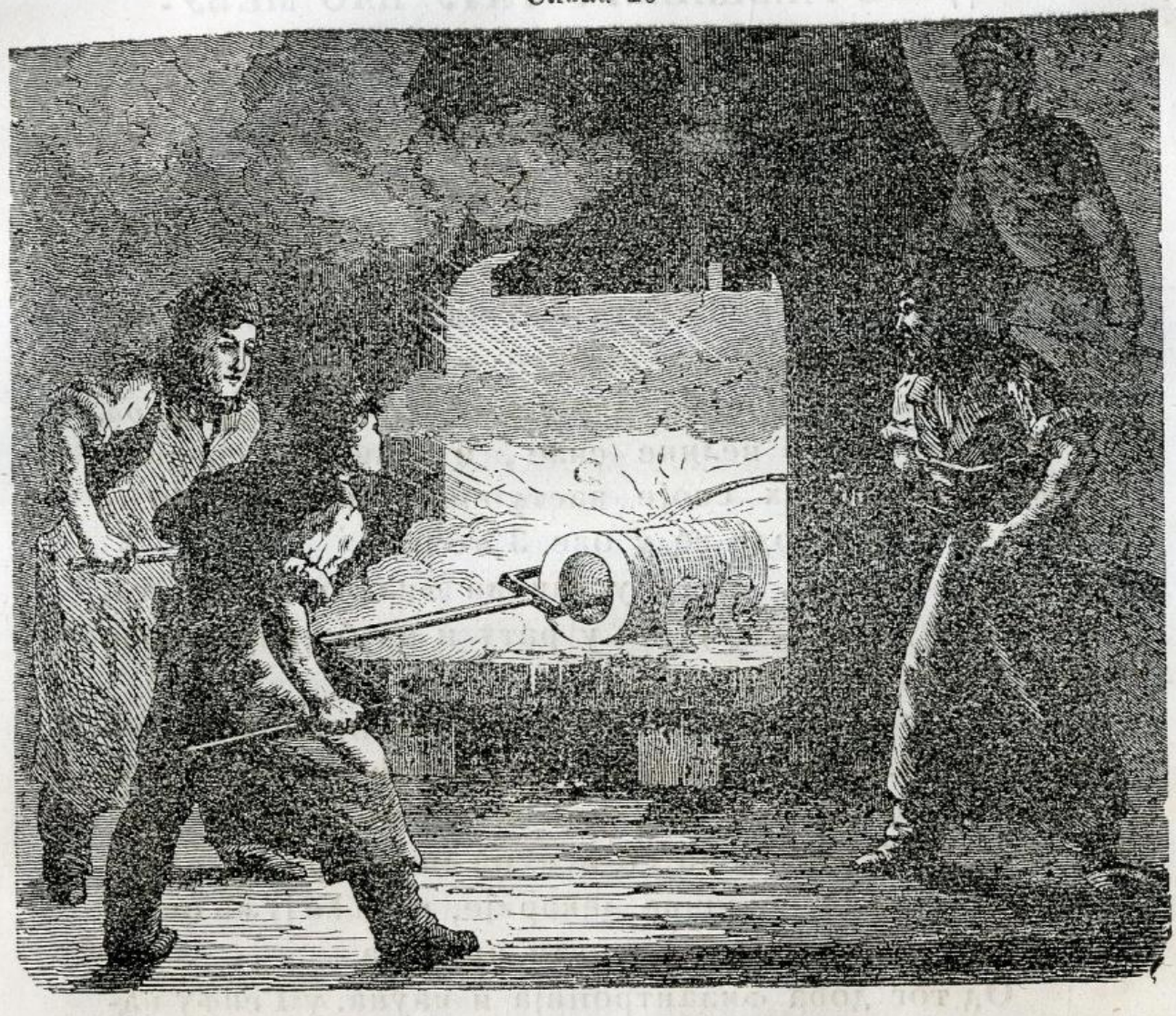

Калење цеви и чишћење споља.

Слика 11.

Укивање шине на точку.

ВИДАЊЕ РАЊЕНИКА У РАТУ КАО МЕЂУНАРОДНО ПИТАЊЕ.

Немачке новине „A. M. Z“ доносе нам ове речи о скупштини, која ће се 8. Августа (27. Јулија) ов. год. држати у Генфу у Швајцерској, поради договора, како да се рањеници у рату најбоље видају.

„Још лане саобштили смо ми извештај о радњи *међународне скупштине* која се у *Генфу* Октобра м. 1863 држала под председништвом ђенерала *Дифура*, и на коју су све велике силе, и већи део средњих држава европских своје заступнике послале биле. Тај извештај своди се у ове 3 точке:

1., Предлог, да се установи филантропска (*човекољубна*) снага, која ће у рату и на бојишту моћи да врши службу видарску.

2., Предлог, да се међународним правом огласе као неутрална места куда се рањеници доносе и болнице, а тако исто и рањеници и они који су око њих.

3., Побуђење, да се искупи међународна скупштина из људи војничке лекарије, који ће ју на основу науке и искуства склопити правила.

Од тог доба филантропија и наука, у Генфу начињена питања и даље су развиле, и ствар је сазрела до званичне радње.

Почетак томе већ је учињен тиме, што је швајцерски савет писао Русији, Француској, Инглеској, Пруској, Италији, Аустрији, Немачкој, Папи, Шпанији, Португалији, Турској, Грчкој, Белгији, Холандији, Данији, Шведској, северној Америци, Мехики и Бразилији, — да своје заступнике пошљу на међународну скупштину, која се 8. Августа (27. Јулија) ове године има искупити у Генфу. Позив тај има у себи доста интереса, да се цео од речи до речи овде изложи:

„*У* Октобру 1863. међународна скупштина у Генфу, у тежњи, да рањеницима бољу помоћ изради, закључила је, да се у свима државама установи дружина која ће се у миру спремати, а у рату извршивати ту човечну радњу.

„Иста скупштина независно од тог закључења изразила је и ову жељу:

„*А)* Да владе својом високом заштитом наклањају тим дружинама, и да им колико год могу олакшавају у извршавању њиног задатка.

Б) У ратна времена да се места, где се ране привезују и болнице, огласе као неутрална, а тако исто и људи, који су око рањеника, и добровољни дворници болестнички, и обитаоци, који рањеницима у помоћ притичу, и сами рањеници као неутрални надгледају.

В) За све људе, који здравље надгледају, ил бар за оне, који су тој служби дати у једној војсци, увешће се удесан знак да се распознају.

Исто тако у свима земљама једнаке заставе на болницама, и там где се ране привезују.“

„Привремен међународан одбор у Генфу мисли дакле, да би нуждно било, да се ове жеље вежу у точнију форму, и да се од свију држава припознају. С тога се, ободрен топлим саучешћем влада и народа, и обратио савету савеза (швајцерског) с молбом, да сазове општу скупштину, која ће та начела по у обичајеним формама међународног права да санкцијонише.“

„Швајцерски савет држи за дужност да овој молби учини. Постојећи уговори чине Швајцерску у рату неутралном; управ то њено стање и оправдава је, кад се она за рањенике и њиову негу заузима. И савет дакле даје себи слободу (ту и ту) владу понудити да изволи послати заступника на општу скупштину, да се оно посебно питање изради, којој скуп-

штини усуђује се предложити за збориште Генф, а за отварање 8. Август.“

„Савет надајући се, да ће .... уважавајући ову, свакој држави једнако нуждну и благодетну тежњу, одазвати се овој нашој понуди, има част изразити вашој Екселенцији .... своје највеће поштовање.“

И тако је у Генфу ово дана скупштина била, која ће, као Париска декларација од 1856 за морски рат, решити многа питања из међународног права и за ратове на копну.

И нашем времену заиста то части служи, што се побринуло, да ратној сили правне границе обележи, које човечност захтева и цељ ратна оправдава. И ми с нестрпљењем очекујемо, шта ће се урадити на тој другој скупштини која ће се сад као народоправна скупштина искупити.

НОВОСТИ

Ово дана стиже глас, да су се Срби у Херцеговини позавађали с Турцима. То лако може бити; глас тај истина није се оправдао, ал судећи по једном допису у „Србобрану“, који врло јасно црта нам стање у Херцеговини, сасвим је близу до сукоба. Турци су Турци. Из Историје њиове и наше, а и у историјама других народа, који су овда онда имали посла с њима, — нигде и никад па ни данас неналазимо, да се они држе уговора, који с неким граде; њи уговори само дотле вежу, док недобију, или сами не изнуде прилику, да над противником, па ма тај најмирније се владао, своју ћуд покажу. Тако је то сада и у Херцеговини по разлагању „Напредка.“ — Ако се дакле озбиља отвори рат међу Србима и Турцима тамо, ми ћемо онда нашим читаоцима саобштавати и разјасњавати све те догађаје, који се нас тако близу тичу.

КОЛИКО ЈЕ ИЗГИНУЛО ЉУДИ У АМЕРИЧАНСКОМ РАТУ.

Истина није тако лако, сасвим точно назначити колико је пало људи у том трогодишњем рату, јер се америчанске власти држе неког особитог начела при казивању својих губитака. Ал опет приближно виде се из „буџета мртвих“, — како они у Америци то зову, — ови бројеви:

код јужњака,

године	мртвих	рањених	заробљених	свега
1861	1276	3936	2717	7929
1862	14536	47204	15876	77616
1863	12321	48300	71211	131832
Свега . . .	28133	99440	89804	217377

Уз ово има, који су за време тога рата од болести умрли 130000

и тако цео њиов губитак 347377

код северњака,

године	мртвих	рањених	заробљених	свега
1861	4724	9791	9744	24259
1862	20879	78973	46534	146386
1863	15263	53981	33281	102525
Свега . . .	40866	142745	89559	273170

и од болести умрлих 290000

цео њиов губитак 563170

Ови бројеви, узети из извештаја северњачких, показују, да су северњаци скоро још једанпут то-

лико изгубили, колико јужњаци, и опомињу нас у исто доба на саму ствар, како су северњаци редко били победитељи у 300 које битака, које бојева и чаркања.

Кад се још тима бројевима додаду грдни губитци, које су северњаци од почетка ове, 1864. године претрпели у Флориди, у Лујизијани, и у крвавим биткама, које сада бију по Виргинији, онда ће се видети, да они чине близу 100000, и да ће се њиов „буџет мртвих“ од 1861—1864 бар за тај број увећати.

Види се дакле, да је у овоме рату од 12. Априла 1861. кад су конфедератовци градић Сумтер напали, целокупни губитак у обе стране 910.000 људи. Или, ако се од тог одузме број заробљеника, онда износи 730.000 мртвих и осакаћених.

НОВОСТИ

Прошлога месеца јавили смо нашој публици, да су се Србљи у Херцеговини позавађали с Турцима. Тај глас донео нам био „Напредак“, ал само рекао, а не и оправдао. Ми пак судећи по околностима, какве су тамо, и оснивајући се на историјским и свакидашњим искуствима, лако смо могли поверовати, да то може и бити, па смо то наше суђење и публици објавили. Но зато, што се тај глас није био оправдао, није следство, да није ништа ни било. Ми смо сад у стању казати нашим читаоцима да у Херцеговини озбиља постоји неспоразумлење између Турака и Срба (ил бар њиових вођа). И тако ево саопштавамо једно оригинално писмо из Херцеговине, које је кадро да обавести нас, како тамо стоји. То писмо овако гласи:

Љубезни господине здравствуіте!

Са овом приликом имао би ви овудар много којешта писати ; али смо сада овамо у послу великоме. И ово пишем под буковином ; у десној ми је руци перо , а у лијевој шара пушка.

Турци су Турци. Они незнају за наш мир и условија, која смо прије двије године учинили.

Они наша условија погазише , и на нас свакојако нападати (почеше), прво ту скоро нападнуше наше доме (да) убијају, али им недаде Бог и храбра српска мишица.

Други пут нападоше ка Луку, да га увате и убију ; ал им неизиђе план са руком. Пак сад скупише војску противу нас; а тако и ми исто.

Војска се наша сваки дан умножаје и според турске војске стојимо и позиције тврдимо. Боја још није било између нас ; али брзо (може) бити свашта.

Примите искрени поздрав са свом браћом Србима.

У Херцеговини 15. Јулија 1864.

Као што из овога писма видимо, у Херцеговини је рат на прагу. Невелимо , да се неможе размимоићи; ал исто тако могуће је , да ће се и распалити. То ће стојати до тога , хоћеју ли Турци попустити. Међутим напаћена раја тешко да ће веровати Турцима, ако би они попуштали само обрицањем. А поред тога света је истина „да се слобода непоклања, него се осваја.“ Слобода ниче само из крви. Нема

примера у Историји, да је перо, да је дипломација штогод учинила за народ, који слободу тражи; из досадашњег само се то може извести, да је дипломација већи непријатељ праву народа и слободи његовој, него и сам деспот и тиран, који га гњечи. Кавур бијаше неоцењен дипломат; ал сва његова дипломатска радња свела се, на оштрицу ножа!

ЧИТАОЦИМА.

У овој свесци свршава се од Тактике први део. Зато ми читаоцима нашима шиљемо и насловни лист и садржај и поправке главнијих погрешака. Читаоци дакле могу из свију досадањих свезака извадити табаке тактикине и листове са сликама и повезати их уједно.

То чини „војничке библиотеке“ књигу прву. Ако среће буде (ал мрка капа . . . .) ми ћемо се најревније побринути, да бар још која књига изиђе, ако небудемо кадри да целу ту војничку библиотеку свршимо. Одма с концем ове године биће завршен први део од „војника на маршу“, и то ће бити већ друга књига „војничке библиотеке.“ Тактику неможемо продужити за сад због тога, што је њен други део већи од првога, па га неможемо свршити до конца године.

Још нек нам се допусти замолити господу уписнике, који су за другу полу године књиге задржали, да нам изволе што пре новце послати.

о Главосеку 1864.
у Београду

Драгашевић.

РЕЧ О НАШОЈ ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ.

Наша војна академија, коју народ тако зове, а званично јој је име „артилеријска школа“, постала је 1850. године (6. Септембра отворена). Може бити, да неби излишно било, кад би коју макар укратко проговорили о томе, како је она постала, а можда би још мање излишно било испричати цело њено развијање и начин, како је дошла до стања у ком је сада; а најпосле још би нуждно било, бар укратко, пређи то цело њено садање стање т. ј. расмотрити је и са стране њеног унутрашњег рада, и у односу на њену администрацију (кућевну и званичну), и програм њених предавања и наука [1]). Све би то било од историјске важности за нас, који брзо заборављамо пут, којим нам је не што до нечега дошло; ал би било и од практичне вредности у духу организације, јер би можда нешто приметили, што би ваљало поправити, а могло би се без икакве штете или ти уштрба односно на друге установе, које с њом у свези стоје; још најпосле можда би се нешто нашло, које би ваљало изменити баш због тих новијих установа, према којима је то застарело. Велимо, све то имало би за нас и оваке и онаке важности и вред-

[1]) Ако добијемо времена ми ћемо се опет побринути, да саопштимо нашему свету, и историју те наше школе и њену унутрашњост, наравно онакву, каква буде у време, кад будемо писали. А овом приликом нека нам буде дозвољено замолити нашу господу другове и пријатеље, да нам изволе описати постанак, развијање и садашње како административно тако и технично стање наше **тополивнице**. Свака историја много је подпунија кад се пише у време кад још има *живих* приповедача него кад се само из *актова* вадити мора.

ности; ал ми иопет хоћемо то да прећутимо, не зато, што би се тиме заплели, него једино зато, што немамо ни када ни куда да ту ствар са сваке стране разгледамо. Да можемо то прескочити, и прећутати ево шта нам основа даје. Прво они, који би о школи нашој имали штогод у смислу измене казати, они сви познају је скроз; а друго, при самом казивању мишлења о овој ил оној измени, свакад ће се навести оно што би се имало изменити, па на тај начин бар у главнијим цртама обелоданиће се и садање јој стање.

Ми ћемо дакле овде сада да наведемо једну скоро већ санкцијонисану мисао о измени наше школе, па ћемо ту, почем још није озваничена или ти и озакоњена, казати по коју, где би се шта могло изоставити или додати, и уједно изразићемо и нашу мисао, да ли је правац и дух, који је тамо за основ узет практичан и потребит. Али „више очију боље виде“ вели наша стара пословица, па зато овде у исто време и позивамо и молимо сваког нашег друга и свакога господина, који се осећа, да може о томе штогод казати, — да нам што пре своју мисао изволи послати, те да на тај начин овде у „војину“ добро разгледамо и ако је могуће у кратком нацрту изложимо пројект, како би се наша школа имала установити. Тиме би ми двојаке користи учинили: прво, прорешетана мисао свакад је чистија и практичнија од оне, која једнострано поникне; а друго колико би био олакшан посао комисији, коју би можда влада за то саставила, ако би и држава сама устројство школе хтела измењивати. Свакојако корист је од таквога заједничког договора сасвим очевидна.

Код оваке јасности ми се сасвим тврдо уздамо у разложност наших другова и пријатеља, и очекујемо од њих, да ћеју се збиљски подухватити за ову тако користну и нуждну ствар, тим више, што нам

мора много стало бити до тога, да то наше војничко заведење добије такво устројство, какво ће подпуно одговарати нашима државнима потребама, и тим пре, што су нам све друге школе већ добиле други правац и друго устројство, — удешено према земљи и потребама много боље, него што пређе бијаху. —

Године 1859. био је у пројекту изменут сав наш школски систем, и све школе буду доведене на другу ногу, него што пређе стојаху. Тада је грађен пројект и за нашу војну академију. По ондашњем сватању наших потреба, можда је тај пројект и био врло добар; ал сада стоје код нас ствари малко другаче, него онда, и осим тога, школе грађанске већ се преустројише, и то другаче, него што се онда мислило. Обоје то чини по свој прилици онај пројект о војној академији у нечем неудешеним; зато је врло нуждно да га овде промотримо пре, него би се озбиљна реч код саме власти о томе повела. Јер и самој власти помислите колико ће бити лакше, кад је она већ саслушала нека мишлења о томе; па ако јој се понараве, да Богме да ће их примити. Од стотине јабука наравно да ћу моћи па и хтети изабрати две најлепше и најбоље; а кад имам само две, онда — какве су, такве су, избирати немогу.

Пројект тај од 1859. од речи до речи овако гласи:

ПРОЈЕКТ
ЗА УСТРОЈСТВО ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

I.
ЦЕЉ И ОСНОВНА УСТАНОВЛЕЊА.

§. 1.

Војна академија оснива се у Београду, да се у њој изображавају младићи:

а) за официре свију родова војске,

б) за цивилне инцинире, и

в) за полицајске чиновнике.

§. 2.

Ученици војне академије биће ју или државини, или приватни. Први ће ју се издржавати сасвим о државном трошку, а они други о свом.

§. 3.

Сви питомци војне академије, како државини, тако и приватни биће ју војничког реда и под војничким законом.

§. 4.

Војна академија спада ће дакле под власт главне војне управе (јер онда још небијаше војног министарства), а има ће своју нарочиту војничку управу.

§. 5.

Војна академија има ће свој научни савет од својих професора а под председништвом управитеља.

§. 6.

Учење у тој школи трајаће 7 година, и дели се на два течаја: нижи и виши.

§. 7.

Нижи течај траје 4 године, и у њему ће се спремати питомци за официре пешачке и коњаничке и за чиновнике полицајске.

§. 8.

Виши течај траје 3 године, и у њему ће се спремати питомци за официре (ђенерал) штабне и артилеријске и за инџинире уопште.

§. 9.

У том вишем течају биће три одела, један за официре (ђенерал) штабне, други за артилеријске, трећи за инџинире.

§. 10.

Само они питомци војне академије, који су с добрим успехом свршили нижи или оба течаја, би-

ћеју примљени као чиновници односних државних звања, за која су се спремали.

§. 11.

Питомци, који су с добрим успехом свршили нижи течај, ступају с рангом по успеху последње године у војску као наредници с правом на прва упражњена места официрска.

§. 12.

Питомци, који су с добрим успехом свршили и виши течај, ступају с рангом по успеху последње године у војску као подпоручици.

§. 13.

Правитељство задржава себи право, да и једне и друге употреби по њиовој способности и потреби државној.

§. 14.

Државини питомци војне академије, који сврше само нижи течај, дужни ће бити служити државу 5 година дана.

§. 15.

Државини питомци исте школе, који је изуче целу, обвезани су остати у државној служби 8 год.

§. 16.

Из нижег течаја одлучени питомац због слабог дара за науке, одпушта ће се сасвим из школе.

§. 17.

Из истог течаја одлучени пак *државин* питомац због слабог успеха или неизправљивог лакоумља, мора ће служити у војсци двапут онолико времена, колико је уживао државно издржање, започев с оним војничким чином, који је имао при одлучењу од школе.

§. 18.

Државин питомац одлучен из вишег течаја губи права § 10., но задржава право с дибрим успехом свршившег питомца из нижега течаја.

§. 19.

Такав питомац дужан је после служити државу онолико година преко 8, колико је у вишем течају провео до одлучења.

§. 20.

О свом трошку издржавајући се питомци, пошто изуче школу, има ће иста права на службу државну као и државини, без икакве друге обвезаности у служби, ван оне сваког грађанина без разлике.

§. 21.

У војну академију примају се ученици сваке год.

§. 22.

Колико ће се младића сваке године примити, то ће стојати до околности и предвидне државне потребе.

§. 23.

Доба, до ког се младићи за примање у школу имају јавити и кад ће изићи пред примајући одбор, то ће управа школска преко новина објављивати увек на 3 месеца пред школском годином.

II.

УСЛОВИ ЗА ПРИМАЊЕ.

У војну академију примаћеју се само младићи осведоченог доброг владања.

§. 25.

За питомце у тој школи примаћеју се само рођени или прирођењи Срби, без разлике вере и закона.

§. 26.

Странци примаћеју се само по нарочитом одобрењу највеће земаљске власти.

§. 27.

У војну академију нећеју се примати млађи од 15, ни старији од 19 година.

§. 28.

Изузетак од овог правила чиниће се само код младића од изванредног дара и научне спреме.

§. 39.

За питомца у школи примиће се без испита само онај, који је с врло добрим успехом свршио бар пети разред гимназије.

§. 30.

Сваки други полагаће испит из прописаних наука пред одбором за то одређеним.

§. 31.

При примању првенство се даје само већој способности.

§. 32.

Испит за примање у школу полагаће се из ових наука:

Рачуница, јестанствена историја, земљопис, општа историја, српски језик, историја Славена и Срба, читање и писање немачког и француског језика, краснопис, и од младића Хришћана наука хришћанска.

§. 33.

Пространство и границе овим наукама означи ће доцније научни савет нарочитим законом.

§. 34.

Сви ови услови важе и за оне младиће, који ћеју се издржавати о свом трошку.

§. 35.

Одбор одређен да питомце прима, изабраће најспособније младиће и послаће њиов списак на потврђење главној војној управи (сада би министарству).

III.

ПЕРСОНАЛ ШКОЛЕ.

§. 36.

Персонал војне академије има:

једног управитеља у чину вишег официра,

три надзорна и административна официра,
два наредника и
једног писара —

који ће сви чинити управу школску; даље професори, чиј ће број потребе определити, и слуге, којима ће број такође потреба означити.

IV.

ПРОГРАМ НАУКА ЗА ПРЕДАВАЊЕ.

§. 37.

У нижем течају војне академије учиће се:

општа војничка правила,
правила учења (егзерцира) за све родове војске
тактика
фортификација пољска и привремена и укратко стална,
топцијска правила и укратко артилерија
администрација
штил
географија и штатистика
историја ратне вештине
борење
гимнастика
јахање
хипологија
пливање, —
алгебра
геометрија и тригонометрија
експериментална физика
математична географија
јестанствена историја (с особитим обзиром на шумску ботанику)
општа кемија
основи аналитичне геометрије
цртање
практична геометрија

основи нацртне геометрије
механичка технологија
агрономија
народна икономија (с особитим обзиром на земљорадњу, шуме и индустрију)
религија
општа историја
језици француски и немачки
грађански законик и
полицајска знања.

§. 38.

У вишем течају учићеју се ове науке:
артилерија
(ђенерал) штабни послови
виша тактика
ратна историја
стратигија
администрација
војно инцинирство
топографијско цртање
борење
јахање
гимнастика; —
виша математика
нацртна геометрија
минералогија и геогнозија
кемијска технологија
аналитична кемија
грађевинска технологија
меканика
цивилна грађевина
виша геодезија
наука о машинама
инцинирство
језици француски и немачки.

§. 39.

Пространство ових наука за оба течаја прописаће доцније научни савет.

V.

НАУЧНИ САВЕТ.

§. 40.

У научном савету биће 4 професора као чланови и управитељ као председник.

§. 41.

Чланове научног савета бирају сваке године сви професори школе с особитим обзиром на то, да у избранима буду увек подпуно заступљене науке свију струка, а управитељ подноси тај избор (главној војној управи) на потврђење.

§. 42.

Један исти професор може бити више пута, члан у савету, а и треба да буде, ако је за то способнији од другога.

§. 43.

У научни савет позиваћеју се по потреби на свеговање и други професори, ал ови нећеју имати решавајућег гласа.

§. 44.

Ако који од чланова због важних узрока неузмогне доћи на свеговање, онда ће остали изабрати другог професора, и тај ће за тај пар имати решавајућег гласа.

§. 45.

Задатак је научном савоту да бди над предавањем прописаних наука, да прописује програме за сваку науку по свом и туђем искуству и с обзиром на поднешене предлоге самог професора, да дотерује начин предавања, да измењује постојеће научне установе с бољима, да набавља нуждне ствари: књиге, мапе, инштрументе итд.

§. 46.

Научни савет имаће за своје послове нарочити записник, којим ће руковати преко целе године један од њих.

§. 47.

Решења научног савета у горепоменутом обзиру одма ће се извршивати, које ће пак нарочити посао бити управитељу.

§. 48.

Она пак решења научног савета, која се тичу измене постојећих, потврђењем веће власти озаконених органских правила, добијају извршну моћ тек по одобрењу (главне војне управе).

§. 49.

На свршетку сваке године састављаће научни савет општу оцену питомаца по годишњим белешкама професора с обзиром на белешке од годишњих испита.

§. 50.

Научни савет опредељава и ранг питомцима за идућу годину на основу те оцене.

§. 51.

Најпосле научни савет и прегледа и испитује документе пријављених лица за упражњена места професорска, и најспособније предлаже за професоре.

VI.

РАД ПИТОМАЦА.

§. 52.

Питомци војне академије радиће преко недеље 5 дана по најмање 8, а највише 11 сати на дан, изузимајући недељу и празнике.

§. 53.

Ти 5 дана употребиће се за предавање, графичне послове и израђивање задатака.

§. 54.

Годишњи ток трајаће у нижем течају 10, а у вишем 9 месеци заједно с испитима; и тако у нижем течају 2, а у вишем 3 месеца за практичне послове.

§. 55.

Школа се увек започиње 1. Октобра.

§. 56.

Доба, у које ће се који практичан посао започети и докле трајати, опредељава научни савет.

§. 57.

До 5-ог сваког месеца послаће сваки професор научноме савету своје извештаје о пословима и успеху питомаца за прошли месец.

VII.

ЧИНОВИ И ПЛАТА ПИТОМЦИМА.

§. 58.

Питомци у војној академији биће у првој години сви *прости;* по положеном испиту с добрим успехом постају *каплари;* прелазећи у трећу годину постају *поднаредници* а у четврту *наредници.*

§. 59.

Сви пак питомци, који пређу у виши течај школски, постају *подпоручици друге класе,* чин, који ће засад постојати изузетно само при школи.

§. 60.

Ти питомци имаће ју иста права као и остали официри, само не плату и еполете.

§. 61.

Ранг питомаца опредељаваће се сваке године изнова после испита по учињеном успеху у прошлој години.

§. 62.

Плата државиним питомцима биће:

за	I	год.	месечно	10	гроша пор.
„	II	„	„	15	„ „
„	III	„	„	20	„ „
„	IV	„	„	25	„ „
„	V	„	„	35	„ „
„	VI	„	„	45	„ „
„	VII	„	„	60	„ „

VIII.

ИСПИТИ И ОЦЕНЕ.

§. 63.

Испити над питомцима држаће се свакад при свршетку школске године, али белешке професорске за време предавања биће од највећег уплива на годишњу оцену.

§. 64.

Из сваког предмета питаће питомца професор тога предмета пред једним одбором, у коме је један члан из научног савета као председник, и два друга професора као чланови.

§. 65.

Том одбору излази ће питомци за испит појединце.

§. 66.

Сваки предмет треба да се подели на бар двапут онолико удесних питања колико у тој години има ученика. Свако питање да је на особитој артијци; а сва питања скупа да обухватају цео предмет.

§. 67.

Сваки питомац мора ће по једну такву артијцу из гомиле извући и одговарати на питања која су унутра.

§. 68.

Питања за испит никако неће се смети питомцима пре испита саопштити.

§. 69.

Оцене бележићеју се бројевима овако:

незнање	од	0	до	4
прилично	„	5	„	9
добро	„	10	„	14
врло добро	„	15	„	18
одлично	„	19	„	20

§. 70.

За грађење решавајуће оцене поделићеју се предмети по њиовој тешкоћи и већој ил мањој важности у свакој години понаособ на три реда; који ће пак предмет у који ред доћи, определиће научни савет.

§. 71.

При грађењу те решавајуће оцене има ће се белешке из сваког предмета од највишег реда утројити, средњег реда удвојити, а из предмета од најнижег реда само просто узети.

§. 72.

Збир свију тако начињених бележака сваког појединог питомца поделиће се са збиром највећих односних бројева (релативних максима), које један питомац у тој години може постићи, и тај количник као десетни разломак решаваће питомцу останак у школи, прелазак у старији разред или одлучење од школе.

§. 73.

За прелазак у старији разред ište се из сваког предмета од највишег реда бар белешка 7, односно 21; количник решавајући треба да је барем 0·5.

§. 74.

Питомац који добије количник мањи од 0·5 повторава исти разред; а с количником 0·25 одлучује се од школе.

§. 75.

Испит повторити или нешто доцније положити дозволиће се само оном питомцу, који је због болести или другог каквог оправдавајућег узрока један, највише два месеца дана од предавања изостао.

§. 76.

Те узроке уважити или одбацити биће посао само научног савета.

§. 77.

Један исти разред моћи ће се само једанпут повторити.

То је тај пројект од 1859.

Ми дакле у највећој жељи зе опште добро сасвим искрено обраћамо се с позивом и молбом нашим друговима и пријатељима, да га онако озбиљно и потанко проуче и расмотре, и да нам изволе своје примедбе што пре послати, да их саопштимо нашему свету, и да тиме саму ствар што боље расветлимо. Ваља с тим похитати с тога, што држимо, а ваљда се неварамо, да ће влада можда скоро предузети ту ствар, па би јој овим предходним нашим расматрањима заиста могли од користи и помоћи бити. То је свуда и свакада била и остаје необорна истина, да онде може бити стварнога напредка, где власт може доћи у положење, да сваку снагу, и физичну и моралну, коју у земљи имаде, *може* употребити. Та да славуј никада незапева тако, да га ми *можемо* чути, били могли од њега какве користи извући? Савршено ћутање и неделање никад необелодањава способност, а напамет штогод радити, свакад је ризично. И зашто би се држава трудила, да изобрази људе у свакој струци, кад ови одма падну у летаргију и непокажу никакву продуктивну моћ? Може ли

имати држава користи од онога, који се низашта под овим небом неинтересује? Саможивост је свакада држави штетила, и нехајање код оних, који су позвани да раде, увек је власти одузимало средства, да може свој узвишени задатак извршити. Власт је сувише послом обтерећена, да све и сва мора и може *сама* радити, а и иначе сасвим је познато да non omnia possumus omnes (неможемо сваки све); сваки може по нешто, а сви можемо све! —

МИСАО О ГВОЗДЕНОМ ПУТУ ПО СРБИЈИ.

Мисао о гвозденом путу код нас давнашња је; но кадгод смо о томе помислили, ми смо морали само узданути, јер увиђасмо како је то добро, а како га неможемо имати скорим. Ал у данашње време, кад тако рећи на врат на нос морамо ово ил оно да заводимо и градимо, — јер смо у многоме много изостали, та је мисао сасвим сазрела и што је најглавније, она је сада *државина мисао*.

Нисмо ли се најусхитније обрадовали, кад чусмо из уста нашега Господара, да се о томе већ озбиљно највећа брига води? Обрадовали смо се да како, и морали смо се обрадовати, јер сви већ осећамо и увиђамо ту голему нашу потребу.

Али та ствар другојачије стоји, него што би неком и неком изгледала; она је с једне стране много тежа, него што неки с те стране гледећи мислити може, и с друге стране много је лакша, него што би с исте стране сматрајући неки могао казати. Ову привидну противречивост ми ћемо се потрудити овако укратко разјаснити.

Ни обични путови, насипи итд. неграде се од данас за сутра, а још мање гвоздени. При бележењу

(трасирању) његовом мора се дубоко погледати у далеку *будућност*, па те погледе са *садашњошћу* тако удесити и *спојити*, да се ни *сада* ни *доцније* непокаже ни мрва погрешке, па било то у ма каквоме погледу. А то је најтежа ствар. (Ми овде немислимо да се од једне точке до друге повуче гвозден пут, па крај; него мислимо о *целој мрежи* њиовој, јер *свуда* та мрежа мора се *одма у почетку* скројити *цела*, па се после само испуњује један или други крак, управљајући се по указаној потреби.). Наравно да би дебло наших гвоздених путова било у долини доње Мораве; ал није то све једно хоћели почети од Београда, или од Рама; није све једно хоће ли од Београда поћи кроз земљу к Морави, или ће се поред Дунава водећи код Смедерева у Мораву спустити. Па није све једно, хоће ли *горња Морава* саставити се с њим, или *Тимок*, нити је све једно, да л да се Тимок *с њим* састави или с *доњим Дунавом* итд. То су све питања тако важна, да се ту мора малко дубље и озбиљније промозгати; јер учињена погрешка неможе се поправити ни најскупљим новцем, почем би се могао оштетити један предео, коме се никад неможе накнадити; или, у другом случају, могли би у једном пределу изгубити толико, колико да нас историја куне. Ово су питања *животна*, која дубоко засецају, и *ни по што несмеду* се олако решити.

Међутим ово су била кратка (врло кратка) сматрања *трговачка* и *војничка*. Ал има при бележењу пута још нешто. Није све једно, хоће ли пут ићи по самоме равну, или ће се чешће пети и спуштати; нити је све једно хоће ли пролазити све кроз чистине, или ће овде онде бушити кроз брдо, летети преко јаруге итд. Ту има грдне разлике у — новцу, да и неузимамо у рачун то, што се по узбрдици и низбрдици и иначе веругајући и у самом времену губи. Ово сматрање припада *техници*.

По томе дакле о путу гвозденом морају размишљати *трговци, војници* и *инџинири.*

Ми се нећемо овога пута даље упуштати у ту ствар; него позивамо и молимо свакога онога, који се осећа, да о путу може коју рећи, да општем добру за љубав изволи о тој ствари озбиљније размислити и нама своје мишлење — па ма у ком правцу било — послати, како би, обелодањавајући различна мишлења о том велеважном послу, саму ствар боље прокували, и одбору, који би можда држава саставила, колко толко или стручним или патријотичним упутствима ма с које стране помогли и користили.

У исто време постоји још једно питање, које је од неоцењене важности у том предузећу, и које не само нуди, него баш захтева, да се о њему што озбиљније размисли и развиди. То је питање мисао: *би ли ми кадри били* **сами** *тај пут градити па да неуступамо овако ил онако право* **туђину**. Ова мисао можда ће некоме изгледати нова, ал није нова; још више би погрешио онај, који би помислио, да је она *немогућа.* И у томе дакле смислу нуждно је да се проразговарамо, и да видимо шта треба, а шта не, шта ли се може, а шта не.

Сваки дакле, који о овој овако важној ствари јавно разговор поведе и своје мишлење каже, учиниће добро не само ствари, него и поносу земље и честољубљу народа, и особиту услугу правитељству, коме највише у рачун иде, да упозна моралну снагу своје земље, способности својих људи.

Кад неби мислили, да би тиме увредили скромност неких наших учевних људи, ми би их (нек нам се опрости убеђењу) и поименце у овој молби и понуди споменули; али ми смо исто тако убеђени и о њиовој патријотичности, озбиљности, и заузетости за опште добро, па се усуђујемо надати се, да бар код њих неће ова наша молба остати као глас вапијућега

у пустињи. Та има ли у једној земљи већега јемства за развијање и напредак, него кад сваки њен члан драговољно јој подноси своје способности, па било савјетовањем или самим делом, (у какву ко прилику дође).

НОВОСТИ

ФРАНЦУСКА

Одбор, да се светује о наоружању пехоте.

Управитељ државне пушкарне фабрике у Француској, полковник *Фабријер* добио је заповест да састави одбор, који ће промислити о питању, како да се измену пушке у француској војсци. — Повод томе дао је ђенералштабни полковник *Ферије*р, који је на захтевање самога цара, као очевидац био у шлезвишком рату, и између осталога, био при пруским операцијама при прелазу на Алзен. Он је при повратку свом у Француску на позив цара морао ићи у Виш, те да свој писмени извештај још боље разјасни, где се он о наоружању пруске војске са оним њиовим пушкама (Zündnadelgewehr) исто тако повољно изразио, као што је у своје време, и војнички пуномоћник Тунер у односу на пруски систем олучних топова. И цар се при Ферије́ровом описивању доброте пруских пушака толико зачудио, да је одма заповедио, да се састави одбор да то испита. — Тај одбор свршив своје расматрање поднео је своје мнење. У њему се вели, као што се у војничким круговима још напред знало, сасвим једногласно, да су *пруске* пушке боље од француских, и да би ваљало њима француску пехоту наоружати.

И сада при маневру овом у Шалону било је неколико чета наоружаних најразличнијим пушкама, које постоје у европским војскама. Најбоље су се показале *пруске*, а најгоре *руске*.

ТУРСКА

Градићи, за одбрану дарданела и грчке границе.

Султан је наредио многе и различите послове за одбрану дарданела; на име подигао је више батерија, на којима је радило преко 4.500 људи. Послове руководе **пруски официри**, као што је већ познато, да су **пруски официри** сву **турску** артилерију преустројили. — У исто време наредио је Султан да се начини једна линија од градова поред **грчке** и **црногорске** границе, *да тим заштити грађење војничких путова.*

РУСИЈА.

Исподморски брод за одбрану Кронштата.

Још при свршетку прошле године био је у „Тајмсу" један чланак о руској ратној спреми и тад је напоменуо једно нарочито средство за одбрану Неве. Имао се т. ј. начинити један исподморски брод од грдних размера, који ће стати на 175.000 рубаља. „Тајмс" писаше онда овако: „Односно на овај брод, то је голема тајна; но опет можемо толико казати, да ће се машина покретати збијеним ваздухом, и да ће имати један врло јак кљун с неком справом чиме ће се моћи голем, барутом напуњен и електрицитетом подпаљиван цилиндар употребити на рушење непријатељских бродова. Људи, који су у лађи, гледаћеју кроз неке прозорчиће, шта је горе, и управљајућеју дубину, у којој им ваља бити, при чему ће увек пазити да су одма испод површине морске." Ове „Тајмсове" речи много су онда биле свет узбуниле, а сад се потврђује, да се озбиљно ради да се доврши то морско чудовиште. Фирма Жам Русела у Беднесбуру недалеко од Бирмингама, добила је пре неколико месеци поруку да начини оне справе, које ћеју лађу кретати. Та справа има некојих 200 цеви од кована гвожђа, које нису једнако дугачке, и једно на друго износе по 12 стопа. Пречњак овима цевима, у које ће се набијати ваздух, чини 13 палаца, а дебљина им је око $^5/_8$ палца. Притисак, који оне имају да издрже, узет је 1500 ℔ на квадратан палац; али иопет оне ћеју се тако начинити, као да би имале издржати терет од 2000 ℔, и оне, које буду од тога слабије, одбацићеју се.

НОВА ПРАВИЛА ЗА ЕГЗЕРЦИР.

Кад би на *сваком* месту, и у *свако* време *сваки* човек мислио, да је све оно, што *сад* постоји, врло *добро*, и да одговара и духу и потребама, онда би *свуда*, по целом свету, било само *стојање*, а никакав напредак; онда би *свуда* било онако, као што је у *Кини*, јер тамо људи мишљаху, да је оно, што постоји, најбоље, и неваља га мењати; тамо бијаху за *свашта* прописана правила, па ван њих нико није могао нити смео штогод урадити.

Свака установа може бити врло добра у време, кад се начини; ал време измиче, и ми идемо с њиме, па установи тој може век врло брзо проћи, и кроз десетак, а и мање година, може застарети. Но има и такових ствари, које нису биле најбоље ни у ономе тренутку, кад су постале, а то понајпре с тога, што се на брзу руку ово ил оно потражи, а нема се времена, баш кад би тога и било у обичају. да се ствар малко прорешета. И на тај начин свуда се може наћи по која установа, која није баш како треба. Но ако знамо, да су неудесне, а нетежимо и нерадимо да се поправе, онда грешимо врло јако, и наказаће нас и Бог и људи. Зато је најбоље, кад се каква нова ствар, пре, него што се озакони, најпре у виду пројекта слободно и свестрано јавним путем прорешета, и тако оно, што се хоће, што боље осветли и дотера. Онда је и држави лако, да има у својој кући добрих установа, кад немора сама поред свог толиког посла о свачем главу разбијати, него јој помаже сваки онај, који иоле треба да уме помагати.

И код нас може се наћи по гдекоја ствар, која није Бог зна како удесна, и мислимо, да нам није на

души велики грех, што овде онде имамо недотупавности; ал свакојако бићемо много криви, ако се непопаштимо, да их поправимо. Неможе држава све сама да чини; њој ваља радника у сваком послу, а ми смо свакојако позвани и дужни, да државу искрено помажемо, и да непређуткујемо оно, што самој доброј намери нашој и државиној шкоди. Јер ко хотице прећуткује увиђене мане, или их још као доброту уздиже, тај је ласкатељ и непријатељ властима. Погрешно би мислио сваки, који би држао, да би се замерио код власти или старешине, кад би у указаној прилици изјавио своје мишлење о овом ил оном, и одкрио своје примедбе. Тај би показао само своју робску скученост, да несваћа задатак власти и положај старешине; који су само за то у земљи, да је уздигну, унапреде и усреће. —

С овога гледишта и ми узесмо перо, да јавимо публици, да се сада граде нова *правила за егзерцир.*

Она правила, што су се летос довршила, при свој својој доброћи, показаше се у многоме непрактична за нас. То је била последица сасвим наравна: лимун неможе да расти по нашима пољанама, нити северни јелени да се легу по нашима горама. Сваки народ хоће законе за себе, удешене по његовим обичајима, навикама, потребама.

Наш Господар, чим је чуо за ту непрактичност, одма је заповедио, да се учење по њима обустави, и изволео је наредити, да се одма склопи одбор, који ће нова правила да изради. У томе су одбору све сами такви људи, који већ и именима својима јемче, да ћеју правила испасти што боља; бар је наше убеђење такво. Али Господар, коме најбољи напредак на срцу лежи, неће бити тиме задовољан, него је изволео заповедити, (само ако смо ми добро извештени), да се та правила, кад буду готова, неиздају одма као закон, него да се по њима једну годину дана ради, за то време да се искуствима и примедбама поправљају и дотерују, па онда тек као стална да се печатају. У овоме начину има пуно јемства, да ће моћи што добро испасти, и ово је први корак од оваке руке, који заиста можемо себи честитати.

Ми дакле имамо сада три питања да претресемо: о војној академији, о гвозденом путу, и о овима пра-

вилима. Ал ако се, недај Боже, олењимо, и о ниједноме ни речице непрословимо у духу заједничког договора и поправке, онда ћемо се показати, да нисмо достојни повереља, које нам власти дају, и да смо незрели за општи договор, у коме баш има највише јемства, да ово ил оно испадне што боље

Овај одбор за правила егзерцирна узео је за основ она правила за народњу војску, што су издана 1862.

На крају овог нашег говора нек нам буде дозвољено замолити тај одбор, да се при своме раду, обазре и на језик, којим ћеју се правила написати. Било би већ једном време, да се на то пази и код нас у војсци; јер нико већ од изображенијих људи немисли, да је то ситница, на коју се ни обзирати нетреба. Свака књига, а особито она, која се за *народ* пише, мора се написати језиком *народним*, а не неким дијалектом, који је на штету нашега језика постао и увуко се у наше канцеларије, — но који и тамо већ јако малаксава. —

ЧИТАОЦИМА.

С овом свеском завршио се први део од „**војника на маршу**“, и ми шиљемо нашима читаоцима насловни лист и садржај. Читаоци могу из свију свезака повадити табаке од „војника на маршу“ и повезати уједно.

Од свију књига, које постоје у пространој европској књижевности војничкој, а намењене су да послуже војнику (па био он прост, или како велики официр) као поучно забавна читанка, нама се чињаше, да ниједна није тако дивно склопљена и удешена, као што је ова „војник на маршу.“ Ова књига не само да ће најпријатније забављати онога, коме је позив, да као војник, па макар само у рату, дејствује, него има у себи толико пријатности и забаве и за онога, који *никад* неће мирисати барут. С тога ми и држимо да смо врло много учинили по вољи нашој публици, што смо између многих књига, које наша

војничка публика треба да чита, одма у почетку изабрали и у руке јој дали баш ову. Истина, да је било међу нашима читаоцима (јер их сада имамо мање него у почетку), и такових, који су у војничком руву, пашу сабљу итд. па опет осим новости и корица ништа друго нису из „Војина“ читали; они дакле нису кадри оценити важност ни ове књиге „војник на маршу.“ Али међу нашима читаоцима, било је и има и таковых, који много ниже место запремају у рангу војничком, и много ниже стоје у художној изображености па су „Војина“, а нарочито „војника на маршу“ с таквом вољом читали, како само може пожелети онај, који се латио тога посла, да ту књигу Србину начини приступном. И ми смо с овим задовољни; јер иначе морали би пасти у очајање. —

У овој књизи завршујући први део од „војника на маршу“ ми одма одпочињемо ново дело, за које мислимо, да нам је такође од потребе, и чију вредност укратко смо у самом њему напоменули. То су **„начела четовања“** која још на корицама својима носе јемства о својој доброћи, јер их није написао човек, који је век свој провео у соби седећи, и нешто на егзерцирном пољу окретајући се, него човек, који је сам собом водио чету у бој, који је крв пролевао за своју домовину са својим народом. И ми се надамо, да ће наша војничка публика радо примити то дело, које држимо, да јој треба. Насловни лист за ово делце метули смо одма у почетку, јер је за саму књигу много удесније, почем садржај неће бити нуждан.

У Београду на св. *Ђурђицу* 1864.

О НАШОЈ НАРОДНОЈ КОЊИЦИ.

НАПИСАО Ј. М.

ПРИСТУП.

У ово последњих година пехота и артилерија надметале су се једна с другом у дејству и движењу.

Французи да би доскочили 1859 пешачкој шишани, узели су олучан топ, и с њим су противу Аустријанаца постигли своју цељ исто онако, као 1854 шишанама противу Руса. Тако се ова два оружја — пехота и артилерија — увелико унапредише. Овим пак изменила су се и многа ратна правила, особито што се тиче тактичног распореда у маршу и боју. Одстојање трупа у боју постало је много веће, а због тога су се морали постарати, да те трупе буду и што лакше и хитрије, те да овај ил онај простор могу прећи што брже.

Од времена Наполеонова, од када се употребљена тактика особито развила, и од кад је употребљење *местности* запремило прво место, од тада су се европске државе и почеле више бринути око пехоте и артилерије, као удеснијег и употребљивијег оружја за одбрану и напад позиција, дакле и као нуждниjег и важнијег. На овај је начин коњица изостала у свом напредовању, и њено употребљење у маси, и њени сјајни успеси као да су се завршили с

наполеоновим ратовима. Ни 1848 у Данији, ни 1854 у Криму, ни 1859 у Италији, ни ове 1864 у Данији нигде невидесмо какве крупније коњаничке борбе, нити каквог решавајућег успеха. На ни Афричанске бујне хорде нису Французима онако страшне, као некад. Истина, да су и коњаничке војводе сада редке, и историја их мало броји; ал има другог важнијег узрока, што коњица у данашњим ратовима неможе више да добија оне славе и онако, као што је то пређе бивало.

Напоменух, да је данас местност постала прва ствар у борби. Данас се боре увек око стратигијских точака, око тврдих позиција (природно ил художно). А осим тога, због јаког насељења, особито у Европи, местност је постала врло испресецана, кућама, оградама, роговима, шумама, каналима, јаругама итд. А све то учинило је, да се употребљење коњице у маси умалило. Данас пољска фортификација много боље стоји него пређе, војска у данашњим ратовима за тили часак утврди проломне точке на својој позицији, и жестоко их олучним топовима брани. Добра комуникација (особито гвоздени путови) у мах нагомила војске на известној точки — развије што већу снагу. Све то, па и данашња унапређена пешачка тактика чини те је коњица јако ослабела у своме дејству. Стрељци је доватају на 1500 корака, а из каре туку је на 600. С које даљине дакле треба она да потрчи на јуриш? Заиста не са 100 корака, јер би ескадрони дотле били тако изрешетани, да неби кадри били за јуриш. А шта да кажем о олучним топовима, који је и у резерви доватају? — Све су то узроци, који сметају дејству коњице у маси; а кушати, да и данас коњичким јуришима у маси битке решавамо, било би сасвим лудо, као што у новијим ратовима и невиђамо.

Кад дакле коњица неможе данас да се употреби онако, као пре, онда је нетреба ни устројавати ни обучавати онако, као пре. Њено својство брзину ваља данас употребити на сасвим други начин, који у данашњим ратовима носи са собом користи и успеха више, него стари.

Задатак данашње коњице најбоље ћемо овако разумети. Једна пешачка војска дејствујући самостално без другог каквог оружја, мора да има лаких чета, које ћеју да јој врше службу сигурности, чаркања итд. Што дакле те лаке чете чине тој пехоти, такво положење треба да има коњица према војсци у којој је. На тај начин она би олакшавала комуникације својој војсци, набављала би јој ране, вршила би јој службу сигурности, мотрила би на непријатељске покрете, извештавала би је о положају и владању непријатеља, проматрала би пределе и положаје, зачикавала би и очепљавала непријатеља и његове оделне чете, нападала би на његове возове, уопште држала би га у шкрипу и страху, и тиме морила, слабила, сатирала. Пре боја осматрала би разбојиште, развићала непријатељев размештај и снимала нацрт од његовог положаја; у бој излетала би напред, заузимала важне точке, изненађавала непријатеља нападима с леђа или крила, изазивала би му снагу на једној страни, да га на другој ослаби, принућавала би га, да ову ил ону точку напусти; после боја гонила би разбијеног непријатеља, предусретала би га на теснацима и пролазима, рушила би мостове и прелазе, градила би му заседе итд. Све ово, на маршу, на разбојишту, пре боја, у бој, после боја, био би посао коњице, и *тиме* би она својој војсци спремала и добијала победе.

Ал ми напомену смо, да се данас борбе чине око местности, а реко смо, да је местност испресецана. Према томе дакле, а и према послу, који ко-

њица има да врши, јасно је, да коњица неможе само нападати, т. ј. да јуришећи на коњма све то постигне; него чешће према цељи, коју жели да постигне, и према месту, на коме ради, мора да дође у положење одбране, а то је, да сиђе с коња, па да се бори *пешке*.

Из овога двога излази да коњаник данас мора бити и коњаник и пешак.

Ова потреба није се тек јуче увидела; код европских војска већ поодавно постоји коњице, која се бори на коњу и пешке, — ал само неки део: драгуни и хусари у Пруса, драгуни код Руса и Турака, јашући стрељци код Француза. Но ови јашући пешаци имали су само да излеђу на позиције; тек су Пруси њину службу нешто раширили, ал опет не исцрпели сву корист. Систем коњице није преображен, јер начело њеног употреблења није изменуто. Сви још држе велике коњаничке војске за јурише у маси; а сви виде да немају где да их употребе, па ни по северним пространим равницама.

Да би досадашњу коњицу иопет могли употребити, мислили су неки, да јој ваља дати већу брзину. Тако је аустријски ђенерал Еделсхајм био саставио једну регименту све од самих коња тренираних (спремљених онако, како се за кошију спремају), па је мислио, да би тиме могао доскочити пешадији и топовима, што је ђоја могао с таквом коњицом велики простор да пређе за много краће време него пре. Али и на упражнењима, а и у Италији 1859 показао се овај покушај као хрђав. Јер трениран коњ неможе дуго да траје; ти коњаници опет нису могли да се употребе на сваком месту, шта више, још у мањој мери, почем чагаљ, шибље, узбрдица, низбрдица бивају још већа препона, што је брзина већа. Па онда овакву је коњицу тешко држати у скупу и добром строју, због чега бејаше одвеђ теготно руковати њоме.

Најпосле оваква коњица здраво је скупа. У след свега тога Аустријанци мануше се те пробе.

Код свију паметних вођа данас је сасвим увиђено, да коњица неможе на стари начин да задобија старе славе, да својим силним јуришем односи победе. Сада се хоће друго штогог, хоће се *нов начин*, одприлике онакав, каква је коњица у северо-америчанских ђенерала, која се својим великим услугама заиста и прославила.

И ја држим, да ће уређивање лаких јашућих пешака одржати победу и изагнати и из Европе застарели појам о коњици, те да ће дакле устројење, обучавање и дух досадање коњице за неколико година заменити другим, за данашње ратовање много природнијим, удеснијим, па дакле и користнијим. Ко први у Европи буде имао такве коњице, он ће известно имати нешто ново, чим ће свог непријатеља да туче.

СРБСКА КОЊИЦА.

Ако помислимо на наше околности и потребе, ако представимо себи предео, по коме ћемо нашу коњицу да употребљавамо, и с ким ћемо ми посла да имамо, па ако се обазремо на корист, коју нам може донети оваква коњица, оваква летећа оделења, која су кадра, да хитро свуда доспу, и да на свакојаки начин за себе и за своју војску корист извуку, — онда држим, да нам нетреба другојачије коњице, него овакве. Нама ћеју за балканско полострово бити од највеће користи овакве војсчице, и треба их код нас тако удесити, да заиста самосталне могу бити, и да обе природе, за *напад* и за *одбрану* у себе сједињавају.

С тога ћу ја овде и да излажем моје мисли — као неки кратак пројект — како би требало овакву коњицу код нас подићи и зашто.

Материјал.

При бирању људи за коњанике ваља се поглавито на то обзирати (колико је могуће), да буду омањи, лаки, окретни и бистри, који могу доста да издрже и свој посао трезвено да врше.

Што се тиче коња, најбоље је узимати домородце, од 13, највише 15 шака висине. Уопште најбоље је набављати их из „Турске.“ Омањи токмаци и чврсти коњи, навикли и одрасли по врлетима балканског полострова, најбољи је сој за нашу коњицу, јер много издрже, а и више трају, него гломазни „европци.“

Код нас, као што се одавно о томе ради, да се раса наших коња облагороди и дотера, много би боље било енглеске коње никако неузимати, него арапске или турске атове спаривати с домаћим кобилама; онда би добили расу како ваља. Људма пак да се препоручује, да ждребад одгајавају не меко већ што тврђе, — да одрасту по планинама.

Одело.

Одело треба да је према клими овог полострова, да је спретно и лако, и да се неудаљава од кроја, коме се наш народ навикао. Обућа удесна и лака. Преко косовских чакшира с колчацима, навучене чизме до колена, биће врло угодно. Мамузе, ако се употребе, оно на кајишима. На глави шубара са ушницима и потиљником; а на плећи долама, — па појасом опасана.

Спрема.

И коњска спрема треба да је удесна и лака. Боље је имати кога коња, или која кола острагу и повише, него да коњаник са собом вуче читав магацин. Мађарско је седло добро; но турско седло без

аше, па место ње ћебе озго, још је и боље да га наш коњаник употреби, јер су наши људи навикли седети на турском седлу, и навикли на тај прибор, само треба да је све добро и лако начињено. Овим се добија још и то, што тегелтија испод седла мање коња убија, него пресавијено ћебе, које се узбрдо и низбрдо набере и коња дере; што се коњ много брже седла; што при одмору много га је лакше покрити горњим ћебетом (које је и аша), и прибор се неремети; што тај покривач заклања коњу и груди; и што је лакше и спретније наместити товар, који коњаник носи на турском седлу. На њему треба да су узенгије турске, оне мале, а добре су зато, што су наши људи већ навикли на њима јахати, и што онда нетреба мамуза, које се лако губе, а и сметале би коњанику, кад се буде борио пешке. Дасчице на дрвеници треба да су подуже, да боље теркија легне, и за њи да се укују три кајиша, да се боље вежу. Мале бисаге острагу да су притегнуте свака са стране још с по једним кајишем, који је за страну од дрвенице закован; исто тако и мале бисажице напред. У стражњим бисагама с једне стране долази преобука, чарапе, чешљанице (тифтика), крпе за завој, мало сукна, игле и конци за крплење, четка и друго за чишћење. У другу страну бисага међу се 2 плоче с клинцима за коњски ков, ђебра, четка, чешагија, уже за сено, зобница. У предњим бисагама носи коњаник ране за 2 дана и суд за кување. У теркијама огртач и кеса са зоби (јечам, овас, кукуруз) за два оброка. — Нагрудњак и кускун, то су ствари излишне, и остале још од старих времена, кад су као украс служиле; треба их избацити, јер само праве сметњу при хитром седлању коња, а ништа недрже. Седење коњаника, удесно и добро намештено седло на коњу, добри колани са уопште добрим седлањем, јесу ствари, које чине, да седло на коњу, а коњаник на њему и

коњу добро и чврсто седи. Што се с нагрудњаком и кускуном уштеди, ваља уложити у добре колане. Три колана од тканица, то је најбоље; истина мање трају, ал се седло њима боље стеже, неубијају и при дисању коња попуштају и олакшавају му. А све то врло је важно при хитром јахању, па још при брдовитим пределима. Узде и ћемови да су лаки, и нек се удесн, да оглавник буде један и за узду и за улар.

Оружје.

Прости коњаници нек су наоружани кратким шешанама, ал мањега калибра, да би се могло понети више фишека, а да опет небуде много терета у фишеклији, која много смеће и пешке, а камо ли на коњу при касу. Десетници и официри да имају по револвер, или бар по два лака пиштоља у појасу, (добри су и турски, они помањи). Осим тога сви да имају по једну о рамену сабљу, које је много боље, нег о кајишу, јер је згодније при узјахивању и сјахивању, а и при двизању пешке несмеће. Корице ових сабаља да су дрвене па кожом обшивене (као код турских или морнарских); боље су од гвоздених, нехрђају, и нетупе се сабље у њима. И није нуждно, да је то каква велика тупара, која само руку мори и бајаги плаши, а њоме се посећи неможе. Ократка сабља, не одвећ крива као босанска пала, врло је добра. А још је бољи нож, начињен подугачак и удешен за ношење преко рамена, па са згодним балчаком, као у черкеске сабље с простим браном. Корпа на балчаку нетреба, јер песница у боју нетрпи већ рука. — Кад коњица, особито ноћу, пође у патролу, па сабље гвозденаре зазвече, то толико исто значи, као да нас је непријатељу какав шпијун проказао.

Строј и подељење.

Данас се строји коњица још свуда у две врсте. Но кад представимо себи задатак данашње коњице,

и начин, како га она вршити мора, онда незнам шта ће та друга врста? И заиста, близу је то време да се та друга врста из коњице избаци исто онако, као што је трећа врста из пехоте изчезла; но тешко је почети и отарасити се од старог шлендријанизма, особито тамо, где већ нешто постоји од толико година. Код нас пак, где је све, па и то, тек у почетку, зашто се неби усвојила једна врста, кад је боље, а ево зашто:

1) Строј је много простији, еволуција има много мање, коњица је окретнија.

2) Лакши је егзерцир, лакша управа, лакше се, боље и брже употребљава.

3) Двапут више руку долази у бој.

4) При узјахивању и сјахивању лакше коњаник нађе своје место, и из нереда лакше долази у ред.

5) За привидне и хитре јурише много је згоднија; а за особите случајеве, за јуриш с колоном добија се исто као и са две врсте.

6) Од непријатељских метака мање страда.

Тако један ескадрон од 64 (највише 80) коњаника овако би се постројио у једну врсту.

Сваки вод први, други, трећи, четврти, једно до другог, имао би по 16 људи; на десним крилима од водова стојали би деснокрилни поднаредници (десетници), левокрилни пак за левим крилима својих водова, осим четвртог, који би стојао на левом крилу вода. Закључни иза десних крила од водова. Писар за левим крилом четвртог вода, а наредник за средином ескадрона. Пред сваким водом стоји водник, пред ескадроном ескадроник, на десном крилу ескадрона два трубача

Оваква 3—6 ескадрона чинила би једну *чету,* којом би заповедао *четник,* уз њега ађутан и трубач.

2—4 чете састављале би *пук,* а с њим управљао *пуковник* са два ађутана.

2—6 пукова чинили би коњаничку *војску* (корпус) са придатим јој трупама; њоме би заповедао и управљао *војвода* са својим штабом.

Тако би *ескадрон* имао 60 највише 80 коњаника.
чета имала 240 „ 500 „
пук имао 600 „ 1200 „
војска имала 2000 „ 6000 „

Разброј у линији био би по 4. Безпарни бројеви кад сјашу чинили би прву и другу врсту пешачког строја; парни би држали своје и њиове коње.

Овако би се *ескадрон* стопио у *пешачки вод* од 32 човека, којим би заповедао и стојао на десном крилу *водник* првог ескадроновог вода, а на левом крилу стојао би водник трећег вода ескадроновог.

Деснокрилни првог и левокрилни поднаредник четвртог ескадроновог вода били би овде крилни, а закључни од истих водова у ескадрону, били би и овде закључни, а с њима и трубач.

Овакових 3—6 водова чинили би *чету*, којом би командовао ескадроник са својим ађутаном и трубачем (на коњима, ако би се могло).

Овакве 2—4 чете чиниле би *пук* итд.

У једној чети нуждно је да су ескадрони једнаки; а код већих тела све једно је. Јер задатак те јашуће пехоте, кад је пешке, то је, да главно дејствује стрељачки.

Егзерцир.

Коњица се спрема аа рат; све дакле што има да учи, треба да се односи само на ту цељ. Невања дакле да се баци у форме, које ствари ништа неприносе. По томе егзерцир треба да је што краћи и простији, и да садржи само оне еволуције, које ће коњица као најудесније, најлакше и најкористније у маршу и боју употребити.

Егзерцир на коњу треба да има стројење ситних делова по један и два, и из ових фронт у сваку страну, водну (десну и леву) колону, из ње опет фронт у сваку страну. За чету ваља још и ескадронска колона и водна по ескадронима; и из њих опет фронт у сваку страну и свакојаку промену.

При сјахивању и узјахивању, безпарни бројеви (први и трећи) иду напред; а кад они имају само да сјашу, онда други прилазе напред и приватају коње својих другова, па онда први број стаје у прву, а трећи у другу врсту пешачког строја.

Пешачких стројева такође нетреба много, н. п. за чету маршевске колоне простим и двојним редовима, водна колона и из ње фронт у сваку страну. У пуку још и четну колону и из ње фроит. Промена фронта нетреба; то ваља постизавати увек изменом, т. ј. у ту страну, куда се хоће други фронт да образује, нек се друго одељење пошље. Но најглавније је да знају ови јашућу пешаци, да се добро и брзо расипљу у стрељачке низове, (у ројеве, гомилице десетничке, боље, него у „парове"), да праве кругове, да у томе наступају, да фронт промењују и измењују, да из тог положаја брзо уседну на коње и опет при потреби брзо сјашу итд. За овај посао ваљало би имати оваке трубне знаке: сјаши, расипај се, напред, пали, стој, збор, строј кругове, јаши. Ови знаци треба да су што простији и краћи.

За нашу коњицу врло би нуждно било навикавати је и учити, да у мах построји фронт у ма коју страну и то из највећег нереда и растројства, па било пешке ил на коњу. При маршу ваља је навикивати да може јахати или пешачити у нешто раштрканим и неуредним гомилицама, задржавајући свако одељење своје место, у колико је то могуће; да се из таквог нереда могу постројити, а често одма и пре построја сјахати и борити се пешке. Т. ј. нашу коњицу ва-

ћало би навлаш учити као неком нереду, који опет да буде по правилу. То је особито добро за кршевите и испресецане пределе, а добија се и то, што се често деси, да се повеће оделење, идући по један, по каквој стрменој путањи, тако отегне, да га старешина изгуби из ока и власти, па нарочито кад се деси близу непријатеља, и кад дође ненадни случај, да се мора на таквом месту *одма* с њиме и борити.

Дејство.

Коњица ће дакле дејствовати на коњу и пешке.

Једино дејство на коњу треба да буде јуриш па или ускупан или расут. При ускупном јуришу, и то противу каре, ваља неколико врста метути једну за другом на 100 — 150 корака једну од друге, па првима, једном или двема, учинити *привидан* јуриш, а задњима истински. И против коњице кад се иде, добро је више линија метути једну иза друге, ал на 30—50 корака.

При расутом јуришу добро је, да се један део остави у ускупном строју, који да служи као збориште, те да неби они, коју јуришавају, места погубили. — Но сваки јуриш треба да је ненадан и бујан, и коњицу ваља тако извићи, да може јуришити и по хрђавој местности, па макар испадало и у гомилицама. Од какве је важности то нападање у гомилицама говори ђенерал Валентини у свом делу о руско турском рату овако: „Турска коњица бијаше Русима најстрашнија, а зато, што она могаше ићи и по најгорим врлетима, па се за час тек пред каквом шумом или теснацем, на крилу или за леђма покажу 5—6 коњаника, одма затим видиш 20—30, а наскоро и неколко стотина, и онда тешко пехоти, ако се иоле препадне или у неред доведе.“ Шта овакав изненадан и бујан напад чини, имамо доста примера и из наше историје, такве су све Ајдук-Вељкове борбе:

на Петки, на Милајници, на Бањи, око Неготина и друге. И у славној битци на Мишару, овакав изненадан напад крунисао је битку најсјајнијом победом.

Осим правих напада, коњица чини и привидне, који су, особито за овакву коњицу, — јашуће пешаке —, од големе вредности. То су напади, које козаци врло често употребљавају, т. ј. учине се, као да ће не непријатеља да јуриш, па чим овај пође на сусрет, они се окрену натраг, као тобож да беже, а кад се непријатељ окрене враћати, они опет за њим. Тако га море и растројавају, а често и увате с леђа, или другом ком оделењу начине, да га уједанпут спопадне и побије. Други пут пак овим га раздраже, те непријатељ пође за њима, и — падне на заседу.

Кад ова коњица пешке ради, онда се она само брани, као год на коњима само напада; овако она у себи сједињава обе природе: одбрану и напад. Само по крајњој нужди, и у особитој згодној прилици употребиће она своје сечиво пешке и то само против пехоте, а то ће бити она прилика, кад се дође да борба буде више него напад и одбрана, т. ј. кад је гушање као у борби око каквих зграда, или при изненадном нападу на непријатеља у шуми, или у теснацу, ил иначе по каквој врлети, уопште где се с непријатељем измешамо. У том ће случају пехота ова бити у преваги са својим кратким сечивом над непријатељском дугом пушком с бајонетом, као што видимо то у борби између грчке Фаланге и римског легијона, између Швајцераца и немачких ритера, између Црногораца и турских низама сто пута итд.

Иначе главно дејство пешке биће одбрана, — употребљење пушчаног метка, пошто дође до неког места и сјаши, било да брани мост, теснац, шуму итд. или да у клисури нападне на какав непријатељев воз, или да пред или за непријатељем начини брзо какву засеку и да заседне, да га препречи, итд.

Осим овог, дејство коњице може бити и спојено, а тако ће понајчешће и бити, т. ј. и пешке и на коњима, и тада, а и иначе свагда, за заклон заоставших коња остављати ваља по неки део, бар трећину, а некад и половину од целе трупе. —

Ни војска ни војник нетреба да је мртва машина. Дакле и јашући пешак треба да је такав војник, који своју дужност и свој посао подпуно зна, који је не само кадар да разуме од старешине дани му задатак, — сваки по свом положају —, него да и мисли његове у том обзиру усвоји, те дакле да може у интересу саме ствари да подвргне своју вољу и своје жеље вољи и жељама свог ноћа, и да може и да уме самостално и точно да врши свој придељени посао. Онда војску у радњи опасује свест и моћ, поштовање и воља, и може се видети да мудро и мушки раде сви за једнога и један за све.

КАКО ДА СЕ ПОДИГНЕ ОВАКА КОЊИЦА.

Досад говорасмо каква би требала да буде коњица. Сад да кажемо коју, како би ми могли доћи до такве коњице, т. ј. како би је требало уредити, како издржавати, чему и како изучавати, те да би она доспела до тога, да подпуно одговара потребама наше земље, а да опет небуде скупа.

Наша је влада завела народњу војску. Можда, а и извество има код нас њуди, који мисле, да народња војска неможе никад бити као стојећа; ал то у ствари није тако. Међу многима другима рекао је и аустријски маршал Радецки да је народња војска најприроднија и најбоља, и једино њоме може један народ бити непобедан. И којигод погледи у историју народа, од најстаријих времена па до данас, тај ће видети, да је један народ тек онда почео падати, кад су му грађани почели презирати да носе оружје

кад су се почели стидети имена војничког, и кад су место њих у редове њиове војске почели улазити најамници или нарочита каста. Тако је грчка фаланга пала, кад су у њу ушли робови и најамници; исто римски легијони. После битке косовске пало је српско царство, после битке код Јене пала је Пруссија, после битке код Аустерлица сурвала се Аустрија. Напротив како се дивно показаше народње војске! Грчке народње фаланге одупреше се силној Персији; римски народњи легијони покорише цео свет. Швајцерци против ритера, Холандијанци против Шпањолаца, Шпањолци против Француза, дају нам најкрасније примере, шта је народна војска кадра. Граничари бијаху увек најтврђи стуб Аустрији, Козаци скоро најбоља коњица на свету. Па најпосле зар се нисмо и ми ослободили од Турака тек народњим наоружањем? И кад Кара-Ђорђе паде, она народна војска, коју је он створио и подигао, и опет се диже и под Милошем довршила је своје ослобођење. И ми данас безбрижно уживамо крваву тековину наших отаца.

Народња војска поред тога, што је најбоља, она је и најјевтинија, јер је онда то општа дужност да се у бој иде, а не да морамо за тај случај нарочиту неку известну множину људи као трутове ранити. Кад код нас сваки грађанин има једнака права, онда мора сваки да има и једнаке дужности, дакле и ту најсветију: да брани имање, част, право и интересе својој отаџбини и себи. — Но бранити нетреба само хтети, него и умети. С тога војна вештина треба да је општа, онако исто, као што је опште знање у земљорадњи, у пашењу стоке итд. Па осим тога, што народ општим наоружањем постаје јачим, и добија превагу над другим већим, још је и та добит, што оружје подиже у народу частољубље, понос и поштење. А то није мала морална добит.

Да сравнимо Швајцерску и Белгију, па ћемо видети огромну разлику између војске народње и стојеће.

Швајцерска има **народњу** *Белгија* **стојећу** војску.

„ „ 2,390.000 душа, *Белгија* 8,000.000

„ „ 140.000 војске, „ 80.000

а Швајцерска троши 750.000 талира, „ 8,000.000 годишње. А то је грдна разлика!

Да Швајцерска држи само стојећу војску по мери Белгије, она би на 2,390.000 душа имала само 23 900, а не 140.000 и на тих 23.900 трошила би 2,390.000 талира, а не 750.000. —

Швајцерска дакле има 2 пут више војске него Белгија, а Белгија на 2 пут мању војску троши преко 10 пута више новаца. Дакле на војску од исте величине Белгија троши 20 пути више, него Швајцерска; т. ј. ако Швајцерску стаје један војник 1 грош, Белгију стаје 20 гроша. Каква је то грдна разлика! —

При установљавању народње војске ваља се на много шта обзирати: на створ земље и њену климу, на место и положај земље према осталим земљама, на народ и његову физичну и моралну снагу, на средства, која су нам на руци, на циљ, која се има постићи, на историју земље у којој смо, и на историју народа, који хоћемо да подигнемо. Свака народна војска, кад се установи и уреди с обзиром на та гледишта, биће добра и донеће плода. И у историји где год нађемо коњице, (јер о њој нарочито овде говоримо), која је била уређена по духу народа и времена, по потреби земље итд. та је коњица показивала се увек на свом месту: Тракијска у Маћедонској војсци, Афричанска у Ханибаловој, Арапска, Турска, Берманска, Козаци; па исто тико и Ајдук-Вељкова и Мачванска за време нашег ослобођавања, а и сада северо-американска.

Устројство и администрација.

Полазећи с тога гледишта за устројење наше народне коњице, прелазимо на само њено устројство.

По новом устројству наше народне војске, коњица је подељена на 6 команда, и сва пада у први позив (класу). Биће је око 5000 коњаника. За пределе Балканског полострова, нашега ратног попришта, управ више и нетреба, почем то већ чини 10%, а та је цифра за ову брдовитост најудеснија. Ова би се коњица имала поделити на 6 *пукова*, који неби били сви једнаки, што у свакој садањој команди и неможе бити равног броја, почем се то управља по богатству људи, а и по мањем ил већем броју држављана у сваком округу.

Уза сваки пук имало би по известан број коња, да носе рану.

Од велике би још користи било, кад би се у сваком пуку установио по ескадрон јашућих *пионира*. Они би били спремљени и наоружани као и остали коњаници, само би сваки још носио у теркијама по какав пионирски алат (особито од сечива), како би се то поделење алата за добро нашло. Они би у рату имали да начине какав мостић, да га поправе ил покваре, да праве засеке, да разваљују зграде, ограде, палисаде, да ломе, руше и кваре непријатељске возове и топове (ако их немогу одвући), да граде својој коњици колибе, и уопште, да јој готове и спремају станове итд.

Уза сваки пук додали би још и по јашућу батерију с брђанским (олучним или и гладким) топовима. Ал она би требала да је тако уређена, да им се кола и лафети растурити могу, па да се на коњима носе, а кад се склопе, онда да се возе као и свака друга артилерија. Онда би се она могла употребити на маршу по ма каквој земљи, па била она

равна, или чистина, или испресецана, или врлетна, или кршевита. Од муниције за ту артилерију најнуждњи су шрапнели и картачи, и нешто граната паљеница да се употребе против непријатељских магацина, возова, или иначе других зграда и пртљага.

Но да би се та коњица могла подпуно образовати и за узету цељ изобразити, па да се и изван граница земаљских с успехом употребити може, — ваља јој да има своје *кадрове* и *магацине*.

Што се тиче самога кадра, то је код нас већ определено и означено. Само би ваљало пазити, да људи буду бирани точно по способности и по старешинству свом у редовној војсци, ако су у њој били. Тако на прилику водници нека буду они, који су у редовној војсци били поднаредници, а за десетнике и двајестнике узимати капларе и добре просте. — Све старешине, од ескадроника па на више, ваља да су већег војног изображења, и да су са службом сасвим стални, заједно с лицима која су му још за администрацију нуждна.

То би дакле били официри из редовне војске. Што се тиче плаћања и издржавања тих официра, ја би предложио један особити, нама не сасвим стран и необичан, систем, који у Норвегији постоји као врло удесан, и који су у нечем примили и Швајцерци и Французи у Алжиру. — Ми имамо доста општинских земаља; неби ли дакле добро било, да се н. п. једном ескадронику место плате од 3—350 талира, даје само 150—200, и уз то још да му се начини једна кућа у месту пребивања, где ће имати своју канцеларију и где ће он живети, и поред тога да му општина даде 20—30 дана орања земље, па да је ради, и да се од ње издржава, док је год у служби на том месту. Тако четник (коњанички) добно би на прилику 200—250 талира годишње плате, и 30—40 јутара

земље, да је ради; пуковник 300—400 талира и 40—50 плугова земље [1]).

Старешина би пребивао тамо, где је зборно место његове војске. —

За сваки ескадрон нуждно би било начинити на збориштy ескадроновом магацин за рану, где да буде толико ране, колико је нуждно ескадрону за време, док је ту скупљен на учење. Сваки пук пак да има магацин с раном резервенском за људе и коње и то за три године дана. Осим тога ту би ваљао и један магацин за резервенску спрему тога пука: по пар одела за сваког коњаника и толко у сукну, ћебета улара, седала итд. па ту да је и муниција за коњичку артилерију и њен материјал, као најпосле и пионирски алат. У самом пак пуку ваља имати по туфекцију за поправљање оружја, и ковача за артилерију и подкивање коња. —

Коњица другог позива била би подобно уређена, а у њу би улазили људи, који одслуже први позив. —

Сваки коњаник народан, као што је и уведено, нека набави себи сам коња и прописну спрему, а оружје и муницију даће држава кад затреба.

Изображење и обучавање.

Према задатку овакве коњице сасвим је увиђавно, да она поред издржљивости, лакоће, окретности и хитрине, мора бити далеко разборитија, него што се то досад мислило. Прошло је то време, кад је коњанику требало само добро да јаши и добро сабљом и копљем да окреће; сад се поред тога иште још и да уме да се сваким тереном користи, да се уме наћи у свакој прилици, да је самосталан и свој посао до-

[1]) Држећи, да ће ова напомена, због своје практичиости, у многога Србина побудити особиту пажњу, — „Војин“ ће једном да узме да о том предмету мало опширније говори.

бро да разуме, и да је трезвен и окретан у свакој својој радњи. А какав треба да је старешина? То треба да су људи по избору, ту се хоће човек учеван, делателан, предузимљив и енергичан, да је оштрог ока, бистрог ума, мушког срца, крепке воље, издржне снаге; треба да је способан и примеран.

Да би пак оваке старешине имали, ваља их израније спремити: одгајавати, изображавати и изучити. Тај дух и то изображење у некој ће мери лагано прећи и на ниже, и тако ћемо временом добити и добре старешине и добре војнике; т. ј. добићемо коњицу како ваља.

Школа, из које излазе старешине за народњу војску, то је по усвојеному наша редовна војска. Дакле кад о изображењу старешина народње војске говоримо, морамо почети са изображењем у редовној војсци.

Из досадашњег говора види се, да се хоће код старешина народње коњице много већа способност, него што је сада. А како старешине за њу долазе из редовне војске, то је увиђавно, да редовну коњицу ваља тако уредити и толико јој круг изображења раширити, како би из ње могао излазити онолико способан старешина, колико се према увиђеној потреби иште, и колико се хоће од њега према положају, који он у народној војсци запрема. Редовна дакле коњица треба да је узор народњој, и од ње да се неразликује више, него већим изображењем, наравно као њена учитељка.

У редовну војску невања узимати одмет задругарски, који код куће ни зашта није, јер он и у војсци неће бољи бити. Треба дакле бирати људе (т. ј. момчад) трезвену и срчану, па оно време, које имају у касарни провести, заиста употребити за њино војничко изображавање, па макар рок службе и повећао се за једну годину.

Прост коњаник требало би да научи јахати, егзерцир пешке и на коњу, борење ножем и гађање пушком; преко зиме бар три пут недељно држати школу и изучити га да уме читати, писати и рачунати, да разумева штогод о коњу и његовим најобичнијим болестима, тако исто и о кову, да зна у главним цртама устројство војске, а поглавито коњице, администрацију једног ескадрона и историју и географију српску.

За „*подофицире*“ завести школу па да им се предаје мала тактика, нешто од алгебре и геометрије, површно од фортификације пољске, да уче укратко практичну геометрију и цртање, те да би бар најпростији крокиј могли начинити. Осим тога у тој школи ваљало би да добију појма о физики и кемији, и да прилично знају хипологију. Најпосле да им се предаје општа историја и општа географија врло укратко, а историја српска и географија Србије опширно. Јер ће то да буду доцније народни водници, а у другом позиву можда и веће стмрешине. — И у грађанским школама, у малим гимназијама (полугимназијама и првим разредима гимвазије) ваљало би завести, да се уче војничке науке овог степена „подофицирских“ школа. Па кад такав ђак одслужи у војсци 1 или $1^1/_2$ годину (да се упозна боље са егзерциром и војничким редом), онда може и он, као и „подофицир“ по положеном испиту да постане водник у народњој војсци. —

Као што рекох ова школа радила би зими, и тад би се и у јахању обучавали; лети пак употребити време на практичну службу: егзерцир, логоровање, биваковање, пољску службу, маршеве, маневре итд.

Ескадроници и веће старешине морају бити људи од већег изображења; они треба да су спремни оволико, колико се досад од „ђенерал-штабних“ офи-

фира тражило, с том само разликом, што би морали још коњаничку струку подпуно да знају, и што би поред тих војничких наука требали да уче још неке од грађанских, као на прилику, народњу икономију, полицију, и друге, које би се као нуждне показале. После, пошто би овакав питомац изишао као официр из школе, ваљао би се пробавити у војсци служећи 3—4 године, да се практичној служби добро навикне, па онда тек да се пошље за старешину у народној војсци.

Овако би добили ваљатан кадар старешински, и за кратко време имали би најбољу војску.

Кад би дакле народна коњица снабдела се са добрим кадром, онда би и учење ишло врло лако. Зими би се новаци учили у определене дане егзерциру пешке, јахању, борењу сабљом, гађању; а сви би по који пут чинили какав омањи марш. Лети би се егзерцирали у ескадрону, гађали би нишан, извикивали пољској служби. Сваке године био би једанпут маневар с четом, сваке 2—3 године с пуком, сваке 4 с већом војском.

Коњаник, који је у првом позиву одслужио 10—12 година, а добро обучаван од ваљаних старешина, њему би после у другом позиву доста било да се друге, треће, године искупи по једанпут на упражњавање. Нижи пак кадар овог позива био би и бољи од кадра у првом позиву, почем за толико година првог позива могао би се чврсто испећи и дотерати.

Од велике би вредности било, да се гимнастика распространи код нас у народу. И она која постоји: скакање, хрвање, бацање камена, вучење на тојагу нтд. да се дотера, а да се узме још у помоћ и систем *шведске слободне гимнастике*, и да се уведе у редовну војску, одакле би се после сама пренела у народ.

* * *

Свака установа, која се хоће да заведе у једној држави, ваља да одговара свима условима, којима мора подлећи: да одговара цељи и потребама те земље, да је по карактеру и духу тога народа, и да се са околностима слаже. Тако ми, при подизању народње коњице морамо се добро обазрети на нас и наше околности, као што сам и у почетку споменуо, те да нам буде од користи, и да смо подпуно на њу поуздани.

Код нас је доста учињено за последње две три године, но многога још̀те нема. — Велика је то срећа и за земљу и за народ, кад се при каквој новој установи одма погоди пут, јер се ту хоћеју многа и тешка искуства, док се нешто као темељ постави. Иначе врло се често догоди, да се нешто туђе само прекопира, па се одма као равито и покаже, са чега почну долазити крпачења. Што за једну државу вреди, то немора и за другу. Сваки народ има нешто своје, што га увек чини оним што је; а то су осим језика, и његове мисли, његова осећања, његови појмови, његове жеље. А на то све имају уплив облик и положај земље у којој је, и клима, које пак бележи његов карактер, његов начин живота и његову физичку способност, па опредељује правац његовом развићу, и свест о прошлости поджиже му полет његових идеја. Ова пак комбинација случајних, физичких и моралних елемената у сваког је народа различита. И по томе што је за Немца, немора бити и за Француза, што је за Француза немора и за Талијана и Руса, што за њи немора а и неможе бити и за нас.

Ми са стране треба науку само да примамо, те тиме да ширимо наше знање и облагорађавамо наше срце; ал да штогод у нашој земљи заведемо, морамо најпре племенито и научно да је испитамо, и да про-

никнемо — ако није на виделу — способност нашега народа, његове тродиционалне идеје и њиове обичаје.

Онда тек можемо да пођемо к установљаваньима, и заиста редко да ћемо погрешити пут како и множину колико ваља и може се узети, само ако смо поштено истражили и сватили капацитет и карактер народа, и ако нисмо заражени и опојени духом туђим и противним, или ако нисмо педанти и људи, који само површно ствари познају, па нити своје пити туђе знаду. Ми можемо лако прочитати устројство једне земље, ал да га разумемо како треба ште се више времена, него колико ми за школско учење узимамо.

За Србе дакле кад што установљавамо, то несме бити копија нити од Инглеза нити од Француза, — ни од кога. Србин се сасвим засебно карактериште, и ваља му што дати тако да те разуме. Јер ако те неразуме, или сам увидиш неку ману па сваки час мењаш, онда једно губи се време, а друго људи губе вере у доброћу нове установе. Овим пак држава у људма наилази на деморализацију према државној дисциплини, и духови се разслабљавају; а тим свим развијање опазаћава. —

Може бити, да ја у овоме моме кратком говору о народњој коњици писам баш све погодио; може бити да сам неке ствари и превидео; ал се све и неможе да погоди одједаннут, него се мора свашта да потврди искуствима. Моја је намера била у главном то, да покренем ове најновије мисли о подизању коњице, па сам казао укратко и од прилике мисао, како ја мислим да би требало и могло се код нас учинити, а с тим пак и да обратим пажњу наших војничких раденика, да о овоме, не неважноме предмету, озбиљније размисле.

НОВОСТИ

ИТАЛИЈА.

Закон, да носе војничке дужности и лица, која се за свештенике спремају.

Још у Јулију месецу војно министарство поднело је било камери један законски пројект, по коме младићи, одавајући се *свештеничком* стању, да небуду више слободни од војничке службе. Овај пројект, који дубоко засеца у државни живот и потреса целу Хијерархију у њеној суштини, и који се чешће у подалпинском парламенту спомињао, — наишао је при већању о њему само на два главна противника, но које је камера преко воље саслушала. Цезар *Конт*, познати свештенички историјописац, заузме се за цркву и трудио се да докаже, да војнички закони код свију земаља, Аустрије, Прусије, Немачке Француске итд. наступајући клир ослобађају од војничке службе, почем она са њиовим будућим позивом уопште у припознатој противности стоји. Покушао је притом послужити се кавуровим изреком: „слободна црква у слободној држави“, а ту улази држава дубоко у цркву, а у исто време и у право народа, почем народ требује свештенике дакле и клерике и семинарце. У истом смислу говорио је и ватрени Сицилијанац *д' Ондија Решијо*, који полазећи с првог члана устројства, који католичку религију као једину државну религију прокламује, с тим хоће да религију од тога заклони. Министар правице *Пизанели* изјасни се, да религија несме доћи у играње, јер ту нема нити католичких закона нити еврејских, него су то закони државни за грађане свакога стања. Што су закони клиру досад некакав изузетак допуштали, то је било на рачун равноправности својих грађана пред законом. Црква ће мислити сутра као и данас; ал не тако

држава, која се непрестано развија, и које црква неможе да обуставља. Влада хоће да свештенство односно на право нестоји иза других грађана, ал да и све дужности сноси. — *Маки* одпочне овакав разговор. Овим би законом свештенско стање исто тако мало имало да претрпи, као и стање лекара, православлова и других, који више или мање дуже време требују за своје изображење. Што се тај закон неби допао коме на страни, то се њега баш ништа нетиче, почем су се негде навикли Италију грдити па ма шта она радила. — *Ферачи* говораше о једнакости свију пред законом, који никакву изузетну класу недозвољава. Он опомињаше д' Ондија на прве Хришћане у време Тертулијана, који по његовим сведочанствима бијаху најточнији од свију грађана државних у испуњавању њиових дужности, и опомињаше га на изрек установитеља хришћанске науке: подајте цару царево и Богу божије. — *Боцио* мисли да овај закон, иако по себи важан, опет није према времену, и више ће донети зла него добра. Војни министар *дела Роверe* изјави, да се неће да упушта у богословске препирке, почем им није вешт, он само чини приметним, да богослови исто тако могу имати заменика као и други грађани, а кад се узме, да су највише — који се том стању одају — сиротиња, онда би се могло на све католике у краљевини ударити један порез од гроша, на главу, па би се сви клирици — избавили од војничке дужности. — Најпосле овај закон, да се клирици од војничке службе неослобођавају, прими се са 181 гласом против 45.

АУСТРИЈА.

Садашње стање војске.

Садашње стање војске у Аустрији броји у редовном 3 фелдмаршала
9 фелдцајгмајстора

54 фелдмаршаллајтнанта
108 ђенералмајора
239 пуковника
260 полупуковника
579 мајора
2637 капетана
1159 полукапетана
4039 поручика
2823 полупоручика старијих
3108 полупоручика млађих.

у целом 15099 официра.

Других војничких чиновника, професора итд. има 8296, и у пензији 11867, војске има 334517. Она се дели на двоје: на бојнике 35557 „подофицира“ и 207885 простих; небојника 5987 „подофицира“ и 19568 простих. Денчика има 16319 и инвалида 49201. — За овим долазе нередовна војска (која је на лицу само кад треба) којом се стање војске скупа повећава са

9 фелдмаршаллајтнанта
12 ђенерал мајора
3 пуковника
4 полупуковника
26 мајора
43 капетана
41 полукапетана
179 поручика
355 полупоручика
440 других чиновника и
41326 простих. Укупан број редовне војске рачуна се на 369779 људи, 4091 питомца и 52188 коња. Уз то долази нередовна војска 42451 човек и 8553 коња. Војска дакле по буџету за 1865 годину износи скупа 416311 људи на 60741 коњем и 2192 друге стоке

У сравнењу са прошлом годином војнички буџет смањио се са 270000 форинти — сумица сасвим

незнатна према величини буџета. Ваља још знати, да је војска на *минимум* сведена.

БАВАРСКА.

Ништан у касарни.

Највишим наређењем од 1. Новембра у Баварској су се завеле *собне пушке*, да војници уче гађати у касарни. На сваку чету дата је по једна за просте и десетнике, једна за официре сваког батаљуна, и једна за тај батаљун као резерва.

КЊИЖЕВНЕ ОБЈАВЕ.

У „Воєнномъ Сборнику“, који у Петрограду излази у месечним свескама, има врло занимљив састав историјски под називом „Матеріялы для царствованія Александра I.“ Колико је овај састав интересантан за војника, јер се у њему излажу све руске политичне комбинације најважније европске епохе времена Наполеоновог, толико је исти састав још много важнији за сваког Србина, почем ту има у приличној опширности изведена као историја србска од 1804 до 1812 год. Тако у књизи за месец Јулије, Август и Септембар говори тај историјски састав готово само о нашима стварма, а то ће запремити некаквих 4, ако не и нешто више, велика печатана табака. Господин **Дубровин** (тако се зове писац тога састава) види се, да је дао себи био особита труда око тога свога списа, и у колико се можемо ослонити на истинитост званичних доказа, јер се он њима највише послуживао, труд му није баш празан, особито што се код њега види оштро око историјописца и диван сватај политичних ситуација. Он се истина додирнуо наших ствари за то, што то не најлиће засеца и утиче у руске догађаје на Дунаву тога времена; али опет

није хтео да остане само при томе, да нас се додирне, него је ушао у опширније разлагање о нашима стварма, наравно све за гледишта ондашњег политичног правца, и у хоризонту ондашњих дипломатских кореспонденција из ових крајева. Њему нека је велика хвала на том труду; ал ми ваља да будемо смотрени и да се неполакомимо свашта поверовати, почем знамо како су, особито у последње време, стојале ствари између наших политичних глава и између руских овдешњих представника, а на име **Родофиникина**, на чије се актоне г. **Дубровин** највише, скоро једино и позива. Тај **Родофиникин**, родом Грк, па и његов старешина **Прозоровски**, који је руководио руске операције на Дунаву, нису стекли никаквих лаворика ни од нас ни од Руса. И њнове дакле релације нису морале бити свето еванђеље. — Најпосле, ми се нећемо упуштати у оцењивање тога историјскога састава, тек хтедосло да наше људе, који се с историјом нашом новијега доба баве, учинимо пазљивим на то дело, те да се сами користити могу њиме; јер свакојако у њему има доста ствари, које немогу подлећи сумњи историјској, и које заиста најживље нам карактеришу ту нашу жалостну перијоду. Ваља то прочитати, има ту доста ствари! —

Ово дана изашла је из печатнице **ИСТОРИЈА СРБСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ** од *Ранкеа*, превео **Стојан Новаковић**; I део. — Сасвим је већ стара ствар да ми Срблји најмање пишемо о нашима делима. Да нема туђинаца, ми многе ствари чисто наше, небн ни знали, — та по готову ни историје своје небн имали. — Ми о тој књизи немамо ништа да кажемо, почем је то ствар давнашња и скоро сваком позната, само нам је нуждно напоменути, да је то још најбоља историја нашег новијег доба, коју нам је написао тај познати, и припознати историјописац Ранке. Па како ми не-

мамо никакве историје о нашем новијем добу, то би свакојако погрешно сваки онај, који би пренебрего набавити је. На сваки начин боље је, користније и забавније читати такве ствари, које нам још и појма дају о самима себи, него трошити и забављати време у којекаквим безпослицама, каквих сијасет имамо. Ми да метемо прст на чело, па ћемо увидети, да је заиста срамота претурати листове лажљивих сановника и трабуњајућих рожданика, а и негледати оно, што нам истините користи доноси. Ваља се једноч отрести те глупе забаве, која нас понижава, па се приватити нечег и паметнијег, и неостати навек у заблуди презреној.

ЧИТАОЦИМА.

У прошлој октобарској књизи започета **Начела четовања** овога су месеца довршена. Читаоци нек поваде табаке отуд и одовуд па нек повежу уједно. То је већ *„трећа књига војничке библијотеке“*, коју „Војин“ својим уписницима доноси.

Овде чинимо приметнима наше читаоце, да је последњи табак од „војника на маршу“ у октобарској књизи, немарљивошћу књиговезца хрђаво склопљен и увезан. Њега ваља почупати (при повезивању за себе) па га по дужини преполовити, и онда сваку половину *за себе* савити; тад ће садржај доћи како треба. Кад се идућега месеца наврши цела година, онда ћемо читаоцима послати *садржај* од чистог „Војина“, т. ј. од табака који су доносили различите ствари и различите чланке и саставе. Па ћеју уписници онда и то повезати зл себе, као и ове уз Војина дошавше књиге досад.

У име Божије „Војин“ ће о новом лету да заврши **прву** и да одпочне **другу** своју **годину**. Колико ми је год могуће било, ја сам се трудио, да

„Војин“ доноси онакве ствари, које су за нашу војску уопште најпрече, а то ћу гледати и у будуће. „Војин“ је прве године, осим других важних и поучних чланака, у којима бијаше десетак дрворезних слика, и осим новости, које су нашем војнику могле бити од интереса, — дао својој публици у руке три књиге, које су му зацело и без сумње врло нуждне биле: **Тактика** са 10 листи каменорезних слика, **војник на маршу** и **начела четовања** заиста су вредна дела, и сама себе довољно препоручују. Ја ћу и у будуће ићи истим путем и трудићу се, да дадем публици **најнуждније књиге**, које су јој потребне за почетно њено учење ратне вештине и ратних наука. Програм дакле остаје исти, т. ј. „Војин“ ће и одсад доносити ствари, које се односе на **организацију** и **администрацију**, **тактику** и **стратигију**, **артилерију** и **науку о оружју**, **географију**, **штатистику** и **топографију**, **историју ратну** и **ратне вештине**, **литературу** и **картографију** и **новости**, у нашој или у другој којој војсци. Ја ћу од моје стране чинити све, што ми је могуће, да што више потреби одговорим, а публику молим, да и она од своје стране најревније и најхатније привати ово предузеће, те да се сви покажемо, да заслужујемо заузимање и жртве, којима наша држава помаже сваки напредан предузетак. Ја верујем и разумем, а и искуства имам, да је нашему свету овакав књижевни предузетак не само нов, него и необичан, јер од како је Срба ово је први и засад још једини **научан** лист; све имаћасмо само забавне и политичне. Ал исто тако и то верујем да ће се наш свет мало по мало упознати са оваквим озбиљнијим радом и заволе ће га, кад види, да ту нема само речи, које *сутра* већ немају важности, него се излажу начела и науке, које *увек* имају своје вредности.

„Војин“ ће од новог лета излазити опет месечно у књигама од 3 велика печатана табака. У њему ће бити слика, планова и илустрација. Цена му је за годину 12 цванцика, на по године 7 цванцика; на мање се уписивање неприма. Ко пошље паре за 10 уписника, добијаће „Војина“ бадава за онолико, на колико он највише има уписника. Рок је уписивању најдаље до Божића. Подпуне бројеве од ове године немам, јер ја печатам само онолико, колико ми се јави уписника. Цену сам спустио од 15 на 12 цван. зато, да сваки лакше платити може, и ја се надам, да ће ми се публика одазвати боље него лане. Новце ваља шиљати управ на мене, у наплаћеном писму.

У Београду на *Андријев-дан* 1864.

Драгашевић
официр и професор.

БИТКА КОД ЛИПИСКЕ.

од 16. до 19. Октобра 1813.

(с планом)

ПРЕВЕО Ј. М.

После толиких бојева и жртава при одступању Наполеоновом из Москве, дође се једном већ и до главне битке на пољима Липиским.

Главна савезничка војска под Шварценбергом није досад као таква побрала многе лаворике. Много су се трудили да докажу то као особиту вештину, што се та војска лагано и непрестано овамо онамо кретала, и што се при повлачењу из чешких планина увек натраг повраћала, чим је угледала Наполеона с Французима. Многи су пак тражили да умање и прикрију погрешке, које су долазиле после битке код Дражђана, а тако и опасности при одступању савезника. Но све то изчезава пред чистом истином. То је само истина, да та чешка војска није учинила никакав успех, кад год се мерила с даровитим Наполеоном и његовим Французима, макар да је била много већа.

Што је Шварценберг избегавао нападе, што су се његове трупе увек лагано двизале, што је при нападима свакад закашњавао, — све су то неки тражили да извине тиме: што је та војска била голема, па јој је тешко и било кретати се. Руковање с том војском јесте било трудно; ал је Наполеон у свом

походу на Русију руковао и с *већим* масама, и за дуже време, па их је опет у час с једног места кренуо на друго и у дејству их спајао. Није величина чешке војске била крива, што је она увек била без успеха, него врховна управа. Големој аустријској држави то је недостајало већ од целога века, и она немогаде успевати ни толико, колико друге државе од ње много мање. Наравно, Аустрија није имала у својој војсци каквог Наполеона, али ни народно одушевлење, као што је то било у пруској војсци; а није имала ни Блихера ни Гнајзенава, јер ни сам Мерфелд небијаше што Гнајзенав, бар се о њему није толико чуло ни држало у његовом логору, као о Гнајзенаву у његовом.

Томе пак небијаше узрок то, што су срца у Аустријских војника била мање кадра за одушевлење. Барон Штајн умео је то стање да свати исто тако брзо, као и срдачно. То бијаше човек, кога је само Божије провиђење послало цару Александру у то време, још пре руског похода, да га својим железним карактером подупире у овима тешкима часовима, и да га освећава својим обдареним умом и бистрим политичним погледом онде, где би га заслепети хтели, и да му помогне држати се правога пута. Својим превагама душевним и телесним, својом јачином духа, досетком и љубазношћу постао је Штајн убрзо моћан муж у друштву рускога двора, па такав бијаше и онда, кад је Александра пратио по Немачкој. Без њега, и без његовог противног гласања, вратио би се цар Александар с Русима у Пољску још месеца Јунија, те би Прусија остала сама; без њега би Метернихова политика предала Немачку Наполеону још 1813 године, и без њега извршиле би се многе несрећне мисли и многи штетни планови. Ал он је све то за времена одклонио, не зато, што је Штајн био вешт ратник, него зато, што је он непрестано био у

свези са Блихером, Гнајзенавом и Биловом, као великим ратним вештацима, што је њиове мисли о вођењу целог рата усвајао, што је те мисли умео, тако рећи, пренети у душу цара Александра, и што га је знао за то да придобије.

Владајућа партаја у бечком двору, где су тада владали Метерних и Генц, била је особитог начела, — противног сваком народном одушевлењу. И та је партаја тада у Бечу владала, и помоћу њеном Метерних се подигне на чело управе, и само помоћу њеном могао се он ту и да одржи. Зато је и казао Штајн: „Влада није ништа чинила, нити је хтела да чини, да смели дух за отачанство од 1809 подстрекне и да пробуди у народу благороднија осећања.“ — Зато је у чешкој војсци оскудевала снажна моћ успрену народне воље, елеменат народног одушевлења.

Много би био учинио вођ, који би умео, да свој полет пренесе и на ове тешке масе, који би их електрисао. Блихер, под седим власима, а са младићским срцем, у 71-ој години својој бијаше још чврст народски муж. Он имађаше особити, популаран, кратак, војнички говор, којим је и саме Русе доводио до усхићења, иако га нису разумевали. Па је исто тако умео и да се обходи са војницима и официрима. Да је Блихер, или други какав као што је он, био на челу тој чешкој војсци, он би своју ватреност пренео и у војску, он би те тешке масе начинио лакшима, бржима, хитријима, окретнијима и одважнијима за бој, он би их фанатисао, па би радостно ишле на смрт, као што му је испало за руком код сурове руске војске, која је под њим била, и на његов глас улеташе у најжешћу ватру силно и победно.

Овај Блихер, то је био прави вођ за рат, који носи на себи чисто народан облик, као што је и био овај рат противу Наполеона 1813. То је био војвода за народан рат, за рат, у коме је велики угњетен на-

род пошао на смрт за отачанство, за слободу, за част народну, и да се непријатељу и угњетачу свом освети. Очевидац један овако говори: „и на самртној постељи весело изгледаху борници, који бијаху под заповешћу Блихеровом, Клајстовом, Биловом и других њиових сувременика.“ То су били смели, одважни, и решителни заповедници, којих је поступање личило на бујну олујину, као што је тада у немачком народу и било, и које су одушевлење они разумели и умели га пробудити и у онима код којих још не бијаше, и да их учине готовима за „*напред*“ па ма куд и како.

Шварценберг није био такав. Њега су истина владари на састанку свом назначили за врховног заповедника, ал је то само по имену било. Операцијонски план, који је био усвојен у главном квартиру у Трахенбергу, имао је у себи само први положај савезних војска на ратном попришту, који су савезници наумили били да заузму, кад примирје истече, са својима трима војскама: чешком, слеском и северном. На том плану, који је 12. Јулија одобрио цар Александар, краљ пруски, и цар аустријски, није радио поглавито Шварценберг, него Кнезебек. Кнезебек и руски ђенерал Тол били су с Бернадотом у Трахенбергу, куда се дошли и цар руски и краљ пруски са многима дипломатима, све на предлог цара Александра, т. ј. Штајна. Бернадот бијаше довео собом и шведског ђенерала Левенхилма. 12. Јулија био је овај план начињен и примљен. Дакле прво пре оних великих победа пруских народних борника под Биловом, Таденцијеном, Клајстом и Блихером; а друго, и неузимајући те победе у рачун, на које трахенбершки план није имао никаквог уплива, остаје у ствари тода никад неби дошли ни свршили се они решителни бојеви око Липиске, да су се Блихер, Билов, Таденцијен и Клајст строго држали тога операцијонскога плана.

Победе, које су те пруске војводе изборили, а тиме и љубав свију војника и свега немачког народа задобили, побудиле су ненавист код некојих ђенерала и дипломата у главном квартиру. После пак Наполеонове победе код Дражђана, почели су се бринути многи ђенерали и дипломати, па и сами владаоци. Познато је, у какво је особито расположење пао био заповедник северне војске Бернадот, кад се држало, да Наполеон војску креће на бој час к њему, час к Блихеру. Он је одвише држао на душевну превагу свог старог господара и учитеља Наполеона; „Вас ће сатрти ваша уображеност и ваше високоумље“ говораше он пруским ђенералима, који, по несрећи, под њим бијаху; „ја нетреба да мислим само на бој, као војник, ја морам и на даље да рачунам, и несмем претрпети никакав губитак“ Гнајзенав о њему овако вели: „Како се француски цар шведском принцу покаже, он се одма збуни“. А осим тога, било је у главном квартиру савезних владаоца и људи, који су били од Наполеона подплаћени; у пруском пак и аустријском двору постојала је нека француска партаја још од пре 20 година. Та господа (и госпође) умели су да нацртају истинитог Наполеоновог генија онако како треба. — После победе код Кулма и Ролендорфа, буде из главног стана у Теплицу издана заповест победитељу код Кацбаха Блихеру, да одма с војском иде у Чешку, и да се споји „с великом чешком војском.“

На шта је ишло то? Да ли су Штајн и с њим Александар то мислили, да ће Блихером и слеском војском охрабрити трому чешку војску, и да ће и на њих прећи одушевлење народног поноса код Пруса, и победама уздигнутог духа код Руса? Или је био само страх владаоца и њихових дипломата, који су тражили да се обезбеде од душевног надмоћија Наполеоновог превагом војних маса, збијених на само једном

простору? Но кад би се слеска војска присјединила чешкој, онда би издржавање ове огромне силе било још теже, а већ су се из њеног главног квартира тужили; а осим тога, главна војска овако увећана, постала би још гломазнијом и тежом за руковање.

Што је за тим много слабији Бенингзенов резервен корпус требао да заузме онај положај, који би Блихер оставио, то показује да је ратна даровитост Наполеонова врло застрашила три владара са свима њиховим принчевима, госпођама, ђенералима и дипломатима, па су тражили да се безбедно ограде новом војском. Ова нератничка дружина око та три владаоца, са својима многима мишлењима и жељама, бијаше узрок, те Шварценберг остане зависан у својима намишљајима, јер небијаше самосталан ни над својом, а камо ли целом савезном војском, а што је требало да буде. Много глава и из њих много језика, који су сваки по својим партајичним жељама и тежњама говорили, учине, те небијаше жељеног јединства и слоге нити у закључењима нити у заповестима, па тако небијаше ни брзине ни смелости ни равномерног и сагласног дејства код мањих заповедника; свега тога небијаше у чешкој војсци, а код Блихера је било. Напротив Наполеон је радио све, што је требало, најмудријом прегледношћу и највећом брзином. Наполеон је био једини господар у свом стању пред њим у његовом ратном већу није смео да говори никакав новајлија; он је свуда имао на руци све саме мужеве, који су из његове школе изишли, и доспели на достојанство ђенералско не по рођењу, него по заслуги. Наполеонова војска бијаше јединствени образац брзог, точног и сложног извршивања заповести, и он је могао, као што је чешће и чинио, у својима пословима да рачуна на минуте. Са сатом у руци ишчекивао је он често своја одељења на означеном месту на разбојишту, и она су му пуц-

њавом топова свакад потврђавала час, који је он у својима распоредима увео.

Шварценберг није био војвода као Наполеон, ал ни као Блихер; он је био сасвим другојачиј. Његов начин ратовања био је методан, — не женијалан као Наполеонов, нити брз и одважан, а опет с рачуном као Блихеров и Гнајзенавов. Његово је ратовање било сувише устручно, смотрено, предомишљајно и лагано, при свем том, што је био у најбољој мушкој снази, — 30 година млађи од Блихера. Иначе је био човек елегантан, као што је и провео већи део живота по дипломатским круговима, него по војничким логорима. У бечком двору он је вредио и као добар дипломат. Док се као посланик бавио у Паризу, и Наполеон је о њему потврдио оно, што су бечке госпође и бечка господа о њему држали, т. ј. неки: да је Шварценберг био врло леп човек, с меланколичким црним очима; други пак: да је добар и мудар, међутим и био је у опхођају врло миран, благородан, пријатан, и никог није вређао, и волео је свакад да пусти другог да какву ролу игра него сам Да је Шварценберг био човек сасвим љубазан и поштовања достојан као Аристократа, то је истина; ал је и то истина, да је Наполеон одликовао оне стране посланике у Паризу, које није држао за какве Таљеране, дакле за мајсторе у политици, т. ј. одликовао је оне, који му нису били опасни.

Да је пак Шварценберг био добар војвода, неки су судили по томе, што га је Наполеон захтевао од бечког двора за главног заповедника аустријске војске против Русије 1812 године, и што му је тад поверио и један део своје војске, којом је Рењијер заповедао. Но Наполеон је оставио био њега у резерву. Па тај поступак Наполеонов непоказује да је он Шварценберга држао за врстнога војводу; него је Наполеон то зато чинио, што га је држао за онак-

вог, какав је и био, т. ј. да је Шварценберг био дивећи се поклоник наполеоновој државној и ратној вештини. Шварценберг је био обасут свима почастима од великог Наполеона, највећег ратника свог а можда и свију векова. Да та почаст, коју је Наполеон чинио Шварценбергу, није могла њега начинити победним ђенералом над својим сада противником Наполеоном, био је убеђен бар један човек у главном стану савезних владара. То је био Генц. У 1813 години, док је Генц овако веровао, говораше он при последњем већању, тако о Шварценбергу, али тајно и кришом, само својим повериоцима. Ћутао је јавно зато, да неизгуби своје место и свој сјајан живот, а већ је био продао и душу и тело оној партаји, која је тежила да свет за један век у натраг крене. Шварценберг није познавао патријотичан полет Аустрије у 1809, исто тако као ни Метерник. У кругу његовом говорило се, да је побуна у Тиролској за цара, био хрђав знак.“ Штајн пак световао је аустријску владу још 1810, „да учевне заводе у Бечу поправи, да одбаци систем издаје и шпијонства по земљи, да позове натраг у Аустрију врстне немачке мужеве као Шена и Нибура, да подиже слободу јавног живота и дух ратоборан, да народ изучава и изображава према духу времена, да војничку вештину и науку шири по народу још у школама, — а не да чини, као да Аустрија *хоће* да спречи напредак људског душевног развића, и да га убије својим плашљивим туторством.“ Партаја Метерникова и Шварценбергова смешила се тада на савете племенитог Штајна, које и данас сваки поле поштен и паметан Аустријанац мора држати за свете и пророчке речи. Само тако, као што је тада рекао Штајн, могла се Аустрија развијати у својој унутрашњости и ићи упоредо с осталим државама; само је тако могла Аустрија с осталом Немачком да остане у свези душевној и јединству

осећања. Владина партаја у Бечу незадовољно је тресла главом, кад је тада Штајн издао позив на „немачки *народ* као савезнике“ у име цара Александра и краља пруског, у коме их позива на борбу против Наполеона, обећавајући им, у име њиово, као награду, *устав слободнији* и *удеснији* према *времену*, ако се буду борили у овом светом рату. Због овога почеше у Бечу да раде, да како тако одрже Наполена, човека, који је с њима имао једнаког начела, т. ј. да *народе мету под ноге*. И отуда је то, да су се у Бечу старали били, да се Наполеону отвори што почастнији пролазак при повратку из Русије, а не што му је цар аустријски био таст. Од тога је дрхтао Штајн јер би тада у ништа отишле све скупе и крваве жртве народа и сви добри изгледи. Људи око Наполеона и пруског краља желили су и радили да Наполеон прими уговоре мира, као што Штајн каже: једни од страха, јер су се бојали од опасности; а други од мекуштва, јер су се бојали рада и жртава, које би све ова дуга борба собом донела. Према оваквом тадашњем стању пише Штајн једноме: „морам ти казати да човекомржња код мене почиње да расти од дана на дан.“ У кругу око владара и код других неких високих лица поражала су се подобна осећања. Штајн осим других презираше и помињатог Генца, који је некад много радио, да се Немачка подигне. Тај Генц, досадањи поштователь Штајнових дела и Штајновог карактера, био је бистар као и Штајн; но у друштву, у ком се налазио, порушио је све своје добре душевне моћи и вољу, зато, јер је као роб одан био бескрајњем уживању, а за то му је требало много материјалног средства, — те тако и није могао остати поштеног карактера. Пошто се већ предао метерниковој партаји, он је радио о том да своју плату обезбеди, и ишао је по ћуди своје нове господе другова. Презрев и самога себе, а пре-

зрен од немачког народа, наодио се у главном стану код владаоца и написао је ово у свом дневнику: „Општи дух немачког народа, противан француском господарству, дао је први мени и Метернику повода, те смо почели мислити и бринути се за будућност. Овај се дух још јаче оснажио Штајновом проклама-цијом, и постао је моћним, особито код Пруса, тако, да је рат за *ослобођење* почео личити на рат за *слободу*.“ —

Да Блихер иде дакле к чешкој војсци у Чешку и да стане под команду Шварценберга, код кога и с ким су се овакве личности наодиле, — то је била каштига за Блихера. Блихер и његови пријатељи кажу владарима и њиовим ђенералима: да Бернадот неће ништа радити, чим они изиђу из Слезије и дођу у Чешку, јер је Бернадот и досад оклевао и уздржавао се од сваке радње, и да је његова политика већ позната и сваком Немцу, а особито ђунералу Билову. Билов бијаше већ послао једног свог поверника к Блихеру, те му је истумачио двозначно и сумњиво поступање Бернадотово. Билов је тада Блихеру овако поручио: „да Бернадот све чини, само да Французима покаже, да он немисли нападати на њи и туђи се противу њи са својом војском, у колико као њиов земљак у толико и као њиов пријатељ.“ И данас се зна, да су Билов и Блихер добро увидели били Бернадотове намере. Они су видели дела, која су излазила из његовог начела, па ако и не сва. Сад су знали његове најтајније мисли, и оне су им дале кључ за његово неодговорно поступање до битке код Липиске.

Бернадот, без сваког разговора, ратник од големога дара, имао је само две ствари, на које се обзирао: Шведску и Француску. „Само не пораз мојим Шведима“ говораше он к Поци ди Борго, с којим је делио личну мрзост против Наполеона. „Ја морам

мудро да радим, ја морам избегавати да се небацим много у опасност, ја несмем да дођем ни у какав несрећан положај.“ Поред тога, што је он мислио на будући шведски престо, обзирао се он и на Француску, прво, што је био Француз, а друго, што је имао надежде и на француски престо, — као што се и изражавао јавно пред графом Калкрајтом и пруским послаником Тарахом. Тако је он то мислио, и своју је надежду потврђивао тим, да је он ђоја могао постати царем француским још 1799 место Наполеона, па је држао, да кад Наполеон падне, нема нико толиког изгледа, да буде цар француски, као он.

Та је фантазија Бернадоту била вера, љубав и надежда, зато је често и говорио: „треба разликовати рат против Наполеона од рата против народа француског.“ Па како је он држао то своје уображење, не само као могуће, него и као иола готово, т. ј. да је он будући цар француски, тако је и тежио, да непобије тиме своје добро име, па је зато и избегавао сваки судар с Наполеоном. Да се пак он Наполеона и бојао, као што је напред речено, и то је истина: али је он избегавао судар с Французима нарочито због последњег узрока, а и да небуде од Наполеона потучен. Па због тога свог рачуна избегавао је бојеве и са ђенералима Наполеоновим. С тога је он напустио Берлин и Хамбург, те Хамбург опет падне у руке Давусту (наполеоновом ђенералу), а Берлин спасе одважност Биловљева и Таденцијева, и ђаброст пруске народне војске, коју је Шарнхорст подигао и изучио. И од руских ђенерала неки су приметили то поступање Бернадотово, па се једнима чинило као неодговорно; а другима баш и подозриво. Петеборн рекао је за Бернадота: „Из целе његове радње види се јасно хрђава воља и непоштено понашање. На њега се може мало рачунати, а готово

и нимало. Он се чини као да *хоће* да оклева, па је узео систем пасиван.“

И тај избрани шведски кнез, бијаше човек, о коме се држало, да је ствар с њиме много добила. Да се начини што већи савез, то је био онакав задатак, ако се тежи, да Наполеона победе; извршење пак тога савеза, то је наше дело. Тако су говорили и хвалили се дипломати у главноме стану. А то је био човек, који је наговорио сва три кладара на то: „Како је Наполеон оштроуман војвода, то и рат с њиме треба да се води сасвим правилно, т. ј. да се небаца судба света на коцку излазом једне битке, која би се морала непремено држати.“ И том човеку хтео је главни стан да преда судбу целе Немачке, само да је Блихер и по повтореној заповести послушао да у Чешку дође. Што су Пруси и Руси и досад учинили, било је противу Бернадотове воље, а кад би они у Чешку отишли, онда Бернадот неби ништа ни радио, и Наполеону с те стране било би сасвим отворено поље. Све је дакле стајало до тога, да ли ће Блихер да остане при своме, т. ј. да неоде у Чешку. У овима данима, који су и за Немачку и за цео свет били најважнији, јасно се види, шта вреди карактер сталан и постојан, мудрог и бистрог погледа, и како без тога, а у таквима часовими, невреди ни највећа учевност. Како великог, како снажног карактера и бистрог погледа показује се Блихер у овима данима!

Многи су се трудили да докажу, да је Блихер био само храбар ратник без друге способности, а напротив Шварценберг да је имао голему способност и практику, што је ћоја изучио Нзполеонову вештину у рускоме походу. Но дела најбоље за свакога говоре, и оцена дела уједно је и оцена лица, које је радило. Осим осталога, и сама та Шварценбергова заповест, да Блихер иде у Чешку, непоказује никако

Шварценберга као мудрог и вештог. Да је пак он умео и боље да ради, ал је то чинио само по жељи три владаоца, то га никако неизвињава. Јер где се решава добро једног народа, ту карактеран муж, несме да подложи своје чисте и добре мисли туђим погрешним жељама, већ као постојан човек и прави муж треба да каже, да то води к пропасти, па да све употреби, да се неизврши то што је погрешно. Блихер је тако радио.

Блихер је увидео, да би погрешно било, кад би уз чешку војску сјединио своју, која је била одушевљена и у његовој руци хитра; и увидео је, да би жртвовао самосталност своје управе и радње, кад би се подложио Шварценбергу и другима дилетантима, који су се наодили у стану код три владара. Зато он са Гнајзенавом, Биловом и осталима својима изјави владарима и осталима у стану, који су били заузети за немачку ствар, и то преко свог мајора Рила: да би хрђаво било, ако би се његова војска сјединила с главном, једно зато, што би тамо остао Бернадот сам, и неби ништа радио, а друго, што би се тамо Наполеону одрешиле руке. Још место тога предложи, да он треба да пређе са својом војском Лаб, па да иде к Липиској, а за њим Бернадот; исто и чешка војска да тегли тамо, те да све три у једнини бију главну битку с Наполеоном.

Дакле мисао, да се код Липиске бије главна битка, није изишла из главног стана у Теплицу, него из Блихеровог. Овим Блихеровим поступком увиде владаоци истину и доброту његовог плана и усвоје га, и то цар Александар и пруски краљ, а и Шварценберг одобри га. И тако, пошто им Блихер покаже, зашто ни на повторену заповест није хтео у Чешку доћи, они му оставе слободу у радњи, да тај план изврши.

3. Октобра почне Блихер да прелази Лаб код Вартенберга у договору са Биловом, Таденцијем, Винцингеродом и Воронцовом. Последња двојица, нису хтела да трпе спору и подлу радњу Бернадотову, па су се сасвим придружили Блихеру, његовој смелој политици и одважној радњи. Из Блихеровог стана изишла је мисао, да се код Липиске држи главна битка, и он је томе највише принео, једно, што је од велике вредности било кретање његове војске иза Наполеонових леђа; друго, што је принудио и Бернадота, да се бије: треће, што је чешку и сву савезну војску извео у поља Липиска, где су и могли користити се бројном превагом над Наполеоновом војском.

Бијаше 16. Октобра изјутра, између 8 и 9 сати, кад је Шварценберг са чешком војском напао на Наполеона, који се за бој тек спремаше. Напад је био у полукругу, који се левим крилом почињао од Коневице и Плајсе, па се свршавао иза Либертволквице. Спрам Коневице, т. ј. на левом крилу, наступао је Мерфелд, а на десном прама брду Колм ишао Кленав, и то једна пруска колона под Цитеном, и Хетман Платов с козацима. У средини поред Мерфелда био је Клајст према Марклебергу, и под њим Кликс. Упоредо с Клајстом наступао је принц Евген од Виртемберга с Русима и Прусима; између њега и Кленава бијаше кнез Горчаков с Русима и Прусима под Пирхом. Обе ове колоне у средини, т. ј. Евгенова и Горчаковљева теглиле су к Вахави и Либертволквици. Цела ова нападна војска бројала је 60000, а руководио ју је Барклај де Толи. Иза принца Евгена код Герена стојао је Рајевски са руским гранатирима, а још даље код Магдеборна бијаху руска и пруска гарда. Лево од њих код Цебикера с оне стране Плајсе аустријска авангарда под принцем од Хесен-Хомбурга, очевидно здраво далеко за брзе опасно-

сти. Цар Александар и пруски краљ били су иза принца Евгена на вису код Госе; уз њих и Барклај де Толи. Цар Франц остао је у Алтенбургу.

Врховну управу над целим водио је на својој страни Наполеон сам. Десно крило држао је кнез Поњатовски; до њега у средини маршал Виктор, а на левом крилу Лористон. Острагу код Пропстејиде стојала је стара гарда под Куријалом, и нова у четири колоне под маршалима Удинотом и Мортијером. Лево од њих, између Шетерица и Холцхаузена био је маршал Магдоналдо да би заклањао лево крило, које неимађаше наслона. Сасвим острагу маршал Ожеро.

Наполеон није имао више ону пређашњу мирноћу и сигурност. Његова гордост беше ослабљена великим и безпримерним губитцима и несрећним бојевима, које је претрпео у последње време са својим Французима. А славољубиво срце бијаше му раздражено поразима, што истрпеше многи његови ваљатни ђенерали у бојевима код Гросберена, Кацбаха и Деневице. Што је он још и сада побеђивао, где је сам лично водио, то је губитке Удинотове, Ренијерове, Магдоналдове, Жирардове и Нејове приписивао не њима, него војницима, али је огорчен био и на ђенерале. Кад је видео разбијену Могдоналдову војску, која је код Кацбаха потучена била, рекао му је: „та то су кукавице;“ а и за саме ђенерале казао је у псовки „то су ниткови, што су вас водили.“ Наполеон је врло добро знао, да су ови његови војници имали пред собом, што је он највише мрзео, и од чега се највише бојао, т. ј. раздражења народњег и војске, коју су саставили људи запојени таквим духом, као што су биле војске под Блихером, Биловом и Гнајзенавом, па још и под таквима војводама, који беху кадри са својима таквима војскама да одуче Французе и њиове ђенерале од победа. Наполеон је знао, како би сасвим

другојачије било, кад против њега неби стајала таква раздраженост народа, макар да су савезници имали још једанпут толику војску, колико сад имају, и које воде војводе без вештине и идеја.

Ово хрђаво расположење Наполеоново показивало се час у сетној и ладној смућености, час у пламтећој раздражености. Да то није узнемиравало поглед јунака, који бијаше бистар и оштар да распозна и људе и околности и положаје, он би још 16-ог био на повратку к Рајни, место што је битку примио. Он је још имао времена, да попуни и накнади губитак у људма и материјалу, што је изгубио при поврату из Русије. Разлика у стању између његове и непријатељске војске била је голема, особито после несрећних бојева оних његових ђенерала, што беху на север одаслати; и та је разлика била толико голема, да је његова даровитост није могла свуда да изједначи. Његово је војинство ишло од Дражђана к Липиској изгладнело, бледо и издрпано, већи део босо, изнурено маршевима, глађу и биваковањем по хрђавом времену, — ослабљено и душевно и телесно. После победе код Дражђана могао је Наполеон у поноситом одступању да води ово војинству у рајнске пределе, који још нису били исцрпљени за рану и другу негу. Он то није чинио; он није више ценио низашта човечији живот својих Француза, као што је и толике хиљаде рајнских савезника жртвовао само за љубав својој гордости. Још 8. Октобра писао је краљ баварски Макс принцу Евгену, краљу неапољском, који је и њему и Наполеону био рођак, да он оставља Наполеона, и да данас подписује објаву савезницима, да пристаје уз њих. Тако је Наполеон, још пре доласка свог у Липиску, дознао од Евгена, да је од њега одпао његов најјачи рајнски савезник, но које је предвидео још у Августу месецу. Он је

дакле морао држати, да су рајнске трупе, које је са собом водио, непоуздане.

Ал он се с правом ослањао на необичну убојитост својих Француза. Он их је видео, како се храбро као и новорођени боре после најтежих утруда, само на неколико његових ватрених речи. Те очаравајуће речи могао им је изговорити и под зидинама Липиским, и они су ту његову веру на том месту и оправдали. Он је још рачунао на превагу свога Генија над способношћу главног савезничког стана, особито по најновијем искуству. Он је веровао и држао у невидну силу и моћ, у коју је веровао и његов идејал, велики Римљанин Јулије Цезар, веровао у своју звезду, — у срећу. Као што је Наполеон и имао обичај да каже после каквог губитка: „Моји Французи и моја даровитост нису ме у боју остављали, али моја срећа.“

С ватром од 1000 и више топова одпочела се битка. Очевидци о том дану овако говоре: „Наскоро се нису могли чути поједини пуцњи топова, прозори су свечали на Липиским кућама, — земља се тресла.“ Најстарији борници и ратници неопомињу се тако ужасне и непрестајне грмљаве топова.“ Ђенерал Клајст узме Марклеберг на јуриш са својима Пруснма, и нешто Руса и Аустријанаца. Његов први јуриш био је тако силан, да Пољатовски буде далеко иза села изагнат; ал се ту Французи уреде умноже и истерају Прусе из села опет. Марклеберг поста место најужаснијег крвлења. Четири су пута Пруси улазили и опет излазили из села. Ту се борило мушки, и при свој непријатељевој преваги, Клајст одржи Марклеберг. Но и ако су му Пруси тако одушевљени били, опет немогаде продрети у Вахаву, јер му је помоћ оскудевала. Он је препатио, што и друге воће, што и принц Евген, победитељ код Кулма, а зато што је прво распоред чешке војске био погрешан,

и појединa одељења била су раздељена; а друго, што су се заповести издавале лагано, на тенани и с оклевањем. Та пак радња савезног главног стана учинила је, те појединa одељења нису никад нападала равномерно и уједанпут и ако је једно или друго могло да победи. Због тог је и било много несреће, или бар слабог успеха, а од врховне господе могло се читати: „Ваш је мудри план био врло добар, ал је увек спречен био Наполеоновим моћним супротом.“

Принц Евген и Клајст нападну уједно на Вахаву, и храброст његова и његових Руса заузме то село. Његов напад подпомагало је 50 топова. Да су савезници брзо и уједанпут напали били на целу непријатељеву линију, као што је то био обичај код Блихера, онда би све другчије било. Још да је напад на Вахаву био закашњен, онда би савезнички распоред остао сасвим погрешан, као што је и у почетку био. Пре тога у вече, Наполеон није ни веровао, да је пред њим цела савезничка војска; а кад Шварценберг изда заповест да се напада између 8 и 9 сати, онда он одма мете на висине између Вахаве и Либертволквице преко 100 топова, и победна радост освојитеља буде за кратко. 17 топова пруских и 5 руских беху у мах искршени и Вахава изгубљена. Пруси је опет узму на јуриш, и опет изгубе; и по трећи пут освоје је Руси, па и они изгубе. Тисућама лешева лежаху по маленом простору, и полкови, који бијаху у равници, гинуше од 100 топова Наполеонових, који сам код Вахаве стојаше и борбу управљаше.

Кнез Горчаков ударио је био на Либертволквицу врло касно; он се с Французима тек онда сукобио, кад је борба око Марклеберга и Вахаве у велико беснила. Кленаву испадне за руком да поседне топовима висину Колм и да продре с војском до Либертволквице; но после крваве борбе изгуби сав отети предео, почем Наполеон из своје средине, која беше

начичкана војском, шиљаше помоћ на све стране, гдегод је требало. Код савезника пак зло је ишло. Осим тога, што нису у једно време напали, још из главног стана скоро никаку подпору нису шиљали, а Француза је на бојишту било више, па још у положајима, које су по вољи изабрали; и управо тамо, где је Наполеон био најјачи, и где му је главни стан био, ту су савезници били најслабији. Но тим последњим још се и то показује, да је Наполеон и сада имао уши у близини савезних владара, и да је био извештен о нападном плану још у очи 16-ог у вече, те је према томе и наместио своју главну војску управ спрам Клајста, Евгена, Горчакова и Кленава. Француска војска још у почетку битке тако се у густо и у множини показала, да је то и симом цару Александру пало у очи, који је био на вису код Госе. Но да се одатле битка руководи, хоће се најбољи дурбин, толико је то далеко.

Шварценберг је бирао све хрђаве точке, одакле да битком управља. Најпре је стојао код Мерфелда, а после код руске резерве. Код Коневице био је крај левом крилу савезне војске, а иза тога, и још у лево, стајао је ђенерал Ностиц са 7 аустријских оплипничких полкова. У том куту између река Елстера и Плајсе, у тима мочарама, стајало је језгро аустријске војске, 40.000 људи. Дакле је та војска била оцепљена од остале реком Плајсом, оцепљена од оне, која је имала да издржи главну силу Наполеонову. И док се Клајстова, Евгенова, Горчаковљева и Кленавова војска с највећом напрегом борила, дотле је тај корпус принца Хесен-Хомбуршкога и Ностицови кирасири стојали мирно, нити им је икаква заповест дошла од врховног заповедника Шварценберга, и ако је близу ње био.

Кад се разгледа план битке од 16. Октобра види се, како су савезници војску овамо онамо разбацали.

Сви војнички писци слажу се у томе, да ратни савет у главном стану савезних владара показује подпуно незнање терена и његових тегоба, које се још и тим најбоље осведочава, што је преко 40.000 војске аустријске стојало, тако рећи, затворено у куту између река, бара и потока, и што је чешка војска подељена била на три гомиле, које су двема рекама биле растављене тако, да једна другој нису могле у помоћ прискочити, или бар доцне.

Баш зато, што су ђенерали и кнежеви у главном стану имали страха и поштовања према ратној вештини Наполеоновој, требали су пре свега да знају, да је Наполеон све своје победе добијао тиме, што ји одвећ хитро умео да премешта војску с једног места на друго; и друго, што је свој напад управљао увек на најслабије точке свога противника. Тако је требало да су и савезници укупили сву своју снагу, па да из средине свога положаја управљају своје колоне тамо, где би Наполеон почео да развија своју највећу силу, а имали су више војске и артилерије, кад им се сва сила урачуна.

Погрешно би било притајити оваке крупне погрешке. Проливена крв од 20.000 савезника иште да се право казује. Нетреба да трпи ствар земље и народа, и да плаћа крвљу и чашћу, поред своје храбрости и доброће мањих старешина, будаласте погрешке и манито тврдоглавство већих поглавица, — многобројног ратног савета, који још није дорастао своме послу. Шварценберг сам имао је у почетку овај план: да иде на Коневицу са колонама Мерфелдовим и принца Хесен-Хомбуршкога, да обиђе десно крило Наполеоново, и да тако отвори себи улазак најкраћим путем; али цар Александар и његови ђенерали изразе се, да је терен између Елстера и Плајсе хрђав, и да је положај Фравцуза тамо много јачи, него што Шварценберг мисли. Но Шварценберг остане

при своме и владари му оставе на вољу; али ратни савет није му одобрио. И при *таквим* околностима још је врховни војвода тврдо држао своје идеје — на Коневицу и Липиску!

Далеко од целог овог положаја био је намештен ђенерал Ђулај с 20.000 војске код Маркранштета, на путу од Лицена у Липиску. Њему је требало да наступа тим путем, и да олакша осталим савезним трупама. Блихер бијаше јавио свој долазак у Шкендиц и од њега је очекивао Шварценберг, да ће и он у једно исто време напасти на Липиску са севера, кад остале војске на Липиску наступати почну, те да сваки напада на непријатеља, кога пред собом сретне, и да гони к Липиској.

Из овакве радње и оваквих мисли види се немарљив начин распореда и напада од стране савезних трупа. Мармонт и Неј били су северно од Липиске, а да су могли отуда доћи к Вахави, као што им је Наполеон и издао био заповест, онда би он код Вахаве био у толикој претеги, да би 16 Октобар био решителан дан, ал не као што је био по савезнике. Онда неби било 18-га никаквог боја, онда би и пруске и аустријске и руске трупе биле сатрвене, или поватане, и што је најгоре, велика чешка војска била би горе расута, него што је била кад се враћала у Чешку после битке код Дражђана. Но Блихер бијаше боље поранио и ухитрио, него многа млађа господа у главном стану. Место да Мармонт и Неј дођу к Наполеону, Наполеон увече добије глас каку је поразу над њима учинио Блихер код Мекерна, и како су притерани до зидина Липских.

Већ се је Наполеону као блистала победа код Вахаве, кад је околнима казао: „свет почиње још једном да се обрће око нас;“ већ бијаше јавио победу своју краљу саксонском, и већ на заповест његову звониште звона на кулама липских храмова; —

кад Блихер јурне са севера, потуче му Неја и Мармонта, и догони их до липиских зидова. Где дела овако говоре, ту и сам Бог говори. Баш у то време смотрио је цар Александар са висине код Госе, погрешан распоред савезних трупа, и приметио хрђав рачун, како су савезници били најслабији тамо, где је Наполеон био најјачи, и видео, како им је помоћ била удаљена. Тада и Шварценберг увиди своју погрешку.

Шварценберг дознао је ту опасност много доцније него цар Александар и Волцоген, и тек онда, кад му је Волцоген по заповести царевој дотрчао, и искао у помоћ оне трупе, које су биле с оне стране Плајсе. Онда се врховни војвода испење на кулу Гочанске цркве и прегледаше. Досад је Шварценберг једнако мислио на Коневицу, но сад је друго нешто видео. Он је увидео, да је ту рачунао пре него што је терен разгледао онако, како ваља. Предео бијаше за топове непролазан; Мерфелд при наступању на Коневицу наиђе на проваљен мост један, а други је био тако жестоко брањен, да му је немогуће било прећи; десна је обала била виша од леве и поседнута јаким француским батеријама. Ма да је Мерфелд био један најбољи и по најхрабрији међу аустријским ђенералима, опет се многа крв само узалудно пролила. Сад је Шварценберг гледао да продре између Коневице и Леснига, но и ту је било без успеха, — буду узбијени с многим губитком. За тим хтео је да продре на више код Делица, за које је време правио привидне нападе десно и лево, само да непријатеља завара. У почетку се чинило као да ће успети; но наједанпут Французи оспу тако силан картач, да су Аустријанци поред своје храбрости морали одступити с грдним губитком. То је тако ишло све зато, што нигде нису могли да наместе своју артилерију, одкле би могли тући непријатељеве топове.

Војска Хесен-Хомбуршкога принца и Ностицови коњаници стојали су мирно за све време, док се та остала војска борила.

Кад се Шварцемберг уверио са Гочанске куле, како погибно иде борба савезницима код Марклеберга и Вахаве, онда изда заповест, да војска принца Хесен-Хомбуршког пређе преко Плајсе овамо, а исто тако и Ностицови кирасири; руска и пруска гарда добију такође заповест да се приближе Госи; војску пак Мерфелдову остави и даље да избори пролаз преко Делица Постојаност и храброст Клајстова и Евгенова и њнове војске учиниле су то, да су се одржали код Вахаве и Марклеберга, док помоћ није стигла. Тек у 2 сата по подне дотрчи Ностиц са првима ескадронима својих оклопника, исто тако руска и пруска гарда; тек у 2 сата по подне уђоше те војске у убојни ред код Госе. Ал је и био последњи час, кад су Ностицови коњаници дојездили; да су се само још четврт сата закаснили, и Клајст и Евген били би изгубљени. Ностицови коњаници јуриш весело, — одагнају француску коњицу, те тиме отворе места Клајстовом левом крилу. Но не само да је Клајст био притеснен и одступио, него и цела савезничка линија тргнула се од Марклеберга до Либертволквица. Особито на десном крилу бијаше притеснен Кленав од Магдоналда тако, да би сасвим сатрвен био, само да га у одступању није заклањала пруска коњица својим одважним и честим нападима. Одступање Кленавово принудило је било и Горчакова да одступа, и одступи до Госе. Сасвим би све то било другачије, да је војска под принцом Хесен-Хомбуршким још у почетку намештена била код Марклеберга и Вахаве, место што је код Госе стајала; и да су гарде пруска и руска биле ближе тима местима. Исто би тако боље било, да је добра Мерфелдова артилерија била на руци принцу виртембершком код

Вахаве, или код Кленава код Либертволквице, место што је стајала залудна у баровитом куту код Плајсе.

Кад је Наполеон видео, да савезници одступише на сат места испред његове артилерије, испред његових баталијуна и испред његове коњице, — а то је било баш кад је он звонио своју победу, — онда нареди главни удар, те да тога дана доврши своју најсјајнију победу. У 3 сата по подне заповеди Мирату, свом најбољем коњаничком ђенералу, да удари на Госу са силом од 8000 коњаника, и да отме непријатељске топове, који бијаху тамо намештени. Није могуће, да Наполеон није знао, да су на вису иза Госе цар Асексадар и краљ пруски, које, кад би његова коњица заробила, било би му од неоцењене вредности. Наједанпут умукоше топови, и само се чуо звекет сабаља и топот од 8000 коња, који као олујина јураху напред, и кршећи све пред собом пробивали су ослабљене баталијуне принца виртембершког, и пројурише до иза леђа пруске и руске бојне линије, до иза Госе. Од Евгенове пешадије нешто су расули, а нешто обишли; један руски полк, који је батерије код Госе заклањао, пола разагнају, а пола и већи део топција потуку, — отму 26 топова. Ђенерал Шлајвић јуриши на Французе с лаком коњицом од гарде, ал погине; његова пак коњица бегаше баш поред Госе, а за њом Французи, и само један ров, — но који се лако могао прећи — растављаше Французе од подножја висине, на којој бијаху два савезна владаоца, — једва неколико стотина корака далеко. Шварценберг, који је био на десној страни Плајсе, чув о опасности, дотрчи на брежуљак и мољаше владаре, да се спасу, док их нису Французи поватали, а сам полети с голим мачем к борећима се. — Али Мират непређе преко рова, већ стане; — због издајства, кажу француски извештаји. Причају, да је он издао некима својима дивизијонима потајне

издајничке заповести. Доказало се пак, да је наскоро после овога имао тајне преговоре с аустријском владом; а познато је, како се доцније изразно и јавно против Наполеона. Несрећан поход Наполеонов у Русију, и штете које му је начинила пруска војска, учиниле су, те му је у целој Француској само још војска остала привржена. То, што су Французи и први Наполеонови ђенерали једва већ гледали и трпели те непрестане ратове и сигрaње са људским животом, то је морало и Мирата довести до тог убеђења, да Наполеона мора упропастити сам тај његов бездушан систем; особито што је сада било горе стање код његове него код савезничке војске, и што су му ствари у Шпанији хрђаво ишле. Могућно је, да се Мират приближио Аустрији онда, кад је Наполеон одбацио мир, који му је неможе бити поштеније поднешен, — па се човек бринуо да обезбеди своје краљевство. Међутим опет неможе се још узети, да је то била каква издаја од стране Миратове, што је стао са коњицом на неколико стотина корака пред местом, где су се наодили савезни владаоци. Могуће да је то један од оних случајева, који се у битци догађају, да је нуждно кадкад да се застане, те да се коњаници прикупе, да се иначе у великој хитроћи неби мања оделења растрвила или напред истрчала; јер би се тиме пореметио сав ред у целој коњици, и цео јуриш коњанички могао би врло лако остати сасвим неизвршен.

Руски, а по њима и пруски извештаји веле, да је цар Александар дао Шварценбергу своју гарду од козака под Орловом Денизевом, као једино своје заклиље и једину још коњицу, што су владаоци имали; па да је Шварценберг с овима и с њиовим јашућим батеријама сузбио Миратову коњицу тако, да се морала повратити у чврсте каре принца виртембершког, Да је ова шака козака могла да сузбије масу од 8000

коњаника, па још које је водио сам Мират, и то није за веровање. Вероватно је, да Мират овде није радио ништа издајнички и неверно спрам Наполеона; али и што се с коњицом повратио, није било због козака, него више због добро држећих се кара принца Евгена, због друге резервене батерије, која је у мах дотрчала и осула картач на Миратове оклопнике; исто тако и један дивизијон кирасира од руске гарде, који су се ту десили, и драгунски и кирасирски ескедрони грофа Палена, што их је ту послао, кад је за опасност разабрао. Највише пак принели су томе 80 топова руских, пруских и од аустријске резерве, који су одма на позицију долетели, и ватру одпочели.

Пошто су дакле 80 топова намештени с обе стране Госе просули силан картач на Миратову коњицу, то се она није могла ни држати, већ је натраг одступила. Наполеон, који је узастопце пратио ту Миратову коњицу са густим колонама и 160 топова, кушао је сад да са пешадијом продре кроз средину непријатеља. Он одвоји своје масе и заповеди да се јуриши на Шеферајн-Ауенхајн, исто на положај Госу и њену околину. Иако је савезничка артилерија ужасан картач просипала, опет француски пешаци продру до у Село Госу. Ту су се крваво борили. Шеферајн-Ауенхајн, који су Французи на јуриш узели били савезници опет поврате, и већ под ноћ код Марклеберга и Ауенхајна понови се ужасна борба. Клајст је још око 4 сата по подне имао од својих Пруса 7000 мртвих и рањених, кад је тима јунацима арријергарда стигла у помоћ. Но и Аустријанци нису им уступали у слави и јунаштву, пошто дођоше. Под ноћ буде Марклеберг сасвим обезбеђен од француског нападања, и помоћу аустријске пешадије и Ностицове коњице освоје наново положај, који су Пруси пре свог одступања од Француза отели били.

На десном крилу није ишло тако добро. Истина Горчаков и Кленав нису одступили од свог последњег положаја код Сајферсхајна, али су Французи овде имали знатне преваге у простору, и Магдоналдо већ се спремао, да се изнуреном Кленаву баци за леђа код Фолфсхајна, и Кленав мораде сву драгу ноћ држати своју војску под оружјем према Французима.

Код Линденаве одржао се француски ђенерал Бертранд сјајно противу повторавaних нападаја Булајевих. Како Линденава надвлађује пут, који води у Ерфурт, то би француска војска губитком овог села, изгубила последњи пролаз за свој повратак. Булај је био претежнији од Бертранда у војсци, ал не и у радњи. Он је дошао касно да напада Бертранда, и оставио му је толико времена, да се овај могао сасвим да приуготови за одбрану, а кад га је Булај, место у 7, тек у 11 сати напао, претрпео је грдне штете, а добио то, што је отео неколико мостова, но које опет отму Французи на још здраве читаве. Људи, који ствар разуму, веле: „да су мостови на Лупи, Елстеру и Плајси били порушени, то би одступање Наполеонове војске било у највећој опасности.“ Они пак, који нису имали вере у политици Метерниковој и његовој партаји говорили су „да је Булај имао заповест, нити Линденаву да озбиљно држи, нити да мостове квари, само да Наполеон небуде сатрвен, или на очајну борбу доведен.“ Еле истина је била у том, да је Булајева војска пред вече била сузбијена. Најгоре је пак било у баровитом и мочарном куту између Елстера и Плајсе. Ту је Мерфелд жртвовао толико хиљада својих људи, да уображену Шварценбергову мисао оствари, т. ј. да ту пут прокрчи и Наполеону се за леђа заће, и тако га од вароши одсеку. Пред вече Мерфелд упазио једно згодно место за прелаз; одма нареди да се начини мост и сам с једним баталијуном пређе на ону страну Плајсе.

Али једно то, што је био кратковид, а друго, што се од баруштина и магла подигла била, он буде преварен. Наједанпут оспе се ужасан плотун на њега; ту је била стара гарда под Куријалом. Људи му буду одма сузбијени, коњ под њим убијен, он сам рањен, Французи га обколе и — заробе.

Праведно може се казати, да су се савезници тога дана до мркле ноћи борили само да позицију своју одрже, које једино и могло их је спасти, да небуду побијени. Но при свој тој храброј борби и при свима големим жртвама савезних трупа и при свој одважности и постојаности савезних ђенерала, савезници би опет били побијени, само да су Мармонт и Неј приспели у Вахаву за време борбе, као што им је Наполеон још у јутру био заповедио.

Маршал Мармонт с 21000 људи и 90 топова, и један део Нејовог корпуса под Сухамом, стојали су северно од Липиске, да Наполеону заклањају леђа, — а то је сразмерно врло мала војска. С те стране Наполеон није очекивао никакав напад, јер се надао, да су Блихер и Бернадот још с оне стране Сале. Највише, што је у рачун узео, било је то, да се Блихер неће моћи појавити пред Липиском пре 18-ог. Зато је он и издао био заповест Мармонту и Неју, да дођу у Вахаву. Сухам је требао да буде код Вахаве најпосле у 2 сата по подне, а Неј у 2 и по, дакле баш онда, кад је савезницима и грозила највећа опасност. Нестрпљиво је Наполеон био изгледао Мармонтову и Нејову војску; али на скоро, у часовима, кад његови топови попрестану, чу он из далека неку грмљаву, која ићаше све ближе и ближе. Његово вешто уво већ је распознавало ту грмљавину од севера, и бијаше му поражајна. Она му је пре од курира јавила, зашто Мармонт и Неј недолазе. Хитро наступајући Блихер са својима Пруснма и Русима већ је био тамо и чврсто држаше Неја и Мармонта.

Мармонт је био баш на походу, па мораде да изда заповест да се војска у убојни ред стави против ђенерала Јорка. Већи део Блихерове војске још је био на путу, а Јоркова небијаше већа од 20000, и од Мармонтове у артилерији слабија, но у коњици јача. Ту је био и Блихер са својим штабом. Мармонт је овде показао много храбрости, што је под непријатељевом ватром окренуо фронт непријатељу и примио битку, место да одступа и тегли к Липској, а могао је мислити, да се против њега креће цела Слеска војска. С вештим, у бојевима извикнутим погледом војводским у часу се користио он сваком точком у позицији код Мекерна.

Блихер није имао 16-ог никаквог упуства из главног стана савезних владара, да ли, где и како да се с непријатељем срази. Судећи по начину како је Шварценберг своје трупе на маршу управљао, и како је он рачунао, главни стан Блихера није ни исчекивао, да се и он 16-ог побије с Французима, особито како су пређе чули били, да се Бернадот у наступању затеже. Најбрже, 17-ог, или у особито срећном случају, тек истог дана у вече, могли су се надати да ће Блихер доспети тамо, и то рачунајући на његово големо одважно и хитро делање. Сам Наполеон, кад је у хитром маршу Липску опколео да на Шварценберга нападне, тврдо је држао, да ће бар један слободан дан да добије против Шварценберга пре, него што Блихер дође, па зато је то и чинио. Кад је Блихер приспео пред Липску, он од Шварценберга ништа није знао, где се и колико непријатеља налази. Дошав до Мекерна, чује грмљаву топова из далека с југа, и у души му се одма покаже, да и он треба овде битку да изазове и да се с Французима бије. Ова учасна увиђавност скромнога јунака беше од светског значаја. Баш и да није Блихер победио код Мекерна, он је опет врло много учинио самим тим,

што је Неја и Мармонта задржао, те нису стигли у помоћ Наполеону код Вахаве, а које би учинило, да сва савезничка војска буде разбијена и расута. Да небијаше Блихера код Мекерна и да небијаше он ту напао, Наполеон би, у најважнијем часу битке подкрепљен са више од 40000 људи и 170 топова, битку решио сасвим по својој вољи, како је и иначе био у големој преваги над савезницима због раштрканог распореда њиовог.

За бољу свезу с великом битком, изложићемо укратко и битку код Мекерна. Она се делила на двоје, и врховни вођ слеске војске оба је дела једновремено водио. Лангерон ишао је против Неја, а Јорк борио се против Мармонта. Лангерон је чврсто држао Неја, да неби Мармонту помагао и прегонио га преко реке Парте. Неј, који је био пре на путу за Вахаву него Мармонт, почне да се враћа натраг, кад се извести о Блихеровом доласку, и тако је изгубио већи део дана. Блихер пројаши кроз редове своје војске и одушевљаше је по свом обичају. Јорк бијаше увек у сред ватре, често на челу јуришним колонама. Ђенерал Хилер, који под Јорком бијаше, овако прича: „На мој узвик: данас се мора решити судбина Немачке, баталијуни су наново јуришавали преко лешева својих другова на непријатеља.“ Кад Французи потисну Прусе и њнове каре и топови почеше да наступају, онда Мајор Сор, неустрашиви заповедник коњанички, јурне на непријатеља са два ескадрона хусара и једним стрељачким одељењем, разбије с овом шаком људи прве каре и освоји топове. Јорк употреби овај срећни тренутак, заповеди целој коњици да наступа и сам се баци на чело хусарима, пешадији пак заповеди да пође с бајонетом. Овде се показало, шта вреди и шта чини народно одушевлење. Слеска народна коњица борила се тако, да су се редовни коњаници могли на њу угледати. За тили час

буде непријатељска пехота расута. Пруски пешачки полкови неуступише у храбрости и одважности својој коњици и кад се ноћ почела ватати, могао си видети свуда на све стране разбијене и раштркане гомилице непријатеља, како к Липиској одступају. Блихер бијаше на северу од Липиске победио тога дана с Јорком код Мекерна, и с Лангероном код села Видерича.

Француски ђенерали, који су у бојевима оседели, говорили су тада, да нигде нису видели толику храброст и смелост при нападу, као код Пруса код Мекерна. Лангерон каже: „да неможе бити већега јунаштва, него што је тога дана показао сваки ђенерал, сваки официр, сваки војник.“ Мармонт је изгубио на 7000 мртвих и рањених и 2000 заробљених, 43 топа, много барутних кола, две заставе и једног орла од цареве гарде; Неј изгубио је 11 топова. Али у самом Јорковом корпусу лежаху мртви и рањени око 8000, 7000 самог пешака, и готово сваки већи официр био је рањен. Но не само да су отели село Мекерн, него су Французи били узбијени нешто иза потока између села Еутрича и Голиса, нешто на леву обалу Парте, нешто чак у Липиску у Хилерски крај. Ђенерали Сакен и Прист од Блихерове војске стигли су доцне под ноћ; а иначе би Неј и Мармонт били сасвим уништени. Ко се никако на бојишту ни видео није, то је био дволични Бернадот. Да је и он похитао као Блихер, и с њиме под Липиску доспео, Наполеон би још тога дана, т. ј. 16-ог, био принуђен да одступа.

Од 16-ог Октобра у вече, до 17-ог у вече.

Бијаше наступила ноћ. Липиске куле даваху величанствен изглед. Многе ватре у логорима око вароши изгледаху као огњено море. Али осим овог огња црвенило се небо и од друге светлости. Осам упаљених села, Еутрич, Мекерн, Марклеберг, Де-

лич, Либертволквица, Сајфартсхајн, Греберн, и Вахава бијаху у пламену. И у Липискоj самоj могле су се видети ужасне сцене те ладне ноћи између 16 и 17-ог Октобра. Рањеници француски лежаху по свима улицама Липиским, иако је толико големих кућа спремљено било за болнице. На мокроj калдрми лежаху стотинама без сламе, без покривке, без иједног залогаја леба и без капи воде. Само су се лако рањени видали, који су убрзо могли попридићи се за бој; за тешко рањене није се нико бринуо, или тек, кад су од оних других доспели.

Поред овога хорила се војничка музика у првима часовима ноћи, јер се у Липискоj славило „као за каквог великог кнеза", што су заробили Мерфелда. У главном пак стану савезничком малко су дошли к себи од свог страха, кад су чули поцњаву код Мекерна. Са гочке куле могло се разгледати цело разбојиште, и савезници већ знадоше, да је старац ту. Премда је опширан извештај Блухеров о победи савезницима стигао тек пред подне 17-ог, опет су они, као и Наполеон, знали, да северно од Липиске неуступају савезници него Французи, и то по самоj грмљави топовскоj, почем се све више Липискоj приближавала, а не удаљавала.

Вешти ђенерали и писци војнички сви се у том слажу: да је Наполеон ноћу у очи 17-ог све своје силе искупио и рано с јутра на савезнике јуришио код Госе, врло би лако могло да буде, да би он опет Шварценберга потуко. Да је Наполеон хтео да куша своју војничку срећу, он би и морао да обнови битку пре, него што су приспеле помоћне чете његовом противнику, и то руско-пољска војска под Бенингзеном, један део аустријске војске под Колоредом. Што дакле рачунција, као што је био Наполеон, није продужио битку 17-ог, то показује, да је он с војском био много слабији од непријатеља, особито што

је Блихер већ ту, а Неј и Мармонт побијени. И расположење рајнских трупа било је такво, да је у њима изгубио поверења, а и Французи су били изгубили сваку на дуна победу, већ су се само надали скором одступању.

Врло забринут Наполеон, дозове к себи ђенерала Мерфелда, кога је лично познавао, још с вечера, и после кратког разговора пошље га к свом тасту цару Францу, нудећи му примирје и мир. Он му је сад нудио више, него што су савезници пређе у Прагу од њега захтевали. Наполеон се овде варао, што се уздао у сродство цара аустријског. Он се надао, да ће се цар Франц упустити у преговоре; но с тим је изгубио 24 сата најскупљег времена, а савезницима је дао времена да се подкрепе са више од 150000 војске. У стану цара Франца преправљали су се за бој; о преговорима нису хтели ни да чују.

Блихер се борио и 17-ог, док су савезници ћутали. Стари јунак хтео је да још боље приуготови посао за 18-ти. Он очисти сву десну обалу Парте од Француза, осим неколико омањих утврђених точака недалеко од Халишке капије. Блихер поседне Итрич и Голис и отме од непријатељске коњице 5 топова, и њих 500 зароби. Он је ту непријатеља тако сузбио, да је слеска војска већ око подне 17-ог стојала близу улазака у Липиску. Блихерова радња и његови успеси а тако и претећи говор инглеског посланика Карла Стеварда, који је у стану Блихеровом био, учине, те се Бернадот од вароши Хале мане свог трапавог кретања. Доцне у вече 17-ог дође он у Брајтенфелд. Наполеон чује, да се исчекује северна војска, и да су руска и аустријска подкреплења стигла у главни стан савезнички. Он је чуо, да Блихер стоји пред Липиским капијама; на његову понуду мира нема никаквог одговора. На пољу се већ било почело развијавати, само пред његовим очима бијаше још те тама. Он би-

јаше удубљен у мисли због својих несрећа, а његови ђенерали тражише у њему помоћи свом побеђеном расположењу; али га немогаху наћи у смућености свог заповедника и учитеља. Још истог вечера изда он тајну заповест свом поверном ђенералу Бертранду, да још по ноћи са својом трупом иде и заузме све путове, који преко реке Сале воде. Он изда и даље заповести, из којих се могло видети, да је сасвим намерио, да идућег јутра 18-ог почне одступати к Вајсенфелду и Фрајбургу. Он је хтео, а и могао је још и сад да предузме одступање, док му силе нису ослабиле, а могао је и то мислити, да је части својој доста учинио, што се целог дана 16-ог одржао на бојишту као победитељ.

18-ти Октобар.

Кад је Наполеон хтео 18-ог да одступи, позове га грмљава топова савезничких натраг у бој.

Између 17 и 18-ог Октобра бијаше ноћ кишовита; небо се црвенило, као и прошле ноћи, али не од горућих села, него од већега броја ватра по логорима. Онај огњени венац око Лајписке, што је прошле ноћи пламтио од упаљених села, бијаше се угасио, јер села сада бијаху у пепелу. Блихер није био добио још никаквог извештаја од шведскога принца, да ли ће помагати слеску војску при нападу. Он је већ био далеко наступио, у надежди, као што сам говораше, да шведски принц неће зар бити толики ђаво, да га баш изневери. А у себи је рачунао и тврдо држао, да ће Билов и Винцингероде поћи за њим па ма и преко Бернадотове воље.

Из досадашњих бојева чешке војске прорачунао је Блихер, да треба све савезничке војске ускупу да дејствују, ако се хоће, да се непријатељ савршено победи. У томе дозна он, да је Бернадот близу, но му радост прекине један ађутан Бернадотов, који му

донесе писмо. У писму захтеваше Бернадот да он с војском заузме положај на десном крилу, где није било опасности; а Блихеру је требало да пређе Парту и да тамо нападне на главну силу непријатељеву. Бернадот је имао 60000 војске, све одморне, па опет се снебивао од напада на главну силу, него то нуђаше пруском главном заповеднику, који је после последње битке имао само 50000 и то уморених борника. Бернадот шћадијаше да заузме такав положај са 60000, где би довољне биле и смањене трупе Јорка и Сакена. Или је Бернадот хтео да сачува неизнурену снагу северне војске, или је хтео да изда. Тако је мислио Блихер, и одвећ разјарен одговори му по аћутану том овако речма: Овај ти се Гаскоњац узео да исмеје страховиту битку код Мекерна, као какво шакатање.

Бернадот позове потом Блихера у Брајтенфелд. Блихер му одговори, ако наследник престола има што да му каже, то нека он к њему дође. Међутим је Билов поручио Блихеру да ће он и Винцингероде следовати његовом наређењу, где добро отаџбине и Европе захтева, и да ће му доћи и без заповести Бернадотове. Преко ноћ позове Бернадот Блихера још једном на састанак најучтивије молећи га, да он жели, да се с њиме договори о сутрашњем нападу. Блихер одјаши к кему у Брајтенфелд заједно са принцом Вилемом, братом пруског краља, и са својим аћутаном Рилом. Сад се Бернадот изјасни, да је он готов да пређе Парту, те да тамо непријатеља нападне, но под условом, да му Блихер од своје војске одвоји 30000. Оно, што је шведски принц мало пре нудно Блихеру, да изврши с 50000 *уморене* војске, то је држао Бернадот, да неможе сам извршити са својих *одморних* 60000, ако му он неда у помоћ још 30000! „То је већа половина моје војске“ одговори Блихер; „но ја ћу вам је дати, али да ја сам водим тих 30000.“

Заиста, нема примера у историји, да је који овакав, победама увенчан и прослављен војвода понизио се за љубав општој ствари, те да своје врховно место и самостално заповедништво жртвује, да при наступајућој битци игра подчињену ролу. — Али, кад се какав характер, као што је Блихер, наоди код северне војске са 30000, онда решење ствари било је сасвим у његовој руци, и он у самој ствари није био вођен, него вођ. А тим се озбиља препречило Бернадоту да остане нерадан или да изда. Блихеров уплив на најснажнији део северне војске био је сада непосредан. Зато он постави други услов, да тих 30000 под Лангероном иду најкраћим путем за напад; Билов и Винцингероде, да без околишења пређу Парту и да узастопце иду за њима; а за њима одма Шведи као аријергарда. Бернадот није могао ништа да одбије. Да неби пак Бернадотова политика оспорила движење војске, те да нестигне за време боја, Блихер изда заповест Лангерону и Присту сасвим назначио и разговетио, где ће је се они са својих 30000 састати са северном војском. Те точке састанка назначи он сасвим пред Липиском, и већ у 9 сати у јутру бијаше та авангарда од његових 30000 у бој с Французима.

Кад је Блихер узјахао коња, да се натраг после договора врати, већ је почела свитати зора за 18-ти Октобар, и кад се приближио свом главном стану, чу већ грмљаву топова на јужној страни Липиске: Шварценберг се беше сударио с Наполеоном још у 8 сати јутра.

Познато је, колико је Наполеон веровао у судбину срећних дана својих пређашњих победа, или иначе срећних догађаја у животу своме. 18-ти Октобар небијаше му такав дан; то је био онакав дан као кад се из Москве враћао, кад је у највећим бедама саранио највећу војску овога света. Тај дан није На-

полеон изабрао да држи битку, и то је један доказ, да је он хтео да одступа, кад је 18-ог био принуђен на бој. За случај, ако би био нападнут, наредио је он шта треба још преко ноћ. Али за решителну битку, као што је била та од 18. Октобра, имао је он само још један једини тренутак времена, да нуждна наређења учини. И он је то произвео — сви му непријатељи признају — са таквом хитрином, за какву је само његов велики дух кадар био, и сваки му се дивити морао. Вешти ратник преокренуо је свој положај у један мах, пред очима својих непријатеља; — тако хитро и вешто бијаху војске премештане од свога мајстора!

Како је последњег дана, па и те ноћи, киша падала, то се још дивније показиваше сунце, које се из јутрење магле к небу подизало. Сјајним својим зрацима осијаваше оно јуначка дела светога гњева на оружје усталог народа, који није хтео да га више срамоти и гњечи странац, и коме се јавно обећала награда са речи царском и краљевском, да ће он одма у својима зэмљама бити слободан народ, а не само независан и споља слободан.

У овој се битци код Липиске борио немачки народ без разлике чина тако и с таквом вером у победу, да, ако би као борци и попадали, да ће њиови синови и унуци живети на њиовим гробовима као слободан народ уживајући двојаки блегослов: и као слободни грађани и као слободан народ, као што су срећни они поносити Инглези. Прусија и Русија то су изрекле, јер им је требало да произведу у Немачкој фанатизам, „а овај је могао поћи само на усвик слободе.“

Немци се нису борили 13-те године да поврате старо стање, него су се борили за велику и слободну Немачку, као што је из главног стана три владаоца 16-ог Октобра издан позив и гласио: „Ви се

борите за слободу Европе, за независност својих синова и за безсмртност вашег имена. То је света борба.“

Но сунце је обасјавало 18-ог Октобра велика и дивотна дела непријатељева; у свој својој величини појавио се ратни Геније француског завојевача и са неодољивом храброшћу бориште се чврсти Французи. Они многога нису имали, чега је код савезника задоста било, и сам број људи и топова био је мањи него у савезника. По војничким немачким извештајима имали су савезници пред Липиском најмање 300000 војске, а Наполеон 145000. Савезници дакле имађаху више нег још једаннут толико.

Положај обе војске био је сада сасвим различит од оног 16-ог Октобра. Наполеон је свој јако сузио. Његово је десно крило чинило праву линију из Коневице до Пропстејиде, одатле се гонило у натраг доста нагло и ишло је до Штатерица. Та три села бранила су ова три оделења: Пољатовског, Викторово и Лористеново; над свима пак заповедаше Мират, неапољски краљ. Пољатовски ту на бојишту самом буде наименован за маршала и добије да брани Коневицу, коју је 16-ог мушки одржао. Код Штетерица је стајао Лористен. Виктор је бранио кључ целе позиције и Пропстејиду. Вахава и Либертволквица, које су ономад биле обливене крвљу, буду напуштене, јер је Наполеон умео да цени прикупљен положај боље, него савезници 16-ог. Села: Делич, Десен, Шеферај, Мосдорф, Цигелхитен, и Цукенхаузен била су поседнута јаким француским оделењима, и непријатељу је ваљало да освоји најпре њи, па онда тек да дође на главну позицију. У средини код Холцхаузена стајао је Магдоналдо; он се састављао с левим крилом преко Цвајнаудорфа и Милкадена, и са истакнутим својим оделењима држао је село Клајн Поснав и Балсдорф. Као што десно крило под Миратом, тако

је лево под врховном командом Неја, било раздељено на три дела: најближе к средњој точки стајао је Ренијер и бранио једним оделењем село Тауху; њега је раздвајао приличан простор између Нејовог и Мармонтовог корпуса, који се протезао био с леве обале Парте од Шенфелда преко Таухе до Теклеркирха. У течају битке, пошто је северна војска кроз Тауху продрла, Нej је био принуђен да повуче све своје трупе, које су биле с оне стране села, те да тим затвори дугачак лук, који је ишао од Пропстејиде до утока Парте у Елстер. Наполеон је пак са својом гардом узео положај на вису код Штетерица, — у средини целог свог убојног реда, одакле је могао све добро да види, да битку руководи, и да свуда хитро помоћ пошље, где би затребало. Ту је точку вешто око великог војводе дивно изабрало; но на том вису бијаше и једна полуопала ветрењача. Да га није судба тиме хтела да исмеје, што га је руковођење битке принудило, да ту стане, поред ветрењаче? Или је он сам навалице хтео да исмеје срећу, коју је видео да му је Генија у последње време оставила?

Савезничка сила подељена је била на 6 делова од неједнаке снаге. Овог је дана Шварценберг најмање радио. Он и три владаоца данас су више радили по својој ћуди, него што је било и 16-ог. И тако су слеска и северна војска радиле саме за себе од северне стране Липиске. Ту су били вештаци и извршитељи плана: Блихер, Гнајзенав и Билов. Како 16. тако и 18-ог није било никакве скице од плана за битку, што би ваљало издати из главнога стана. Свака се војска борила за се по свом увиђењу, само се Шварценберг нешто споразумевао с Блихером. Прва војска савезничка била је под Ђулајем и стајала је где и пре код Клајн-Чокаве; она је осматрала пут к Бинденави, без да је штогод предузимала тога ради. Пошто се Бертранд повукао у Брајтенфелд, то је

Наполеон поверио овај пут једном делу своје гарде. Другом војском заповедао је принц од Хесен-Хомбурга, а кад овај буде рањен, доће гроф Колоредо; ту су били и коњаници Ностицови, и цела војска бројала је 45000. Она је ударила изјутра у 8 сати на непријатеља лево и десно од Плајсе спрам Коневице и Леснице. Трећа је војска била састављена из пешака Горчаковљевих и принца виртембершког Евгена, од гранатира Рајевског, од Коњице грофа Палена, од пруских бригада Кликса и Пирха и принца Августа, од сједињене руске и пруске гарде и од авангарде; врховну управу имао је Берклај де Толи и њему је било придељено, да нападне на Пропстејиду; та је војска бројала 50000. Четвртом војском заповедао је гроф Бенингсен; у њој је била одморна руска резервенска војска, тако звана пољска Бенингзенова, која бијаше тек дошла; аустријске трупе под Кленавом, пруске под Цитеном и Платовљеви козаци. Ње је било преко 60000. Она је имала по назначењу Шварценберговом да нападне на Холцхаузен, т. ј. на лево крило непријатељско, и да тражи, да га обиће. Она је пред собом имала старог, у бојевима прекаљеног Магдоналда. Са севера од Липиске нападали су Блихер и Бернадот, и то су биле 5 и 6-та војска.

Тако се савезничка војска пружала око Липиске и Француза у грдном полукругу, који бијаше отворен само према реци Сали, и то бијаху народи, који су се подигли да свладају Геннја једног завојевача, за поук: да **никоји, који тежи да гњави и презире слободу и достојанство човечанско, неће остати ненаказан од народног духа и поноса, па био он човек од највећега духа.**

Шварценберг је био наредио, да његова војска нападне у једно време у 8 сати изјутра на цео ред села, који су непријатељу дуж његове линије градила као неки грудобран. Но и сад се показало оно исто,

што и код Дражђана, и што и 16-ог, т. је несагласност. Па иако је било некакве свезе у нападу. опет није напад био једновремени. Принц Хесен-Хомбуршки напао је добро у 8 сати на села Делич и Десен, Барклај је напао много доцније, а Бенингзен тек око подне. Пољатовски је бранио Делич неможе бити славније са Пољацима и Французима. За неколико сати трајала је најкрвавија борба око та два села, а још се није знало шта ће бити. Аустријанци су упадали неколико пута у села, ал су опет свакад били истеривани. И ако се вешти ратник принц Хомбуршки напрезао с крајњом опасношћу презирући и сам живот свој, да непријатељу отме ту позицију, те да целој линији буде опасан, опет је поред свега тога био сузбијен. И што се принц одвише у опасност бацао, буде на два места рањен и из битке га изнесу. Његову команду преузме ђенерал Колоредо, и овом после толиких мука и упињања испадне за руком да допре до главне непријатељске позиције. Али Пољатовски са маленом четом својих Пољака, помаган гардом под Удинотом, храбро је одбијао сваки непријатељски покушај против главног положаја, и оста код Коневице непокренут. Ту су савезници само толико успели, што су задобили села Делич и Дозен, али је и много Аустријанаца изгинуло. Сам Шварценберг бијаше се побојао за то своје лево крило и пошље му неку помоћ од Булајеве војске и руске резерве. Тако су се храбро и јуначки борили ту Пољаци и француска гарда.

Наполеон је био још преко ноћи повукао своје трупе из Вахаве и Либертволквице, и оставио само нешто мало, колико да непријатеља обмане ј но и то је почело одма да одступа, чим је сутра дан Барклај де Толи пошао да наступа са свом својом силом. Овде се јасно види, да у главном стану савезничком нису ништа приметили о одступању Наполеоновом,

или, и ако их је ко известио, то му нису веровали. И то је била велика погрешка.

Управ ту, где је кључ главном Наполеоновом положају, ваљало је, да су се савезници приближили још преко ноћи, како су се Французи почели натраг да повлаче, да би себар известили о кретању непријатељевом, кога су пред собом имали.

Средина непријатељске војске била је Пропстејида. Од ње је зависило одступање Наполеоново. Куће су тога села и црква биле удешене и спремљене за одбрану, зидови испроваљивани за пушкарнице, кровови, улице, све намештено да се јуначки брани. Ту између Штетерице и Пропстејиде стајале су највеће масе француске, ту је стајао и Друт са својима топовима, најбољи Наполеонов артилеријски ђенерал. Дугачка врста од топова бијаше на северо-западном крају села и брисаше цео предео пред селом.

Тек у 2 сата по подне дође ту Барклај де Толи да напада. Да је он узео Пропстејицу, Наполеонова би бојна линија била пробијена, и десно крило одцепљено од левог. Подпомагане руском коњицом, пруске бригаде Кликса и принца Августа, бијаху прве, које на Пропстејиду јурише, и поред ужасне ватре непријатељске продру далеко у село. За то време уђе у село и Пирх са западне стране. Но сад уједанпут нагрне непријатељ масом и оспе силан картач. Расуте савезничке бригаде одступе до иза села, ту се уреде и поново јурну бајонетом, а Французи њима на сусрет; ту се начини ужасан покољ, обе стране борише се с највећим огорчењем. Четири пута продираше Пруси у село, и четири пута бијаху узбијенн. Цитен кушаше да подпомогне напад са стране, принц Евген јуриши у нутра с Русима, и сви спреме се за нов јуриш. Али наједанпут оспу на савезнике самртну ватру 150 топова. Наполеон бијаше већ ту.

Од брежуљка, с кога је он досад гледао, дојаши брзо у Пропстејиду, заповеди Мортијеру да са два дивизијона нове гарде такође ту дође, а он сам управљаше том ватром из топова. Он сам у првима редовима са својим мраморским лицем посред туче немачких картача сасвим ладнокрвно ободраваше своје борце, и креташе их на важније точке. С ове пак стране цар Александар, цар Франц, краљ пруски и Шварценберг гледаху ужасну борбу с висине с оне стране Цигелхајна. И послаше налог заповеднику тих јуришних савезничких колона, да се мане толиког узалудног проливања људске крви. Тако се у 8 сати у вече повуче савезничка линија од Пропстејиде за 800 корака. У закритом положају Пруси и Руси продуже и даље до у мркли мрак ватру из топова, и Пропстејида бијаше сва у пламену. Гомиле мртваца бијаху већ толике, да борци немогаху преко њих више прелазити. Ту је изгубио живот многи одушевљени младић и муж, а неотеше ни једну стопу земље од непријатеља, а камо ли пробити му средину: тако се ту храбро и вешто борише убојни Французи!

Нема сумње, — кад би Наполеон био на страни савезника, или да је Блихер био врховни заповедник, — да неби они, и један и други, ма какве жртве поднели и прегорели, те да пробију положај Француза. Људи, који ратовање разуму, слажу се у том, да је Шварценбергу требало, да остане сталан у томе, и да се није пустио, да га владаоци одврате од намере, него да је тражио да продре ту код Пропстејиде, па онда да одма пусти коњицу, и непријатељ би био и лево и десно сузбијен. То би било од неоцењене вредности, ма да се колико му драго крви пролило, јер би се та крв уштедела на другом месту и то од више хиљада. Наравно, и савезничка сила морала би се другојачије употребити, а врховно заповедништво требало би да је врло енергично — сав

напад требао је да буде од једанпут. Ал тога није било, јер је и Бенингзен дошао доцније и од Барклаја.

Управ та војска, са више од 60000 дошла је у бој најкасније, осим Бернадота, који је нарочито оклевао, и тек у 4 сата по подне стигао. Да је Бенингсен имао повише да путује, то је истина; ал му је требало и да план Шварценбергов боље разуме. Па ни то неизвињава Бенингсена, ако је чекао Бернадота, да овај испуни празнину између његове војске и слеске. Да су Барклај и Бенингзен са својих којекаквих 100000 војске, ударили на средину Наполеонову, другачија би добит испала, особито још да су и сви савезници ударили на Французе у 8 сати, као што је наређено било. Но они су нападали један за другим; тако принц Хесен-Хомбуршки у 8 сати, Барклај у подне, а Бенингсен чак после подне.

Онда није другче ни могуће било, него да се Наполеон свуда у својој позицији одржи, јер су му противници долазили све један за другим. И тако што је Бенингсен предузео код Штетерице, није успео, као ни Барклај код Пропстејиде.

Цела је истина, да је Барклај оклевао с нападом до два сата по подне, јер је чекао на Бенингсена, а овај је опет одоцнио очекујући Бернадота. И због тога дошао је био у опасност и Бенингсен и цела савезничка линија с јужне стране од Липиске. Бенингсен је напао тек онда, кад су Клајстове и Витгенштајнове трупе под Барклајом већ биле страшно изгруване од непријатељских топова. Бенингсен је са својих 60000 стајао према много мањој сили Магдоналдовој, Рењијеровој и коњици Севастијановој. Па се и ту десило исто, што и код целе савезничке линије: што је касно дошао и напао изгубљен је најбољи део дана, и дан се овај свршавао само у погибним нападима спрам *предњих* наполеонових трупа и позиција, а до *главног* положаја нису ни дошли

били. Зато пак, што се Бенингсен одоцнио с нападом, то није пред собом имао само Магдоналда и Рењијера код Балсдорфа, Холцхаузена и Цукелхаузена, него и сву артилеријску ватру од рогља код Пропстејиде. И храброст његових трупа узела је та места тек онда, кад је цела његова војска ушла у бој, те и постала од Магдоналдове претежнија, особито у топовима. Нека Бенингсова одељења борила су се код Пропстејиде, други продреше код Штетерица и Цвајнаундорфа. За то пак време борило се лево крило Аустријанаца, да отме од Француза Пансдорф. Двапут су га узимали, и двапут га Француз повраћали. И тек се онда указа авангарда од северне војске и то најбољи јој део: Билов с Прусима и руска артилерија под Винцингеродом. С непријатељске стране стајаху рајнске трупе, Саксонска и Виртембершка, и то пред Пансдорфом до Плаузинга, код Гросдорфа и Плухе, а иза њих тек Французи. Међутим код Пропстејиде, Дезена и Делича, и северно између Липиске и Голисе биле су распоређене рајнске трупе све помеђу Француза. Те рајнске трупе није Наполеон оставио уједно, већ их је поцепао на баталијуне и ескадроре и уметнуо између Француза. Он је знао, да је раздражен немачки дух већ стајао поред њега. Савезници неби му шкодили на том месту, да није дошао Блихер; али кад је он ту, онда је изишло другаче. Кад је аустријска војска видела, да иде Билов, она још једном јуриши на Пансдорф. Рењијер хтеде да врати под њим бившу артилерију; он виде како она иде напред место да одступа, а тако и саксонски пешаци. Најпре му се учини, да му неразуму заповест, ал убрзо и то изчезне. Саксонска музика и пријатељско поздрављање између њих и Аустријанаца и Пруса, показа му, да се немачка браћа сједињише против туђинца угњетача, и он виде,

да је прошло време, где је Наполеон Немце водио против Немаца.

Прелазак ових 3000 Саксонаца и 19 топова није био решителан на том крају битке, ал је био опет од уплива за Ређијера. Билов, који бијаше од Таухе дошао, имађаше само бригаду пешака и нешто коњице и артилорије; ал опет и с тим јуриши он на Пансдорф, и Французи буду из села изагнани. Док је ова борба трајала приспе и Форстел и Крафт од Биловљевог корпуса, а с њима и Винцингероде и Воронцов с Русима. Пошто се и северна војска метула на бојну линију, онда савезници на тој страни буду јачи од Француза. Савезничке војске стајале су сад око Липиске и непријатеља у полукругу, који је био мањи од пређашњег као и код непријатеља. Кад је сунце почело да седа, Билов с Прусима, Русима и Аустријанцима освоји село Штинц и Селерхаузен и притера Француве уза саму Липиску. За то време узме Блихер на јуриш Шенфелд.

Прелазак шведске војске преко Парте на више раздаљених места причинило је, те се закаснила. Шведи су прешли код Плаусига, Руси под Воронцовом код Гросдорфа, Билов и Винцингероде код Таухе. Блихер пак, да би час пре ушао у бој, изборио је себи прелаз код Мокве, где је био; његови пешаци газили су воду до појаса. Ал опет јуриши он и отера Француве из Шенфелда. Ту је једна од најкрвавијих борба те големе липиске битке. Мармонт је бранно село са својом и Нејовом војском и Добровскога Пољацима. Шенфелд бијаше кључ позиције шестог корпуса Наполеонове војске. У два сата по подне нападне Блихер са Лангероновом пехотом, а са десне обале Парте топови подупираху напад. Кад Блихер угледа за време саме борбе, да из Липиске иду нове француске трупе да бране Шенфелд, одма заповеди Сакену да иде и да удари на

Халишку капију, а уједно пошље и подкрепљења својој артилерији. Због тога један део француске помоћи оде у помоћ халишкој капији, и док се ту крваво борило, Блихер понови јуриш на Шенфелд. Он сам трчаше међу јуришеће, и кад би гдегод приметио застајкивање или одступање, ободраваше својим „напред," Руси први продру у село и истисну Француза; но овај подкрепљен сузбије их до по села натраг. Одатле их наново поведе Блихерово „напред" и освоје опет цело село. У то долети од Рајдинице једно одељење Наполеонове старе гарде, као олуја јурне с бајонетом у село кроз кишу Блихерових ћулета и Русе изгони из села; ал им ту наново зазвони Блихерово „напред" и Лангерон вођаше нове трупе поред Блихера на јуриш. На заповест Блихерову артилерија почне јаче грмети, и борба у селу постајаше све крвавија. Бој се био по среди пламена упаљеног села, и у том пламену падаху јунаци више нег од саме борбе. Лешеви се гомилаху један преко другог и сваки скоро вођ бијаше рањен. Од часа на час прелазаше победа сад једној сад другој страни, а на свакој точки посред грмљаве убојне кликтало је Блихерово „напред"! У највећој вриски бораца, у највећој грмљави топова ове ужасне борбе наједанпут закрца, тресну и здроби се упаљена црквена кула, и подиже се јаук од прегњављених војника; дим и прах помрчао је ваздух. Тек у 6 сати у вече заузму Руси последњи пут погорели Шенфелд, и Француве одагнају к Рајдници. Руска артилерија била је истрошила већ сву своју муницију, кад су се Французи на оближној висини још задржавали, те дотрчи шведски пуковник Корден са 20 топова и помогне да се Французи и одатле одагнају.

Као што се Шенфелд светлио, исто тако и оближње село Пфафендорф, где се Сакен с Французима био у коштац уватио. Пламен је прождирао рањене

и умируће и јаук и писка чула се и кроз грмљаву топова до под саме зидине Липиске.

Ноћ је прекратила борбу. Французи се бијаху одржали на свима својим најглавнијим точкама, осим на северу и северозападу. Наполеон није био побијен тога дана, само што је морао своју војску још да збије. Али да сутра дан држи опет битку као данас, то није могао, јер би му то сатрло сву војску. Без да је био побијен он је изгубио битку због врло неравне снаге. Сутра дан би му војска била сатрвена једно због преваге непријатељеве у броју, а друго, што је његова војска била исцрпљена не само у људма, него у свакој спреми па и муницији.

19-ти Октобар.

Шварценберг и Бернадот састану се још 18-ог у вече, да се договоре, како ће сутра битку да продуже. „Нама ваља да издржимо још једну врућу борбу код Пропстејиде“ рече Шварценберг рано у јутру 19-ог Октобра. Но кад се јутрења магла разишла и сунце обасјало бојно поље, Шварценберг и Бернадот виде, да је Наполеон са својом војском напустио разбојиште.

Још 18-ог у подне издао је Наполеон заповест за одступање; сви возови и кола с рањеницима и артилеријски парк већ су путовали к Минденави, да би се доватили друма Ерфуртскога, док је још битка трајала. У своме стану изда Наполеон у вече и остале заповести за одступање. Бертијер диктираше кратко заповести ађутанима. После тог свали се Наполеон на један дрвен креветац, да од умора одпочине. Пошто је мало продремао, пробуди се и зачуђено погледа своје верне поред себе. Мимо њега пролазаху смањене чете његове, које су се повукле у Липиску још преко ноћи, а друге путоваху већ из Линденаве к Ерфурту. Наполеон је сам преноћио у Липиској.

Магдоналда, Поњатовског и Лористена оставио је као аријергарду, да држе Липиску до мрака, па онда и они да иду за њим.

Одма, чим је Блихер чуо, да Бертранд одступа к Линденави, заискао је од три владара, да му дадy 20000 коњаника, те да похита и да непријатељу повратак препречи. Шварценберг и свита цара Франца одговоре му, да није свакад добро доводити у очајање непријатеља, који још има снаге. Тако Блихерово захтевање буде одбијено. 18-ог у вече предлагаше он и цару Александру, да се одма код Пегаве преко Елстера пошљу руска и пруска гарда. Шварценберг одговори на то, да је војска гладна и уморна. Па и другог јутра нису савезници ништа чинили противу Француза, пошто су већ јасно видели да Французи одступају. Савезници би заиста заробили били врло мало Француза, да Бертијер није учинио голему погрешку. Он је заборавио да заповеди, да се начини више мостова преко Елстера, као што му је то Наполеон наложио још 17-ог у вече. Те је тако цела Француска војска морала прелазити само преко два моста, од којих се још један провали одма у почетку. Наполеон је изишао из Липиске тек онда, кад савезници почеше јуришавати на њене крајеве, и одступање прометне се у бегање. Први у варош продре Билов на Гримаској капији са својима Поморцима, и то одма по подне. На скоро затим узме Блихер на јуриш Халишку капију, сам међу борницима наодећи се; и скоро у исто време пројури Бенингсен кроз капију св· Петра. Но и у варуши трајаше још ужасна борба.

Наполеон је био заповедио, да се мост између Липиске и Линденаве поруши у последњем часу, те да би најпре могла цела аријергарда прећи. Ал га они сруше још док су се војске Магдоналдова, Поњатовског и Лористенова бориле по вароши. Они су сад

били изгубљени. Магдоналдо преплива срећно на коњу преко Елстера, који бијаше придошао; ал Пољатовски се удави. Па исту судбу истрпели су многи, који се нису дали заробити; многи пак изгинуше у очајној борби; други бијаху заробљени. Око подне уђоше у варош цар Александар, краљ пруски и Шварценберг с једне стране, а с друге наследни принц шведски, Блихер и Бенингсен и на пијаци се састаше и поздравише као победитељи.

Наполеонова сила на немачкој земљи би сатрвена. Још би већи пораз био, да је код главног стана савезничког било више вештине и одважности, колико је храбрости и одушевлења било у војсци. Ал овако Наполеон одведе 100000 војске и то провлачећи се кроз само један теснац! Код Липиске изгубио је он

300 топова
300 кола
12000 заробљених
23000 рањених
20000 мртвих

свега 55000; али и код савезника било је у најмању руку 50000 које мртвих, које рањених, и то сразмерно највише Пруса; Шведа пак само 300.

Наполеоново господарство с ове стране Рајне бијаше сада сломијено, и он хиташе да преко Рајне спасе оломке своје војске!

КЊИЖЕВНОСТ.

ОПШТА ИСТОРИЈА, написао *Панта Срећковић* професор у великој школи. II део, **Грци**, I пола. У Београду у државној штампарији 1864. На продаји код Валожића и Добровојевића, цена 6 гроша.

Ова историја, од које је лане изишао I део, који говори о народима најстаријим у Азији и Африци; и од које је ово дана оглашена и II пола II дела с

предплатном ценом 4, а дућанском 6 гроша, — може се рећи, да је на нашем језику прва, која носи на себи и има облика и типа праве историје. По досадашњим књигама, које смо ми историјама називали, изузевши неке посебне и монографијске историје, ми нисмо ни могли сватити прави појам историје, и мислили смо, да се историјом могу звати и летописи и кронике којекакве, или ти још и читуље владалачке. Није то историја; историја има много узвишенији значај, много пространији обим, и много дубљи и зрелији сватај! А ова историја, о којој ми овде јављамо, много се разликује од досадашњих на нашем језику, што у себи истински има онај прави историјски поглед, оно оштро око историјописца, које, као оно Аргос, што је и кроза зид могао видети, са најозбиљнијом точношћу и тишином пронзава у најнежније жице људских изпреплетених догађаја, на длаку цепа сваки покушај људске снаге, дубоко завирује и улази у сваку државну и општинску установу старих народа, — па нам износи на видик, као оно гњурац морски зрно бисерово, прави облик, живот и степен душевног стања ондашњих народа, да нас поучи, и да нам поуке даде, како и на који начин може се и ваља ово и оно у животу државном и народном са коришћу применити на садашње наше доба, наше потребе, наше околности. Од овакве историје заиста се може имати користи.

Ми ову историју, неупуштајући се у даље разлагање, јер сама она довољно показује своју цену, само можемо нашој публици најбоље препоручити с утолико још већом енергијом, што се писац њен морао потужити на несаучешће публике. Јер кад дајемо паре за којекакве беспослице: сановнике, ране љубичице, цареве уроше, смрти правде.... онда бар покажимо, да ни за паметне ствари нећемо се тврдити. —

НОВОСТИ

ТУРСКА

Нови санџаци.

У Турској напредују реформе: пашалук *нишки, видински* и *силистријански* прометнули су се у један голем ејалет, који се зове **Туна ејалет** (дунавска област), и дели се на 7 *санџака: нишки, видински, софијански, тулчански, варненски, рушчучки* и *трновски.* Глава целом том ејалету биће у Рушчуку.

То јест сад ће бити више чиновника — Бугарима на врату.

АУСТРИЈА

Гвоздени путови к Босни.

Војничко министарство у Бечу захтева, да се из стратигијских обзира начине неке измене у предложеној мрежи гвоздених путова, па да се повуче једна бразда од Вучина у стару Градишку. и од Осека у Брод. Исто тако да и Варадин уђе у ту мрежу, па сад било пругом од Сегедина на Земун, или другом којом. Међутим чује се, да у Карловци, Новом Саду ли, већ има један одбор, који разгледива места, куда ће као да спроведе пругу гвозденог пута од Варадина на Земунско-Речку. — Што Италија више Млетачкој прети, то Аустрија више у Босну гледи! —

ЧИТАОЦИМА.

Хвала милостивом Богу, ми истерасмо прву годину „**Војина**“.

Колико је сваки почетак тежак, особито, кад се мора поћи сасвим непрокрченим путем, онда се неможемо тужити ни на успех предузетка, који заиста носи на себи израз најсветије тежње, најплеменитије жеље, и најчвршће воље. Наше је убеђење врло тврдо,

наше је уверење сасвим постојано, да потребе наше нису ни у којој мери подмирене, нити се дају тако лако подмирити. Нама врло много треба, а врло мало имамо; ми морамо да се упнемо из све снаге, да колко толко испуњавамо празнине у нашем развијању, да накнађавамо сваки недостатак и да постизавамо тамо, где смо заостали.

Ми имамо војску, голему војску, и сваки се од нас радовати мора, сваком је мило, кад зна и види ту голему војску. Ал то управо још није војска, то је само припрема за војску. Неиште се, и није довољно за војску то, ако је ми скупимо у број, па ни ако јој у руке оружје дамо. Така војска неће бити кадра да изврши задатак, који јој је положен, а који је она дужна да изврши. У сваком се занату и у свакој радњи хоће више нешто осим алата; терзији није доста да има аршин и маказе, него мора да зна и чоју и сукно, треба да уме скројити и сашити, — аршин и маказе немогу саме кројити. Тако и војска још није војска, ако она има само оружје и — скоро ништа више; јер и окретање у строју није довољно. Ту се хоће још и некојих знања, неких наука и вештина, а што је најглавније, старешине у војсци морају много знати и много умети. Онда ће тек војска бити војска. С тога гледишта и ми смо се кренули били, да постепено нашим војничким старешинама, — десетницима, водницима, четницима и — официрима — дајемо у руке средства, која ће их спремати у њиноме позиву, из чега ћеју они имати да се науче: шта им је задатак, шта дужност, колико треба да могу, и колико се од њих тражи. И ми смо се с правом били надали, да ће наша војска, — најсиромашнија у књигама од сваке друге европске војске — врло радо и весело прихватити овај наш предузетак, и обгрлити га онако својски, као што је он за њи нарочито и удешен и спремљен и покренут био. Ми

смо се надали, да ће сваки наш војник, — свестан своје потребе — свакојако настојати, да непропусти ову прилику, која се за ради њега указује, па ће с највећом хатпошћу читати, — учити. Све смо се ми то надали; али, — — нек нам се допусти, да се и даље надамо, јер ниједна ствар, која носи са собом практичне вредности, неизлази у свет са хуком и буком, него тихо, лагано, скромно, али сигурно. Ми дакле и опет, као с неком добром слутњом, надамо се, и имамо основа надати се, да овај наш посао неће отићи — у ветар.

Ми по овоме наново се обраћамо нашој публици с молбом, да нас подкрепи у предузећу, јер држимо да би и срамота и грехота била, кад би „Војин“ морао престати због несаучешћа публике која здраво много има *војничког* задатка.

То није ништа сувише тражити, ако кажемо да би могли „војина“ примати и да би озбиљски требало да примају сви официри у стојећој војсци, њени поднаредници и наредници, и од народне војске сваки четник. То нико неможе казати, да много тражимо; јер од официра неки треба да узимљу „војина“ те да га и материјално тим помогну, а други да се њиме и користе у својој струци; каплари, поднаредници и наредници ваљда ћеју признати, да им ваља учити, и да им „Војин“ заиста доста поуке доноси; четници у народњој војсци представљају капетане, они управљају са по 100 људи, и имају под собом два млађа официра (2 водника) и неколико десетника, који одговарају подофицирима у стојећој војсци, — је ли много дакле, ако кажемо да четници треба да примају „војина“? Заиста, није много; а знате ли, кад би сви ти, што их споменусмо, примали „војина“, каква би корист и помоћ била „војину“? „Војин“ би онда могао по тој материјалној помоћи да излази у величини од *СЕДАМ*, *ОСАМ* и *ДЕВЕТ* табака ме-

сечно, и у *сваком* да буде по *МАПА* или *ПЛАН* и *ДВА*, или *НЕКОЛИКО СЛИКА* на камену ил дрвету! Помислите, какав би то корак био за „Војина“?! Па би поред тога „Војин“ онда био и *морално* помаган, и доносио би сваки час по какав ваљан превод и оригинал.

Није ништа дакле много, кад велимо, да ти и ти треба да се упишу, и ми се потоме сасвим основито обраћамо публици с молбом да прими к срцу ово наше разлагање. Међутим успех у оваквим стварима поглавито стоји до *скупитеља:* ако се више њих приме да скупљају, па у томе настојавају озбиљно и ревно, онда свакојако биће уписника већи број; јер иначе неби могли себи протумачити, одкуд то, да на неке књиге, које управо ни књигама нетреба именовати, има уписника по *хиљаду*, по *две* и *више!* То се само разјаснити може тим, што издаватељи таквих ствари имају доста скупитеља, и што скупитељи њиови хатно и ревно примају се скупљања. Јер иначе морали би помислити да наша публика неуме ценити важност књиге, а то нам никако неиде у рачун да мислимо. Ми дакле и опет молимо свакога Србина да се прими скупљања и да око тога што живље настане, те да буде што већи број уписника; јер са жалошћу морамо споменути, да ове године нисмо имали ни ДВЕСТА уписника. Осим нашег припознавања и осим наше благодарности, и сама њиова савест захвалиће им на томе, јер ћеју осећати, да су на користну ствар полагали труда; ми пак по могућности да ћемо им *сваког једанајестог уписника за тај труд.*

„Војин“ ће, као што смо и прошлога месеца јавили, излазити, ако се публика одзове, и даље у месечним књигама од 3 печатана табака а по могућности и више, с плановима и сликама. Цена му је од дуката спуштена на 12 цван. за годину, и од 8 на 7 цван. за по године, све за љубав тога, да буде што више уписника, почем нама иде у рачун и то, *да*

имамо више читаоца, јер се на тај начин и наука и поука *више* у народ шири, дакле предузетак има *већега* успеха. Програм „војинов“ остаје као досад, и до године ћемо о њему рећи коју опширније. Засад само то напомињемо, да је такав програм *једино* за нас практичан. Наши читаоци добили су ове године ПЕТ различитих књига, кад „Војина“ растуре и сваки предмет за себе повежу. Прво имају књигу: ТАКТИКУ са 10 листи каменорезних слика и 198 страна; другу књигу: ВОЈНИК НА МАРШУ од 152 стране; трећу књигу: НАЧЕЛА ЧЕТОВАЊА од 48 страна; четврту књигу: ВОЈНИЧКО СУДСКИ ЗАКОНИК од 65 страна; пету књигу: ВОЈИН са 1 картом, 1 планом и 11 дрворезних слика у тексту и око 280 страна.

За ову *пету* књигу, за *„војина“* од прве године, шиљемо публици, као и поред сваке друге досад, *насловни лист* и *садржај*. У томе садржају назначили смо од повећих предмета садржај посебице опширно, да би угодније било при тражењу.

Ми за ову прву годину учинили смо, колико год нам је било могуће. Да смо имали боље помоћи моралне, и бољег одзива код публике, могло би и боље бити. Али нетреба одма изгубити надежде за у будуће. Из програма *нисмо* изишли, да би нам се могло пребацити; а што *цео* испунили нисмо, т. ј. што у програму назначене науке *нису* ове године *све* заступљене биле, то ће сваки паметан човек, и који те ствари журналистичне познаје, разумети и знати, да се програм цео и *немора одма* прве године испунити Доста то, да ћемо се ми побринути, да говоримо и о онима наукама, које стоје у програму, а нисмо их ове године изнели. Међутим нек нам се дозволи напоменути, да ове године нисмо ни имали толико моралне снаге, да би кадри били то учинити. Ал иопет надежда у Бога, та ни ми нећемо довека стајати све на једној нози, и ми ћемо лагано по ла-

гано корачати напред, ако нам баш немогуће буде потрчати, као што би нам потребе захтевале!

Напоследку да напоменемо, да наша господа скупитељи, а молимо сваког друга, пријатеља и Србина да се прими скупљања, изволе се пожурити, те да нам **што скорије** имена с новцима пошљу; јер ако се они *закасну,* онда тешко да и ми нећемо прву књигу *одоцнити*, почем немамо куражи, да у печатање дамо пре, него што видимо на чему смо. Предплату на мање од по године, неможемо да примимо, јер су у „**војину**" предмети, који се продужују и трају више од три месеца, па би тим оштетили и себе и уписника који би после три месеца хтео да одустане. Новце и имена ваља шиљати управ на мене у *наплаћеном* писму, а сваки ће уписник добити с првом књигом и квиту, да је на толико и толико платио. —

Пођимо дакле заједнички у посао, помажимо један другога, кад за општу корист посла се лаћамо, па ће нас и Бог видети и наш рад благословити!

Рука руку мије,
Образ обадвије,

мудро вели наша пословица.

И нека ови благи дани принесу штогод и у корист општег напредовања и просвећења!

У Београду о св. *Игњату* 1864.

Драгашевић
официр и професор.

УНИВЕРЗ. БИБЛИОТЕКА „СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ" БЕОГРАД

французи. БИТКА КОД ЛИПИСКЕ 18 ОКТ. 1813. Савезници пре подне.

после подне Савезници.

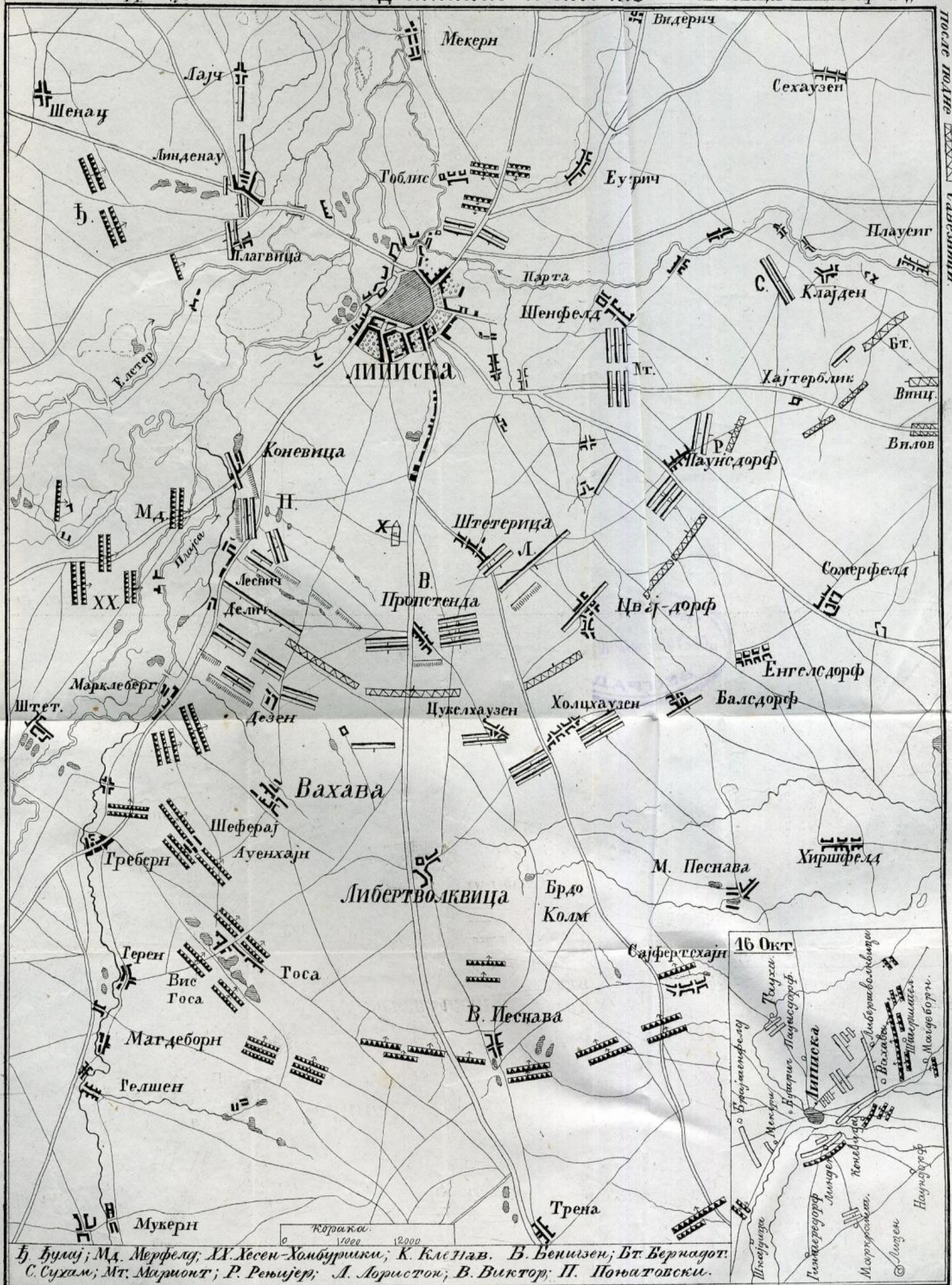

Војин, I, 12.

К. С. Каменорезн. у Београду.